

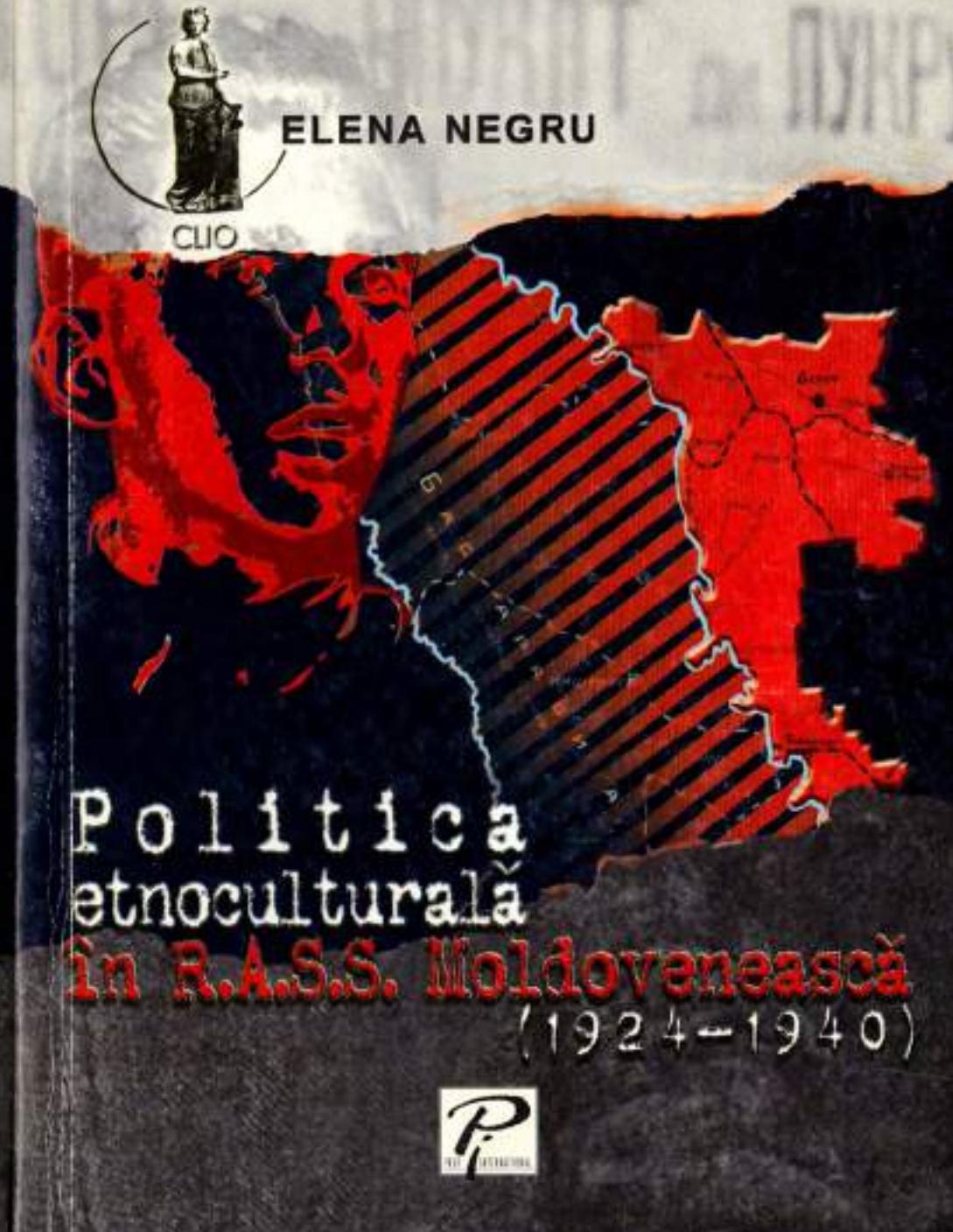

Elena NEGRU

Absolventă a Școlii Pedagogice din Soroca (1985) și a Facultății de Istorie a Universității de Stat din Moldova (1991). Lector la catedra de științe socioumane a Universității Cooperatiste din Moldova (1991–1996). Doctor în științe istorice (2000), cercetător științific la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei. Autoare a unei serii de studii, articole și manuale privind istoria R.A.S.S. Moldovenesti și a Republicii Moldova.

Editorial
PRUT INTERNATIONAL
ISBN 975 99 395 4

ELENA NEGRU Politica etnoculturală în R.A.S.S. Moldovenească (1924–1940)

25
LL

ELENA NEGRU

**Politica etnoculturală
în R.A.S.S. Moldovenească**

(1924–1940)

„Să înțelegem soții și casenoiștii R.R.A.R. și (ofer - A.S.Q.)

Instaurarea regimului bolșevic și fondarea, la 12 octombrie 1924, a Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenesti în stânga Nistrului au constituit începutul unei etape dramatice în evoluția istorică a românilor din această zonă. În afară de procesul de sovietizare și implantare a ideologiei comuniste, caracteristic tuturor republicilor din cadrul U.R.S.S., populația din R.A.S.S.M. a cunoscut și experimente sociale specifice. Este vorba de politica etnoculturală sovietică, care viza crearea în R.A.S.S.M. a unei identități și a unei limbi literare „moldovenești”, deosebite de identitatea românească și de limba română. Or, deși s-a încercat impunerea unei politici similare și în alte republici, ea nu a putut fi înfăptuită oriunde. Astfel, încercările repetate de a adopta hotărârea privind crearea în R.A.S.S. Karelă a limbii și a scrierii karel au fost respinse de către liderii politici și intelectuali, acceptându-se pentru kareli limba finlandeză. În R.A.S.S.M., în condițiile în care populația românească era minoritară, analabetă, rurală, vorbind un grai semirusificat, semiucrainizat, când nu exista o elită politică și o intelectualitate românească, un asemenea scenariu nu era posibil. Dimpotrivă, aici cursul spre crearea limbii literare „moldovenești”, deosebite de limba română, a fost trasat înainte de adoptarea hotărârii oficiale privind constituirea republicii moldovenești. Este adevărat că și controversele în legătură cu orientarea politiciei etnoculturale s-au declanșat chiar la începutul activității comitetului de organizare și au continuat, într-un fel sau altul, până către sfârșitul anilor 30. Ele erau o expresie a contradicțiilor din gândirea și practica politică curentă a liderilor de partid din U.R.S.S. care au autorizat, în 1924–1931, cursul moldovenist, iar în 1932–1937 – trecerea la grafia latină și orientarea spre unificarea cultural-lingvistică a „moldovenilor” și „românilor”, ca în 1938 să se revină la valorile rusești „tradiționale”: limba și grafia rusă. După 1940, experimentele

INTRODUCERE

etnoculturale și lingvistice inițiate în R.A.S.S.M. au fost continue în R.S.S.M., consecințele nefaste ale acestora simțindu-se și astăzi în Republica Moldova. Este deci evident că fără o cercetare a politicii etnoculturale din R.A.S.S.M. nu pot fi înțelese pe deplin multe din fenomenele politice și culturale din R.S.S.M. și Republica Moldova, inclusiv resorturile re-creării republicii moldovenești în stânga Nistrului și a fenomenului separatismului. Pe de altă parte, perpetuarea partidelor de sorginte comună și a ideologiei comuniste în Republica Moldova impune o analiză temeinică a politicii etnoculturale promovate de acest partid, plecând chiar de la propriile lui documente, în scopul creării unei viziuni fundamentate științific și a demontării vechilor concepții și teorii. Păstrarea îndelungată în Republica Moldova a acestor imbinări nefrești dintre arhaic și modern, dintre democrație și totalitarism, dintre tendințe naționale și tendințe imperiale dictează necesitatea studierii acestui experiment istoric.

Problemele „construcției național-culturală” în R.A.S.S.M. și-au găsit reflectare într-o serie de articole și broșuri ale unor activiști de partid și din domeniul culturii din anii 30. Autorii infierăză regimul „burghezo-moșieresc” din Basarabia și „demonstrează”, operând cu cifre și date generale, preluate din statisticile oficiale, „succesele” politicii etnoculturale sovietice din R.A.S.S.M., mai ales în domeniul învățământului. Excepție a constituit perioada „degradării național-culturală” a moldovenilor din 1932–1937, când s-a trecut la alfabetul latin, în rezultatul „activității diversioniste a spionilor moldo-români”¹.

În același spirit triumfalistic și-au scris lucrările și istoricii din R.S.S. Moldovenească². Chiar dacă autorii din perioada postbelică au avut la dispoziție fondurile arhivei Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din R.A.S.S.M., ei au neglijat o serie de aspecte importante ale activității acestuia, cum a fost, de exemplu, politica de „moldovenizare” și „indigenizare”. Eșecul acestei politici era atât de evident, încât savanții nu-l mai puteau ascunde. În plus, problemele erau actuale și simpla lor abordare scotea în vîleg similitudinea situației din R.A.S.S.M. și R.S.S.M. În general, spre deosebire de anii 30–40 și 50–60, istoricii sovietici din anii 70 (în special din a doua jumătate)–80 nu au abordat problemele care evidențiau contradicțiile și adevarata esență a politicii etnoculturale din R.A.S.S.M., trecând sub tăcere atât „latinizarea”, cât și campania împotriva „naționa-

lismului moldovenesc burghez” și represiunile politice, din teama de a nu reactua unele probleme, pentru a șterge din memorie amintirea despre acțiunile represive ale partidului comunist.

Din 1988, beneficiind de liberalizarea vieții politice din U.R.S.S., N. Movileanu, M. Sătnic, C. Stratievschi și alții publică o serie de articole privind represiunile staliniste, considerate (în special de ultimii doi autori) drept „abateri de la linia partidului”, dar nu acționi ce decurg logic din teoria și practica bolșevicilor, iar A. Morari și N. Movileanu – privind destinul tragic al unor personalități politice și culturale din R.A.S.S.M.³ Au urmat articolele lui A. Morari, N. Movileanu, I. Șișcanu, I. Iațenco, I. Moiseev, O. Galușcenco, scrise în temeiul unor noi documente, consacrate creării R.A.S.S.M., politicii în domeniul culturii, introducerii și interzicerii grafiei latine în stânga Nistrului⁴.

Despre esență și scopul politicii etnoculturale din R.A.S.S.M. au scris, pe baza materialelor din presă și a relatărilor martorilor oculari, unii autori din România încă în perioada interbelică⁵. În 1995, Ioan Silviu Nistor editează, la Galați, „Istoria românilor din Transnistria. Organizarea, cultura și jertfa lor”, în care consacră un compartiiment special așezămintelor de cultură din R.A.S.S.M.⁶

Despre „aşa-zisa limbă și literatură moldovenească din Transnistria” – contextul politic, etapele creării și ală – a scris în anii 60 K. Heitmann⁷. Astăzi, studiile romanistului german, traduse în limba română, le găsim inserate în volumul „Limbă și politică în Republica Moldova”⁸.

În lucrarea „Rusia, România și Basarabia (1812–1918, 1924–1940)”, apărută la Tel Aviv în 1979 (varianta română vede lumina tiparului la Chișinău în 1992), M. Brichis abordează, printre altele, problema cadrelor naționale în R.A.S.S.M., iar în „Un pas înapoi, doi pași înainte în politica lingvistică a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice în republicile unionale (limba moldovenească: trecut, prezent și viitor, 1924–1980)”, publicată la New York în 1982, – politica de creare a „limbii moldovenești” și de „latinizare”⁹.

O succintă viziune de ansamblu asupra politicii etnolingvistice din R.A.S.S.M., inclusiv asupra creării unor instituții științifice și de cultură, este conținută de istoricul olandez Wilhelmus Petrus van Meurs în lucrarea „Chestiunea Basarabiei în istoriografia comună”¹⁰.

Așadar, după cum se poate observa din cele relatate, nu toate aspectele politicii etnoculturale din R.A.S.S.M. au fost reflectate în lucrările istorice, iar multe din studiile care totuși reflectă diverse aspecte ale acestei politici (în special ale autorilor de peste hotare), în poftidă utilizării unor concepții și metodologii moderne, a unor analize profunde, operează cu date particulare, neavând acces sau posibilitate de a cerceta sursele primare din arhive. În afară de aceasta, nu există încă un studiu sintetic referitor la politica etnoculturală în R.A.S.S.M., ceea ce constituie un impediment serios în calca elaborării unor lucrări de sinteză a istoriei naționale.

În lucrarea de față este analizată politica etnoculturală din R.A.S.S.M., începând cu crearea, la 12 octombrie 1924, a acestei republici și până la „reunirea” ei cu Basarabia și formarea, în august 1940, a R.S.S.M. Totodată, este reflectat și procesul de creare a R.A.S.S.M., început în februarie 1924, și, în special, sunt evidențiate contradicțiile dintre membrii Comitetului de organizare a R.A.S.S.M. privitor la strategia politicii etnoculturale din viitoarea republică, apărute încă în august 1924.

Lucrarea contribuie la o mai bună înțelegere a esenței politicii actualului regim separatist de la Tiraspol, care continuă politica etnoculturală sovietică și, de fapt, joacă același rol față de Republica Moldova și România ca și fosta R.A.S.S.M. față de Basarabia și România, constituind un instrument de lucru util și pentru politicieni, diplomați etc.

La scrierea lucrării au fost utilizate documente colectate, în temei, în Arhiva Organizațiilor Social-Politice din or. Chișinău, unde sunt depozitate materialele Comitetului Moldovenesc Regional de Partid și ale comitetelor de partid raionale din R.A.S.S.M. Ele reflectă procesul contradictoriu de elaborare și executare, esența, scopurile și etapele politicii etnoculturale. În această ordine de idei, prezintă interes o serie de documente inedite, utilizate în monografie.

Materialele documentare din Arhiva Națională a Republicii Moldova (fondurile Comitetului Științific Moldovenesc, Consiliului Comisarilor Poporului, Prezidiului Sovietului Suprem), deși sunt puține și disperse, întregesc totuși, în unele cazuri, evoluția politică și etnoculturală din R.A.S.S.M.

În scopul unei tratări mai ample a temei, au fost utilizate, de asemenea, presa timpului și unele culegeri de documente, publicate în anii 70–80 la

Chișinău¹¹. După cum se poate constata din prezenta lucrare, autorii sovietici au inclus în culegerile lor doar documentele care conțineau aprecieri favorabile politicii etnoculturale a partidului și în care lipseau analizele critice și obiective ale situației din R.A.S.S.M.

NOTE

1. Печеня Л., *Доуз пагэрэ – доуз политынь. Дэслэре зидиря национал-культуралын РАССМ ши старя Басарабией асуулти*, Tiraspol, 1931; Холостенко М., *Мунка национал-культуралын Республика Молдовенянска ши кэстия националзын Басарабия*. În: *Октомбрь*, 1937, № 6–7, p. 57–64; Сенкевич В.М., *Национально-культурное строительство*. În: *Советская Молдавия*. Сб. статей. Tiraspol, 1939, с. 217–251.
2. Омельчук Ф.С., *Развитие социалистической культуры в Молдавской АССР*, Chișinău, 1950; Омельчук Ф.С., *Дэзволтваря күлтүрний социалистиче ын РАСС Молдовенянск*, Chișinău, 1952; Крачун Т.А., *Школа в левобережной части Молдавии после Великой Октябрьской Социалистической Революции*. În: *Очерки по истории школ в Молдавской ССР*. Chișinău, 1950, с. 118–143; Стратиевский К.В. *Сучаселэ РАССМ ын конструкция экономикэши күлтүралыз*. În: *Дин история мишкэрий революционаре ши в конструкций социалистиче ын Молдова (Култэжэре де артиколе консакрате чөлөй дэ-а 20 энгэвэрээр а РССМ)*, Chișinău, 1961, р. 177–198; Гекуп А.В., *Социалистическая культура в Молдавии*. În: *Развитие социалистической культуры в союзных республиках*. Сб. статей под ред. Г.Г. Карпова, Москва, 1962, р. 581–611; Шемяков Д.Е., Яценко Я.С., *Революция күлтүралын Молдова Советикэ (1924–1967)*, Chișinău, 1967.; Миранюк В.М., *Деятельность молдавской партийной организации по ликвидации неграмотности и малограмотности среди взрослого населения республики (1924–1940)*. În: *Ученые записки КГУ*, Chișinău, 1971, vol. 5, p. 119–127; Миренюк В.М., *Деятельность молдавской партийной организации по культурному строительству (1924–1940)*. În: *Автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. истп. наук*, Chișinău, 1973; Антонюк Д.И. *Штилинца ши күлтүра Молдовы: Советиче*, Chișinău, 1974; Гузун Г.К. *Коренизация государственного аппарата МАССР (1926–1934)*. În: *Научная конференция профессорско-преподавательского состава КГУ по итогам научно-исследовательской работы за 1971. Секция общественных и гуманитарных наук. Тезисы докладов*, Chișinău, 1971, р. 134–136; *Культурное строительство Советской Молдавии. Сб. статей*, Chișinău, 1974; *Расцвет экономики и культуры Молдавии – торжество национальной политики. Материалы республиканской научной*

- конференции, Chișinău, 1975; Строительство социалистической культуры в Молдавии 1917–1950. Сб. статей, Chișinău, 1987.
3. Мовиляну Н., Адеварул деспре душманий попорулуй. Кү привише ла репресииле дин Молдове ын аний 1937–1938. În: Молдова Социалистэ, 1988, 13 май; Сытник М., Реабилитации историей. Кум с ау рэсфрынг репресииле дин 1937–1938 ын РАССМ. În: Ыңеззэмьнтул публик, 1968, 25 май; Стратиевский К., Воктишме але сталинизмулугу. În: Трибуна, 1989, № 4, р. 33–35; Мовиляну Н., Морарь А., Кондамнат ла моарте. În: Нистру, 1989, № 2, п. 156–158; Мовиляну Н., Морарь А., Калварул слу пайкынъ таңдате дин аяла пүй Тоадер Малай. În: Нистру, 1989, № 1, р. 135–137; Флоки Е., Живая боль, живая память. În: Коммунист Молдавии, 1990, № 4, р. 69–75.
 4. Șișcanu I., Formarea și evoluția RASSM de la 1924 la 1940. În: Cugetul, 1992, nr. 5–6, p. 59–65; Moraru A., Destinul unui document. În: Cugetul, 1992, nr. 5–6, p. 53–58; Moiseev I., Aspecte ale vieții politice și culturale în RASS Moldovenească. În: Cugetul, 1992, nr. 5–6, p. 66–70; Movilcanu N., Politica stalinistă în domeniul culturii și represaliile din anii 1937–1938. În: Revista de istorie a Moldovei, 1993, nr. 2, р. 69–77; Iațenco I., Unul din momentele istoriei. În: Moldova Suverană, 1990, 9 octombrie; Moraru A., Istoria românilor, Basarabia și Transnistria. 1812–1993, Chișinău, 1995; Galușcenco O., Crearea R.A.S.S.M. În: Revista de istorie a Moldovei, 1997, nr. 3–4, p. 65–81.
 5. Smochina N.P., Republica Moldovenească a Sovietelor. În: Moldova Nouă, 1935, nr. 1, р. 1–55; 1936, nr. 2–3, р. 131–212; Dumitrașcu I., Un popor care moare. În: Viața Basarabiei, 1934, nr. 4, р. 49–56; Florin M., Sovietele, emigratia și Republica Moldovenească. În: Viața Basarabiei, 1934, nr. 2, р. 49–57; nr. 3, р. 45–50; nr. 4, р. 17–26; nr. 6, р. 41–45; nr. 7–8, р. 69–78.
 6. Nistor I.S., Istoria românilor din Transnistria. Organizarea, cultura și jertfa lor, Galați, 1995, p. 69–76.
 7. Heitmann K., Rumanische Sprache und Literatur in Bessarabien und Transnistrien. (Die sogenannte moldauische Sprache und Literatur). În: Zeitschrift für Romanische Philologie, 81, nr. 1–2, 1965, p. 102–156.
 8. Heitmann K., Limbă și politică în Republica Moldova, Chișinău, 1998.
 9. Bruchis M., One step Back, Two Steps Forward: On the Language Policy of the Communist Party in the National Republics (Moldavian: a look back, a survey, and perspectives, 1924–1980), New York, 1982; Bruchis M., Rusia, România și Basarabia (1812–1918, 1924–1940), Chișinău, 1992.
 10. Meurs van W.P. Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistică, Chișinău, 1997, р. 151–156 §.a.
 11. Культура Молдавии за годы Советской власти. Сб. документов, Chișinău, 1975, vol. 1, part. 1; 1976, vol. 1, part. 2; Образование Молдавской С.С.Р и создание Коммунистической партии Молдавии, Chișinău, 1987.

CAPITOLUL I

Regimul bolșevic din R.A.S.S.M. și obiectivele politicii etnoculturale

1.1. CREAREA R.A.S.S.M. ȘI STABILIREA PRIORITĂȚILOR ETNOCULTURALE

La începutul anului 1924, când erau în plină desfășurare lucrările de pregătire a conferinței româno-sovietice de la Viena, autoritățile bolșevice de la Moscova purceau la crearea în teritorial din stînga Nistrului a republicii sovietice moldovenești. Prin aceasta, U.R.S.S. urmărea să creeze o stare de tensiune și de amenințare permanentă la adresa României. În același timp, prin intermediul republicii moldovenești, guvernul sovietic spera să extindă „revoluția proletară” în România și să rezolve astfel „problema” Basarabiei.

În primele zile ale lui februarie 1924, la indicația liderilor bolșevici de la Kremlin, un grup de inițiativă din rândul comuniștilor emigranți români și basarabeni, în frunte cu G. Kotovski, întocmește „Memoriul despre necesitatea creării Republicii Sovietice Socialiste Moldovenesci”, expediat, la 4 februarie 1924, C.C al P.C.(b) din toată Rusia. Autorii lui, după o trecere în revistă a situației „dezastroase” din Basarabia, aflată „sub jugul moșierilor și a burgheziei românești”, propunau crearea unei republici sovietice socialiste moldovenesci în stânga Nistrului, unde locuiau, după afirmațiile acestora, „nu mai puțin de 500 000-800 000 de moldoveni”.

Pledoariile în favoarea republicii sovietice socialiste moldovenești erau dictate, în primul rând, de considerente de ordin politic. Astfel, în „Memorii” se sublinia rolul de factor politico-propagandistic al „Republicii Moldovenesci” făță de Basarabia, România și Balcani².

„Ea ar focaliza atenția și simpatia populației basarabene – se subliniază în „Memoriu” – și ar crea preteze evidente în pretențiile alipirii la Republica Moldovenească a Basarabiei”. În același timp, opină autorii, „unirea

teritoriilor de pe ambele părți ale Nistrului va servi drept breșă strategică a U.R.S.S. față de Balcani (prin Dobrogea) și față de Europa Centrală (prin Bucovina și Galia).¹⁴

Documentele de arhivă și studiile recente atestă că în conducerea bolșevică de la Moscova și Kiev, în fața căreia a fost pusă nemijlocit chestiunea referitoare la crearea „Republiei Moldovenesci”, s-au dus lupte aprige. Prin aceasta și se explică faptul că până la adoptarea unei hotărâri definitive au fost convocate trei ședințe ale C.C. al P.C.(b) din Rusia și patru ședințe ale Biroului C.C. al P.C.(b) din Ucraina.¹⁵

Deja la 3 martie 1924, comisanul poporului pentru afacerile externe al U.R.S.S. G.V. Cicerin, într-o notiță adresată lui V.M. Molotov, secretar al C.C. al P.C.(b) din toată Rusia, sublinia că „crearea R.S.S.M. este prematură în acel moment, deoarece va provoca expansiunea șovinișmului român. Stabilirea unui număr atât de mare de moldoveni, adică de români, pe teritoriul ucrainean ar întări poziția românilor în litigiu cu privire la Basarabia.”¹⁶

Aceleași rezerve față de republică moldovenească erau exprimate și de liderii bolșevici din Ucraina, care nu doreau, evident, să complice situația în interiorul republicii lor. De aceea, la 18 aprilie 1924, ședința Biroului C.C. al P.C.(b) din Ucraina a respins ideea creării Republiei Sovietice Socialiste Moldovenesci, considerând-o inutilă.¹⁷

Contradicțiile dintre adeptii și oponenții creării republicii sovietice moldovenești s-au dezvăluit și la determinarea numărului moldovenilor din stânga Nistrului. Astfel, conform datelor organelor de partid ucrainene, în regiunile Podolia și Odesa locuiau doar 147,4 mii de moldoveni, pe când comisia specială a lui G. Kotovski, care vizitase recent aceste localități, identificase 283,4 mii moldoveni.¹⁸

După o perioadă de 6 luni de dezbatere controversate, la 29 iulie 1924, Biroul Politic al C.C. al P.C.(b) din toată Rusia a adoptat hotărârea „Cu privire la crearea R.A.S.S.M.” în care se menționa:

„A considera necesar, în primul rând din considerente politice, delimitarea populației moldovenești într-o Republică Autonomă specială în cadrul R.S.S. Ucrainene și a propune Comitetului Central al P.C.(b) din Ucraina să dea directivele respective organelor sovietice ucrainene”¹⁹.

Cu începere din luna august, demarează etapa realizării ideii despre crearea „Republiei Moldovenesci”. La 12 august 1924, Biroul C.C. al P.C.(b) din Ucraina adoptă hotărârea privind crearea la Odesa a unei comisii care să se ocupe de organizarea R.A.S.S.M. Conducerea Ucrainei a manifestat o prudență deosebită în ceea ce privește selectarea membrilor comisiei, încredințând lucrul de organizare a republicii nu celor care au contribuit la elaborarea „Memoriului”, ci unor persoane responsabile de relațiile cu străinătatea din cadrul secției C.C. al P.C.(b) din Ucraina, precum A. Grinštein, G. Starai, I. Badcev, S. Bubnovski, B. Borisov și a. emigranți basarabeni, stabiliți, după 1918, în stânga Nistrului.²⁰

După prima ședință a Comitetului organizatoric, de la 15 august 1924, în satele moldovenești din stânga Nistrului demarează campania de agitație în vederea creării Republiei Autonome Sovietice Socialiste Moldovenesci. Comitele raionale de partid erau chemate să susțină orice acțiuni propagandistice ale comisiei de organizare. „Dacă s-ar considera numai faptele reale, și nu orice declarații, care nu corespund adevărului, – remarcă M. Bruchis, – atunci crearea Republiei Moldovenesci nu a apărut în sănul populației moldovenești din raioanele de pe stânga Nistrului, ci la incitația comuniștilor, care au plecat din Basarabia după instaurarea autorității românești. Ei au fost inițiatorii și inspiratorii acestei acțiuni politice, care, pentru acest motiv, s-au adresat în scris către C.C. al P.C.(b) din Rusia, la începutul lui februarie 1924”²¹.

Deși emigranții comuniști români au fost printre inspiratorii creării republicii moldovenești sau, cel puțin, printre autori „Memoriului” privind necesitatea formării R.S.S.M., organele de partid ucrainene, sub al căror control și-a desfășurat activitatea comisiei organizatorice, iar mai apoi Comitetul Moldovenesc Regional de Partid, vor face tot posibilul pentru a îngădui accesul la putere al comuniștilor români.

Spre sfârșitul lunii august 1924, Ion Dic (alias Isidor Cantor), fost secretar al grupului de inițiativă, adresează o scrisoare C.C. al P.C.(b) din toată Rusia în care sublinia meritele comuniștilor români în adoptarea deciziei privind crearea Republiei Sovietice Socialiste Moldovenesci, exprimându-și indignarea, în același timp, pentru faptul că au fost înălțărați de la activitatea de organizare a acestei republici. În numele grupului de inițiativă s-a pronunțat împotriva desemnării lui A. Grinštein în fruntea

comitetului de organizare, considerând că „pentru a obține un efect maximal în Basarabia și în România prin acțul de proclamare a Republicii Moldovenești” este necesar de „a-l pune în fruntea organului respectiv pe un tovarăș român sau basarabean...”¹²

Pentru a nu permite declanșarea unui conflict între emigranții români și basarabeni, ceea ce ar fi pereclitat planurile de creare a R.A.S.S.M., organele de partid din Ucraina au permis totuși, din considerente tactice, includerea în conducerea de partid a R.A.S.S.M. și a unor reprezentanți ai comuniștilor români. Faptul însă a trezit nemulțumirea fracțiunii româno-fobe din conducerea de partid din stânga Nistrului, în frunte cu I. Badeev, care, într-o corespondență strict secretă din 27 septembrie 1924, adresată secretarului C.C. al P.C.(b) din Ucraina, Kviring, scria următoarele:

„Nouă ne-a fost prezentată de către tov. Korniușin (secretar al comitetului gubernial de partid Odesa – n.a.) listă nominală a cadrelor de conducere din R.A.S.S.M., înaintată de către grupa tovarășilor români și basarabeni din Moscova și trimisă de D-voastră prin tov. Korniușin pentru discutare.

Dat fiind faptul că actuala compoziție a grupei cadrelor de conducere din R.A.S.S.M. (comitetul revoluționar și biroul de partid) a fost înaintată de către C.C. al P.C.(b) din Ucraina împreună cu comitetul gubernial Odesa, sus-numita listă reprezentă pentru noi ceva cu totul neașteptat și incontestabil se va răsfrângă asupra lucrului nostru. Noi nu intrăm în discutarea listei nominale, dar găsim necesar să ne expunem opinia privitor la principiile de bază ale organizării lucrului în R.A.S.S.M. Noi considerăm că moldovenii reprezintă o ramură a rasei române și au dreptul la autodeterminare națională...“

Tovarășii români au un alt punct de vedere și anume că moldovenii reprezintă o parte a poporului român...

Drept urmare a acestor opinii diferite între majoritatea comuniștilor basarabeni, atât acei care se află în ilegalitate, precum și acei care recent au sosit în U.R.S.S., și tovarășii români continuu au loc neînțelegeri.

De aici rezultă problema referitoare la organizarea lucrului în R.A.S.S.M. și selectarea cadrelor de conducere ale R.A.S.S.M.

Tinând cont de acestea, considerăm necesar înaintarea în grupul de conducere din R.A.S.S.M. a tovarășilor basarabeni legați de mișcarea revoluționară basarabeană... și care au experiență în lucrul sovietic.

După părerea noastră, existența a două puncte de vedere în grupul cadrelor de conducere din R.A.S.S.M. va paraliza inevitabil întreg lucru”¹³.

În august 1924, A. Grinštein, care era conducătorul ideologic al Comitetului de organizare a R.A.S.S.M., publică în ziarul „Odesskie izvestia” un articol în care fundamentală teoria celor două popoare și două limbi diferite – român și moldovenesc și respectiv română și moldovenească –, plecând de la modelul dezvoltării etnolinguistice a rușilor și ucrainenilor.

În cadrul ședinței comitetului organizatoric („orgtroika”) din 22 august 1924, la care au participat Starai, Badeev, Grinštein și alții, a fost dezbatută problema privind obiectivele și prioritățile dezvoltării lingvistice și culturale a moldovenilor din R.A.S.S.M. Aici s-au conturat două opinii. Prima opinie aparținea lui G. Starai, care considera că limba moldovenilor din stânga Nistrului trebuie să se dezvolte „pe baza grafiei latine și a limbii române”¹⁴. I. Badeev și A. Grinštein, adepuți celei de-a doua opinii, porneau de la necesitatea „înfăptuirii campaniei de agitație privind organizarea republicii pentru populația care vorbește într-o limbă amestecată cu cea rusească și căreia îi este teamă de tot ce-i românesc”¹⁵. Ei au cerut ca politica lingvistică din viitoarea R.A.S.S.M. să fie orientată „spre o limbă simplă și înțelcasă, păstrând alfabetul rusesc”¹⁶.

Ședința Comitetului de organizare a R.A.S.S.M. din 22 august 1924 a hotărât ca autorii celor două opinii să prezinte C.C. al P.C.(b) din Ucraina rapoarte în scris, în care să-și argumenteze punctele lor de vedere.

În raportul său, G. Starai, după o analiză succintă a situației lingvistice printre moldovenii din stânga Nistrului, face o încercare de a motiva necesitatea dezvoltării „limbii moldovenești” pe baza limbii române și a grafiei latine, aducând o serie de argumente de ordin lingvistic și politic.

Expunându-și punctul de vedere, el opina că „limba moldovenească” nu poate fi luată drept bază pentru dezvoltarea limbii și a culturii moldovenilor transnistreni.

„Într-o limbă pur moldovenească, fără utilizarea imprumuturilor din altă limbă, seria G. Starăi, este imposibil să ţii chiar cel mai primitiv discurs politic. Mai mult, nu ajung cuvintele nici chiar pentru uzul cotidian”¹⁷.

De aceea, calea cea mai rezonabilă era să se purce că la imprumuturile din limba română, deoarece „limba moldovenească” nu poate să se dezvolte pe baza celei ruse, care îi era cu totul străină¹⁸.

Totodată, referindu-se la problema grafiei, el menționa că multe din expresiile „limbii moldovenești” nu pot fi redate cu ajutorul literelor rusești. „Literalele rusești folosite de către noi în locul celor românești, sublinia G. Starăi, se pronunță incorrect, pentru că ele nu pot reda suntelele moldovenești”¹⁹.

Adoptarea unui asemenea curs, în opinia același lider bolșevic, nu contravenea nici perspectivelor revoluției în Basarabia. Plecând de la necesitatea exportului de revoluție din U.R.S.S. în Basarabia și România, G. Starăi scria:

„În Basarabia copiii învață în grafia latină, iar copiii de la noi (din R.A.S.S.M. – n.a.) vor învață în cea rusescă. În cazul unirii moldovenilor din cele două părți, pe care copii îi vom învața? Doar orice învățare din nou este într-o anumită măsură schilodire”²⁰.

De asemenea, G. Starăi s-a pronunțat împotriva ideii de creare a unei noi „limbi moldovenești”, considerând că „inventarea unei limbi constituie o sarcină dezavantajoasă, peste puterile noastre, aceasta fiind o creație a istoriei, economiei etc.”²¹.

Exponent al intereselor Ucrainei, dar și al Rusiei bolșevice, I. Badecov s-a pronunțat pentru dezvoltarea limbii și scrierii românilor transnistreni pe baza limbii și grafiei ruse. Necunoașterea de către populația românească din stânga Nistrului, în mare parte majoritate rurală și analfabetă, a limbii literare românești a fost exploatață la maximum, vehiculându-se ideea privind necunoașterea de către moldovenii transnistreni a limbii române în general. „Limba moldovenească” era prezentată de către I. Badecov ca o limbă deosebită de limbă română. De aceea, în finalul raportului, el cere ca această „problemă arzătoare și în același timp complicată” să fie examinată cât mai urgent, până la crearea comitetului regional de partid, de către C.C. al P.C.(b) din Ucraina, pentru că ea ar putea cauza neînțelegeri în sănul viitoarei conduceri de partid din R.A.S.S.M.²²

La 19 septembrie 1924, în cadrul ședinței Biroului Politic al C.C. al P.C.(b) din Ucraina, s-au discutat chestiunile referitoare la organizarea R.A.S.S.M., teritoriul și granița, structura viitorului guvern, problema limbii și a grafiei. Punctul 8 al hotărârii sus-numitului Birou prevedea dezvoltarea „limbii literare moldovenești” pe baza limbii populare a țărănilor din stânga Nistrului. Punctul 9 legifera utilizarea grafiei ruse în R.A.S.S.M.²³

La 12 octombrie 1924, sesiunea a III-a a C.E.C. din Ucraina a adoptat hotărârea „Cu privire la crearea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești” în componența Ucrainei²⁴, potrivit căreia hotarul R.A.S.S.M., la vest și sud-vest, trecea pe „granița de stat” a U.R.S.S.²⁵.

Aceasta înseamnă că în componența R.A.S.S.M. era inclusă și Basarabia. Tendințele anexioniste ale U.R.S.S. față de Basarabia vor fi formulate de către N. Scrăpnici, două săptămâni mai târziu de la crearea R.A.S.S.M.

„Considerăm drept frontieră (a R.A.S.S.M. – n.a.) – sublinia N. Scrăpnici – nu Nistrul, ci Prutul. Las' să ţină capitaliștii deocamdată în măinile lor Basarabia. Aceasta este o chestiune de facto, și nu de drept. Dreptul e de partea noastră. Pe harta noastră Basarabia este marcată cu o linie roșie, căci Basarabia trebuie să devină o parte inseparabilă a R.A.S.S.M.”²⁶

În componența R.A.S.S.M. au fost incluse 11 raioane: Ananiev, Balta, Birzula, Grigoriopol, Dubăsari, Camenca, Codăma (Kruțeansk), Ocnă Roșie, Tiraspol, Răbnița și Slobozia. Populația era de 545 000 de locuitori și nici pe departe nu includea toți români din raioanele dintre Nistru și Bug. Din punct de vedere etnic, populația era repartizată astfel: 34,3% – români, 50,5% – ucraineni, 5,5% – ruși, 4,8% – evrei, 4,7% – alte naționalități²⁷.

Faptul că în 1925 românii din noua „republică moldovenească” numără doar 162 794 (34,8%), iar ucrainenii – 246 346 (53,03%), în timp ce multe sate românești din regiunea Odesa au rămas în componența Ucrainei și, dimpotrivă, raionul Balta, unde ucrainenii alcătuiau 94,5%, români – 3,6%²⁸, a fost inclus în cadrul R.A.S.S.M., deconspiră grija autorităților pentru dominarea ucrainenilor și asimilarea românilor.

Peste doi ani de la crearea R.A.S.S.M., organele de partid ucrainene au adoptat hotărârea „Cu privire la concretizarea graniței de stat a R.A.S.S.M.”, prin care în componența acesteia au fost incluse încă 12 localități moldovenești²⁹. Pe parcursul anilor 30 au fost operate și alte

modificări în structura administrativ-teritorială a „republiei moldovenesci” din stânga Nistrului. Pe lângă cele 11 raioane existente inițial au mai fost formate încă 3 (Pescanka, Valea Hoțului, Cerniansk). Deși în 1939, în raport cu 1925, numărul românilor a crescut nesemnificativ de la 162 794 la 171 000, ponderea lor în structura populației a scăzut de la 34,8% la 28,5%³⁰, deoarece procesul de assimilare a românilor decurgea, probabil, mult mai rapid.

După 12 octombrie 1924, organele de partid ucrainene vor purcede la formarea organelor de conducere din R.A.S.S.M. Astfel, în cadrul ședinței Biroului organizatoric al C.C. al P.C.(b) din Ucraina din 15 octombrie 1924 este aprobată componența Biroului de Partid din R.A.S.S.M. (care din decembrie 1924 se va numi Comitetul Moldovenesc Regional de Partid al P.C.(b) din Ucraina) în următoarea componență: I. Badeev (secretar), C. Raevici, G. Starai, A. Stroev, V. Holostenko, I. Krivorukov. Tot atunci a fost aprobată lista nominală a Comitetului Militar Revoluționar în finitie cu G. Starai, avându-i ca membri pe I. Badeev, A. Stroev, I. Krivorukov, Gh. Buciușcanu, E. Arbore-Ralli, A. Ivanov³¹.

Comuniștii emigranți din România, membri ai grupului de inițiativă pentru crearea R.A.S.S.M., indignați de înlăturarea lor de la organizarea republicii și de orientarea politică lingvistică și culturală, sesizează forurile superioare de partid de la Moscova și Kiev, precum și cele ale Internaționalei Comuniste, sperând în izbândă.

Pe 8 ianuarie 1925, I. Dic, fost secretar al grupului de inițiativă pentru crearea R.A.S.S.M., adreseză membrilor C.C. și Biroului Politic al C.C. al P.C.(b) din Rusia și Ucraina, Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste un memoriu intitulat „Cu privire la construcția culturală în Moldova Sovietică. Contra devierii de rusificare sub drapelul sovietic”³². Autorul memoriumului, profund marcat de utopia „revoluției mondiale”, sublinia că „problema construcției culturale în Moldova Sovietică este mai întâi o problemă politică a mișcării revoluționare mondiale... de soluționarea corectă a căreia va depinde consolidarea influenței sovietice în România” sau „compromiterea ideilor sovietice în masele largi din cealaltă parte a Nistrului și mai departe”³³. Greșelile bolșevicilor pe tărâm cultural erau privite ca eventuale infrângeri politice și diplomatice peste Nistru³⁴.

Cu argumente istorice convingătoare, I. Dic încearcă să combată teoria celor două popoare diferențiate, român și moldovean, și să demonstreze că în aspect etnografic moldovenii și români sunt același popor³⁵.

În numele grupului de inițiativă al comuniștilor veniți din România, I. Dic propunea introducerea scrisului latin, efectuată pe etape. Ziarele și revistele, literatura cu caracter economic și politic urmău să fie inițial tipărite atât cu caractere rusești, cât și latine. Cărțile școlare și cele pentru analfabeti trebuiau să fie editate doar în grafie latină.

Propunerile referitoare la limba națională din R.A.S.S.M. porneau de la necesitatea curățării „limbi moldovenesci” transnistrene de „barbarisme” și asemănării treptate a acesteia cu limba română. „Noi suntem obligați să folosim în stare finită această comoară spirituală (limba română – n.o.), menționează I. Dic, moștenitorii ai căreia am devenit, tot așa cum tovarășii ucraineni și ruși folosesc respectivele comori naționale...”³⁶

Totodată, I. Dic a respins ideea oponentilor politici care propuneau crearea unei noi culturi moldovenesci. „Noi ne întrebăm, sublinia autorul memoriumui, despre care cultură nouă poate fi vorba în Moldova Sovietică, unde toți moldovenii plugăresc și își intemeiază modul de gospodărire pe formele primitive ale reproducerei simple?”³⁷ Dacă nu dorim pur și simplu să „împreșcăm cu cușmele noastre roșii problema, atunci avem sarcina să realizăm o activitate mai puțin stridentă, însă de o valoare mai mare și mai folositore sub aspect istoric”³⁸. În acest scop, I. Dic propunea următoarele: „Noi trebuie să luăm cultura româncască și să o sovietizăm, să-i imprimăm spirit revoluționar, sovietic și comunist și să o facem astfel convenabilă pentru necesitățile spirituale ale Moldovei Sovietice”³⁹. El propunea să se înfăptuiască „acea muncă nobilă pe care tovarășii ruși și ucraineni au înfăptuit-o cu cultura și literatura lor națională”⁴⁰.

Prin argumentele prezentate în memoriu, I. Dic speră să determine conducerea bolșevică de la Moscova și Kiev să-și schimbe punctul de vedere, cerând chiar conducerii de partid de la Kiev să recexamineze chestiunica cu privire la căile de dezvoltare culturală a R.A.S.S.M. și să anuleze punctele 8 și 9 din hotărârea Biroului Politic al C.C. al P.C.(b) din Ucraina de la 19 septembrie 1924.

„... Aceste cereri ale comuniștilor emigranți din România au fost calificate de către N. Serăpnic, președinte al Camerei Naționalităților a U.R.S.S., în cadrul ședinței Biroului C.C. al P.C.(b) din Ucraina din 15 decembrie 1924, drept manifestări imperialiste, iar comuniștii respectivi invinuiti că ar fi „agenți ai ideologiei burgheze românești... care țin să asuprească poporul moldovenesc și chiar să determine din timp soluționarea problemei cu privire la alipirea actualiei Moldove Sovietice la viitoarea Românie Sovietică”⁴⁰.

Și unii comuniști din conducerea R.A.S.S.M. (așa-zisii „românizatori”) au încercat să ia în discuție problema în cauză și să determine conducerea de partid din Ucraina să o reexamineze. Problema a fost dezbatută în cadrul conferințelor I și a II-a ale Comitetului Moldovenesc Regional de Partid⁴¹.

Însă conducerea Ucrainei nu mai era dispusă să facă cedări în problema dezvoltării lingvistice și culturale a R.A.S.S.M., în pofta oricărora argumente, fie chiar și de ordin politic. Interesați în izolare românilor din R.A.S.S.M. de frații lor din Basarabia sau de peste Prut, unii lideri ucraineni considerau, în contrădicție cu practica curentă a politicii sovietice, că extinderea „revoluției proletare” în Basarabia și România trebuie să fie doar opera muncitorilor români, entuziasmati de succesele din R.A.S.S.M., dar nu un rezultat al implicării politice, propagandistice ori militare a U.R.S.S. în această zonă.

Repicându-i lui A. Dobrogeanu, care la Conferința a II-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din 10–15 noiembrie 1925 a încercat să abordeze problema dezvoltării culturale a R.A.S.S.M. prin prisma revoluției mondiale, Șumski, comisar al poporului pentru învățământul public din Ucraina, a menționat următoarele: „Sarcina organizației de partid din Moldova este de a edifica republică în așa fel încât tovarășii din România să ia exemplu cum pot să declanșeze la ei mișcarea revoluționară, dar nu noi de aici să revoluționăm România, utilizând Republica Moldovenescă. Tov. Dobrogeanu trebuie să înțeleagă cu fermitate acest lucru”⁴².

În același timp, comisarul ucrainean a dat de înțeles că problema limbii nu poate fi considerată una principală, iar comuniștii nici nu trebuie să lupte „pentru puritatea limbii, ci să dezvolte în continuare acel dialect în

care vorbește poporul”⁴³. Or, în opinia aceluiași demnității, pentru comuniști era cu mult mai important ceea ce se propagă în rândurile maselor, iar limba putea fi chiar și „păsărească”⁴⁴.

Coraportul de forțe din condescerea de la Moscova și Kiev n-a permis orientarea politicii culturale în direcția dorită de comuniștii emigranți români și de unii activiști de partid și de stat din R.A.S.S.M. Totuși, în anii 20 problema a putut fi cel puțin abordată de către forurile superioare de partid. În această perioadă, în condescerea R.A.S.S.M. se configurațiază două grupări adverse în problema „construcției național-culturale”, a „românizatorilor” și a „moldovenizatorilor”, avându-i în frunte pe cei doi principali lideri politici din R.A.S.S.M. – G. Starai, președinte al Comitetului Revoluționar Provizoriu, iar apoi președinte al Consiliului Comisarilor Poporului, și I. Badeev, secretarul Comitetului Moldovenesc Regional de Partid.

Deși G. Starai avea autoritate în rândul comuniștilor locali din R.A.S.S.M., el n-a putut să-și impună punctul său de vedere. Fiind nevoie să se supună disciplinei de partid, G. Starai a trebuit să accepte hotărârile organelor de partid din R.A.S.S.M. și Ucraina privind crearea și dezvoltarea limbii și culturii „moldovenescă” pe baza limbii și culturii ruse. După cum sublinia V.P. Zatonski, reprezentant al C.C. al P.C.(b) din Ucraina, la Plenara a IV-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din 20–27 decembrie 1928, G. Starai, „deși se încăpățâna, se supunea”, călăuzindu-se de principiul formulat de către condescerea bolșevică a Ucrainei – „rămâi pe poziția ta, dar promovează-o pe a noastră”⁴⁵.

Controversele între aceste două grupări privind dezvoltarea limbii și culturii românilor din R.A.S.S.M. se vor amplifica în anii 1926–1928, mai ales pe fondul rivalităților pentru putere. În 1928, condescerea de la Kiev a decis, pentru a liniști spiritele, să-i înălțure pe cei doi lideri de la putere. Demiterea temporară a acestora n-a însemnat și terminarea disputelor între „moldovenizatori” și „românizatori”. Luptele interne între cele două tabere au continuat și pe parcursul anilor 30. Represiunile staliniste de la sfârșitul anilor 30 au lovit atât în „românizatori” cât și în „moldovenizatori”. În 1937–1938 și unii și alții au căzut victime ale represiunilor inițiate de Stalin și de acolitii săi.

NOTE

1. Moraru A., *Destinul unui document*. În: *Cugetul*, 1992, nr. 5–6, p. 56.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. Movileanu N., *Formarea R.A.S.S.M. Zigzaguri și împasuri în realizarea experimentalului de edificare a socialismului*. În: *Revista de istorie a Moldovei*, 1993, nr. 1, p. 63; Galușcenco O., *Crearea R.A.S.S.M.* În: *Revista de istorie a Moldovei*, 1997, nr. 3–4, p. 67–70.
6. Galușcenco O., op. cit., p. 67.
7. Movileanu N., op. cit., p. 62.
8. Galușcenco O., op. cit., p. 68.
9. Movileanu N., op. cit., p. 62.
10. Galușcenco O., op. cit., p. 72.
11. Bruchis M., *Rusia, România și Basarabia (1812–1918, 1924–1940)*, Chișinău, 1992, p. 157–159.
12. Galușcenco O., op. cit., p. 74.
13. Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova (A.O.S.P.R.M.), fond, 49, inv. 1, dosar. 5, filele 1–2.
14. *Ibidem*, fila 9.
15. *Ibidem*.
16. *Ibidem*.
17. *Ibidem*, fila 6.
18. *Ibidem*, fila 8.
19. *Ibidem*, fila 7.
20. *Ibidem*.
21. *Ibidem*, fila 8.
22. *Ibidem*, fila 5.
23. *Ibidem*, dosar. 2, fila 1.
24. *Образование Молдавской ССР и создание Коммунистической партии Молдавии*. Сб. документов и материалов, Chișinău, 1984, с. 85.
25. *Ibidem*, p. 86.
26. Șișcanu I., *Formarea și evoluția R.A.S.S.M. de la 1924 la 1940*. În: *Cugetul*, 1992, nr. 5–6, p. 60.
27. *Культура Молдавии за годы Советской власти*. Сб. документов, Chișinău, 1975, vol. 1, part. 1, p. 163.
28. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 662, fila 37.
29. Moraru A., *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria 1812–1918*, Chișinău, 1995, p. 283.
30. Грекул А.В., Ынфлорија нацией социалистче молдовенешты. Едиция я II ревизутэши комплектата, Chișinău, 1978, p. 106–107; Стратиевский К.,

- Изменения в административно-территориальном делении и в составе населения Молдавской АССР (1924–1940 гг.). În: *Revista de istorie a Moldovei*, 1995, nr. 2.
31. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 3, fila 2.
 32. Iatenco I., *Unul din momentele istoriei*. În: *Moldova Suverană*, 1990, 9 octombrie.
 33. *Ibidem*.
 34. *Ibidem*.
 35. *Ibidem*.
 36. *Ibidem*.
 37. *Ibidem*.
 38. *Ibidem*.
 39. *Ibidem*.
 40. *Ibidem*.
 41. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 77, fila 85; dosar. 79, fila 54.
 42. *Ibidem*, dosar. 77, fila 86.
 43. *Ibidem*.
 44. *Ibidem*.
 45. *Ibidem*, dosar. 1146, fila 192.

1.2. „NOUA” LIMBĂ LITERARĂ „MOLDOVENEASCĂ”

La începutul anilor 20, printre „prioritățile“ politicii guvernului bolșevic față de republicile sovietice nou-formate figura și „construcția lingvistică“ ce se rezuma la „crearea“ scrisului și limbii popoarelor neruse¹. Acestea reprezentau, de fapt, mijloace tactice în realizarea obiectivului strategic de deznaționalizare a popoarelor și de constituire a unui puternic stat centralizat.

Cursul spre crearea unei „noi limbi“ în R.A.S.S.M. a fost trasat înainte de formarea acesteia. Totuși, în posida hotărârii Biroului C.C. al P.C.(b) din Ucraina de la 19 septembrie 1924 „Cu privire la crearea R.A.S.S.M. în componența R.S.S. Ucrainene“, care prevedea și „dezvoltarea limbii populare moldovenești“, atât dicționarul rus-moldovenesc și moldovenesc-rus, publicate în 1926 la Balta, cât și tipăriturile publicate în 1924–1926 în R.A.S.S.M. nu erau încă scrise în „limba moldovenească“, proiectată de către organele de partid.

La conferința a II-a a Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b)U. din noiembrie 1925, I.I. Badeev, secretar al acestui comitet, referindu-se la limba scrisă din R.A.S.S.M., sublinia că aceasta „nu este curat moldovenească, în ea mai sunt încă multe cuvinte românești franțuzite, dar noi, treptat, o vom curăța și o vom face accesibilă celor mai largi masă ale traditorilor din R.A.S.S.M.“²

Același demnitar, reafirmând necesitatea creării „limbii moldovenești“, spunea: „Într-un viitor apropiat și la noi vor apărea, dacă nu revoluționari, cel puțin reformatori ai limbii și vor crea o astă limbă înțeleasă nu domnilor, ci muncitorilor și țăraniilor moldoveni“³.

Ideea inventarii „limbii moldovenești“ era susținută cu ardoare de către emigranții basarabeni, în majoritate nemoldoveni, care activau în R.A.S.S.M. și erau grupați în jurul Asociației Basarabenilor (fondată în mai 1924 la Moscova). În viziunea acestora, inventarea „limbii moldovenești“ venea să servească drept „argument“ în favoarea tezei că moldovenii și românii sunt două popoare diferențiate, dar și ca un pretext pentru „apărarea Basarabiei de români“⁴.

Nu trebuie să uităm, așa cum arată documentele timpului, nici aportul organelor de partid ucrainene, direct cointeresate în realizarea acestui proiect⁵.

Drept suport pentru „crearea“ unei noi limbi serveau ideile proletcultismului, renăscute în Rusia la mijlocul anilor 20⁶. Prin esență să, proletcultismul stabilea o linie de demarcare, un hiatus între cultura „burgheză“ precedentă și cea nouă, „proletară“.

În scopul justificării planului de creare a „limbii moldovenești“, activiștii în domeniul culturii din R.A.S.S.M. proclamă întreaga moștenire culturală din R.A.S.S.M. de până la revoluție „pseudomoldovenească“, iar limba română – o limbă de „salon a burgheziei“⁷.

Menționam anterior că guvernul bolșevic a promovat în majoritatea republicilor sovietice (create după 1917) o politică lingvistică similară. Totuși, nu în toate s-a reușit trecerea de la vorbe la fapte. Drept dovadă servește R.A.S.S. Karelia, creată din aceleași rațiuni politice ca și R.A.S.S.M. la graniță cu Finlanda. Într-o scrisoare din 1936 a șefului Secției Școli a Comitetului Regional de Partid din Karelia, adresată omologului său din R.A.S.S.M., se menționa: „La Congresul I al Sovietelor (din R.A.S.S. Karelia – n.a.) s-a luat decizia de a nu crea o limbă karelă și un scris karel, dar de a adopta pentru kareli limba finlandeză... Unii tovarăși au ridicat periodic problema creării limbii literare karele și a scrisului karel, dar ca a fost respinsă cu hotărâre“⁸.

În R.A.S.S.M., impunerea proiectului creării unei noi limbi a fost posibilă datorită mai multor factori. Printre aceștia am putea menționa absența aproape totală a intelectualității băștinașe, a cadrelor moldovenești în structura organelor de conducere din R.A.S.S.M., capabile să se opună politicii de „construcție lingvistică“, și nu mai puțin, analfabetismul populației românești semirusificate și semimicrанизate⁹.

O primă încercare de a pune proiectul în aplicare este întreprinsă de G.I. Buciușcanu (pe atunci comisar al poporului pentru învățământ). Totuși, gramatica „limbii moldovenești”, pe care o alcătuiește în anul 1925, va fi suprimată pe motiv că „autorul a utilizat normele ortografice și terminologia tradițional moldovenească de până la revoluție – adică românească”¹⁰.

Disputele dintre cele două grupări („moldovenizatori” și „românizaitori”), precum și lipsa unității de opinie în problema respectivă au tergiversat realizarea urgentă a planului.

Plenara a V-a din septembrie 1926 a Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b)U. a confirmat „justețea” cursului referitor la „dezvoltarea limbii populare moldovenești în care vorbește poporul moldovenesc”¹¹, exprimând, în același timp, insatisfacția în ceea ce privește felul cum acesta se realizează. În scopul intensificării lucrului de inventare a noii limbi, aceeași plenară preconizează înființarea unui „centru academicesc în R.A.S.S.M.”¹².

La sfârșitul lunii decembrie 1926 este inaugurat Comitetul Științific Moldovenesc cu o secție lingvistică condusă de L.A. Madan, avându-i în calitate de colaboratori pe I.F. Goian, A.G. Ignatovici, G.I. Buciușcanu și alții. De menționat că până la momentul înființării acestei instituții, L. Madan reușise să realizeze unii pași în opera de plăsuri a „limbii moldovenești”. Astfel, în vara lui 1926, la cursurile de pregătire a învățătorilor moldoveni, L. Madan predă „limba moldovenească” conform normelor gramaticale elaborate de el însuși. În noiembrie al aceluiași an, el prezinta Comisariatului Poporului pentru Învățământ proiectul „Schimbările la gramatica limbii moldovenești”¹³.

La elaborarea „limbii moldovenești”, deosebită de limba română, L. Madan pornea de la ideile teoretice ale lui N. Marr despre „caracterul de clasă al limbii”, afirmând că „limba moldovenească literară” a apărut odată cu formarea R.A.S.S.M.¹⁴

Pe 26 iulie 1927, „Schimbările la gramatica limbii moldovenești” sunt aprobată de către membrii Comitetului Științific Moldovenesc G. Buciușcanu, P. Chior, S. Dumitrașcu, D. Milev, A. Dâmbul, I. Irimiță și alții. Ele prevedeau introducerea în alfabetul „moldovenesc” a două litere rusești: „я” pentru „ia” și „ю” pentru „iu”; stabilind noi reguli de alternanță a lui „b” în „ghi” (alb – alghi) și a lui „p” în „chi” (lup – luchi, plop – plochi) și al-

Sunetul „ч” („ci”) urma să se rostească moale ca „чиш” („ssi”). „Schimbările la gramatica limbii moldovenești” nu prevedea folosirea articolului hotărât -I, stabilind drept normă: *omu, pomântu, caicu* și alții.¹⁵

La 17 ianuarie 1929, după o „dezbateră” în paginile ziarului „Plugarul Roș”, Comisariatul Poporului pentru Învățământul Public aprobă și „Ortografia limbii moldovenești”.

Concomitent, în R.A.S.S.M. se declanșează discuții contradictorii atât pe marginea ortografiei, cât și a alfabetului.

P.I. Chior, comisar al poporului pentru învățământ și președinte al Comitetului Științific Moldovenesc, publică în februarie 1929 broșura „Despre ortografia moldovenească”, în care încearcă să elucideze unele aspecte controversate. „De-amu v-o două luni di zâli, scria P.I. Chior, dicând „Plugaru Roș” își lunjește discușia dispre ortografia moldovenească, mai întâi trebuie să spus că sfida merji nu dispre limba moldovenească, da dispre ortografi, adici dispre sărmuirea sunitilor care sunt în limba jii moldovenească... Toată încurcătură și greutățile ortografiei noastre și trag-di la faptu că noui nu ni ajung buchi rușaști pintru alfabetul moldoveneesc”¹⁶.

O parte dintre „activiștii” culturali, în frunte cu P.I. Chior, consideră că pentru unele sunete a unor semne grafice noi. Astfel, M. Andriescu, într-o scrisoare adresată lui P. Chior în 1927, scria că „pentru redarea căt mai exactă a foneticii limbii moldovenești e necesar de a introduce căteva sunete noi”¹⁷.

Discuțiile pe marginea ortografiei vorbesc despre existența unor opinii diferite în tabăra „moldovenizatorilor”. Unii pledau pentru crearea „limbii moldovenești” doar pe baza grafului moldovenilor din R.A.S.S.M., ceilalți optau și pentru graful moldovenilor din centrul Basarabiei, încercând deci să păstreze unitatea lingvistică a românilor din R.A.S.S.M. și Basarabia ca o premisă esențială pentru refacerea în viitor a unității politice.

„Eu stau pintru adăugarea buchilor celea care n-ajung înci, scria P.I. Chior în broșura sa din februarie 1929, eu stau pintru alcătuirea alfabi-

tului moldovinesc din literi rușă și, dar niamesticând rostirea moldovinească cu rostirea rusă¹⁸.

Încă la Conferința a IV-a a Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b)U. din 10–16 noiembrie 1927, V. Holostenko, în raportul său „Despre rezultatele și perspectivele politicii naționale”, plecând de la perspectiva ocupării Basarabiei de către U.R.S.S., sublinia că acei care înfăptuiesc „construcția național-culturală în R.A.S.S.M. nu trebuie să uite în nici un caz perspectivele pe care le avem în Basarabia, pentru că granița noastră este nu Nistrul, ci Prutul. De aceea lucrul nostru în acest domeniu trebuie să fie proiectat în aşa fel ca să nu ne izolăm în acest teritoriu pe care îl avem acum, dar să ținem cont de faptul că în viitor lucru în domeniul construcției naționale va fi înfăptuit și printre moldovenii din Basarabia”¹⁹.

În deplină concordanță cu teza aceasta, P. Chior scria: „acela (care pledează pentru graiul moldovenilor din R.A.S.S.M. – n.a.) nu sî gîndești la viitorul neamului și a lingii moldovenești... Acela a scăpat din videri și problema întrejurii neamului moldovinesc sub steagul roșu a R.A.S.S.M. unit cu moldovenii și di dincolo di Nistru – da poati și di dincolo di Prut. Acela nu s-a gândit la aceea că a vîni vremea unirii moldovenilor di dincolo di Nistru cu R.A.S.S.M. și atunci problema ortografiei moldovenești dizlegați drept capătă și o insămnătăți politicească, lărjind înfrâuirea noastră și pisti hotarili Prutului și a Dunării undi trăiesc milioane di moldoveni plugari sub steag boieresc al României”²⁰.

În martie 1929, P.I. Chior prezintă la ședința Biroului Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b)U. un raport despre ortografia „limbii moldovenești”. La ideile enunțate în broșura din februarie 1929 el mai adăuga: „alfavitul cari al alcătuim noi amu trebu si cii așa ca și la moldovenii mai sus pomeni (de pe ambele maluri ale Prutului – n.a.) și poati ușor al înțaleji și al potriji cu alfavitul lor latinesc”²¹.

Ideile lansate de P. Chior nu conveneau unor lideri din comitetul regional de partid. De aceea, în hotărârea Biroului Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b)U. din 15–16 martie 1929 se menționa că acesta „condamnă în mod categoric orientarea tov. Chior spre dialectul tăranilor de peste Prut și apropierea alfabetului moldovenesc de cel latin”²².

Conform deciziei ședinței menționate a Biroului Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b)U., Comitetul Științific Moldovenesc este obligat

să revadă ortografia „limbii moldovenești” și să soluționeze problema reprezentării grafice a unor sunete din „limba vie moldovenească”.

La Plenara Comitetului Științific Moldovenesc din 14–16 octombrie 1929 s-a luat hotărârea ca pentru unele sunete din „graiul viu moldovenesc” din R.A.S.S.M., despre care am vorbit anterior, să nu fie introduse alte litere, ci să fie păstrate cele rușești existente. În ceea ce privește sunetul „q” („ci”), plenara a adoptat următoarea soluție de compromis: „Pîntru sunetul cari pân amu si nsâmmă cu buchea „q” esî nevoi di avut un sămn diosaghît, anumi „q” („ci”) cu semn diacritic – n.a.) fiindci în folosârea buchii „q” („ci”) fără diosaghîrî aprochii rostirea sunetului istă moldovinesc di rostirea sunetului „q” („ci”) românesc, ci-i împotriva insușirii rostirii în limba moldovinescă. Nu sî poati di primi insămnarea sunetului istă cu buchia „u” ori cu „q” („ci”), cu orîsaci alt sămn, pîntru cî asta aduci la cherdere rostirii hanacteristici în limba moldovinescă și di alti parti îngreleazi protăsu și înțalesu scrisului și a cefitului”²³.

La 15 decembrie 1929, Biroul Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b)U. expediază o scrisoare lui P.I. Chior, în care cere ca hotărârea echivocă adoptată de Comitetul Științific Moldovenesc la plenara sa din 14–16 octombrie să fie modificată.

Birou Comitetului Partinic, se sublinia în această scrisoare, găsăști că hotărîrile Plenumului următori a Comitetului Științific de partea ortografiei (alfavitului) nu sî potrijesc cu directivilor Comitetului Partinic.

Birou propuni în scurtă vremi lui tov. Chior a introduce prin Comitetul Științific Moldovenesc în loc di sămnă „q” („ci”) ori „u” („ci”) cu șlepeli (cu semn diacritic – n.a.) cari sî nsâmnă sunitu njlociu întri „c” („s”) și „n” („ș”) sunitu rușesc „u” cu punirea după dîlnsu a glasticilor (vocalelor – n.a.) moi. În partea celorlanti buchi neajungătoari pîntru alfavitul moldovenesc Birou găsăști că discuția poati sî cii pitrecută și nainti”²⁴.

Prima variantă a gramaticii „limbii moldovenești” din 1929 păstra încă unele norme ortografice românești. Evident că ele nu corespundeau liniei partidului și trebuiau înlocuite cu cele „moldovenești”.

La 1 octombrie 1929, Comitetul de Stat pentru Edituri din R.A.S.S.M. aduce la cunoștință lui L. Madan că editarea manuscrisului gramaticii „limbii moldovenești” (care fusese prezentat la editură încă în septembrie 1929) va fi suspendată în cazul în care autorul ei nu va opera anumite modificări în ortografie.

În memoriu său din 4 octombrie 1929, adresat Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b)U., L. Madan scria că propunerea Comitetului de Stat pentru Edituri în ceea ce privește schimbarea ortografiei „limbi moldovenești” n-a fost îndeplinită. Autorul memorialui rуга Comitetul Moldovenesc Regional al P.C.(b)U. ca gramatica „limbii moldovenești” să fie editată în varianta propusă, cu condiția ca pe parcurs să fie completată cu noile norme ortografice, opinând că „problema noii ortografii nu poate fi soluționată în timpul cel mai apropiat”²⁵.

În prefata gramaticii „limbii moldovenești” din 1929 (autor L. Madan), P. Chior scria: „Comisariatul Poporului pentru Învățământ a considerat necesar să propună autorului și Comitetului Științific Moldovenesc să înceapă editarea neîntârziată a gramaticii, luându-se în considerare și faptul că ea are o mare importanță: în construcția edificiului culturii moldovenești – națională ca formă și socialistă după conținut”²⁶.

Ulterior, Comisariatul Poporului pentru Învățământ, în comun cu Comitetul Științific Moldovenesc au adoptat o serie de modificări la ortografia „limbii moldovenești”, care trebuiau să apropie „dreapta scriere a limbii moldovenești di graiu jiu moldovinesc”²⁷.

Astfel, normele ortografice ale limbii române care se mai păstraau în „limba moldovenească” sunt înliturate, iar locul lor este luat de cele „noi”, contrare chiar și „graiului jiu moldovenesc”, precum ar fi: „on om”, „on copac”, „on arici”, „ducândi-mi”, „scalândi-mi”, „nepotii-so”, „socii-nio” și.a.²⁸

Opera de creare a „limbii moldovenești” s-a desfășurat, ca să zicem așa, în condiții destul de „anevoiease”. Or, o limbă nu putea fi creată de câteva persoane în 3–4 ani.

În 1929, P. Chior scria: „Comisariu di larinari ii nevoit cu nopljili întreji și prijudeci toati problemili teoretici a culturii moldovenești când alt chip sfătuitor la problemili academicii nu mai ai...”²⁹, deoarece „...cadru celor di s-o ridicat pân la judecarea problemelor științăinici poți sa-l numeri pi dejiti”³⁰.

În scopul dirijării și realizării cu succes a „acestui lucru istoricesc”³¹, în R.A.S.S.M. este trimis de la Moscova în calitate de „consultant” profesorul-lingvist M. Sergheevski, despre care P.I. Chior scria: „Ci poți lăua di la dânsu că el săngher nu știi limba moldovinească, da graiu basarabean

cără fi luat ca temelia încercărilor lingvistică el nici atâtă na-l cunoaști că el săngher numă începi a faci cunoștință cu limba moldovinească din R.A.S.S.M.”³²

Noua ortografie și alfabetul rusesc nu confereau încă destul „originalitate”, precum și caracter independent „limbii moldovenești”. Pentru aceasta era nevoie de a crea un lexic nou, deosebit de limba română.

Într-un raport din 1930, care urma să fie prezentat Comisiei moldo-ucrainene de pe lângă Academia de Științe din Ucraina, L. Madan menționa despre felul cum avea loc imbogățirea „limbii moldovenești” prin cuvinte noi: „...Noi formăm cuvinte în primul rând de la rădăcini moldovenești. Luăm sufixele cele mai caracteristice pe care le folosim în limba moldovenească deosebit de limba română. Apoi luăm cuvinte rusești și ucrainești sau care s-au încrețit la noi și pe care le folosim ca pe ale noastre. Acceptăm și cuvinte internaționale. Cuvintele care-s acceptate în toate limbile – noi le introducem treptat. Depinde spre cine ne orientăm”³³.

Analiza sumară a fondului lexical al „limbii moldovenești” confirmă cele spuse de autorul raportului. În bună parte el era alcătuit din cuvinte cu rădăcini rusești la care erau adăturate sufixe românești precum ar fi: „boleti – bolesc”, „iskusstvo – șicusnișie”, „real’no – realnic”, „cul’turno – culturalnic”. La fel și din cuvinte traduse din rusește fără discernământ: „sobranie – ingrămadire”, „iazzakoznanie – limboștiință”, „gosudarstvennai – statnic”, „prostoii – improstit”, „vodorod – apăriu”, „ciugunno-liteinai zavod – zavodul di turmat șeaun”, „tekușcie dela – treghi curgătoare”, „udarnai meseaț – luna lojitoari”.

Nu poate fi subestimat nici locul cuvintelor inventate artificial pentru care existau echivalente românești: „povtoriti – a dădăori”, „kacestvennai – cumătățianic”, „kolicestvennai – cătămnic” și.a. Mulți termeni internaționali erau înlocuiți cu cei „moldovenești”: „barometru – aeromăsurător”, „aeroplani – singurzburător”, „automobil – singurmergător” și.a.

Realmente, „limba moldovenească” din R.A.S.S.M. reprezenta o creație absurdă din punct de vedere practic, dar și nepopulară, pentru că nu era înțeleasă de cei pentru care era creată, de „poporul moldovenesc”. Lucru confirmat chiar și de comuniștii locali E. Bagrov și U. Cornelius³⁴.

Anii 1929–1930 au constituit perioada cea mai „fructuoasă”, pentru creatorii de „limbă moldovenească”. De rând cu gramatica apărută într-o

nouă variantă în 1930, se lucrează asupra „cuvântnicului practic rusomoldovenesc” și „moldavo-rusesc”. Încurajați de către organele de partid, colaboratorii Comitetului Științific Moldovenesc, sub conducerea lui L. Madan, fabrică vreo 5 mii de termeni din diferite discipline școlare și încep lucrul de alcătuire a unui „Cuvântnic academicesc al linghii moldovenești”³⁴.

L. Madan raporta cu satisfacție la ședința Comitetului Științific Moldovenesc din 14 februarie 1930 că în privința „limbii moldovenești” „...avem rezultate și realizări concrete în sensul cristalizării literaturii noastre în dialect moldovenesc, în limba vie a poporului moldovenesc...”³⁵, în pofida faptului că „...cu 4–5 ani în urmă era o atitudine sceptică și total neclară”³⁶.

Organele de partid din R.A.S.S.M. erau și ele satisfăcute de unele realizări ale Comitetului Științific Moldovenesc, în special ale secției lingvistică.

În raportul „Despre construcția național-culturală în R.A.S.S.M.”, prezentat de I. Ilin la Plenara a IV-a a Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b)U. din mai 1931, se menționa că „...în dezvoltarea culturii moldovenești Comitetul Științific a adus o serie de contribuții valoroase... a creat această limbă, a creat gramatica și o serie de alte materiale ajutătoare care au asigurat dezvoltarea culturii noastre”³⁷.

Tocmai în această perioadă de „apogeu” pentru „dezvoltarea limbii moldovenești” se va produce o schimbare a priorităților în politica lingvistică din R.A.S.S.M. O dată cu adoptarea hotărârii Biroului Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b)U. din 2 februarie 1932, care prevedea trecerea scrisului moldovenesc la grafia latină, „limba moldovenească” în varianta creată de L. Madan suferă un temporar eșec.

NOTE

1. Базиев А.Т., Исаев М.И., Язык и нация, Москва, 1975, p. 103.
2. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 79, fila 11.
3. Ibidem.
4. Ibidem, dosar. 3883, filele 181–182.
5. Ibidem, 2392, fila 20.
6. Bruchis M., One Step Back, Two Steps Forward: On the Language Policy of the Communist Party of the Soviet Union in the National Republics

(Moldavian: a look back, a survey, and perspectives, 1924–1980), New York, 1982, p. 54.

7. Мадан Л.А., Грамматика молдавского языка, Tiraspol, 1929, p. 4–7.

8. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 2797, fila 28.

9. Negru Gh., Lupta lingvistică în R.S.S. Moldovenească (1940–1968). În: Destin românesc, 1996, nr. 2, p. 7..

10. Madan L.A., op. cit., p. 4.

11. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 516, fila 96.

12. Ibidem.

13. Madan L.A., op. cit., p. 13.

14. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 3883, fila 182.

15. Ibidem, dosar. 1019, fila 16.

16. Ibidem, dosar. 1809, fila 92.

17. Ibidem, fila 41.

18. Ibidem, fila 96.

19. Ibidem, dosar. 920, fila 107.

20. Ibidem, dosar. 1809, fila 95.

21. Ibidem, dosar. 1410, fila 70.

22. Ibidem.

23. Ibidem, dosar. 1809, fila 17.

24. Ibidem, fila 48.

25. Ibidem, fila 46.

26. Madan L.A., op. cit., p. 7.

27. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 1809, fila 28.

28. Ibidem, fila 30.

29. Ibidem, fila 96.

30. Ibidem.

31. Ibidem.

32. Ibidem, inv. 2, dosar. 42, fila 5.

33. Ibidem, inv. 1, dosar. 2392, filele 6, 17.

34. Ibidem, dosar. 1809, fila 13.

35. Ibidem, inv. 2, dosar. 42, fila 5.

36. Ibidem.

37. Ibidem, inv. 1, dosar. 1809, fila 29.

1.3. INTRODUCEREA SI INTERZICEREA GRAFIEI LATINE

Campania de „latinizare” a scrișului popoarelor neruse din cadrul U.R.S.S. a fost inițiată de bolșevici încă la începutul anilor 20, pentru a grăbi „construcția socialismului” în republicile nou-create, dar și de a crea premise pentru extinderea „revoluției sociale” în țările „burgheze” vecine ori mai îndepărtate.

După un lucru de pregătire care a durat mai mulți ani, la 7 august 1929, Prezidiul Comitetului Executiv Central și Consiliul Comisarilor Poporului din U.R.S.S. au adoptat hotărârea privind trecerea scrișului „limbilor turcice” la alfabetul latin. În baza acestei hotărâri, spre sfârșitul anilor 20 – începutul anilor 30 toate republicile și regiunile autonome din Asia Mijlocie și Caucazul de Nord, care foloseau scrișul arab, cuprinzând 36 de naționalități și o populație ce totaliza 3,5 mil. de oameni, au trecut la grafia latină⁴.

După cum s-a menționat în „Hotărârea Prezidiului Soviетului Naționalităților al Comitetului Executiv Central al U.R.S.S. pe marginea referatului Comitetului Central Unional al Noului Alfabet Latinizat al popoarelor scrișului arab din U.R.S.S.” de la 15 august 1930, „noul alfabet latinizat al popoarelor scrișului arab din U.R.S.S., fiind adevaratul alfabet al Revoluției din Octombrie, s-a îndreptățit pe deplin ca un puternic mijloc al revoluției culturale în estul sovietic, deoarece este ușor accesibil proletariatului și țărănimii truditoare și are însușirile unui alfabet cu adevarat revoluționar și de masă...”⁵

Prin introducerea alfabetului latin în regiunile cu populație musulmană, guvernul bolșevic de la Moscova intenționa să slăbească influența clerului musulman asupra maselor, pentru a le îndepărta de la cultura lor strămoșească⁶.

În cazul R.A.S.S.M., introducerea alfabetului latin ar fi contribuit numai la apropierea spirituală și lingvistică a românilor de acolo cu frații lor din țara de origine, dar și la trezirea conștiinței naționale a acestora. Totuși pentru a evita o ascimenea evoluție a evenimentelor, organele de partid centrale n-au permis inițial folosirea grafiei latine în R.A.S.S.M., lăsând cursul spre crearea unei „noi” limbi literare „moldovenești”. Însă, după șapte ani de existență a R.A.S.S.M., liderii bolșevici de la Kremlin își vor modifica radical politica lingvistică promovată în regiunea transnistreană.

Către sfârșitul anilor 20, perspectivele mult răvnitei revoluții mondiale se diminuaseră substanțial. Valul mișcărilor revoluționare în Europa atinsese atunci cota de jos; posibilitatea smulgerii Basarabiei de la România era redusă și ea⁷.

Totodată, datorită unor cauze de ordin intern, R.A.S.S.M. nu-și mai putea adjudeca rolul de „catalizator” și de „centru al atracției politice” pentru Basarabia. Qd, după cum remarcă E.I. Bagrov⁸ în memorialul „Cu privire la neajunsurile în construcția național-culturală din Moldova”, trimis în 1933 C.C. al P.C.(b) din Ucraina, „organizarea Republicii Moldovenești era foarte strâns legată de sarcina înaintării noastre revoluționare spre vest și sud-vest – Basarabia, România, Balcani. Numai în lumina acestui scop a fost rațional ca pe acest mic teritoriu cu o populație moldovenească absolut minoritară (30–34%) și plus la aceasta puternic asimilată de către ucraineni să fie organizată o republică națională moldovenească cu toate instituțiile ei masive și costisitoare... Anume de aceea că partea cea mai mare a populației moldovenești se află peste Nistru... a fost necesar și util să fie creată republică sovietică națională, pentru că masele care erau încă asuprite să aibă în față lor un exemplu concret de soluționare a problemelor lor sociale și naționale. Republica Socialistă Moldovenească trebuia să devină pentru ele un centru de atracție politică. Acest fapt obliga conducerea de partid să nu scape din cîmpul ei de vedere ceea ce se întâmplă peste Nistru, să fie la curent cu evenimentele, să coordoneze într-o amumită măsură lucrul practic de aici cu sarcinile de eliberare revoluționară a maselor subjugate încă, să stimuleze energia revoluționară a lor, căpătând succese în construcția econo-

nică și național-culturală. Aici se interesau înșințent despre ceea ce se petreceea peste Nistru, presa relata despre viața de acolo, existau contacte cu P.C. Român. Dar aproximativ din 1930, de toate acestea s-a uitat complet, legăturile s-au întrerupt și s-au făcut auzițe deja vorbe despre aceea că noi, chipurile, în genere nu trebuie să ne interesăm de aceasta. În același timp, tot lucrul practic din Moldova începe să abunde, alături de denaturările în politica națională, de exagerări grosolană la sate, la baza căror se află anume neînțelegerea rolului politic al republicii... S-a ajuns până acolo că populația a început să fugă peste Nistru...¹⁴⁶

Pe de altă parte, menționa E. Bagrov, politica de inventare a unei limbi literare „moldovenești”, a dus la izolarea noastră de masele muncitorești de peste Nistru, lipsindu-ne de un așa mijloc important de influență politică și culturală asupra maselor precum este limba comună¹⁴⁷. De acela, un asemenea curs politic a fost considerat „greșit” și s-a cerut ca el, să fie înlocuit cu altul¹⁴⁸. „A fost pusă problema orientării spre limba literară moldo-română, sublinia E. Bagrov, însă comisanul poporului pentru invățământ din Ucraina, tov. Scărپnic, a respins hotărât această propunere și cursul spre inventarea și cultivarea unei limbi cvasipopulare, dar neînțelese a fost întărit temeinic¹⁴⁹.

Totuși, la începutul anilor 30, organele centrale de la Moscova, conștiente de faptul că activitatea „puriștilor” moldoveni (L. Madan, S. Dumitrașcu, G. Buciușcanu, F. Goian etc.) nu poate contribui la realizarea scopului strategic al U.R.S.S. de „revoluționizare” și „sovietizare” a Basarabiei și României, au acceptat modificarea orientării politicii lingvistice din R.A.S.S.M., ordonând trecerea la grafia latină. „În timpul de față, scria E. Bagrov în memoriu său, când noi am trecut la alfabetul latin și avem o limbă unică înțeleasă peste Nistru, problema influenței politice a R.A.S.S.M. asupra desfășurării luptei revoluționare în Basarabia și România trebuie să devină cea mai actuală. Moldova Sovietică trebuie să devină un cap de pod al comunismului și să contribuie activ la rupe-reu lanțului imperialismului în una din verigile lui cele mai vulne-rabile¹⁵⁰.

De faptul că trecerea la grafia latină în R.A.S.S.M. a constituit o expresie a expansionismului sovietic, o acțiune politică care să creeze

premisele necesare pentru cucerirea Basarabiei și a României și transformarea lor într-un stat sovietic, ne convingem citind depozitiile date în 1956 KGB-ului de către I. Ocinski, fost președinte al Comitetului Științific Moldovenesc din R.A.S.S.M., în legătură, probabil, cu reexaminarea dosarului lui D. Milev. I. Ocinski, indoindu-se de existența unei hotărâri a Biroului Politic privind „latinizarea” limbii în R.A.S.S.M., a plecat, la începutul lui 1932, la Kiev, iar de acolo, împreună cu A. Kosior, primul-secretar al C.C. al P.C.(b) din Ucraina, la Moscova. Primindu-i în audiență, I. Stalin le-a explicat că „latinizarea scrisului moldovenesc poate fi una din formele de apropiere între poporul moldovenesc și cel românesc și a influenței reciproce. El a menționat că din cauza deosebirii sistemelor statale în Moldova și România, între moldoveni și români lipsesc relațiile culturale și latinizarea scrisului este una din formele care ar înlesni întărirea acestor relații. Totodată, el consideră că limba moldovenească nu este o limbă ca atare, ci doar unul din dialectele moldo-române.

...El accentua că cele două culturi – moldovenească și română – trebuie să se apropie una de alta și nicidecum să se separe. În încheiere, Stalin menționa, ca printre altele, că timpul lucrează pentru noi și nu este exclusă posibilitatea ca Moldova și România să devină cândva un stat sovietic unic, iar întărirea relațiilor culturale va putea apropia aceste timpuri...¹⁵¹

De altfel, ideea că trecerea la grafia latină în R.A.S.S.M. a constituit „o mare victorie a politicii naționale leniniste a partidului, un puternic mijloc de revoluționizare a maselor trăditoare din Basarabia și România”, o regăsim și într-o serie de alte documente elaborate la începutul anilor 30 de către Comitetul Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina¹⁵².

La 2 februarie 1932, Biroul Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(B) din Ucraina adoptă o rezoluție care prevedea:

„1. A considera întru total oportună și națională trecerea R.A.S.S.M. la alfabetul latin.

2. În activitatea ulterioară a construcției național-culturale a porni de la necesitatea imbogățirii limbii moldovenești cu cuvinte general acceptate de moldovenii din Vecchia Moldova și Basarabia.

3. Trecerea la alfabetul latin să se infăptuiască treptat pe parcursul anului 1932. Secția cultură și propagandă (cultprop) a Comitetului Re-

gional în comun cu Comisariatul Poporului pentru Învățământ și Comitetul Științific Moldovenesc să stabilească termenele calendaristice de trecere la alfabetul latin a organizațiilor de partid și sindicale, precum și a instituțiilor economico-sovietice și a sistemului Comisariatului Poporului pentru Învățământ. Comisariatul Poporului pentru Finanțe să asigure toate măsurile legate de trecerea la alfabetul latin cu alocări corespunzătoare...”

De asemenea, s-au dat indicații referitoare la reconstruirea bazei tipografice și asigurarea editării ziarelor și cărților în grafie latină¹².

În scurt timp după adoptarea acestei rezoluții, au fost stabilite termenele trecerii la grafia latină:

„1. Pentru organizațiile sovietice, economice, cooperatiste și alte instituții și organizații centrale și raionale – până la 1 martie 1932.

2. Instituțiile și organizațiile sătești – până la 1 mai 1932.

3. Ziarele regionale și raionale să fie trecute (la grafia latină – n.a.) treptat de la 1 ianuarie 1932 până la 1 mai 1932”.

Școlile de toate tipurile, conform același dispoziții, urmău să treacă la alfabetul latin de la 1 februarie, iar cele de lichidare a neștiinței de carte (Likbez) de la 15 februarie 1932¹³.

În primăvara anului 1932 a fost adoptată hotărârea Comisariatului Poporului pentru Învățământ din R.A.S.S.M. „Cu privire la alfabetul moldovenesc latinizat și ortografia”, care a stabilit 26 de litere ale alfabetului latin și noile reguli ortografice ale „limbii moldovenenești”. Documentul scoate în evidență tendința ambigăuă de a adopta unele forme ortografice românești, dar și de a păstra forme ale limbii vorbite, ca de exemplu *tânjală, jâlesc, jâvină, a slujî, a auzî* și a.¹⁴

Aceeași tendință contradictorie se observă și în rezoluția Biroului Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina de la 3 octombrie 1932 „Cu privire la dezvoltarea național-culturală în Moldova și trecerea scrierii moldovenesc la alfabetul latin”. Pe de o parte, rezoluția amintită specifică necesitatea „imbogățirii limbii literare moldovenești pe baza terminologiei literare care o folosesc muncitorii și țărani României și moldovenii de peste Nistru”, iar pe de altă parte, ea prevedea „imbogățirea limbii moldovenești literare pe baza terminologiei... care s-a constituit în procesul luptei revoluționare pentru construcția socialistă în U.R.S.S., pe baza terminologiei internaționale...”, astfel încât „ritmul îmbogățirii limbii

moldovenești să coincidă cu ritmul creșterii nivelului de cultură al maselor largi de oameni ai muncii din Moldova Sovietică Socialistă”¹⁵.

La 26 septembrie 1933 a fost adoptată hotărârea Biroului Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina „Despre studierea în masă a alfabetului latin în anul de învățământ 1933–1934 de către populația moldovenească matură”. În ea se sublinia că „studierea alfabetului latin constituie una din sarcinile de bază ale construcției național-culturale din Moldova la etapa actuală. Dar organele de partid sovietice și obștești acordă o atenție insuficientă acestei sarcini politice de însemnatate istorică, iar studierea alfabetului latin de către populația matură se desfășoară în ritmuri foarte scăzute”¹⁶.

Documentul prevedea însăptuirea, în 1933–1934, a unei „cotituri bolșevice în implementarea alfabetului latin, în organizarea studierii lui în masă de către populația matură”¹⁷. Potrivit planului întocmit de Comisariatul Poporului pentru Învățământul Public, în anul 1933–1934 alfabetul latin urma să fie studiat de 76 513 persoane maturi (de până la 50 de ani). Durata studierii grafiei latine constituia 4,5 luni pentru populația sătească și 8 luni pentru cea orașenească. Cursurile trebuiau să înceapă la 1 noiembrie 1933. Se preconiza ca în acest scop să fie pregătite 7 646 persoane, misiunea căror să fie culturalizarea maselor („kul’tarmeji”)¹⁸.

Concomitent cu adoptarea hotărârii sus-menționate, organele de partid și de stat din R.A.S.S.M. au adresat un apel „Către toți comuniști și comsomolisti, către toți muncitorii, țărani, lucrătorii individuali, către intelectualitatea sovietică”, în care se menționa că „este necesar să ne apucăm de treabă în chip leninist... ca să punem în ritm accelerat lucrul de învățare a alfabetului latin, aplicând în acest domeniu metodele noastre experimentate de întrecere socialistă...”

În fața noastră stă sarcina să învățăm populația matură alfabetul latin. Vom demonstra că noi știm să ne luptăm cum trebuie pentru indeplinirea sarcinilor noastre, vom realiza trecerea la alfabetul latin în ritmuri bolșevice, vom lichida analfabetismul populației maturi, utilizând acest alfabet.

Prin intensificarea eforturilor noastre, distrugând cea mai mică rezistență din partea dușmanului de clasă, vom indeplini cu certitudine această sarcină de luptă... Vom face anul 1933–1934 un an al succeselor

bolșevice atât pe frontul economic, cât și pe frontul construcției național-culturale¹⁹.

Conform datelor oficiale, în anul de învățământ 1933–1934 alfabetul latin a fost studiat doar de aproximativ 38 000 de persoane din cele 76 000 prevăzute în hotărârea din septembrie 1933 a Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina. Însă aceste date nu reflectă nici pe departe tabloul real în ceea ce privește studierea alfabetului latin de către populația românească de până la 50 ani din R.A.S.S.M., dacă luăm în considerare faptul că în rapoartele oficiale ulterioare se indică un număr cu mult mai mare al celor care nu cunoșteau alfabetul latin.

Dată fiind această situație, în hotărârea Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina „Cu privire la totalurile anului de învățământ 1933–1934 și sarcinile privind încheierea învățării în masă a alfabetului latin de către populația matură moldovenească în anul 1934–1935” se prevedea ca în anul 1934–1935 să fie terminată studierea alfabetului latin de către ceilalți 47 683 de români în vîrstă de la 16 până la 50 de ani²⁰. În posida hotărârilor adoptate, această „sarcină arzătoare” n-a fost îndeplinită nici în anul 1935, nici în 1936. Către începutul lui 1937, în R.A.S.S.M. mai existau, conform informațiilor oficiale, cca 27 000 de români maturi care nu cunoșteau alfabetul latin. Documentele timpului demonstrează că implementarea grafiei latine în R.A.S.S.M. a decurs în condițiile unei rezistențe acerbe din partea conducerilor de partid și de stat la toate nivelurile. De menționat că cel mai mult se opunea totuși gruparea moldovenistă din cadrul conducerii R.A.S.S.M., care, pe parcursul anilor 1924–1931, a promovat politica lingvistică de inventare a unei „noi limbi moldovenești”.

În primăvara anului 1932, o dată cu publicarea hotărârii „Cu privire la alfabetul moldovenesc latinizat și ortografic”, adeptii liniei moldoveniste de la Comitetul Științific Moldovenesc declanșează acțiuni deschise împotriva „latinizării”. Într-un raport din 1932, N. Sărbul (unul din colaboratorii C.S.M.) comunică Comitetului Moldovenesc Regional de Partid că președintele C.S.M., I. Ocinski, în scopul de a obține abrogarea hotărârii sus-menționate, „a dat înșărcinări unor tovarăși să critique această hotărâre și să ia măsuri ca să nu fie trimisă în raioane”²¹.

La 21 mai 1932, același I.Ocinski, intenționând să împiedice publicarea manualelor și dicționarelor în baza grafiei latine, a convocat o adunare a activului de partid și comsomolist de la C.S.M., la care a propus ca ele să fie supuse unei critici zdrobitoare. În plus, a înaintat un proiect de înălțurare a colaboratorilor secției lingvistică care susțineau „latinizarea”²².

După cum a relatat șeful secției cultură și propagandă a Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina, M.V. Alhimovici, la Conferința a IX-a a Comitetului Moldovenesc de Partid din 12–15 ianuarie 1934, „...în acești doi ani (1932 și 1933 – n.a.) problema privind latinizarea a fost, de fapt, înormantată, în prezent în rândurile organizațiilor de partid nu există o înțelegere a esenței politice a lucrului de latinizare. Organizația noastră de partid încă nu a înfrânt rezistența din partea soviniștilor ucraineni și moldoveni care saboteză înfăptuirea acestui proces istoric important”²³.

În dările de seamă privind rezultatele controalelor efectuate în 1934 de către Comitetul Moldovenesc Regional de Partid în raioanele din R.A.S.S.M. au fost nominalizate organizațiile și funcționarii care sabotau procesul de „latinizare” (un exemplu concludent constituie Comitetul Raional de Partid Slobozia)²⁴, dar n-au fost luate nici un fel de măsuri. În 1935, mașinile de dactilografiat cu caractere latine de la majoritatea ministerelor și organizațiilor din orașul Tiraspol au fost refăcute, caracterele latine fiind înlocuite cu cele rușene²⁵.

În aceste condiții, sarcina învățării în masă a grafiei latine de către populația românească din R.A.S.S.M. nu a putut fi realizată în întregime, iar lucrul de „unificare a limbii moldovenești” cu limba română a durat mai mulți ani. Abia în iulie 1936 Catedra de lingvistică a Institutului Pedagogic „V.S. Kosior” din R.A.S.S.M. a adoptat schimbările la gramatica „limbii moldovenești”. Tot atunci, Comisariatul Poporului pentru Învățământ a aprobat și a introdus în manualele de gramatică „noile reguli ortografice... în scopul simplificării și unificării limbii moldovenești”²⁶.

O anumită contribuție la introducerea și însușirea grafiei latine de către populație, la elaborarea unui nou concept al „limbii moldovenești latinizate”, iar, în consecință, la contracararea rezistenței dușmanilor alfabetului latin din R.A.S.S.M. și-a adus-o Comitetul Central al Noului Alfabet (C.C.N.A.) din U.R.S.S., care controla activitatea Comitetului

Central pentru Latinizare și Moldovenizare (C.C.L.M.) din R.A.S.S.M., organizat în 1932 în baza Comitetului pentru Moldovenizare și Ucrainizare.

Într-o scrisoare din 14 ianuarie 1933, C.C.N.A. din U.R.S.S. rugă („a treia oară”!) C.C.L.M. din R.A.S.S.M. să-i comunice urgent când va putea convoca o conferință științifică și când va trimite reprezentantul său la Moscova pentru a face un raport de activitate. Totodată, C.C.N.A. din U.R.S.S. a cerut „să i se trimită toate materialele referitoare la problemele ortografiei, terminologiei și limbii, pentru a alcătui un aviz pe marginea lor”²⁷.

La Ședința Prezidiului C.C.N.A. din U.R.S.S. din 13 decembrie 1934 s-a discutat despre „situația limbii literare și a scrisului în R.A.S.S.M.”. Hotărârea acestei ședințe prevedea ca C.C.L.M. din R.A.S.S.M. să întreprindă următoarele:

a) să întocmească și să discute pe larg proiectul planului de lucru pentru anul 1935 și să-l prezinte la Moscova (către 15 ianuarie 1935) pentru a fi aprobat;

b) să organizeze revizuirea „materialului terminologic” existent la Institutul de Cercetări Științifice și să comunice la Moscova (până la 1 martie 1935) despre rezultatele acestui lucru;

c) să elaboreze și să trimită la Moscova (până la 15 ianuarie 1935) un plan referitor la lichidarea analfabetismului. Să facă în fiecare trimestru sări de seamă despre mersul lucrului de lichidare a analfabetismului;

d) să efectueze controale amănunțite la tipografiile centrale și raionale din R.A.S.S.M. și să prezinte (către 1 martie 1935) date exacte despre „nevoieștile în echipament și înzestrarea lor cu caractere latine”;

e) să convoace la începutul anului 1935 o conferință științifică consacrată problemelor „limbii literare și scrisului în R.A.S.S.M.” Tezele referator, aprobate de către organele regionale de partid, să fie trimise la Moscova;

f) să trimită regulat la Moscova cărți moldovenești în grafie latină²⁸.

La 13 martie 1935, C.C.N.A. din U.R.S.S. îl anunță pe secretarul Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina, G.O. Bulat, că C.C.L.M. din R.A.S.S.M. nu a îndeplinit nici una din indicațiile ce i s-au dat și nici n-a informat instanța superioară despre starea de lucruri din regiune. C.C.N.A. din U.R.S.S. îi cere liderului organizației de partid din

R.A.S.S.M. să intervină și să asculte la ședința Biroului Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina datea de seamă privind lucrul efectuat de către C.C.L.M. din R.A.S.S.M. Nu știm deocamdată care au fost rezultatele presunilor exercitate de C.C.N.A. din U.R.S.S. asupra C.C.L.M. din R.A.S.S.M. Cercetarea activității C.C.L.M. din R.A.S.S.M. rămâne încă una din sarcinile care urmează a fi realizate în viitor.

Introducerea grafiei latine în R.A.S.S.M., dincolo de caracterul ei politic, a constituit, desigur, o etapă importantă în dezvoltarea cultural-lingvistică a regiunii respective. Astfel, în anii 1932–1937, alfabetizarea s-a înfăptuit în grafie latină. O bună parte a populației mature a fost familiarizată, după mai bine de o sută de ani de deznaționalizare, cu grafia latină și limba lor firească. În pofida situației complicate, piedicilor puse de dușmanii grafiei latine, s-a promovat totuși timp de peste cinci ani, prin intermediul presei, al unor scriitori, limba română, stopându-se într-o carecare măsură degradarea și deznaționalizarea, caracteristice anilor 20.

În a doua jumătate a anilor 30, U.R.S.S. își va modifica încă o dată politica sa lingvistică. Popoarele care la începutul anilor 30 au trecut la grafia latină au fost impuse, începând cu 1936, să treacă la „grafia rusă”. „Noua orientare”, determinată de „schimbările calitative” care s-au produs în societatea sovietică către anul 1936 – „biruința socialismului” și intrarea ei în „faza comunismului”, a constituit, de fapt, un nou pas în direcția centralizării republicilor sovietice și rusificării lor. Mutajile ideologice care au avut loc în eșalonul superior al nomenclaturii comuniste de la Moscova în anii 1937–1938, represiunile împotriva „spionilor” și „dușmanilor poporului” din aceeași perioadă au contribuit și ele la intensificarea campaniei de interzicere a grafiei latine.

În 1936 au fost trecuți la grafia rusă kabardinii, iar în 1937 daghestanecii. În R.A.S.S.M. „noul curs” a fost declanșat în a doua jumătate a anului 1937. Astfel, la Conferința a X-a a Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina din 12 mai 1937 s-a discutat încă problema „latinizării”. Însă în iulie–august 1937, după ce a luat sfârșit primul val al represiunilor contra „dușmanilor poporului” și a „spionilor români” în frunte cu G. Starîi, adversarii grafiei latine se pun pe lucru. Inițiativa interzicerii grafiei latine a aparținut unor membri ai conducerii R.A.S.S.M. Elocvente

în acest sens sunt și mărturile făcute de S. Zeleniuc la Plenara a IV-a a Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina din 9–11 aprilie 1938. „Eu, ca șef de secție (secția școli și de iluminare culturală din cadrul Comitetului Moldovenesc Regional de Partid – n.a.), menționa S. Zeleniuc, am pus problema la Biroul Comitetului Regional, m-am sfătuat la C.C. al P.C.(b) din Ucraina cum să procedăm. Părerea mea și a tovarășilor cu care am discutat a fost acela că *pentru a lovi definitiv în românizare trebuie să trezem la grafia rusă*” (s.n.)²⁹.

La 27 februarie 1938, Biroul Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina a adoptat hotărârea „Cu privire la trecerea limbii moldovenești de la grafia latină la cea rusă”.

„În legătură cu faptul că scrierul latin nu este înțeles de majoritatea populației moldovenești, se menționa în hotărâre, că elementele burghezo-naționaliste, care la timpul lor s-au camuflat la Comisariatul Poporului pentru Învățământul Public, la Editura de Stat și în alte instituții, au promovat, sub pretextul latinizării, românizarea limbii moldovenești, a considerat necesar trecerea scrierii moldovenești la grafia rusă. A rugă C.C. al P.C.(b) din Ucraina să aprobe această hotărâre”³⁰.

În paralel, s-au inițiat acțiuni energice de impunere a limbii ruse în toate sferele de activitate. În primăvara anului 1938, Consiliul Comisariilor Poporului și C.C. al P.C.(b) din U.R.S.S. au adoptat hotărârea „Cu privire la studierea obligatorie a limbii ruse în școlile din republicile și regiunile naționale”. În scopul realizării acestei hotărâri, încă în vara aceluiași an, au fost organizate în R.A.S.S.M. cursuri de recalificare a învățătorilor. Pentru a predă limba rusă în școlile din R.A.S.S.M., au fost trimiși din Ucraina peste 20 de tineri absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior. Începând cu 1 septembrie 1938, limba rusă a fost, astfel, introdusă, chiar din clasele primare, în școlile moldovenești³¹.

Concomitent, organele de partid din R.A.S.S.M. au inițiat o amplă campanie de deromânizare a „limbii moldovenești”. În acest scop, la 15 octombrie 1937, Biroul Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina a creat pe lângă Comitetul Executiv Central din R.A.S.S.M. o comisie lingvistică specială, în următoarea compoziție: S. Zeleniuc (președinte), Cernat (locuitor), Ipatenco (secretarul comisiei), Nițulescu, L. Ceban (membru ai comisiei)³².

La Conferința a XIII-a a Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina din 24–26 februarie 1939, secretarul respectivului comitet, S. Zeleniuc, sublinia că în domeniul lingvistic „... noi... am izgonit limba română al așa-zisului Vechi Regat. Noi n-avem nevoie de limba lor, n-avem nevoie de cultura lor burgheză. Noi avem cultura noastră socialistă, umanismul nostru socialist”³³.

Această orientare antiromânească a politiciei lingvistice din R.A.S.S.M. și-a găsit reflectare și în *Cuvântelnicul ortografic moldovenesc*, publicat în 1940 la Tiraspol sub conducerea lui I.D. Ceban. În prefacță se arată că autorii lui „au avut ca țel să curăță limbă moldovenească de cuvintele românești franțuzăți, neînțălesi de norodul moldovenesc, introdusi cândva de dușmanii norodului moldovenesc și în rând cu aiastă s-a stâruit și apușă că mai mulți cuvinti intră în traiu norodului moldovenesc în legătură cu zădarea soțialistă ca neologisme din lindile noroadelor frâști rusaci și ucraineasci...”³⁴

Consecințele campaniei de deromânizare și de lichidare a „naționaliștilor” și „diversioniștilor români” au fost catastrofale pentru limba și cultura din R.A.S.S.M. În anii 1938–1939, marca majoritatea a funcționarilor care cunoșteau limbă română din cadrul comisariilor au fost arestați, concediați sau execuțiați. În redacțiile ziarelor, la Editura de Stat n-a mai rămas nici un cunoscător al limbii române³⁵.

Într-o situație cu totul dezastroasă s-a pomenit școala moldovenească, care pe parcursul anilor 1938–1939 a dus lipsă de manuale în limba română, cele editate cu grafie latină fiind interzise³⁶.

NOTE

1. Базиев А.Т., Исаев М.И., оп. сif., п. 110.
2. Братское содружество народа СССР (1922–1936). Сб. документов. Москва, 1964, р. 401–402.
3. Bruchis M., One Step Back. Two Steps..., New York, 1982, p. 56.
4. Meurs W.P., *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunista*, Chișinău, 1996, p. 137.
5. Bagrov Emilian Ivanovici – născut în 1900 în Basarabia. Între 1919 și 1925 a activat în ilegalitate în România, ulterior se stabilește în R.A.S.S.M. În 1932 este numit director al Comisiei de Istorie a Partidului de pe lângă Comitetul Moldovenesc Regional de Partid (Istpart). Pe 11 ianuarie 1934,

- fiind învinuit de naționalism, este exclus din rândurile partidului și exilat din R.A.S.S.M.
6. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 2392, filele 12-14.
 7. *Ibidem*, fila 6.
 8. *Ibidem*.
 9. *Ibidem*, fila 15.
 10. Movileanu N., *Politica stalinistă în domeniul...*. În: *Revista de istorie a Moldovei*, 1993, nr. 2, p. 70.
 11. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 2401, filele 24; 40.
 12. *Ibidem*, dosar. 2225, fila 3.
 13. *Ibidem*, dosar. 2401, fila 59.
 14. *Ibidem*, dosar. 2017, fila 38.
 15. *Ibidem*, dosar. 2025, fila 36.
 16. *Ibidem*, dosar. 2401, fila 40.
 17. *Ibidem*.
 18. *Ibidem*, fila 42.
 19. *Ibidem*, filele 24-27.
 20. *Ibidem*, dosar. 2599, fila 32.
 21. *Ibidem*, dosar. 2225, fila 7.
 22. *Ibidem*.
 23. *Ibidem*, dosar. 2461, fila 24.
 24. *Ibidem*, dosar. 2599, fila 34.
 25. *Ibidem*, dosar. 2591, fila 6.
 26. *Ibidem*, dosar. 3364, fila 62.
 27. *Ibidem*, dosar. 2401, fila 71.
 28. *Ibidem*, dosar. 2351, fila 8.
 29. *Ibidem*, dosar. 4096, fila 89.
 30. *Ibidem*, dosar. 4106, fila 12.
 31. *Ibidem*, dosar. 4209, filele 6-7.
 32. *Ibidem*, dosar. 3367, fila 39.
 33. *Ibidem*, dosar. 4400, fila 336.
 34. *Куынтельник орфографик молдовенеск*, Tiraspol, 1940, p. 5.
 35. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 4100, fila 49.
 36. *Ibidem*.

1.4. „MOLDOVENIZAREA” ȘI „INDIGENIZAREA”

La etapele inițiale de constituire a statului sovietic, liderii bolșevici de la Kremlin au trebuit să facă unele concesii de ordin național-cultural popoarelor neruse, pentru a se delimita de politica țarismului și a putea câștiga încrederea acestora. Astfel, rezoluția „Despre sarcinile immediate ale partidului în problema națională”, adoptată în 1921 la Congresul X al P.C.(b) din Rusia, prevedea funcționarea în limba maternă a școlilor, a instituțiilor culturale, administrative, a organelor puterii de stat, precum și completarea lor cu persoane care „să cunoască obiceiurile și psihologia populației indigene”¹.

Mai mult, la același congres I.V. Stalin a vorbit despre necesitatea „ucrainizării” și „belorusizării” orașelor din Ucraina și Belarusia în care predominau ruși².

La 29 septembrie 1925, pomind de la aceste prevederi, Comitetul Executiv Central și Consiliul Comisarilor Poporului din R.A.S.S.M. au adoptat hotărârea despre crearea unei comisii de „moldovenizare” și „ucrainizare” în scopul trecerii căt mai urgente la limba maternă a învățământului, căt și a lucrului de secretariat în instituțiile de stat, administrative, obștești și de culturalizare. Această comisie urma ca, în termen de o lună de zile, să stabilească limba de bază a fiecărui raion și să dea indicațiile de rigoare privind trecerea lucrului de secretariat la una din cele două limbi – „moldovenească” sau ucraineană³.

În curând a devenit clar că „limba moldovenească” nu are nici o sansă de a fi utilizată în mod egal alături de limba ucraineană, deoarece în toate structurile administrative și de partid predominau funcționari alogenți. Pe de altă parte, însăși Constituția R.A.S.S.M. din 1925 conserva această

situatie defavorabilă românilor. Limba ucraineană și cea rusă, predominantă în regiune, au fost declarate, de rând cu „limba moldovenească”, drept limbi oficiale ale R.A.S.S.M.

De aceea, la 19 ianuarie 1926, Comisia de moldovenizare și ucrainizare adoptă următoarea decizie: „Luând în considerare imposibilitatea studierii simultane a două limbii („moldovenească” și ucraineană – n.a.) de către funcționari, predominarea în republică a populației moldovenești (? – n.a.), a inițiată organizarea cursurilor de studiere a limbii moldovenești”. Conform acestei hotărâri, cursurile urmau să activeze pe o durată de 6 luni, cu începere de la 1 martie 1926⁴.

Promovarea cursului de „moldovenizare” în R.A.S.S.M., de dezvoltare a „limbii moldovenești” și de introducere a ei în toate sferele de activitate, alături de limba ucraineană, a întâmpinat, chiar de la bun început, o serie de dificultăți. Problema era că însăși crearea R.A.S.S.M. a declanșat modificări în structura populației, balanța inclinând în desavoarea românilor. În urma hotărârii Comitetului Executiv Central din Ucraina de la 12 octombrie 1924, o bună parte din populația românească s-a pomenit în afara granițelor acestei formațiuni. În schimb, la R.A.S.S.M. a fost trecut raionul Balta cu o populație ucraineană de 100 000 locuitori. Astfel, ponderea românilor a scăzut până la circa 32%, în timp ce ponderea ucrainenilor s-a mărit până la 49–50%. Date fiind aceste realități, „ucrainizarea” a fost considerată o sarcină la fel de importantă ca și „moldovenizarea”.

De menționat că până la crearea R.A.S.S.M., conform hotărârii din august 1923 a guvernului Ucrainei, o bună parte a instituțiilor și organizațiilor din stânga Nistrului au fost „ucrainizate” în proporție de 50–100%. În cursul anului 1925, au fost adoptate și alte hotărâri care prevedeau intensificarea ucrainizării. Cu toate acestea, după crearea R.A.S.S.M., majoritatea instituțiilor încep să se rusifice.

În urma controlului efectuat de Comisariatul Poporului al Inspectiei Muncitorești-Târânești (la indicația aceluiași Comisariat din Ucraina) în primăvara anului 1926, s-a constatat că hotărârea din 19 ianuarie 1926 despre studierea de către funcționarii de stat a „limbii moldovenești” nu a fost îndeplinită, ceea ce punea în pericol desfășurarea în continuare a „moldovenizării”. De aceea, în opinia Comisariului Poporului al Inspectiei

Muncitorești-Târânești, erau absolut necesare să fie inițiate acțiuni care să îchideze aceste neajunsuri⁵. În iunie 1926, Comitetul Executiv Central și Consiliul Comisarilor Poporului din R.A.S.S.M. au adoptat „Legea privind moldovenizarea”, care prevedea următoarele:

- asigurarea egalității depline dintre „limba moldovenească” și limbile celorlalte naționalități din R.A.S.S.M.;
- utilizarea „limbii moldovenești” în toate instituțiile și organizațiile de stat;
- pregătirea și promovarea cadrelor din rândul moldovenilor în organele de partid și administrative⁶.

La Plenara a V-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din septembrie 1926 a fost discutată chestiunea cu privire la totalurile și perspectivele „moldovenizării”. Au fost evidențiate dificultățile pe care le întâmpina „moldovenizarea”, punându-se problema reluării cât mai urgente a cursurilor de studiere a „limbii moldovenești”.

Până la acel moment în conducerea R.A.S.S.M. nu exista o părere unică în ceea ce privește orientarea „politicii lingvistice”. Politica de creare a unei „noi limbi”, deosebită de limba română, împiedica apariția manualelor și, implicit, realizarea „moldovenizării”.

În cursul anului 1927, membrii secției lingvistică a Comitetului Științific Moldovenesc – L. Madan, G. Goian, N. Buciucanu, A. Dâmbul și alții – au purces la predarea „noii” „limbi moldovenești” în cadrul cursurilor pentru funcționarii comisariatelor din R.A.S.S.M. Aceste cursuri, după cum reiese din rapoartele celor responsabili, erau frecventate doar în proporție de 30–40 la sută. În majoritatea cazurilor, conducătorii organelor de partid, ai instituțiilor și organizațiilor de stat din R.A.S.S.M. lipseau de la aceste cursuri, organizând în orele destinate studierii „limbii moldovenești” adunări, ședințe etc. În acest mod, frecvența era asigurată doar de personalul tehnic.

Conducerea bolșevică din R.A.S.S.M., deși nu dorea să se „moldovenizeze”, era obligată să înțină cont de hotărârile partidului privind „moldovenizarea”. Aceste hotărâri, pe lângă faptul că trebuiau să contribuie la stabilizarea regimului bolșevic și la cimentarea încrederii în puterea sovietică a românilor din R.A.S.S.M., mai trebuiau să contribuie și la „revoluționalizarea” și „sovietizarea” „maselor truditoare din Basarabia”.

„Apare problema: cine pe cine, ori români aici, ori noi acolo (în Basarabia – n.a.), menționa I. Badeev la Conferința a IV-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din noiembrie 1927. Noi suntem pe deplin convingători că în viitoarele lupte vom ieși învingători. Mai degrabă noi vom fi la Chișinău, decât ei (români – n.a.) la Balta. Iar dacă-i aşa, atunci se iscă o altă întrebare actuală. Este oare gata organizația noastră de partid să conducă nu numai un județ? Vom putea noi oare să le demonstrăm maselor truditoare moldovenesci din Basarabia că Puterea Sovietică le dă mai mult decât oarecare altă putere...?”¹¹

În opinia conducerii de partid din R.A.S.S.M., reflectată în rezoluția conferinței amintite mai sus, „înfăptuirea corectă și cu succes a construcției naționale în R.A.S.S.M. constituie un stimulent pentru continuarea și intensificarea luptei muncitorilor și țăraniilor din Basarabia – parte inalienabilă a Moldovei Sovietice – împotriva oligarchiei românești... un exemplu... cum pot ei să-și faurească o viață fără moșieri și capitaliști”¹².

În perioada 1927–1928 unii comuniști locali au încercat să impulsioneze „moldovenizarea”. A. Dâmbul, într-un raport din 21 mai 1927, adresat, probabil, Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, evidenția piedicile care stăteau în calea „moldovenizării”:

„1. Mai întâi de toate, lipsa dorinței din partea organelor inferioare de a se apuca de lucru, considerând moldovenizarea ceva inutil, „o pedepsă dumnezeiască”.

2. Ignorarea totală, iar uneori chiar o atitudine vădit dușmanoasă față de moldovenizare din partea așa-numitului aparat „superior”. Orice funcționăraș..., nemaivorbind de lucrătorii de răspundere, consideră că e de datoria lui să afirme în mod demonstrativ că moldovenizarea nu-l privește.

3. Lipsa totală în instituțiile care trebuie să se moldovenizeze a unor organe care ar dirija acest proces și ar purta răspundere pentru realizarea lui.

4. Comisia centrală de moldovenizare de pe lângă C.E.C. (Comitetul Executiv Central – n.a.) dă doavă de pasivitate totală în ceea ce privește controlul instituțiilor și persoanelor care trebuie să se moldovenizeze”¹³.

În opinia autorului raportului, față de cei care opuneau rezistență „moldovenizării” trebuiau luate niște măsuri mai radicale, inclusiv conceziderea din funcții. Pentru ca această situație să nu se repete, o primă

condiție pentru angajarea la serviciu a noilor funcționari era cunoașterea obligatorie a „limbii moldovenești”. De asemenea, Comisia Centrală de Moldovenizare urma să efectueze un control mai riguros a felului cum se realizează „moldovenizarea”¹⁴.

Anii 1927–1928 au coincis cu perioada unei mișcări pentru afirmarea identității moldovenești din stânga Nistrului, ca reacție la recrudescența naționalismului ucrainean. Cadrele băstinaș din conducerea R.A.S.S.M. au luat în serios hotărările partidului în problema națională și au încercat să le înfăptuiască. Greutățile enorme cu care se confrunta conducerea R.A.S.S.M. în realizarea „moldovenizării” au fost evidențiate de P.I. Chior (pe atunci, comisar al poporului pentru învățământul public din R.A.S.S.M.) la Conferința a IV-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din noiembrie 1927. Referindu-se la modificările din structura populației, survenite ca urmare a creării R.A.S.S.M., P.I. Chior a enunțat ideea „retrocedării orașului și raionului Balta Ucrainei și alipirea la R.A.S.S.M. a satelor moldovenești din fostul district Odesa. Aceasta ne-ar da posibilitate să înfăptuim cu mai mult succes politica națională, pentru că, retrocedând o populație ucraineană de peste o sută de mii de locuitori, moldovenii vor constitui majoritatea relativă. Chiar dacă republica noastră va fi mai mică, pentru noi, comuniștii, aceasta nu are importanță... în schimb, vom ști că problema moldovenizării va fi cea principală, iar ucrainizarea va avea un rol secundar”¹⁵.

În articolul „Problema națională în Moldova”, scris în 1928 pentru revista „Bolshevik Ukraine”, P.I. Chior sublinia că în majoritatea instituțiilor centrale și raionale din R.A.S.S.M. predomină limba rusă, „în pofida faptului că guvernul a alocat sume enorme pentru școlile de moldovenizare”¹⁶.

Acstei luări de atitudine ale unor activiști culturali din R.A.S.S.M. nu au putut schimba situația. R.A.S.S.M., spre deosebire de alte republici sovietice, nu a avut parte de o intelectualitate băstinașă influentă, de o conducere și o rețea de cadre autohtone, care să fi putut realiza în practică hotărările partidului privind dezvoltarea învățământului și a culturii naționale.

„Sarcina dezvoltării culturii moldovenești, menționa P.I. Chior, a nimerit de la bun început în mâna unor anumiți comuniști, care, sub conducerea Comitetului Regional de Partid, grupează în jurul lor intelectualitatea moldovenescă”. Acești intelectuali moldoveni „nu puteau nici să deschidă gura

în problema națională” pentru că erau imediat învinuiri de naționalism¹⁶.

Marginalizarea „limbi moldovenești” și rusificarea erau un avertisment de care conducerea R.A.S.S.M. și cea de la Moscova nu puteau să nu țină cont. Or, o asemenea politică punea în pericol nu numai succesul „construcției socialismului în R.A.S.S.M.”, dar și „succesul revoluției bolșevice în Basarabia”. Tocmai din acest motiv, în anul 1930, conducerea bolșevică din stânga Nistrului își va modifica radical atitudinea față de „moldovenizare”. Reluarea moldovenizării era justificată și de hotărârea Congresului al XVI-lea al P.C.(b) din U.R.S.S. în problema națională, în care se prevedea, în primul rând, intensificarea luptei împotriva șovinismului rus¹⁷.

Situația de impas din R.A.S.S.M., în legătură cu „moldovenizarea”, a fost discutată în cadrul ședinței Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din septembrie 1930. În referatul „Cu privire la moldovenizare” s-a subliniat că tergiversarea trecerii la „limba moldovenească” în lucrările de secretariat, precum și neutilizarea limbii materne în relațiile cu populația băstinașă constituiau niște lacune care „dăunau construcției socialești din R.A.S.S.M.”¹⁸. De aceea, s-a propus crearea unei comisii noi de „moldovenizare”, care să aibă mai multe prerogative, inclusiv cea de control pe care o avuse și anterior. Numirea și concedierea funcționarilor instituțiilor de stat puteau fi efectuate numai cu consimțământul respectivei comisii. Tot atunci s-a hotărât a stabili un supliment la salariul de bază, în mărime de 10%, pentru cei care studiau și utilizau în lucrul de cancelarie „limba moldovenească”. „Este necesar un stimulent care ar trezi dorința de a studia această limbă, menționa unul din conducătorii de atunci ai R.A.S.S.M. în cadrul ședinței Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din septembrie 1930. Cred că trebuie de stabilit un salariu suplimentar celor care cunosc limba moldovenească... De aceea frânciunea C.E.C. trebuie să elaboreze măsuri care să asigure majorarea cuantumului indemnizațiilor pentru cei care cunosc limba moldovenească”¹⁹. S-a hotărât ca în termen de trei luni toți funcționarii, începând cu conducerea de partid, să studieze „limba moldovenească”, „deoarece este inadmisibil ca noi (conducerea R.A.S.S.M. – n.a.) să trăim în republica moldovenească și să nu înțelegem că trebuie să infăptuim toată politica în limba națională. Trebuie să explicăm organizației de partid că chestimea nu constă în

faptul că dacă membrul de partid nu va studia limba moldovenească va putea să plece de aici, dar că aceasta înseamnă să nu înțelegi hotărârile Congresului al XVI-lea referitoare la problema națională, nedorința de a promova hotărârile Congresului. Numai așa trebuie pusă problema, iar vinovații trebuie trași la răspundere de către Colegiul de Partid până la excluderea lor din Partid...”²⁰

Teoretic, ședința Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din septembrie 1930, prin hotărârile dure adoptate față de cei care nu doreau să studieze „limba moldovenească” (sancțiuni administrative, excluderea din partid, concedierea din funcții), pare să fi însemnat începutul luptei contra oponenților „moldovenizării” și, deci, diminuarea rezistenței față de aceste acțiuni. În realitate, rezistența funcționarilor alogeni față de implementarea „limbi moldovenești” și promovarea moldovenilor în organele de partid și de stat a sporit.

Într-un raport al Comisiei Centrale de Moldovenizare din 1931, adresat secretarului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, I. Ilin, se menționa: „În Miliția generală cadrele de răspundere – comuniști (tov. Hodosevici, Golovkin, Rătov) se eschivează în mod evident de la studierea limbii moldovenești și de la moldovenizarea aparatului..”

Tot lucru tehnic și de anchetă în Miliția generală, Miliția orășenească se desfășoară în rusește și nu în moldovenește. În întreaga republică membrii de partid și fără de partid, lucrători ai miliției, se eschivează de la studierea limbii moldovenești și nu frecventează cursurile. În Slobozia, întreaga conducere a miliției nu cunoaște limba moldovenească... În raionul Tiraspol moldovenizarea este zădănicită, iar șovinismul rus a prins rădăcini printre cadrele aparatului de conducere. În Uniunea raională a colhozurilor, unde din 18 lucrători sunt doar doi moldoveni (lucrează vizitii), secretarul cămuirii, Rogalski, s-a pronunțat recent în mod deschis în fața lucrătorilor contra moldovenizării...”²¹

Conducerea de partid din R.A.S.S.M., ca și în cazul altor acțiuni politice ale partidului comunist din U.R.S.S., a ordonat Comisiei Centrale de Moldovenizare să purceadă la efectuarea controalelor în toate instituțiile și organizațiile și să procedeze în conformitate cu hotărârile Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid.

În poftă drepturilor acordate comisiei, hotărările ei erau de cele mai multe ori neglijate, iar funcționari care nu cunoșteau limba și nici nu doreau să o studieze continuau să lucreze în aceleși funcții, primind pe deasupra și suplimentul de 10 la sută²².

La sfârșitul anului 1931, L. Pecioniaia, șefa secției cultură și propagandă a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, adreseză un apel către toți secretarii organizațiilor primare de partid, conducătorii întreprinderilor și organizațiilor de stat din orașul Tiraspol, în care arată că „o atare situație când membrii de partid nu frecventează cursurile (de studiere a „limbii moldovenești” – n.a.) nu mai poate fi tolerată, de aceea Comitetul Regional de Partid propune ca problema moldovenizării să fie declarată, în cel mai apropiat timp, până la soluționarea ei, drept una din cele mai importante acțiuni politice ale partidului, căreia să i se acorde o atenție susținută până când toate organizațiile nu vor lucra în limba moldovenească”²³. În același timp, ea propunea să fie organizate procese judiciare obștești contra celor care nu doreau să studieze „limba moldovenească”, precum și concedierea lor din funcții²⁴.

Începutul anului 1932 a marcat o nouă turără în politica lingvistică a partidului. Organele de partid din stânga Nistrului erau chemate să contribuie la realizarea hotărârii din 2 februarie 1932 despre trecerea la grafia latină. În asemenea condiții acțiunea politică de „moldovenizare” avea să devină una secundară.

Într-un raport al Comitetului Central de Moldovenizare și Latinizare de pe lângă Comitetul Executiv Central din 1933 se menționa că, o dată cu trecerea la alfabetul latin, problemei studierii „limbii moldovenești” „nu-i acordă nimeni nici o atenție...”, iar cursurile de studiere a limbii moldovenești din acest an au dat puține rezultate²⁵, fiind frecvențate doar în proporție de 25–40%. Față de funcționari care nu cunoșteau „limba moldovenească” nu erau luate nici un fel de măsuri, chiar dacă exista hotărârea guvernului despre concedierea celor care ignorau studierea „limbii moldovenești”²⁶. O dată cu trecerea la alfabetul latin, majoritatea instituțiilor, sub pretextul că nu aveau mașini de dactilografia cu caractere latine, efectuau întreg lucru de secretariat doar în rusește sau ucraineană²⁷.

În poftă tuturor hotărârilor adoptate, acțiunea politică de „moldovenizare” nu s-a soldat cu nici un rezultat. În 1933, E.I. Bagrov (activist de

partid din R.A.S.S.M.) adreseză Comitetului Central al P.C.(b) din Ucraina o scrisoare intitulată „Cu privire la neajunsurile în problema construcției național-culturale în Moldova”, în care menționează că „...în instituțiile centrale nici conducerea, nici aparatul tehnic nu cunosc limba moldovenească și prin urmare nu comunică cu populația în limba ei maternă. Aproape toți comisarii și locuitorii lor nu cunosc limba moldovenească. Se poate afirma fără exagerare că nici o instituție centrală, raională sau sătucască nu efectuează lucru de cancelarie în limba moldovenească. Nu mai bine, poate chiar mai rău, stau lucrurile în Comitetul Regional de Partid, unde există doar vreo doi cunoscători ai limbii moldovenești, iar în efectivul de conducere nici unul”²⁸.

Formal, conducerea de partid din stânga Nistrului subscrise hotărârilor despre necesitatea „moldovenizării”, în realitate însă ea le submina sub pretextul că moldovenii nu reprezintă majoritatea populației R.A.S.S.M.²⁹

Lipsa unui control real din partea conducerii de partid, în mare parte majoritate alcătuită din alogeni, privind îndeplinirea hotărârilor adoptate despre „moldovenizare”, atitudinea vădită dușmanoasă a funcționarilor de stat față de problema studierii „limbii moldovenești” au constituit piedici aproape insurmontabile în asigurarea unei egalități lingvistice și culturale a populației băstinașe în raport cu alte etnii conlocuitoare.

Experiența acumulată de liderii bolșevici din U.R.S.S. în anii 1923–1931 în Ucraina, unde „ucrainizarea” a condus la triumful „naționalismului ucrainean”, i-a determinat pe conducătorii de la Kremlin să-și modifice vizuirea în politica față de naționalități. Noul curs va fi declanșat în anul 1933, culminând cu sinuciderea lui N. Scrăpnic, comisar pentru învățământul public din Ucraina, unul din principali oponenți ai lui Stalin în problema națională.

Din acest motiv, începând cu sfârșitul anului 1933, problema „moldovenizării” nu va mai fi abordată în mod special de către forurile superioare de partid. Unica instanță care efectua controlul asupra „moldovenizării” continua să fie, în mod formal, Comitetul Central de Moldovenizare și Latinizare. Spunem formal, pentru că această instanță doar constata neajunsurile, deciziile ei nefiind îndeplinite. Dată fiind această situație, conducătorii instituțiilor și organizațiilor din R.A.S.S.M. au întreprins diferite acțiuni pentru a izgoli limba română și alfabetul latin din instituțiile pe care le conduceau.

Pe 20 februarie 1935, sovietul sătesc Ciobruci, raionul Slobozia, a adresat președintelui colhozului din aceeași localitate tov. Petrovski o scrisoare (redactată românește) în care rugă să-i prezinte o listă a celor care n-au depus încă cereri de intrare în colhoz. Cârmuirea colhozului trimisă înapoi sovietului sătesc scrisoarea, cerând să fie scrisă rusă³⁰. Comitetul executiv raional (la insistența comisarului militar al raionului) i-a aplicat secretarului același soviet sătesc o amendă în sumă de 100 ruble pentru faptul că a întocmit o listă nominală a premilitarilor satului de asemenea românește³¹.

O dată cu declanșarea, în vara anului 1937, a luptei partidului bolșevic contra „naționalismului moldovenesc”, Comitetul Central de Moldovenizare și Latinizare se va autodizolva, iar majoritatea membrilor acestui comitet vor figura în listele dușmanilor poporului (E. Voronovici, P. Cojuhari, M. Baluh și.a.) și vor fi represăți sau exterminați.

O altă direcție a politicii naționale sovietice din anii 20 și din prima jumătate a anilor 30 a constituit-o „indigenizarea” („korenizația”) sau recrutarea și promovarea cadrelor autohtone în instituțiile de stat și de partid de toate nivelurile. „Indigenizarea” a fost o necesitate a vieții sociale și politice a U.R.S.S. (în condițiile penuriei de cadre rusești, nu exista o altă cale de a pune pe roate dirijarea unui astemenea stat enorm). Ea trebuia să demonstreze voința conducerii de a abandona politica țaristă de rusificare, de a respinge șovinismul velicorus, cu scopul de a diminua rezistența și a depăși neîncrederea popoarelor neruse, de a le atrage la opera „construcției socialești”³².

În R.A.S.S.M., spre deosebire de multe alte republici și regiuni autonome din U.R.S.S., numărul cadrelor românești în structura organelor de stat și de partid a fost, chiar din momentul creării ei, foarte mic, comparativ cu cele ucrainene, rusești, evreiești etc. Acest lucru, precum și nivelul foarte scăzut de instruire și de modernizare a societății românești din stânga Nistrului explică de ce „moldovenizarea” și „indigenizarea” nu au avut nici o sansă de reușită. În anul 1925, din cei 29 membri ai Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, 12 erau ruși, 9 – ucraineni, 4 – evrei și 2 – români. Printre cei 11 secretari ai comitetelor raionale de partid figurau 7 ruși, 2 ucraineni și 2 români³³. Din totalul de 59 funcționari ai nomenclaturii Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, se numără 19 ruși,

18 ucraineni, 16 evrei și doar 6 români³⁴. și în structura comisarielor numărul românilor era inferior celorlalte etnii. Astfel, în 1926, din cei 377 funcționari ai comisarielor, ucrainenii alcătuiau 40,7% (154 persoane), evreii – 32,3% (122 persoane), rușii – 13,3% (59 persoane), români – 4,7% (18 persoane)³⁵.

Din momentul creării R.A.S.S.M., așa cum se stipula în „Legea privind moldovenizarea” (iunie 1926), pregătirea și promovarea cadrelor naționale erau atribuite ale politicii de „moldovenizare”. Însă, pe la începutul anilor 30, în documentele de partid din R.A.S.S.M. „moldovenizarea” și „indigenizarea” erau menționate separat. De acum înainte „moldovenizarea” trebuia să asigure egalitatea deplină a „limbi moldovenești” cu limba rusă și cea ucraineană, implantarea și utilizarea ei în toate sferele vieții, iar „indigenizarea” – înaintarea moldovenilor în structurile de stat și de partid. Această delimitare și precizare a esenței politicii de „moldovenizare” și „indigenizare” a fost necesară, deoarece, pe parcursul anilor 20, demnitarii din R.A.S.S.M. substituiau, de fapt, „indigenizarea” prin „moldovenizare”, considerând că organizarea cursurilor de studiere a „limbi moldovenești” pentru alogeni însemna, implicit, și soluționarea problemei „indigenizării” cadrelor.

Astfel, I. Badeev, secretar al Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, deși a susținut necesitatea „moldovenizării” conducerii de partid din R.A.S.S.M., în același timp a respins categoric cererile unor activiști de partid din stânga Nistrului de a efectua modificări substanțiale în componența națională a conducerii respective. „Organizația noastră are o conducere cu experiență de lucru în organele de partid și sovietice puțin numeroasă – opină sus-numitul lider de partid la Plenaria a V-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid și a Comisiei Regionale de Control din 25 septembrie 1926. Acest activ trebuie să organizeze Republica. Bolșevicii nu vor încredința niciodată cuiva edificarea Republicii doar pe baza criteriului național, așa cum cer unii tovarăși. Activul trebuie să ajute la construcția Republicii. Trebuie, deci, să se moldovenizeze”³⁶.

La Conferința a IV-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid (noiembrie 1927), P.I. Chior, criticând fenomenul substituiri „indigenizării” prin „moldovenizare”, consideră mult mai național a pregăti cadre pentru „aparatul de partid, sovietic și muncitoresc”, alese din rândul „moldovenilor

băstinași și al persoanelor care cunosc limba moldovenească, decât să se cheltuiască sume mari pentru moldovenizarea funcționarilor din comisariatele noastre, care uneori au o atitudine dușmănoasă față de moldovenizare”³³.

În cursul anului 1927, la insistența unor comuniști locali, organele de partid din stânga Nistrului vor înainta pentru lucru de partid, sovietic și cooperatist circa 65 persoane. Printre aceștia figurau 19 români (29,2%), 20 ucraineni (30,8%), 12 ruși (19,5%), 11 evrei (16,9%), alte etnii – 3 (4,6%)³⁴. Cu toate acestea, numărul românilor în structura comisariatelor n-a suferit modificări esențiale. Conform datelor oficiale de la 1 octombrie 1927, din cei 460 funcționari ai comisariatelor, românii constituiau 8 la sută (37 persoane). Din 601 funcționari care lucrau în cele 9 comitete executive raionale, românii constituiau 13,1% (79 persoane)³⁵.

Într-un raport al unei comisii a Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b)U. din octombrie 1930 se menționa: „Comitetul Executiv Central și Consiliul Comisarilor Poporului nu s-au preocupat de problema promovării cadrelor (românești – n.a.)... În chiar aparatul C.E.C. și C.C.P. nu există persoane care să fi fost promovate în funcții de răspundere”³⁶. În 1930, ponderea românilor în instituțiile de stat centrale diminuase, constituind circa 5 la sută³⁷.

La începutul anilor 30, în legătură cu ineficiența cursurilor de studiere a „limbii moldovenești” de către funcționarii de stat, pe de o parte, periclitarea planurilor „construcției sociale” în R.A.S.S.M. și de înfăptuire a „revoluției proletare” în Basarabia, pe de altă parte, problema „indigenizării” atrage tot mai mult atenția organelor de partid și de stat din stânga Nistrului. Spre deosebire de anii 20, când în instituțiile din R.A.S.S.M. erau admisi și unii „specialiști burghezi” români, în anii 30 se insista asupra promovării doar a comuniștilor români proveniți din muncitori și țărani.

Chestiunea s-a discutat în cadrul ședinței Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din 25 decembrie 1930. Secretarul Comitetului respectiv, I. Ilin (trimis în vara anului 1930 în R.A.S.S.M. de către C.C. al P.C.(b)U. pentru a-l înlocui pe H.V. Bogopolski), subliniind că „fără ajutorul maselor va fi imposibilă edificarea culturii naționale”, a formulat sarcina de bază a politicii naționale a partidului: „înaintarea moldovenilor, membri de partid, comsomolisti, în diferite posturi de răspundere”³⁸.

În rezoluția „Despre construcția național-culturală”, adoptată la aceeași ședință, s-a menționat că anume „cadrele constituie veriga de bază a procesului construcției național-culturală... Este necesar să punem în mod special problema indigenizării clasei muncitoare... Printre noi muncitori angajați, moldovenii trebuie să constituie 40–50%. Să fie date indicații sindicatelor, comsomolului că în cursul lunii ianuarie să se înainteze 200 de moldoveni din rândul muncitorilor, argaților și colhoznicilor pentru a fi promovați în organele centrale și raionale”³⁹.

La 16 ianuarie 1931, Comitetul Moldovenesc Regional al P.C.(b) U. expedia circulară tuturor comitetelor de partid raionale, prin care cerea recrutarea cadrelor naționale. Conform indicațiilor, 366 de români urmău să fie promovați în organele centrale, iar 130 în cele raionale⁴⁰. În același timp, în baza hotărârii Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din octombrie 1930, a fost introdusă practica de repartizare în instituțiile de stat centrale și raionale a stagiarilor români. Aceștia trebuiau să ocupe, după un stagiul de două-trei luni, locurile vacante în respectivele structuri.

La 1 octombrie 1931, din 1306 funcționari ai comisariatelor, românii constituiau 9,2% (121 persoane), ucrainenii – 19,1% (249 persoane), ruși – 23,1% (302 persoane), evrei – 43,8% (573 persoane)⁴¹.

Ca și în cazul „moldovenizării”, principalul sabotor al hotărârilor structurilor superioare de partid era nomenclatura de partid și de stat.

În anul 1930 au fost angajați în organele de stat centrale 36 de români, în 1931 – 70, iar în 1932 – 56, în timp ce, conform planului, trebuiau să fie promovați 500 de români⁴². În 1931 au fost promovați în instituțiile raionale peste 500 de români, care au frecventat cursurile de două-trei luni de pregătire a diversilor specialiști (președinți și secretari ai sovietelor sătești, dactilografe, contabili, vânzători etc.).

„S-ar părea că aparatul de stat, se menționa într-un raport din 1932 al Comitetului Central de Moldovenizare și Latinizare din R.A.S.S.M., este asigurat cu moldoveni dacă nu complet, cel puțin în proporție de 70 la sută. În realitate, situația este inversă. Din numărul total al celor pregătiți, în organele de stat n-au rămas decât 25 la sută”⁴³. După cum mărturisesc documentele, stagiařii din instituțiile de stat centrale și raionale erau, de obicei, utilizați în calitate de curieri sau dereticători. Au existat cazuri când reducerile de personal s-au efectuat de asemenea din rândul acestor lucrători⁴⁴.

În 1932, numărul românilor din instituțiile de stat centrale ale R.A.S.S.M. s-a micșorat de la 121 la 97. O serie de comisariate au redus numărul românilor, majorându-l pe cel al alogenilor. Bunăoară, Comisariatul Poporului pentru Justiție a redus numărul românilor de la 5 la 1, mărinindu-l, în schimb, pe cel al ucrainenilor până la 4 persoane. La Banca de Stat numărul românilor s-a redus de la 6 la 1, iar cel al rușilor a crescut de la 12 la 28. La Uniunea Cooperației de Consum, din 10 români au rămas doar 6, iar la 13 ruși s-au adăugat încă 9. La fel și numărul evreilor a crescut de la 52 la 63 persoane³⁹.

La 18 iulie 1933, secretariatul Comitetului Moldovenesc Regional de Partid adoptă hotărârea „Despre promovarea a 60 de moldoveni la posturi de răspundere în aparatul central și raional”, iar la 16 noiembrie și 21 decembrie 1933 – hotărâri ce prevedeau înaintarea în aceleși instituții de stat, centrale și raionale, a 30 și, respectiv, a 200 de moldoveni⁴⁰. Această sporire a interesului conducerii de partid din R.A.S.S.M. pentru promovarea cadrelor românești (de fapt, mai mult pe hârtie) a fost o consecință a intensificării acțiunilor de „indigenizare” de către liderii de partid de la Kiev, mai ales după ofensiva împotriva „naționalismului ucrainean” din vara anului 1933.

Edificatoare în acest sens este scrisoarea „strict secretă” a secretarului CC al P.C.(b)U., P. Postășev, din 16 ianuarie 1934, adresată tuturor secretarilor comitetelor regionale de partid din Ucraina, inclusiv secretanului Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b)U., Gh. Bulat, și președintelui Consiliului Comisarilor Poporului din R.A.S.S.M., G. Starîi. În scrisoare s-a cerut să fie elaborate propuneri și acțiuni concrete privind educarea și promovarea cadrelor ucrainești de origine târânească și muncitorească, deoarece „naționaliștii sunt distruiți în chip bolșevic, iar pregătirea cadrelor sovietice bolșevice ucrainești este organizată prost”. „Eu am socotit necesar să vă scriu această scrisoare, menționează P. Postășev, pentru a ridică, cu toată duritatea, această chestiune în fața d-voastră și pentru a vă atenționa că noi vom cere insistent și ferm soluționarea acestei probleme. Hotărârile plenarei C.C. și a Biroului Politic al C.C. (C.C. al P.C.(b)U.) pe marginea acestei chestiuni nu sunt declarării, ci constituie una din direcțiile cele mai importante ale programului nostru de construire a Ucrainei sovietice”⁴¹.

Paradoxul politicii naționale din R.A.S.S.M. în anii 30 constă în emiterea hotărârilor privind implementarea limbii române și promovarea cadrelor băstinașe în instituțiile de stat și în organele de partid și intensificarea, în același timp, a luptei împotriva „naționalismului burghez”. Conform relatărilor activiștilor din 1933, pentru a putea executa dispozițiile organelor superioare de partid privind neutralizarea unui număr concret de „naționaliști moldoveni”, a fost necesar ca „toți moldovenii, fără excepție”, care lucrau pe tărâmul „construcției național-culturale” să fie proclamați „naționaliști burghezi”⁴².

În ciuda faptului că hotărârile referitoare la „indigenizare” prevedeau promovarea cadrelor naționale pentru toate nivelurile puterii, organele de partid din R.A.S.S.M. s-au limitat la înaintarea lor doar în posturile neînscriurate din verigile inferioare. Astfel, în 1935 printre cei 38 membri ai Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid figurau 6 români, 7 ruși, 7 ucraineni, 16 evrei și 1 armean⁴³. La fel și funcțiile de răspundere în raioane erau deținute în cea mai mare parte de alogeni. La 1 februarie 1936, din cei 14 președinți ai comitetelor executive raionale, numai 2 erau români. În fruntea direcțiilor raionale de ocrotire a sănătății (din cele 14 raioane) erau 2 români, a direcțiilor raionale ale NKVD-ului – nici unul, a milițiilor raionale – 1 român, a caselor de economii – 1 român⁴⁴. Procesul de diminuare a numărului românilor în instituțiile de stat centrale și raionale era însoțit de sporirea numărului celorlalte etnii, bunăoară a ucrainenilor. Într-o notă informativă a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din 1936, adresată C.C. al P.C.(b) din Ucraina, se sublinia: „Cu toate că în ultimii 3 ani (1933–1936 – n.a.) n-a existat un plan special de pregătire și reciclare a cadrelor ucrainești..., are loc o amumită creștere cantitativă a ucrainenilor în personalul de conducere din Moldova. Majorarea numărului ucrainenilor are loc printre specialiști: agronomi ai S.M.T.-urilor – cu 7 persoane, agronomi ai secțiilor raionale agricole – cu 5 persoane, mecanicișefi – cu 5 persoane. Pe lângă acestea, 17 persoane au fost promovate la funcții sovietice și administrativ și 21 la cel de partid. În procesul controlului cametelor de partid... în funcții de răspundere au fost înaintate și promovate 151 persoane, dintre care 79 erau ucraineni”⁴⁵.

Fenomenul „demoldovenizării” era caracteristic nu numai instituțiilor de stat centrale sau raionale, dar și celor sătești. De exemplu, în 1936, în

s. Doroțcaia, raionul Dubăsari, întreagă conducere a satului, începând cu președintele colhozului, președintele sovietului sătesc și terminând cu bibliotecara, erau din rândul alogenilor și nu cunoșteau limba română⁶⁶.

În raportul secretarului Comitetului Orășanesc de Partid Tiraspol, A. Abramovici, prezentat la Conferința a X-a Regională de Partid din mai 1937, s-a subliniat că printre cei 388 funcționari ai comitetelor executive raionale se numărau 66 români, iar din 496 lucrători tehnici 79 erau români. Din 718 președinți de colhozuri, 190 erau români⁶⁷.

Eșecul politicii de „moldovenizare” și „indigenizare” promovată de regimul sovietic în R.A.S.S.M. constituie o dovedă că elitele bolșevice, rusificate și ucrainizate, nu puteau promova interesele naționale și culturale ale românilor transnistreni.

În a doua jumătate a anului 1937 s-a produs o nouă schimbare a politicii etnoculturale în R.A.S.S.M., condiționată de modificarea viziunii lui Stalin asupra relațiilor naționale. Conceptul „egalității popoarelor” este înlocuit cu altul, în care popoul rus este declarat drept „frate mai mare”, iar limba și cultura rusă – superioare altora – sunt considerate etalon. În acest context „moldovenizarea” și „indigenizarea” nu mai puteau fi continuante, iar criteriul național în selectarea și promovarea cadrelor este considerat depășit, insistându-se asupra „calităților profesionale” (în mod demagogic, evident) și asupra „convingerilor ideologice”. Aceasta însemna, de fapt, orientarea spre aducerea funcționarilor din diferite culturi ale U.R.S.S., în detrimentul cadrelor băstinașe.

Un asemenea concept nu putea fi acceptat mai ales de către elitele politice indigene care contribuaseră la regenerarea culturală a proprietelor popoare. Teroarea și violența devin un instrument al politicii de stat din U.R.S.S. În R.A.S.S.M. ia amploare lupta împotriva „troikiștilor”, „naționaliștilor” și a „spioniilor”. Deși aici cadrele naționale de conducere erau puține, iar cei mai mulți dintre nemoldoveni, adepti ai rusificării, au frânat într-un fel sau altul „moldovenizarea”, cei care se aflau la cărma represiunilor politice din U.R.S.S. nu au ținut cont de acest lucru. O dată declanșate, represiunile din R.A.S.S.M. au lovit în toate cadrele de conducere din organele de partid, sovietice și de cultură, indiferent de originea lor etnică.

Din cele menționate mai sus se pot conchide următoarele. Stabilirea priorităților politicii etnoculturale din R.A.S.S.M. a devenit, încă înainte de crearea R.A.S.S.M., cea mai disputată problemă, scoțând la iveală contradițiiile dintre emigranții din România (în majoritate evrei), unii emigranți basarabeni, pe de o parte, și cei mai mulți dintre emigranții basarabeni (în temei evrei, ruși, ucraineni), pe de altă parte, membri ai comisiei de organizare a republicii moldovenești. Prima categorie – „românizatorii” –, plecând de la concepția extinderii „revoluției proletare” și a „puterii sovietice” în lumea întreagă, inclusiv în România, pleda pentru păstrarea unității lingvistice și culturale a moldovenilor din stânga Nistrului și România, pentru dezvoltarea „limbii moldovenești” pe baza limbii române și a grafiei latine. Ei nu erau străini de ideea creării în viitor a unui stat sovietic românesc și a intrării lui în cadrul U.R.S.S. A doua categorie – „moldovenizatorii” – pleda pentru crearea în R.A.S.S.M. a unei limbi și culturi noi, deosebite de limba și cultura română, pentru izolare lingvistică și culturală a moldovenilor din această zonă. Deși nu negau necesitatea extinderii revoluției în România, ei nu acceptau perspectiva constituirii unei unități teritorial-politice, etnoculturale și lingvistice a moldovenilor din R.A.S.S.M. și Basarabia cu cei din România. Or, constituirea unei asemenea unități periclită interesele șoviniștilor ruși și ucraineni și anula proiectele lor mai vechi privind izolare și asimilarea românilor din stânga Nistrului, Basarabia ori chiar și din „vechea Moldovă”.

„Construcția lingvistică” întreprinsă în R.A.S.S.M. în anii 1926–1931, care se rezuma la inventarea unei „limbi moldovenești literare” pe baza graiului popular, avea drept obiectiv principal justificarea unei identități moldovenești deosebite de cea română. Ea constituia, de fapt, o expresie a pretențiilor teritoriale sovietice față de România, o încercare de a îndreptați viitoarea ocupăție a Basarabiei.

Caracterul politic al acestei acțiuni s-a remarcat din chiar momentul punerii ei în practică, manifestându-se clar în timpul disputelor. Printre „moldovenizatori” s-au evidențiat două opinii. Unii pledau în favoarea „limbii moldovenești” corespunzătoare doar graiului moldovenilor din R.A.S.S.M. (în „și”, „și”), iar alții optau pentru o „limbă moldovenească” care să aibă la bază și graiul moldovenilor din Basarabia. Ultimii, ca și „românizatorii”.

sperau la viitoarea „unire” a moldovenilor din R.A.S.S.M. cu cei din Basarabia sau chiar și cu cei de dincolo de Prut. În viziunca lor, ceea ce se întreprindea în R.A.S.S.M. atunci, în acest sens, reprezenta „repetiția generală” a „construcției lingvistice” în Basarabia.

Totuși, contrar așteptărilor unora dintre „moldovenizatori”, politica lingvistică promovată în R.A.S.S.M. în 1926–1931 nu a contribuit la apropierea moldovenilor de pe cele două maluri ale Nistrului și nici la revoluționarizarea situației din Basarabia, ci la degradarea culturală și la deznaționalizarea românilor transnistreni.

Introducerea și interzicerea grafiei latine în R.A.S.S.M. au fost determinate de orientările politicii interne și externe și de considerențele strategice generale ale U.R.S.S. de la o etapă sau alta. Încadrându-se într-un proces mai amplu de „latinizare” a scrierii popoarelor neruse, trecerea la grafia latină în R.A.S.S.M. și orientarea spre unificarea cultural-lingvistică a „moldovenilor” și „românilor” s-au infăptuit cu scopul de a revoluționiza și sovieiza Basarabia și România, constituind, de fapt, o expresie a expansionismului sovietic.

În posida scopului urmărit de U.R.S.S., introducerea grafiei latine în R.A.S.S.M. a corespuns intereselor național-culturale vitale ale românilor. Întelegând acest lucru, o mare parte a comuniștilor din R.A.S.S.M. au considerat prioritară, în balanță intereselor strategice ale U.R.S.S., promovarea unei politici nu de unificare, ci de divizare și de deznaționalizare a românilor transnistreni. Această grupare numeroasă a comuniștilor din R.A.S.S.M. și-a impus punctul ei de vedere pe tot parcursul anilor 20, chiar și atunci când celelalte popoare de la periferia imperiului sovietic trecuseră deja la grafia latină și se purtau discuții privind trecerea la grafia latină a rușilor. La începutul anilor 30, sabotajul lor nu a permis ca obiectivele „latinizării” în R.A.S.S.M., fixate în documentele de partid, să fie realizate deplin. Totuși, din punct de vedere cultural-lingvistic, „latinizarea” în R.A.S.S.M. a contribuit, într-o oarecare măsură, la frânrarea declinului spiritual și a procesului de deznaționalizare a populației.

În condițiile complexe din a doua jumătate a anilor 30 – tensionarea relațiilor internaționale și ascensiunea hitlerismului în Germania, tendința U.R.S.S. de a construi „comunismul” și de a devine o supraputere mon-

dială –, păstrarea grafiei latine însemna menținerea unei bariere în calea rusificării și a „cimentării” statului sovietic. Pentru R.A.S.S.M. păstrarea graficii latine mai însemna și conservarea conștiinței și a culturii naționale. De aceea, începând cu 1936 (în R.A.S.S.M. hotărârea privind trecerea „limbii moldovenești” de la grafia latină la cea rusă a fost adoptată la 27 februarie 1938, însă această dată nu a marcat începutul „noului curs”), ei sfârșitul unei etape a politicii de represiuni, declanșate în iulie 1937, „curățarea” și arestarea tuturor, în fond, a „dușmanilor poporului” și a „șpiunilor moldo-români”, care activau în organele de partid și de stat, în redacții, edituri etc.), s-a revenit la valorile rusești „tradiționale”: limba și „grafia rusă”. În R.A.S.S.M., tot tradițional, rusificarea a fost însoțită de „deromâniazare”, transnistrenii fiind transformați într-o pepinieră a antiromânișmului în U.R.S.S.

O dată cu acapararea puterii și recucerirea fostelor ținuturi naționale ale Imperiului Rus, bolșevicii s-au văzut nevoiți să acorde o serie de drepturi național-culturale republicilor sovietice. Or, în condițiile constituirii federației de „state suverane”, garantarea formală a acestor drepturi era absolut necesară, pentru a deosebi politica sovietică de cea țaristă, pentru a căștiga increderea popoarelor neruse.

După crearea R.A.S.S.M., conducerea acesteia, în conformitate cu hotărârile partidului, în special ale congresului al X-lea al P.C.(b) din Rusia (1921), a inițiat politica de „moldovenizare”, care constă în asigurarea egalității depline a „limbii moldovenești” cu limba rusă și ucraineană, implantarea și utilizarea ei în toate sferele vieții din R.A.S.S.M., precum și politica de „indigenizare”, adică de promovare a cadrelor naționale în instituțiile de stat și în organizațiile de partid.

În posida hotărârilor luate de către organele de partid și de stat din R.A.S.S.M., „moldovenizarea” și „indigenizarea” au eşuat. Astfel, cursurile de înșurătare a „limbii moldovenești”, instituite în rezultatul hotărârii comisiei pentru moldovenizare și ucrainizare din 19 ianuarie 1926, erau frecventate doar în proporție de 30–40%, în special de personalul tehnic, fără ca funcționari să învețe „limba moldovenească”. A fost vorba, după cum reiese din documente, de o împotrivire deschisă sau camuflată a nemoldovenilor, care, constituind majoritatea în structurile de partid și de stat, au

neglijat propriile lor hotărări. Către 1926, din cei 377 funcționari ai comisiilor, ucrainenii alcătuiau 40,7% (154 persoane), evrei – 32,3% (122 persoane), ruși – 13,3% (59 persoane), români – 4,7% (18 persoane). Structura reprezentării românilor în organele de stat nu va suferi modificări esențiale nici pe parcursul anilor 30.

Până la sfârșitul anilor 20, demnitarii din R.A.S.S.M. substituiau, de fapt, „indigenizarea” prin „moldovenizare”, considerând că organizarea cursurilor de studiere a „limbii moldovenești” și însușirea ei de către funcționari alogeni însemnau, implicit, și soluționarea problemei cadrelor naționale în R.A.S.S.M.

La inceputul anilor 30, în legătură cu ceeașul cursurilor de însușire a „limbii moldovenești”, pe de o parte, periclitarea planurilor de „construcție socialistă” în R.A.S.S.M. și de înfăptuire a „revoluției proletare” în Basarabia, pe de altă parte, problema „moldovenizării” și „indigenizării” devine prioritară pentru organele de partid și de stat din stânga Nistrului. Acest fapt era determinat și de hotărârile congresului al XVI-lea al P.C.(b) din toată Uniunea (1930) privind intensificarea luptei, în primul rând, împotriva șovinismului rus. Spre deosebire de anii 20, când în instituțiile din R.A.S.S.M. erau admisi și unii „specialiști burgezi” moldoveni, în anii 30 se insistă asupra promovării doar a comuniștilor moldoveni proveniți din muncitori și țărani.

Paradoxul politiciei naționale de la inceputul anilor 30 din R.A.S.S.M. constă în emiterea hotărârilor privind implementarea limbii române și promovarea cadrelor băstinașe în instituțiile de stat și intensificarea, în același timp, a luptei împotriva cadrelor naționale, sub paravanul luptei împotriva „naționalismului bulghez”.

În a doua jumătate a anului 1937, politica etnoculturală din R.A.S.S.M. se modifică din nou, în rezultatul reluării de către Stalin a vechilor precepte țărănești despre rolul deosebit și superioritatea poporului rus și a culturii ruse în raport cu celelalte popoare și culuri din U.R.S.S., intensificării centralizării. „Moldovenizarea” și „indigenizarea” nu mai figurau pe ordinea zilei. Scopul represiunilor inițiate de Stalin era distrugerea elitelor indigene care contribuise să la o oarecare regenerare a propriilor culturi și popoare, pregătirea și înaintarea unor cadre noi, pentru a promova centralizarea și

russificarea. Deși în R.A.S.S.M., în virtutea unor circumstanțe specifice, nu exista o elită politică și culturală românească, iar cei mai mulți dintre conducători și demnitari erau adepti ai russificării și ucrainizării, acest fapt nu i-a salvat. După cum se va vedea, mașinaria represiunilor din U.R.S.S. nu a ținut cont de nuanțe, secerându-i atât pe eventualii oponenți ai centralizării și russificării, cât și pe unii din adeptii acestui curs.

NOTE

1. КИТС в резолюциях и решениях съездов, конференций, пленумов (1917–1929). Moscova, 1983, vol. II, p. 366.
2. Авторханов А., Империя Кремля, Minsk, 1991, p. 28–29.
3. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 662, fila 68.
4. Ibidem, dosar. 661, fila 1.
5. Ibidem, dosar. 1352, fila 4.
6. Ibidem, dosar. 662, fila 17.
7. Ibidem, fila 18.
8. Ibidem, fila 33.
9. Ibidem, fila 70.
10. Ibidem, dosar. 920, fila 129.
11. Ibidem, dosar. 1173, fila 1.
12. Ibidem, dosar. 1021, filele 56–57.
13. Ibidem.
14. Ibidem, dosar. 920, fila 126.
15. Ibidem, dosar. 1173, fila 11.
16. Ibidem, dosar. 920, fila 126.
17. Резолюции ши хөтөрүүрүүлэх конгреселор, конференцелор ПКУС ши алы пленарелор КЧ, Chișinău, 1986, vol. 5, p. 154–155.
18. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 1809, fila 78.
19. Ibidem, fila 83.
20. Ibidem, fila 80.
21. Ibidem, dosar. 2017, fila 36.
22. Ibidem, dosar. 2401, fila 21.
23. Ibidem, dosar. 2017, fila 48.
24. Ibidem.
25. Ibidem, dosar. 2401, fila 5.
26. Ibidem.
27. Ibidem.
28. Ibidem, dosar. 2392, filele 3–4.

29. *Ibidem*, fila 1.
30. *Ibidem*, dosar. 2951, fila 15.
31. *Ibidem*, fila 14.
32. Carrére d'Encausse H., *Imperiul spulberat. Revolta națiunilor în URSS*, București, 1993, p. 20–21.
33. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv.1, dosar. 695, fila 1.
34. *Ibidem*, dosar. 301, fila 45.
35. *Ibidem*, dosar. 662, fila 28.
36. *Ibidem*, dosar. 516, fila 64.
37. *Ibidem*, dosar. 920, fila 126.
38. *Ibidem*, dosar. 1264, fila 7.
39. *Ibidem*, dosar. 1022, fila 1.
40. *Ibidem*, dosar. 1872, fila 27.
41. *Ibidem*, dosar. 1809, fila 4.
42. *Ibidem*, dosar. 1878, fila 271.
43. *Ibidem*, dosar. 1678, fila 291.
44. *Ibidem*, dosar. 1873, fila 73.
45. *Ibidem*, dosar. 2401, fila 4.
46. *Ibidem*, fila 6.
47. *Ibidem*.
48. *Ibidem*.
49. *Ibidem*, fila 12.
50. *Ibidem*, dosar. 2434, fila 13.
51. *Ibidem*, dosar. 2507, fila 18.
52. *Ibidem*, dosar. 2392, fila 10.
53. *Ibidem*, dosar. 3375, fila 1.
54. *Ibidem*, dosar. 3276, filele 146–147.
55. *Ibidem*, fila 26.
56. *Ibidem*, dosar. 3364, fila 39.
57. *Ibidem*, dosar. 3611, fila 110.

CAPITOLUL II

Crearea „culturii sovietice moldovenenești”

CAPITOLIU II

2.1. ÎNVĂȚĂMÂNTUL. ALFABETIZAREA POPULAȚIEI

Constituirea „statului sovietic”, a unei culturi și conștiințe „sovietice” reclama crearea unui sistem de învățământ corespunzător și lichidarea analfabetismului populației. Realizarea acestor scopuri în R.A.S.S.M. era mult mai dificilă decât în alte regiuni. Pe parcursul dominației țărănești, populația românească din stânga Nistrului n-a avut școală națională, iar nivelul analfabetismului populației era foarte înalt. După 1920, o dată cu includerea teritoriilor respective în componența Ucrainei sovietice, procesul de rusificare și ucrainizare a românilor s-a intensificat. În cele câteva școli, deși se numeau „moldovenești”, instruirea se efectua în rusește sau ucrainește¹.

La începutul anului 1925 cele 300 de școli din R.A.S.S.M. erau repartizate astfel: 241 ucrainenești, 20 rusești, 15 germane și doar 11 românești². În aceeași perioadă, din totalul de 33 673 elevi ai școlilor din R.A.S.S.M., ucrainenii constituiau 67% (22 560), români – 15,5% (5 219), evrei – 13% (4 377), ruși și polonezii – 4,5% (1 515)³.

Pe 29 septembrie 1926, Comitetul Executiv Central și Consiliul Comisarilor Poporului au adoptat hotărârea „Despre măsurile pentru înfăptuirea învățământului general pe teritoriul R.A.S.S.M.”, care prevedea introducerea lui în doar 204 din cele 687 localități rurale ale R.A.S.S.M.⁴ Documentul arăta că introducerea parțială a învățământului general în R.A.S.S.M. este determinată de „capacitatele reduse ale rețelei de școli care nu e în stare să cuprindă toți copiii de vîrstă școlară”⁵.

Astfel, în anul 1926, din totalul de 28 914 copii români de vîrstă școlară, erau înscriși în școli doar 9 933 copii (34,4%). Nivelul școlarizării alogenilor îl depășea cu mult pe cel al românilor. Printre evrei indicul respectiv constituia 74,5%, ruși – 44,0%, ucraineni – 43,0%⁶.

Asigurarea unei corelații între nivelul de școlarizare a copiilor de diferite etnii și ponderea fiecărcia în structura populației din R.A.S.S.M. era greu de realizat. În lipsa încăperilor pentru studii, școlile moldovenești n-au putut să cuprindă numărul de elevi prevăzut în hotărârea guvernului R.A.S.S.M. din 29 septembrie 1926. În anul școlar 1926–1927, deși numărul lor crescuse la 99 de unități, era încă insuficient pentru a putea școlariza toți copiii de 8–11 ani. După cum a subliniat V. Holostenko, șeful secției cultură și propagandă, la Conferința a IV-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din noiembrie 1927, nivelul școlarizării copiilor români era mai mic decât cel al copiilor ucraineni, ruși și nemți⁷.

La 11 septembrie 1928 este abrogată hotărârea din 29 septembrie 1926 și adoptată o nouă hotărâre: „Despre introducerea învățământului obligatoriu pe întreg teritoriul R.A.S.S.M.”⁸

Realizarea anevoieasă a învățământului primar (în 1928 nu existau școli secundare sau medii românești) era cauzată de lipsa personalului didactic, dar și de lipsa manualelor pentru școlile românești. Pe de altă parte, o frâñă serioasă era și mentalitatea conservatoare a tăranului.

„Copiii se înseriu și vin la școală numai iarna, sublinia G. Buciușcanu, comisarul poporului pentru învățământul public, la Congresul II al Sovietelor (9–14 mai 1926), dar primăvara... abandonează școala... Copiii frecventează școala în total 70 de zile pe an... și, ca să învețe tot ce trebuie de învățat în 4 ani, copilul umblă la școală 10 ani, uneori și mai mult. De aceea se întâmplă așa că ei absolvesc școala nu la vîrstă de 11–12 ani, ci merg la școală până la 15 ani”⁹.

Spre sfârșitul anilor 20, liderii de la Kremlin constata că ritmul dezvoltării culturale a națiunilor sovietice întârzie față de ritmul dezvoltării economice. De aceea, Congresul al XVI-lea al P.C.(b) din toată Uniunea (iunie 1930) trasează drept „sarcină principală a revoluției culturale” – „înfăptuirea învățământului primar obligatoriu”¹⁰.

Pe 25 iulie 1930, Comitetul Central al P.C.(b) din toată Uniunea adoptă hotărârea „Despre învățământul primar general obligatoriu”. Realizarea acestei hotărâri în R.A.S.S.M. reclama, după cum reiese dintr-un raport al Comisariatului Poporului pentru Învățământul Public, din vara lui 1930, „accelerarea ritmuriilor cu 70%”¹¹.

În lipsa datelor complete și obiective despre numărul copiilor de vîrstă școlară și al celor înscrîși pe parcursul anului 1930, este foarte greu de

stabilit în ce măsură acțiunea de școlarizare deplină a copiilor între 8 și 11 ani a reușit. La Conferința a VIII-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din iulie 1931, secretarul comitetului regional de partid, I. Ilin, sublinia că în cursul anului școlar 1930–1931 copiii între 8 și 11 ani au fost școlarați în proporție de 100%¹². Conform statisticilor oficiale, numărul copiilor români școlarați în anul 1930–1931 constituia cifra de 18 046 sau 30,9% din totalul de 58 400 elevi ai claselor primare¹³.

Acțiunea de școlarizare a copiilor de 8–11 ani în anii 1930–1931 a avut caracterul unei campanii ordinare care s-a înfăptuit în ritmuri forțate. Se poate presupune deci că organele învățământului public din R.A.S.S.M. au prezentat organelor de partid superioare cifre falsificate pentru a crea impresia că hotărârile lor se înfăptuiau cu succes. Este puțin probabil că într-un an de zile, în lipsa unei infrastructuri corespunzătoare și a insuficienței de cadre, să fi fost școlarați toți copiii de 8–11 ani, ținând cont de faptul că în 1928 nivelul școlarizării acestei categorii era de 45,2%¹⁴.

În 1933–1936, numărul copiilor români din clasele primare n-a suferit modificări esențiale față de anul școlar 1930–1931, de unde deducem că după terminarea campaniei de școlarizare din 1930–1931 organele de partid nu au mai acordat atenția cuvenită înfăptuirii învățământului primar. Astfel, în anul școlar 1933–1934, în clasele primare învățau 18 887 elevi români, în 1934–1935 – 18 681, iar în 1935–1936 – 18 817¹⁵.

În vara lui 1931, conducerea R.A.S.S.M. cere organelor învățământului public să înfăptuiască învățământul secundar de șapte clase, începând cu anul școlar 1931–1932¹⁶. Ca și în cazul învățământului primar, s-a insistat mai mult asupra indicilor cantitativi. În anul școlar 1935–1936 numărul elevilor români din clasele V–VII va constitui 8 238 elevi sau 29,4%, înregistrând o creștere de 20,9% față de anul 1931–1932, când învățau 348 elevi sau 8,5%¹⁷.

Conferința a IX-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid (ianuarie 1934) menționa că „industrializarea bolșevică și transformările socialiste din agricultura Moldovei, promovarea hotărâtă a liniei generale a partidului în luptă împotriva oportunismului și naționalismului au asigurat succese hotărătoare în opera de edificare a școlii politehnice marxist-leniniste-staliniste... A fost înfăptuit învățământul general de șapte clase pe baza principiului instruirii în limba maternă a tuturor naționalităților

conlocuitoare pe teritoriul R.A.S.S.M...²¹. În același timp se arăta că din anul 1933 în R.A.S.S.M. se realiza invățământul mediu²². În anii 1932–1937, numărul școlilor medii incomplete și al celor medii a crescut. Astfel, cele medii incomplete românești au crescut de la 28 la 65, iar cele medii – până la 15 unități²³.

Sistemul de invățământ în R.A.S.S.M. s-a constituit fără a se ține cont de nivelul de înzestrare a școlilor cu manuale și material didactic în limba maternă. Asupra acestor lacune se atenționa încă în cadrul ședințelor Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din 1930–1931²⁴. Nici în 1937 această problemă nu era rezolvată²⁵. Situația a devenit de-a dreptul dezastroasă în a doua jumătate a anului 1937, când manualele moldovenești cu caracter latine, editate în 1932–1936, au fost interzise.

În pofta săptămânii că documentele de partid garantau copiilor români dreptul de a invăța în limba maternă, în satele cu populație mixtă ei erau supuși rusificării sau ucrainizării. În aceste localități nu existau clase cu predare în limba română. Același fenomen se înregistra și în orașe. În 1931, 43 de copii români din orașul Tiraspol invățau în școli rusești. Din cauza necunoscării limbii, aceștia rămâneau în urmă la invățătură față de semenii lor ruși sau ucraineni²⁶.

Una din problemele nesoluționate ale invățământului din R.A.S.S.M. era lipsa personalului didactic calificat. În 1925, invățătorii români constituiau 8 la sută. Marea majoritate nu aveau studii pedagogice speciale. Posesorii ai diplomelor respective erau doar 12% din numărul total al invățătorilor din R.A.S.S.M.²⁷

La selectarea cadrelor nu se ținea cont de nivelul de cunoștințe și cultură, ci de proveniența socială. Deși existau pedagogi formați pe timpul țărismului, organele de partid locale le-au ignorat, considerându-le „elemente străine proletariatului”.

O categorie numeroasă a noilor „invățători” o constituau elevii cursurilor pedagogice de două-trei luni. Ei provineau în special din rândul țărănilor. În 1926 s-a inaugurat Tehnicumul Pedagogic din Balta, care pregătea cadre de calificare medie. Până în 1930, el rămâne unica instituție românească de profil din R.A.S.S.M. Referindu-se la nivelul de pregătire profesională a invățătorilor, V. Holostenko remarcă (la Conferința a IV-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din noiembrie 1927) că

„invățătorii moldoveni uneori nu cunosc limba moldovenească”, iar unii „nu înțeleg suficient ceea ce este scris în manuale”²⁸.

În anul de invățământ 1928–1929, doar 14,8% din aceștia aveau studii medii incomplete și circa 17,1% – studii primare²⁹. Nivelul de instruire al invățătorilor, mai ales în localitățile rurale, nu s-a schimbat substanțial nici pe parcursul anilor 30. De exemplu, în raionul Grigoriopol, către 1934, din cei 237 invățători doar 23 aveau studii superioare. Ceilalți erau cu studii primare sau medii incomplete; 87% din toți invățătorii aveau o vechime în muncă de 1–2 ani³⁰.

Conform informației din 23 august 1936 a Comisariatului Poporului pentru Invățământul Public, din cei 572 invățători români ai claselor primare doar 94 aveau studii medii pedagogice, 7 – studii medii generale, iar 471, adică majoritatea covârșitoare, – studii primare sau medii incomplete. Din cei 368 de invățători români din școlile secundare 90 aveau studii superioare, 30 – studii superioare neterminate și 258 – studii medii sau medii incomplete³¹. La mijlocul anului 1938, o serie de școli din satele românești din raionul Râbnița nu dispuneau de suficienți invățători români, ceea ce facea ca unul singur să predea 3–4 discipline școlare³².

După crearea R.A.S.S.M., invățământul mediu de specialitate este realizat prin intermediul diverselor școli profesionale și tehnice. Prezența românilor în aceste școli era insimă. În anul de invățământ 1927–1928 ei constituiau doar 5,0% din totalul elevilor școlilor profesionale, pe când ucrainenii – 44,7%, rușii – 11,5%, evreii – 36,8%³³.

„În anii următori – se arăta într-un raport al Comisariatului Poporului pentru Invățământul Public din 1929 – o îmbunătățire a componenței naționale a școlilor profesionale nu se așteaptă, pentru că școlile moldovenești de șapte ani au început să fie organizate abia cu doi ani în urmă...”, iar majoritatea absolvenților școlilor ucrainești sau rușești din rândul moldovenilor au fost înscrise în anul 1928–1929 la cursuri de invățători³⁴. Una din explicațiile acestui fapt constă, într-adevăr, în lipsa școlilor moldovenești de șapte clase. Amplasate cu preponderență în centrele urbane, aceste tipuri de școli fi avanțajau doar pe elevii alogeni. Români, locuitori ai satelor, aveau posibilități mai reduse, comparativ cu semenii lor de alte etnii, de a-și continua studiile secundare, iar mai apoi și cele medii speciale.

Procesul de industrializare a U.R.S.S. nu era posibil fără dezvoltarea învățământului mediu de specialitate și superior. Se punea problema pregătirii unor muncitori calificați, tehnicieni, ingineri pentru uzinele și fabricile înființate.

Unele școli profesionale din R.A.S.S.M. sunt reorganizate în instituții medii speciale. Acestea urmau să pregătească tehnicieni pentru industrie și agricultură. În același timp sunt fondate o serie de tehnicumuri (colegii) cu profil economic, industrial și agricol, facultăți pentru muncitori („rabfac”-uri), în care erau pregătiți specialiști cu studii medii.

La 3 septembrie 1930, Comisariatul Poporului pentru Învățământul Public și Comitetul Regional al Comsomolului din R.A.S.S.M. au expediat tuturor secțiilor raionale de învățământ și comitetelor raionale ale comsomolului circular prin care cereau mobilizarea a 600 de comsomoliști pentru a fi trimiși la învățătură în instituțiile de învățământ mediu de specialitate. În anul de studii 1930–1931, contingentul școlilor medii speciale și profesionale urma să ajungă până la 1 860 elevi, față de 440 din anul 1929–1930³².

Pe parcursul anilor 20–începutul anilor 30, organele de partid din stânga Nistrului au afirmat mercu că una din dificultățile enorme în calea edificării „culturii sovietice moldovenești” constă în lipsa proletariatului autohton, a cadrelor românești. Campania de recrutare și de trimitere a tineretului la studii în instituțiile medii speciale, facultăți pentru muncitori etc., de la începutul anilor 30, se înscrie pe linia „indigenizării” clasei muncitoare și formării unui intelectualitate proletare autohtonă. În cadrul Plenarei a IV-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid (mai 1931), I. Ilin, liderul organizației regionale de partid, consimțea că sarcina și scopul principal ale organelor de partid, ale instituțiilor de învățământ sunt de a-i educa pe acești tineri moldoveni, proveniți din rândul colhozniciilor, argașilor, muncitorilor, astfel încât să devină „luptători culți care ar participa la construcția socialistă în R.A.S.S.M.”³³

Deși documentele adoptate prevedeau o componență națională a elevilor care să corespundă structurii naționale a populației din R.A.S.S.M., în activitatea practică nu s-a ținut cont de aceasta. Astfel, în anul de studii 1930–1931, din cei 1 588 elevi ai instituțiilor medii speciale (tehnicumuri) ucrainenii constituiau 52,8%, români – 21,5%, ruși – 8,4%, evrei – 15,9%³⁴.

Numărul românilor a fost mic în special în instituțiile cu profil industrial și economic. În anul de studii 1930–1931, în tehnicumul cooperativ din cei 145 elevi doar 15 erau români (10,3%), față de ucraineni – 87 (60%), și evrei – 35 (24,1%). În același an, în tehnicumurile industriale, din 523 elevi își făceau studiile 289 ucraineni (56,3%), 126 evrei (24,6%), 62 – ruși (12,1%) și numai 24 români (4,7%)³⁵. Situația nu s-a schimbat, în esență, nici în anul de studii 1933–1934. Numărul elevilor români în instituțiile medii speciale cu profil industrial a crescut până la 46 persoane (14,4%), pe când cel al ucrainenilor a crescut până la 233 persoane (73,0%)³⁶.

La Conferința a IX-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid (ianuarie 1934) s-a subliniat că „numărul moldovenilor în tehnicumuri continuă să rămână absolut insuficient... în tehnicumurile agricole (de mecanizare a gospodăriei sătești, pomilegumicole și zootehnicie) moldovenii constituie 19%. În tehnicumul de construcție – 8%”³⁷.

În ansamblu, numărul românilor în instituțiile medii speciale și superioare a crescut, atingând în 1930–1931 cifra de 1 219 elevi și studenți (27,5%)³⁸. Ulterior, această cifră va constitui aproape 30%, sporul fiind asigurat de Institutul Agricol, Școala Superioară Agricolă Comunistă (din 1939 – Tehnicumul Agricol Moldovenesc), Institutul Instrucției Publice (din 1933 – Institutul Pedagogic), precum și de Tehnicumul Pedagogic – principalele instituții în care contingentul românilor a fost majoritar³⁹.

Ajunerea de atragere a tineretului băstinaș la studii în instituțiile medii speciale și profesionale s-a ciocnit desori de atitudinea ostilă a conducerilor instituțiilor de învățământ. „La Școala Tineretului Muncitoare din orașul Birzula, s-a menționat la Conferința a VII-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid (iulie 1931), elevii moldoveni, fi ai muncitorilor și țăraniilor săraci, au fost puși în condiții mult mai proaste decât elevii ucraineni. Copiii moldoveni, fiind considerați incapabili să însușească alte profesii, erau admisi doar la grupe de tractoriști”⁴⁰.

În ședința sa din 30 aprilie 1931, Biroul Comitetului Moldovenesc Regional de Partid l-a în discuție situația de la tehnicumul electromecanic din orașul Ananiev. În anul 1930, în această instituție n-a fost admis la studii nici un român. Totuși, la insistența Comitetului Regional de Partid și a celui raional, la Ananiev a fost transferată o grupă de elevi români de la cursurile pentru foștii argași. După cum a fost subliniat în cadrul acelei

ședințe, direcția școlii și secretarul organizației comsomoliste de la tehnicum din Ananiev au declarat acțiuni de prigoneire a elevilor români. Ei erau insultați „și impuși să doarmă în picioare”, nefiind asigurați cu cămin⁴¹.

Scolile medii de specialitate și cele superioare din R.A.S.S.M. și, mai ales, cele românești aveau o reputație proastă. Absolvenții erau considerați inferiori celor din alte centre de învățământ din Ucraina. Concluzionă în acest sens este și cuvântarea secretarului comitetului de partid de la Institutul Agricol din Tiraspol, Bucarski, la Conferința a X-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid (mai 1937): „În Moldova lucrurile stau prost în ceea ce privește cadrele. Acest fapt este demonstrat și de următorul caz: noi l-am trimis pe unul din studenții anului IV la practică în raionul Slobozia. Acolo au sosit și studenți de la Institutul Agricol din Uman (Ucraina – n.a.). Institutul nostru a încheiat din timp contract cu S.M.T.-ul, de angajare a studenților, dar până în prezent ei bat drumurile, nu sunt luati la lucru; iar agronomul-șef al S.M.T.-ului spune: «ce poți aștepta de la acest institut moldovenesc și de la acești agronomi moldoveni... iată au venit studenți din orașul Uman, ei cel puțin sunt agronomi»”⁴².

Aceeași atitudine față de școala românească o împărtășeau și liderii de partid moldoveni din R.A.S.S.M., care preferau să-și dea copiii la școli rusești sau ucrainenești.

„Pe cât de pronunțate sunt aceste păreri, sublinia în 1933 E. Bagrov, se poate observa cel puțin pe exemplul orașului Tiraspol, unde toți copiii lucrătorilor de partid moldoveni cu funcții de răspundere și fără de partid... învăță în școli ucrainenești sau rusești. Chiar și copiii unor așa activiști ca Voronovici (președintele C.E.C.), Cejuhări (comisarul poporului pentru învățământul public), Madan (șeful secției lingvistică a Comitetului Științific) etc. nu merg la școli moldovenești, cu toate că cunoacă limba moldovenească”⁴³.

În paralel cu edificarea unui sistem de învățământ pentru instruirea și educarea copiilor, s-a purces și la alfabetizarea populației mature. Mișcarea pentru alfabetizarea populației adulte, ca parte integrantă a „revoluției culturale”, a demarat-o dată cu formarea R.A.S.S.M. Conform recensământului din 1926, doar 36,9% din populația R.A.S.S.M. era știutoare de carte. Procentul varia de la o etnie la alta: ucraineni – 36,6%,

russi – 44,3%, evrei – 62,0%, nemți – 66,6%. Cel mai scăzut nivel se înregistra printre populația românească, constituind 25,8%⁴⁴.

Pornind de la această realitate, pe parcursul anilor 20, în R.A.S.S.M. au fost organizate școli și cursuri de alfabetizare a populației mature. Însă coningentul anual al elevilor din aceste școli nu depășea cifra de 5 000 persoane⁴⁵. Deși au fost mobilizate organizațiile obștești și de tineret, fiind organizate societăți precum „Jos analfabetismul”, numărul alfabetizaților rămânea scăzut. În anul școlar 1928–1929, procentul celor alfabetizați în R.A.S.S.M. constituia 28,5%. Din anul școlar 1930–1931, în conformitate cu hotărârile Congresului al XVI-lea (1930) al P.C.(b) din toată Uniunea, lichidarea analfabetismului a fost declarată, ca și realizarea învățământului primar, drept „sarcină arzătoare” a „revoluției culturale”⁴⁶.

În 1928, potrivit statisticilor oficiale, neștiutorii de carte din R.A.S.S.M. constituiau aproximativ 118 000 persoane. Există, de asemenea, un număr foarte mare al celor cu puțină știință de carte. În anul școlar 1929–1930, au fost înscrise la școlile de alfabetizare 52% din neștiutorii de carte adulți, iar în 1930–1931 – încă 48 600 persoane. Astfel, conform declarației secretarului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, I. Ilin, la Conferința a VII-a a Comitetului Regional de Partid (15–20 iulie 1931), „Moldova se transformă într-o republică fără analfabeti”⁴⁷. Era vorba, probabil, de cei înscrisi la cursuri, dar nu de cei alfabetizați, deoarece în anii care au urmat numărul analfabetilor continua să rămână destul de mare.

În anul școlar 1933–1934 au fost înscrise în școlile pentru combaterea analfabetismului 39 491 adulți, dar au fost alfabetizați 26 056. În 1934–1935, din 43 471 analfabeji au fost alfabetizați 25 441⁴⁸. La începutul anului 1936 s-a constatat că directiva Congresului al XVII-lea (1934) al P.C.(b) din toată Uniunea, care prevedea lichidarea definitivă a analfabetismului populației mature către sfârșitul cincinalului II (1936), nu se realiza. În cursul lunilor ianuarie–februarie 1936, C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea și C.C. al P.C.(b)U. adoptă o serie de documente prin care cereau organelor de partid locale să amplifice acțiunile de alfabetizare a populației mature.

În primăvara anului 1936, în R.A.S.S.M. s-a înfăptuit un recensământ al populației adulte neștiutoare de carte. După cum au demonstrat controalele, cifrele fumizate Comitetului Regional de Partid de către comitele raionale erau falsificate. De aceea, în luna mai 1936 este efec-

tuit un recensământ repetat. Dacă până la cel din 25 mai 1936 în R.A.S.S.M. figurau 31 518 neștiatori de carte și 35 972 puțin știitori de carte, după cel de-al doilea recensământ au fost depistați 94 998 analfabeți maturi, dintre care 39 245 – români³⁰.

Acele acțiuni de alfabetizare a populației adulte se vor intensifica și mai mult în vara anului 1936. Comitetele raionale de partid au format brigăzi speciale pentru alfabetizarea populației de la orașe și sate. Au fost mobilitate organizațiile de tineret și obștești. Fiecare instituție, organizație, colhoz era obligat să ducă o evidență strictă a neștiitorilor de carte și să organizeze la locul de muncă cursuri pentru analfabeți. În colhozuri lecțiile pentru neștiitorii de carte se desfășurau direct în câmp.

Ca și celelalte campanii politice din R.A.S.S.M., ceea ce privind lichidarea analfabetismului în 1936 a fost mai mult formală, ignorându-se calitatea instruirii. De menționat că înseși persoanele cu misiuni de culturalizare (*kul'tarmeji*) de la sate și orașe nu terminaseră mai mult de 3–4 clase. Învățarea scrisului și a cititului se efectua în lipsă de manuale și rechizite școlare. Deși nu există date despre gradul de insușire de către maturi a cititului și a scrisului, ne dăm seama că ei nu puteau prograda cu mult. Pentru un țăran care muncea ziua întreagă în câmp, lecțiile serale de alfabetizare erau o adeverată povară.

În unele localități din raionul Ocna Roșie frecvențarea cursurilor de alfabetizare de către maturi atingea doar 30%³¹. În alte localități acestea nu funcționau deloc³².

Dintr-o circulară a secretarului II al Comitetului Moldovenesc Regional de Partid N. Golub, din 25 august 1936, se vede că în cele 10 raioane din R.A.S.S.M. cursurile de alfabetizare erau frecventate în proporție de 69%³³. În 1937, numărul celor care le frecventau nu depășea 30–40%³⁴.

„În majoritatea satelor din raionul Tiraspol, se arată într-o notă informativă din vara anului 1937, învățământul este suspendat. La data de 25.III. a.c., din cele 53 grupe de analfabeți din satul Mălaiești invățau doar 2 grupe. În s. Handrabura, președintele sovietului sătesc, comunistul Stețcul, până la acest moment n-a organizat cursuri de alfabetizare. În satul Pererăta, raionul Dubăsari, din 193 analfabeți studiază 69 persoane. Președintele sovietului sătesc, tov. Verlan, și președintele colhozului n-au

pus problema lichidării analfabetismului. Seței raionale a învățământului public i-au fost prezentate date incorecte, iar pe organizatorul sătesc l-au impus să tacă și să nu facă „târăboi”.

În raionul Valea Hoțului frecvențarea cursurilor de către neștiitorii și puțin știitorii de carte atinge 27% și respectiv 35%. În raionul Râbnița frecvențarea lecțiilor de către neștiitorii și puțin știitorii de carte nu depășește în ultimul timp 35%”³⁵.

Către 1 ianuarie 1937, statisticile din R.A.S.S.M. indicau cifra de 85 620 analfabeți, spre sfârșitul aceluiași an rămânând 70 734³⁶. După cum s-a menționat la Conferința a XI-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din luna mai 1938, numărul neștiitorilor și puțin știitorilor de carte din R.A.S.S.M. era de circa 50 000. Dar, după cum s-a specificat în luările de cuvânt de la conferință, aceste cifre nu pot fi considerate reale³⁷.

NOTE

1. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 84, fila 76.
2. *Культура Молдавии за годы Советской власти*, Сб. документов, Chișinău, 1975, vol. 1, part. 1, p. 97.
3. *Ibidem*, p. 86.
4. *Строительство социалистической культуры в Молдавии. 1917–1960*, Сб. статей, Chișinău, 1987, p. 57.
5. *Культура Молдавии за годы...*, Chișinău, 1976, vol. 2, part. 2, p. 71.
6. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 687, fila 50.
7. *Ibidem*, dosar. 920, fila 113.
8. *Культура Молдавии за годы...*, Chișinău, 1976, vol. 1, part. 2, p. 113.
9. Movileanu N., *Politica stalinistă în domeniul culturii*. În: *Reviste de istorie a Moldovei*, 1993, nr. 1, p. 67.
10. Крачун Т.А., *Очерки по истории народного образования в Молдавской ССР*, Chișinău, 1950, C. 122.
11. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 1835, fila 64.
12. *Ibidem*, dosar. 1890, fila 54.
13. *Культура Молдавии за годы...*, vol. 1, part. 1, p. 223.
14. *Ibidem*, p. 172.
15. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 3902, fila 45; fond. 20, inv. 1, dosar. 502, fila 9.
16. *Ibidem*, fond. 49, inv. 1, dosar. 2025, fila 118.
17. *Ibidem*, dosar. 1890, fila 66; dosar. 3902, fila 45.

18. *Культура Молдавии за годы...*, vol. 1, part. 1, p. 230.
19. *Ibidem*.
20. *Ibidem*, vol. 1, part. 2, p. 130–131.
21. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 1906, filele 142, 219.
22. *Ibidem*.
23. *Ibidem*, dosar. 2025, fila 40.
24. *Культура Молдавии за годы...*, vol. 1, part. 1, p. 87.
25. *Ibidem*, P. 155.
26. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 3364, fila 35.
27. *Ibidem*, fond. 31, inv. 1, dosar. 315, filele 15–16.
28. *Культура Молдавии за годы...*, vol. 1, part. 2, p. 129.
29. A.O.S.P.R.M., fond. 3, inv. 1, dosar. 664, fila 101.
30. *Культура Молдавии за годы...*, vol. 1, часть 2, p. 139.
31. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 3364, fila 34.
32. *Культура Молдавии за годы...*, vol. 1, part. 2, p. 171.
33. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 1899, fila 27.
34. *Ibidem*, dosar. 2030, fila 31.
35. *Ibidem*.
36. *Культура Молдавии за годы...*, vol. 1, part. 2, p. 195.
37. *Ibidem*, vol. 1, часть 1, p. 231.
38. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 1890, fila 68.
39. A.O.S.P.R.M., fond. 32, inv. 1, dosar. 519, fila 189; *Культура Молдавии за годы...*, vol. 1, часть 1, p. 244–245.
40. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 1840, fila 62.
41. *Ibidem*, dosar. 1902, fila 184.
42. *Ibidem*, dosar. 3611, fila 93.
43. *Ibidem*, dosar. 2392, fila 11.
44. *Культура Молдавии за годы...*, vol. 1, part. 1, p. 341.
45. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 3364, fila 40.
46. *Ibidem*, dosar. 1890, fila 54.
47. Крачун Т.А., ср. сif., р. 122.
48. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 1890, fila 54.
49. *Культура Молдавии за годы...*, vol. 1, part. 2, p. 131.
50. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 3364, fila 134.
51. *Ibidem*, dosar. 3361, fila 22.
52. *Ibidem*, fila 128.
53. *Ibidem*, fila 175.
54. *Ibidem*, dosar. 3902, fila 46.
55. *Ibidem*, fila 50.
56. *Ibidem*, dosar. 3908, fila 45.
57. *Ibidem*, dosar. 4087, fila 122.

2.2. LITERATURA ȘI PRESA

În afara unor funcții caracteristice literaturii și presei sovietice în general – propaganda politică și indoctrinarea teoretică, modelarea mentalităților și a conștiințelor – literatura și presa din R.A.S.S.M. mai trebuia să contribuie la crearea unei limbi și a unei culturi „moldovenești”, deosebite de limba și cultura română, la inocularea românofobiei printre moldovenii din R.A.S.S.M.

În primii ani de existență a R.A.S.S.M., când încă nu era adoptată o poziție clară în privința „dezvoltării limbii moldovenești”, scriitorii moldoveni din stânga Nistrului apelau la folclor și se orientau după opere ale unor scriitori ai literaturii clasice românești. Astfel, ziarul „Plugarul Roș” publica o serie de creații folklorice românești, culese de V. Alecsandri, T. Panfile și a. În același timp, manualele școlare și abecedarele din R.A.S.S.M. găzduiau fragmente din serierile clasicilor literaturii române A. Donici, V. Alecsandri, I. Creangă, M. Eminescu etc.¹

Orientarea politică spre inventarea unei „noi limbi” – a celei „moldovenești” – a provocat, cu începere din 1926, intensificarea acțiunilor de creare a „literaturii sovietice moldovenești”. Protagonii „noii” orientări erau, în principal, colaboratorii ai ziarului „Plugarul Roș” (P. Chior, D. Milev, M. Andriescu, T. Malai etc.). La sfârșitul anului 1926–începutul lui 1927, ziarul publica povestirea „Moș Gorjă” de D. Milev, care relata despre „lupta trădătorilor basarabeni împotriva jandarmilor români” și constituia, în opinia unor cercetători literari, „una din primele lucrări originale... care marchează nașterea literaturii moldovenești”².

V. Holostenko, șef al secției cultură și propagandă a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, constata (în cadrul Conferinței a IV-a din noiembrie 1927) că „acești trei ani care s-au scurs (de la formarea R.A.S.S.M. – n.a.) ne demonstrează că la noi începe să se creeze o

cultură moldovenească socialistă, că la noi apar corespondenți sășești – viitori jurnaliști, poeți, scriitori, operele căror se publică în ziarul «*Plugarul Roșu*»¹¹. Deși recunoștea că poezile și povestirile scriitorilor erau rudimentare, faptul că „erau moldoveni și pe înțelesul moldovenilor” îi părea mult mai important¹².

Totodată, liderul de partid avertiza pe cei care considerau că trebuia utilizată moștenirea literară românească: „Noi trebuie să educăm inteligențialitatea moldovenească în creștere – pe baza culturii ruse și ucrainene, care sunt culturi ale proletariatului victorios... iar poetii și scriitorii care participă la construcția socialistă și care cresc în această realitate n-au de ce să ia totul de la cultura românească”¹³.

Primii scriitori din R.A.S.S.M. care s-au angajat la edificarea „noii literaturi moldovenești” provineau din rândul activiștilor de partid și nu aveau o pregătire literară specială. Cei mai mulți s-au remarcat în lupta pentru „puterea sovietică” în Basarabia, iar după 1918 s-au stabilit în stânga Nistrului. După cum remarcă D. Milev la Conferința I a Scriitorilor Sovietici Moldoveni din mai 1928, „forțele literare” din R.A.S.S.M. sănătătătoare din „ilegaliștii din Basarabia care au stat în închisori, care au suportat teroarea albă și bătăile...”¹⁴.

Animator al vieții literare a fost P.I. Chior, redactor-șef al ziarului „*Plugarul Roșu*”, iar mai apoi președinte al Comitetului Științific Moldovenesc și comisar al poporului pentru învățământul public. În jurul lui s-au adunat o serie de adepti: M. Andriescu, D. Milev, T. Malai, C. Coșerău, S. Lehter, I. Vainberg, I. Canna și alții.

În cadrul ședinței Comitetului Molovenesc Regional de Partid din martie 1928 se adoptă hotărârea privind fondarea organizației scriitorilor sovietici din R.A.S.S.M. și editarea, pe baza paginii literare a ziarului „*Plugarul Roșu*”, a unui supliment literar. La 1 aprilie 1928 gruparea scriitorilor în frunte cu P. Chior se întrunește la Balta, unde fondează societatea scriitorilor sovietici moldoveni „Răsăritul”, care avea drept scop principal „dezvoltarea literaturii sovietice moldovenești”¹⁵. Scriitorii se atită la discuții referitoare la metodele de creație, la accesibilitatea literaturii. Unii considerau că noua literatură era destinată „celor cu puțină carte”, iar limba literară trebuie elaborată la nivelul omului de rând¹⁶. Până la sfârșitul anilor 20, scriitorii moldoveni din R.A.S.S.M. au reușit să publice

o serie de plachete de versuri și povestiri: C. Coșerău – „*Poezii*”, M. Andriescu – „*Poezii*”, S. Dumitrașcu – „*Zece ani*” (versuri), T. Malai – „*Ojălușiu*” (poezii), N. Marcov – „*Panagiucă*” (povestire), D. Milev – „*Jespili înci băzăi*” (povestire).

Aria tematică a scrierilor din anii 20 cuprinde în special războiul civil, colectivizarea și industrializarea, destinul nou al țăranului și lupta de clasă, „cucerirea Basarabiei” de către români etc. Aceste opere contin lacune serioase atât de ordin literar-artistic, cât și lingvistic. Scriitorii sovietici moldoveni, în spiritul concepțiilor literare stângiste din Rusia (a proletcultiștilor „rappisti”), slăbutau mai mult asupra mesajului decât asupra formelor de expresie artistică¹⁷.

Pe de altă parte, încercând să creeze opere pe înțelesul omului muncii, scriitorii din R.A.S.S.M. utilizau graiul vorbit necultivat, ceea ce va imprima literaturii de aici un caracter primitiv, simplist.

Scriitorul M. Andriescu, într-o scrisoare din 28 ianuarie 1929, adresată scriitorilor moldoveni, recunoștea că „pi noi nu ni-o-nășătă a scri povestiri și poezii. Nei ne-am apucat di peni (penită – n.a.) goniti di viață, di sămărcea datorii cătri norodu nostru întunecat și di dragostea di graiul hudojnici (artistă – n.a.) și scrum așa cum putem... și sănsem puținței di tot și sănguri. În toată Moldova Sovietică ni numeri pi dejiti. N'avem nișă literaturi vecchi, n'avem diundi dinlăuntru nișă ajutori s'asteptări. Si sănsem nevoit să-nșepem lucru din talpi”¹⁸.

Către sfârșitul anilor 20, accentul se pune tot mai mult pe „caracterul de clasă” și pe „partinitatea literaturii”. Partidul nu numai dirija procesul literar, dar și supraveghează stricte activitatea scriitorilor. O atenție deosebită se acordă întăririi „influenței proletare în literatura moldovenească” și „înaintările de noi cadre ale scriitorilor moldoveni din rândurile proletare”¹⁹.

Prin hotărârea Biroului Comitetului Molovenesc Regional de Partid din 31 august 1931, scriitorii din R.A.S.S.M. sunt obligați să îndeplinească „comanda socială” și să prezinte opere inspirate din realitatea socialistă, având drept eroi pe muncitorii de la șantierele industriale, colhozuri etc. Lucrările trebuiau elaborate în termenele stabilite de către organele de partid²⁰.

La începutul anilor 30, se configura o nouă etapă în dezvoltarea „literaturii sovietice moldovenești”. Pe 23 aprilie 1932, este adoptată hotărârea C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea „Cu privire la restructurarea

organizațiilor literare și artistice". Această hotărâre prevedea lichidarea tuturor organizațiilor literare existente până atunci în U.R.S.S. și înființarea Uniunii Scriitorilor Sovietici „care susțin platforma puterii sovietice și care tind să contribuie la construcția socialistă”¹⁴.

Apariția și dezvoltarea în U.R.S.S., în anii 20, a unor diverse teorii și viziuni literare, a unor variate forme de manifestare artistică nu mai puteau fi tolerată de către conducerea stalinistă de la Moscova. Competiția literară între scriitori proletari și „tovarășii lor de drum” din anii 20 era considerată acum „un mijloc de cultivare a închisării de grup”, „o îndepărțare de la sarcinile politice actuale și de la grupul numeros de scriitori simpatizanți ai construcției socialești”¹⁵. De fapt, această hotărâre marca începutul subordonării totale a literaturii intereselor partidului și instituirea unui control riguros față de organizațiile de creație atât în centru, cât și în republicile unionale.

Hotărârea C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea din 23 aprilie 1932 a avut un impact imediat asupra vieții literare din R.A.S.S.M. Pe 9 august 1932, Biroul Comitetului Moldovenesc Regional de Partid adoptă hotărârea „Despre starea organizației literare din Moldova”, care constată „rămânerea în urmă a literaturii față de ritmul construcției socialești” și „insușirea insuficientă de către unii scriitori a metodologiei marxist-leniniste”¹⁶. Organizațiile scriitoricești „Răsărîtu” și „Tineretul” (ultima adunătură în jurul ei pe condeierii începători) au fost lichidate. În locul lor a fost înființată Uniunea Scriitorilor Sovietici Moldoveni din R.A.S.S.M., care, de fapt, era o filială a Uniunii Scriitorilor de la Moscova.

În toamna lui 1932 are loc Plenara I a Comitetului Organizatoric al Uniunii Scriitorilor Sovietici din U.R.S.S., care a luat în discuție chestiunea cu privire la „conținutul estetic-ideologic și principiile definitorii ale realismului socialist”. Or, și literaturii din R.A.S.S.M. i se impunea acastă metodă de creație: „Realismul socialist ajunge de fapt să se identifice cu noțiunea „literatură sovietică”, aspectul estetic-artistic fiind confundat cu convingerile social-politice ale scriitorului”¹⁷.

Eforturile de centralizare a uniunilor de creație (ca o expresie a tendinței de a crea o cultură socialistă unică) au culminat prin convocarea la Moscova a Congresului I-al scriitorilor sovietici din U.R.S.S. de la 17 august–4 septembrie 1934.

Literatura națională din R.A.S.S.M., din prima jumătate a anilor 30, a cunoșteut o diversificare de genuri literare. Au fost publicate poemele „Înainte, frajilor!” de M. Andriescu, „Dezrobirea” de S. Lehter, „Stejar Văluță” de T. Malai, „Tiraspolul” de L. Corneanu; romanele „Partidul cheamă” și „Comouă” de N. Marcov, „Nașterea schimbului” și „În spital” de I. Canna; piesele „Biruința” de S. Lehter și „Două luni” de D. Milev, scrieri care, așa cum afirmă pe bună dreptate criticii literari, sunt mai curând „o formă ilustrată a agitației pentru puterea sovietică, decât o cunoaștere artistică a vieții”¹⁸.

„Literatura moldovenească” din anii 30 din R.A.S.S.M. se dezvoltă în strânsă legătură cu literatura ucraineană și cea rusă. Scriitorii din R.A.S.S.M. efectuează vizite în orașele Harkov, Kiev, Odesa pentru a face cunoștință cu procesul literar din Ucraina și a prelua experiența de creație a scriitorilor ucraineni. O serie de scriitori ucraineni vizitează Tiraspol. În 1936, secretarul Uniunii Scriitorilor din Ucraina V. Kucer, în cadrul adunării generale a scriitorilor din R.A.S.S.M., ţine un raport consacrat unor probleme de creație a tinerilor scriitori. În același timp, se fac încercări de a populariza „literatura sovietică moldovenească” în rândul cititorilor ucraineni și ruși, mai ales prin intermediul revistei „Krasnaia Bessarabia”.

Totuși, publicarea cărților scriitorilor sovietici moldoveni în limba rusă nu s-a efectuat, deoarece ele nu „corespunđă cerințelor ideologico-artistice ale editurii „Partizdat”¹⁹ din Moscova.

Abolirea, la începutul anilor 30, a proletcultismului în U.R.S.S. a permis scriitorilor ruși și ucraineni să valorifice literatura lor clasică. În R.A.S.S.M. încep să fie traduse și publicate o serie de opere ale clasiciilor ruși și ucraineni: A.S. Pușkin, N.A. Nekrasov, I.S. Turghenev, L.N. Tolstoi, T.G. Sheveenko etc. În revista „Octombrie” sunt publicate o serie de materiale dedicate vieții și activității revoluționarilor democrați ruși: V.A. Belinski, N.G. Cernășevski, N.V. Dobroliubov etc. Acest fapt a determinat o schimbare a atitudinii scriitorilor sovietici moldoveni din R.A.S.S.M. față de moștenirea literară. Schimbarea a fost condiționată și de politica de latinizare inițiată la începutul anului 1932 în R.A.S.S.M. Deja în numărul 8 al revistei „Octombrie” din 1932 este publicat poemul „Împărat și proletar” de M. Eminescu. În revista „Octombrie” (nr. 6, 1935), S. Lehter publică un articol dedicat creației scriitorului român Al. Vlahuță. Scriitorii sovietici

moldoveni sunt chemați să însușească de la scriitorul român „atât privirile democratice înaintate”, cât și „înalta măiestrie a cuvântului seris”²¹.

Problema moștenirii literare românești este abordată de unii scriitori în cadrul confațuirii din 16 decembrie 1935, ținută la Comitetul Moldovenesc Regional de Partid.

Astfel, S. Lehtier menținea că „literatura rusă are moștenirea sa literară. O asemenea moștenire literară există și în literatura română. O lacună destul de serioasă a activității noastre constă în faptul că noi nu putem utiliza cea mai prețioasă moștenire din literatura română... Noi trebuie să edităm aici, în mod selectiv, clasicii literaturii române.”²²

În 1936, în crestomațiile de „literatură moldovenească”, destinate școlilor din R.A.S.S.M., sunt incluse fragmente din operele scriitorilor clasic români: M. Eminescu, I. Creangă, V. Alecsandri, G. Coșbuc etc. Cu toate acestea, „continuă să dăinuiască înțelegerea unilaterală a rolului moștenirii literare clasice în procesul literar. De obicei, este publicată creația scriitorilor de origine proletară, adică continuă să rămână în vigoare expurgarea literaturii clasice și aceeași înțelegere rappistă în domeniul valorificării ei”²³.

În linii mari, în anii „latinizării” (începutul anului 1932 – prima jumătate a anului 1937) au fost create opere mai evolute din punct de vedere artistic și lingvistic decât cele din anii 20–începutul anilor 30. Un exemplu sunt și culegerile de versuri ale tinerilor poeți, publicate în 1935–1936: „Răsăi, lună, de cu seară” de I. Dojban, „Tie, Patrie, îți cânt” de F. Săteanu, „O etapă” de M. Oprea, „Lirica” de I. Korcinski etc.

În august 1932, Biroul Comitetului Moldovenesc Regional de Partid a adoptat hotărârea „Despre starea organizației literare în Moldova”, care prevedea, printre altele, „propagarea cărților și a revistelor literare moldovenești în rândul cititorilor moldoveni”. În poftă acestor prevederi, „noia literatură sovietică moldovenească” rămânea aproape total necunoscută. După cum s-a constatat în rezultatul controalelor efectuate de Comitetul Moldovenesc Regional de Partid, „funcționarii comitetelor executive raionale, inspectorii școlari nu cunoșteau deloc literatura moldovenească”, iar „unii conducători ai colhozurilor, bibliotecilor, școlilor incercă să o negligeze”²⁴. Într-o serie de biblioteci școlare și sătești „literatura moldovenească” lipsea cu desăvârșire. Bunaoră, în bibliotecile sătești din raionul Răbnița nu exista nici o carte de literatură artistică în „limba moldove-

nească”. O situație similară există și în satele din raionul Kotovsk²⁵. În plus, unii conducători ai instituțiilor de cultură se opuneau activităților de propagare a „literaturii moldovenești”. Astfel, în raportul „Groparii literaturii moldovenești” din 1935 se arăta că la depozitul rețelei de difuzare a presei „Soiuzspeciat” din orașul Tiraspol au fost depistate circa 1 695 exemplare ale revistei „Octombrie” și 1 010 ale revistei „Scânteia leninistă” cărora, la indicația șefilor, li s-au rupt copertele pentru a fi predate la maculatură²⁶.

Modificarea politică națională a P.C.(b) din toată Uniunea și represiunile împotriva „naționalismului burghez” și a „spionilor români” din R.A.S.S.M. de la sfârșitul anilor 30 au marcat o nouă etapă în evoluția „literaturii sovietice moldovenești”. Majoritatea scriitorilor din R.A.S.S.M. au fost reprimati, iar creațiile lor interzise, chiar dacă ele reflectau „realismul socialist” și „cântau” partidul comunist. În același timp au fost recrutate noi cadre de scriitori bolșevici. În hotărârea Comitetului Moldovenesc Regional de Partid „Despre activitatea Comitetului Organizatoric al Uniunii Scriitorilor din R.A.S.S.M. și despre organizarea ajutorului scriitorilor moldoveni în legătură cu aniversarea a 15-a a republicii”, din 27 august 1939, se preciza că organizația scriitorilor s-a consolidat admînd în rândurile sale „persoane tinere, talentate și devotate cauzei partidului lui Lenin”²⁷.

Prin prevederile de intensificare a controlului asupra activității Uniunii Scriitorilor, hotărârea menționată a încheiat șirul de acțiuni ale Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, orientate spre transformarea scriitorilor într-un instrument docil de implementare a ideologiei comuniste și deznaționalizare a românilor din R.A.S.S.M.

Presă în „limba moldovenească” apare în stânga Nistrului înainte de crearea R.A.S.S.M. Pe 1 mai 1924 ieșe, sub egida secției moldovenești a Comitetului Regional de Partid Odessa, primul număr al ziarului „Plugarul Roș”. Ziarul a devenit un propagator activ al ideii de organizare a R.A.S.S.M., publicând o serie de articole, apeluri etc.

După crearea R.A.S.S.M., la 12 octombrie 1924, „Plugarul Roș” devine organ al Comitetului Militar Revoluționar, iar apoi – al Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, transformându-se într-un instrument de propagare a ideilor revoluționare și de consolidare a regimului bolșevic. Rubricile „Viața internă”, „Cronica locală”, „Viața de peste hotare” găz-

duiesc articole din domeniul economici, politicii și culturii. Nu este scăpată din vedere „viața grea” a trădătorilor din Basarabia și România, „asupriți de jugul burghezo-moșieresc român” etc.

În cadrul acestei redacții a fost elaborată „noua terminologie” și a fost creată „limba moldovenească”; aici s-a constituit prima generație de scriitori moldoveni: D. Milev, T. Malai, I. Canna și alții.²¹ „Nu este nici o îndoială, opina scriitorul M. Andriescu în 1933, că primul organizator al întâiaielor cadre de scriitori sovietici din R.A.S.S.M. și mai apoi al întregii mișcări literare din R.A.S.S.M. a fost organul Comitetului Regional de Partid... gazeta «Plugarul Roș»”²². În anul 1925, tirajul ziarului „Plugarul Roș” era de 3 500 exemplare, iar în 1928 – de 12 000²³.

Pe 14 septembrie 1930, a fost adoptată hotărârea Comitetului Moldovenesc Regional de Partid privitor la schimbarea denumirii ziarului „Plugarul Roș” în „Moldova Socialistă”. Prin această hotărâre, colectivul redacției era obligat „să acorde o atenție permanentă tuturor aspectelor colectivizării agriculturii... contribuind la instruirea politică a maselor trădătoare, la explicarea, pe înțelesul tuturor oamenilor muncii, a politicii partidului comunist”²⁴.

Aceleași scopuri avea și cotidianul „Comsomolul Moldovei”, fondat în octombrie 1930 pe baza ziarului „Glasul Tineretului”, supliment al ziarului „Plugarul Roș”²⁵.

O dată cu „dezvoltarea literaturii sovietice moldovenești”, apare necesitatea fondării unei reviste speciale. Pe 1 mai 1928, la Balta, ieșe se sub tipar primul număr al revistei „Moldova Literară”, supliment gratuit al ziarului „Plugarul Roș” (redactori: P.Chior, D.Milev, S.Lehter și alții). Revista va juca „un rol important în activizarea tinerelor talente literare din R.A.S.S.M.”²⁶. Aici se publică o serie de poezii, povestiri, precum și traduceri din literatura sovietică. Din noiembrie 1931, revista se va numi „Octombriu în Moldova”, iar din martie 1932 – „Octombrie”.

La 31 octombrie 1933, a fost adoptată hotărârea Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid „Despre revista «Octombrie»”, în care s-a cerut ca publicația să devină „un organ adevărat bolșevic al literaturii artistice, al criticii și publicisticii, centrul organizatoric al societății literare sovietice și al activului cultural din R.A.S.S.M.”²⁷. În calitate de colaboratori ai revistei trebuiau atrași și „udărnicie chemați în literatură din colhozurile și întreprinderile Moldovei”²⁸.

Din a doua jumătate a anilor 30, revista „Octombrie” a jucat un rol „important” în „ridicarea nivelului ideologic și artistic al operelor literare”, precum și la „statornicirea principiilor de bază ale realismului socialist”²⁹. Pe paginile revistei au fost publicate, în afară de scrierile literare ale condeierilor moldoveni din R.A.S.S.M., și literatură sovietică proletară („Suvorul de fier” de A. Serafimovici, „Pământ desfășurat” de M. Šolohov, „Cum s-a călit oțelul” de N. Ostrovski, „Cântecul șoimului”, „Vestitorul de furtună” de M. Gorki și alții). În același timp, revista insera traduceri din operele lui A. Pușkin, M. Lermontov, T. Ševcenko, A. Čehov etc.

La finele anului 1930, este fondată revista literară „Scânteia leninistă”, destinată copiilor. Scopul acestei publicații era „să propage literatura moldovenească și sovietică” în rândul tinerei generații și să „educre copiii în spirit revoluționar bolșevic”. Or, copiii „nu puteau fi în afara politicii, în afara luptei de clasă”³⁰. Revista a publicat opere traduse din literatura clasică sau sovietică rusă și ucraineană, deoarece în R.A.S.S.M. nu existau scriitori și „literatură sovietică moldovenească” pentru copii.

În afară de cele republicane, în R.A.S.S.M. au apărut și zile raionale. În 1938, existau circa 7 publicații raionale în „limba moldovenească” („Drumul socialist”, „Biruința”, „Drumul leninist”, „Biruința bolșevică”, „Lupta leninistă”, „Drumul bolșevic”, „Calea stalinistă”)³¹.

NOTE

1. История литературы молдовенашть, Chișinău, 1990, vol. III, part. 1, p. 32.
2. Ibidem, p. 28.
3. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 920, fila 110.
4. Ibidem.
5. Культура Молдавии за годы..., vol. 1, part. 1, p. 153–154.
6. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 1089, fila 38.
7. Чубару С.С., Литература советиза молдовеняскэ дин аний 1924–1960, Chișinău, 1982, p. 35.
8. Ibidem.
9. Вайнберг И., Че не-а спус моэ сара ынтышь литературы ын с. Тырнаука. În: Молдова Литерат., 1929, nr. 2, p. 2.
10. История литературы..., p. 36.

11. Культура Молдавии за годы..., vol. 1, part. 2, p. 263.
12. Movileanu N., Politica stalinistă în domeniul culturii... În: *Revista de istorie a Moldovei*, 1993, nr. 2, p. 72–73.
13. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 1906, fila 208.
14. Культура Молдавии за годы..., vol. 1, part. 2, p. 263.
15. *Ibidem*, p. 262.
16. Чуботару С.С., *op. cit.*, p. 51.
17. История литературы..., p. 46.
18. *Ibidem*, p. 47.
19. *Ibidem*, p. 48–49.
20. *Ibidem*, p. 51.
21. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 2977, fila 53.
22. История литературы..., p. 113.
23. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 2954, fila 15.
24. *Ibidem*, fila 10.
25. *Ibidem*, dosar. 2952, fila 118.
26. Культура Молдавии за годы..., vol. 1, part. 2, p. 310.
27. *Ibidem*, p. 341.
28. Andriescu M., *Gazeta Moldova Socialistă* și mișcarea literară din R.A.S.S.M. În: *Moldova Socialistă*, 1933, 19 februarie.
29. Клобуцкий В.С., Роль печати в формировании социалистической нации, Chișinău, 1976, p. 28.
30. Кован Д., *Месажул словей публичистиче*, Chișinău, 1978, p. 106.
31. Клобуцкий В.С., *op. cit.*, p. 28.
32. История литературы..., p. 32.
33. Чуботару С., *Месажул социал ал литератури*, Chișinău, 1977, p. 106.
34. *Ibidem*.
35. История литературы..., p. 41.
36. Кириченко А., Грекул И. щ а. ын потрима идеологии бозэтэмешить ын поэзие. În: *Октомврие*, 1932, №. 3, p. 128.
37. Культура Молдавии за годы..., vol. 1, part. 2, p. 349.

1929–1931 împreună cu o altă secție – „Limbă și literatură română” – și următoarele trei ani, în cadrul Comitetului Științific Moldovenesc, au fost realizate următoarele proiecte:

2.3. ȘTIINȚELE UMANISTICE

Un rol important în consolidarea „statului sovietic”, în edificarea „culturii sovietice” și crearea „omului nou” i se atribuia științei, în special celei de profil umanistic. În R.A.S.S.M., în legătură cu trasarea sarcinii de creație a limbii și culturii „moldovenești”, deosebite de limba și cultura română, prima și unică instituție științifică organizată a fost Comitetul Științific Moldovenesc. Înaugurat la 30 decembrie 1926, el avea inițial doar o secție – cea lingvistică. În 1928 a fost fondată și secția istorie¹.

În 1927–1929, înțând cont de obiectivul indicat, lucrările secției lingvistice au elaborat o gramatică a „limbii moldovenești”, o nouă ortografie, o serie de dicționare etc. După adoptarea, la 2 februarie 1932, a hotărârii despre introducerea grafiei latine, secția lingvistică a contribuit la elaborarea noului alfabet, noii ortografii, deși mulți colaboratori, în frunte cu președintele Comitetului Științific I. Ocinski, s-au opus acestei linii politice. În anii 1934–1936, membrii secției lingvistice au scris manuale școlare de „limba și literatura moldovenească” și au activat în direcția unificării „limbii moldovenești” cu limba română.

Secția istorie avea sarcina de a scrie „istoria poporului moldovenesc”, ceea ce era „extrem de dificil”² de realizat, deoarece nu exista „o viziune sovietică clară” asupra etnogenezei „poporului moldovenesc” și nu erau identificate sursele istorice corespunzătoare.

Între 1929 și 1931, I. Góian, șef al secției istorie din cadrul Comitetului Științific Moldovenesc, scrie istoria R.A.S.S.M. Lucrarea însă n-a fost editată, deoarece autorul „nu s-a condus de metoda materialistă”³.

Deși nu avea lucrări de proporții, I. Góian abordează problema etnogenezei moldovenilor într-o serie de recenzii și referate (referatul „Despre proveniența moldovenilor”, prezentat la Comitetul Științific Mol-

dovenesc pe 14 martie 1930; recenzie la lucrarea lui V. Dembo „Scurtă istorie a Basarabiei”; recenzie la articolul lui C. Derjavin „Cine sunt moldovenii” etc.)⁴. Recunoscând originea latină comună a moldovenilor și românilor, I. Goian arată, în deplină concordanță cu concepția oficială, că între moldoveni și români există aceeași deosebire ca între ruși și ucraineni⁵. Acest fapt a fost determinat de condițiile istorice specifice de dezvoltare a celor două ramuri ale dacoromanilor, create după plecarea legiunilor române din Dacia.

„Dacă populația românească (valahă) s-a format, în special, pe malurile Dunării de sud, în rezultatul contopirii dacoromanilor cu populația tracică romanizată din Peninsula Balcanică..., atunci populația moldovenească s-a format în nordul Transilvaniei (în Maramureș) și în Moldova veche de peste Prut..., în rezultatul contopirii dacoromanilor cu ramura de est a slavilor (ucrainenii), cu alanii, comenii sau polovții, care au trăit aici în sec. XI–XIII⁶.

Atenția prioritată a membrilor secției istorice s-a concentrat asupra colectării materialelor și documentelor referitoare la mișcarea revoluționară din stânga Nistrului, precum și asupra redactării unor broșuri dedicate istoriei contemporane a R.A.S.S.M. În 1931 vede lumina tiparului broșura lui N. Narțov „Lupta pentru Octiabri în Moldova. Descriere scurtă a istoriei Moldovei”. În pofida titlului, autorul expune doar „evenimentele revoluționare” din stânga Nistrului, constatănd că scrierea „istoriei Octiabriului moldovenesc în ziua di az mai cî îi cu neputință, fiindcă Moldova dreaptămureană (Basarabia) îi ocupăti di boierii românești”⁷.

În 1933, la Tiraspol, apare, sub redacția lui Em. Bagrov, culegerea de documente și materiale „Intervenția română în Basarabia”. Dedicată luptei revoluționare din 1917–1928 pentru instaurarea puterii sovietice aici, culegerea conținea și o succintă incursiune în istoria veche a Basarabiei. Încercând să demonstreze că teritoriul dintre Nistru și Prut nu a aparținut niciodată României, autori culegerii au apelat la argumente „inxate”, fără vreo referire la sursele istorice, precum „slaba autoritate” a domnitorului Ștefan cel Mare asupra acestui teritoriu, apariția chestiunii basarabene în 1856 când sudul Basarabiei a fost retrocedat Principatului Moldova etc.⁸

Campania împotriva „naționalismului moldovenesc”, declanșată de către autoritățile bolșevice în vară anului 1933, a lovit în majoritatea colaboratorilor secției istorie. Atât lingviștii, cât și istoricii, acuzați că ar fi „apărători ai ideologiei burgheze românești”, au fost concediați, excluși din partid, iar lucrările lor, declarate reaționare, au fost interzise.

Reorganizarea, în 1934, a Comitetului Științific Moldovenesc în Institutul de Cercetări Științifice în Domeniul Istoriei și Culturii Moldovenesci nu aduce schimbări de fond în activitatea lui.

Aria tematică a cercetărilor istorice continua să rămână aceeași ca și la începutul anilor 30, iar scrierea „Istoriei Moldovei” decurgea la fel de anevios. În 1935, N. Nartov, șef al secției istorie din cadrul Institutului de Cercetări Științifice din 1934, publică lucrarea „În flacără războiului civil s-a născut Moldova Sovietică”. După cum se menționează în prefața lucrării, autorul „și-a luat sarcina grea de a arăta lupta eroică a proletariatului și tărânimii revoluționare moldovenesci pentru cucerirea și întărirea dictaturii proletariatului în Moldova...”, începând cu revoluția din februarie și sfârșind cu stabilirea puterii sovietice și cu succesele dobândite în perioada celor zece ani de existență în viața culturală și economică a R.A.S.S.M.⁹

Spre deosebire de broșura din 1931, noua lucrare a lui N. Narțov conținea și câteva capitoare referitoare la „mișcarea revoluționară în Basarabia”, la „activitatea trădătoare a Sfatului Tării”, „ofensiva ocupanților români în Basarabia”, „răscoala de la Tatarbunar” etc.

În 1935, Institutul de Cercetări Științifice din R.A.S.S.M. încheie un acord de colaborare cu Academia de Istorie a Culturii Materiale „N.N. Maier” din Leningrad privitor la scrierea în comun a „Istoriei Moldovei”. Însă, la 5 mai 1935, Academia respectivă și-a retras ofertă de colaborare, motivând că „fără o studiere prealabilă a monumentelor arheologice, este imposibilă elaborarea unei asemenea lucrări, începând cu cele mai vechi timpuri”¹⁰.

În 1936, C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea a adoptat o hotărâre specială care se referea la necesitatea studierii istoriei popoarelor U.R.S.S. Instituțiile științifice din republicile unionale au fost obligate să scrie istoria propriilor popoare.

Controalele efectuate de către Comisia Comitetului Moldovenesc Regional de Partid au depistat lacune serioase în activitatea Institutului de

Cercetări Științifice. A fost adoptată o hotărâre a Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid în care se arăta:

„Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice lucrează nesatisfăcător. Prin structura, conținutul și volumul său de lucru efectuat nu asigură elaborarea problemelor legate de dezvoltarea în continuare a economiei naționale a Moldovei și a construcției național-culturale”¹.

În anul 1937, N.A. Narțov prezintă Academiei de Științe a U.R.S.S. planul unei lucrări de istorie a Moldovei din cele mai vechi timpuri. În același timp, sunt cooptați în calitate de coautori la scrierea „Istoriei Moldovei” oameni de știință din U.R.S.S.: profesorii M.V. Sergheevski și V.S. Sergheev din Moscova, academicianul B.D. Grecov și profesorul V.F. Sîsmariov din Leningrad. Conform relatării lui N.A. Narțov din scrisoarea de la 25 iulie 1937, adresată primului-secretar al Comitetului Moldovenesc Regional de Partid V.Z. Todres, primul volum al respectivei lucrări urma să fie definitivat în septembrie 1937².

Evenimentele dramatice din vara și toamna lui 1937 n-au permis realizarea acestui proiect. Majoritatea colaboratorilor Institutului de Cercetări Științifice au fost înălțurați sau repremăti. Însuși N.A. Narțov era pe punctul de a fi trecut pe lista „naționaliștilor” și „spionilor români”.

La 22 august 1939, este adoptată o nouă hotărâre privind reorganizarea Institutului de Cercetări Științifice. De acum încolo el se va numi Institutul de Cercetări Științifice în Domeniul Istoriei, Limbii și Literaturii³.

Elaborarea și scrierea unei „Istoriei a Moldovei” (din punctul de vedere al U.R.S.S.) vor deveni posibile după 1940, când Institutul de Cercetări Științifice în Domeniul Istoriei, Limbii și Literaturii, împreună cu principalii săi colaboratori V.M. Senkevici, N.A. Narțov și a., va fi transferat la Chișinău.

NOTE

1. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 1817, fila 1; Тарасов Ю.Г., *Очерки истории организации науки в Советской Молдавии (1924–1960)*, Chișinău, 1980, p. 19.
2. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 1809, fila 73.
3. Nistor Ion, *Istoria românilor din Transnistria*, Galați, 1995, p. 72.

4. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 2420, fila 37.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. Нарцов Н., *Лупта пантуру Октябрь ын Молдова. Дескрипте скрима а историей Молдовей*, Balta-Tiraspol, 1931, p. 2.
8. Meurs W.P., *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*, Chișinău, 1996, p. 193.
9. Narțov N., *În flacără războlului chil s-a născut Moldova Sovietică*, Tiraspol, 1935, p. 3.
10. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 2941, fila 4.
11. *Ibidem*, dosar. 3379, fila 93.
12. *Ibidem*, dosar. 3764, fila 5.
13. Arhiva Națională a Republicii Moldova (A.N.R.M.), fond. P-2947, inv. 1, dosar. 25, fila 169; *Культура Молдавии за годы...*, vol. 1, part. 2, Chișinău, 1976, p. 309.

2.4. ARTELE

La sfârșitul lunii octombrie 1928, în R.A.S.S.M. a fost inaugurată prima trupă moldovenească de teatru, un colectiv coral și o capelă muzicală moldovenească¹.

Interesul organelor de partid pentru teatru și muzică a fost determinat de opiniile expuse de unii intelectuali privind necesitatea dezvoltării „culturii sovietice moldovenești” pe baza culturii „burgheze românești”. „Pentru mine este clar, remarcă I. Ilin, liderul organizației de partid din R.A.S.S.M., la ședința Biroului Comitetului Molovenesc Regional de Partid din 25 decembrie 1930, că există o grupă care manifestă tendințe românizatoare. Cum se explică faptul că la conferința scriitorilor s-a vorbit despre necesitatea utilizării culturii burgheze românești?... Trebuie să ne gândim și să ne debarasăm de unii, pe alții trebuie, pur și simplu, să-i concediem și astfel să demonstreăm că nu noi ne orientăm spre România, dar România spre noi...”²

Pentru a combate opiniile „românizatorilor” și a demonstra că în R.A.S.S.M. poate fi creată o cultură sovietică moldovenească proprie, la sfârșitul anului 1930 au fost fondate, pe baza colectivelor artistice organizate în 1928, Studioul Dramatic, Capela Corală și Orchestra Simfonică Moldovenească³.

Contraște așteptărilor, această reorganizare nu a asigurat creșterea nivelului artistic al reprezentanților teatrale și al spectacolelor muzicale. Nivelul de cultură generală al angajaților era foarte scăzut. Majoritatea dintre ei fusese recrutată din rândul artiștilor amatori care desori erau cu puțină știință de carte sau analfabeți.

După cum constata, în 1934, D. Bondarenko, directorul artistic al Teatrului Dramatic Moldovenesc, „tineretul care s-a angajat în opera de edificare a teatrului moldovenesc nu numai că nu avea cunoștințele

necesare în domeniul teatrului, dar, în mare parte, era neștiut de carte, iar unii erau chiar absolut analfabeți”⁴.

Doar contingentul Teatrului Dramatic Moldovenesc era alcătuit, în cea mai mare parte, din moldoveni. În celelalte colective numărul lor era foarte mic. Astfel, din cei 31 artiști ai Orchestrei Simfonice Moldovenești numai 6 erau moldoveni. Printre cei 26 cântăreți ai Capelei Corale se numărau, de asemenea, doar 6 moldoveni. Conducătorii ai acestor colective artistice erau nemoldoveni. În fruntea Studioului Dramatic se afla A. Adașev, a Orchestrei Simfonice – dirijorul Ștîlman, a Capelei Corale – Pigrov⁵.

În repertoriul Orchestrei Simfonice și al Capelei Corale erau puține melodii naționale autentice. În anul 1937, conform datelor oficiale, în repertoriul Capelei Corale „Doina” figurau 70 de cântece ucrainești și 35 moldovenești; în repertoriul Orchestrei Simfonice – 10 melodii ucrainești și 12 moldovenești⁶. Melodii moldovenești erau comandate compozitorilor sovietici ruși sau ucraineni. Autori ai muzicii moldovenești au fost Ștîlman, Zoloturiov, Dembski, Revutski, Votaciov și alții.

La începutul și spre mijlocul anilor 30 văd lumina tiparului căteva piese de teatru scrise de scriitori sovietici moldoveni din R.A.S.S.M. – D. Milev, I. Vasilenco, S. Lehter etc. În anul 1935, repertoriul Teatrului Dramatic Moldovenesc trebuia să includă piesele originale moldovenești „Socoteala” de I. Vasilenco și „Două lumi” de D. Milev. Până la urmă, ele totuși n-au fost montate. Aceste piese reprezentau, după cum arăta în 1935 actrija Teatrului Dramatic Moldovenesc V. Dicusar, „un simplu material ilustrativ... bogat în patos revoluționar”⁷.

În 1933, Teatrul Dramatic Moldovenesc din Tiraspol (inaugurat la 7 noiembrie) debutează cu piesa originală moldovenească „Biruința” de S. Lehter. Din a doua jumătate a anilor 30, repertoriul teatrului nu a mai inclus piese originale moldovenești din cauza nivelului artistic scăzut al acestora. Se vor monta doar piese traduse în „limba moldovenească” din opera scriitorilor clasici și sovietici ruși și ucraineni (N. Gogol, L. Tolstoi, N. Ostrovski, T. Șevcenko, M. Gorki, N. Corneiciuk și alții).

Deoarece nu cunoșteau bine limba, traducătorii deseori denaturaau conținutul pieselor. Regizorii, la rândul lor, dorind ca piesa să fie înțeleasă omului de rând, o simplificau astfel încât actorii „se exprimau imitând particularitățile de vorbire ale oamenilor de la fața locului... coborând limba până la nivelul exprimării dialectale”⁸.

Pe parcursul anilor 30 fluctuația cadrelor artistice devine un fenomen obișnuit. Timp de 3 ani (din 1936 până în 1939), în Teatrul Dramatic Moldovenesc din Tiraspol s-au schimbat 6 conducători artistic. În aceste condiții nici nu putea fi vorba de continuitate și evoluție, iar montarea pieselor noi avea loc foarte rar⁹. Despre fenomenele negative din teatrul moldovenesc – lipsa actorilor și a conducătorilor artistici, repertoriului sărac („nu are nici o piesă originală moldovenească”) etc. – s-a vorbit în raportul secretarului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid Z. Siderski, prezentat la Conferința a X-a (mai 1937)¹⁰.

În martie 1937, trupa teatrului a fost completată cu actori tineri, absolvenți ai Școlii Teatrale din Odesa, printre care Ch. Știrbul, D. Darienco, G. Racul și alții. La sfârșitul lui octombrie 1937 este montată piesa „Haiducii”, scrisă pe motive folclorice de către I.I. Rom-Lebedev (Moscova).

Teatrul și muzica erau private; în primul rând, ca importante „instrumente ideologico-propagandistice”. Ele serveau drept „ajutoare fidèle ale organizației de partid” și trebuiau „să mobilizeze masele la îndeplinirea sarcinilor economice și politice”¹¹. În cursul anilor 1934–1936 Teatrul Dramatic Moldovenesc a jucat spectacole în majoritatea satelor moldoveniști din stânga Nistrului. La fel și Orchestra Simfonică și Capela Corală „Doina” au prezentat concerte în sate și orașe¹².

„Colectivul teatrului moldovenesc, vizitând satele din Moldova, sublinia secretarul II al Comitetului Moldovenesc Regional de Partid N. Golub, nu a jucat numai pe scenă. În afară de aceasta... s-au citit referate pe temele: «Zidirea național-culturală», «Despre campania seminăturilor», «Aniversarea a XV-a a Internaționalei Comuniste» și alții.¹³

Din a doua jumătate a anilor 30 se observă o intensificare a procesului de sovietizare a „culturii moldovenești” din stânga Nistrului, ceea ce înseamnă o afirmație mai pregnantă a principiului „de clasă” și „partinic” în artă, în detrimentul libertății de gândire, al utilizării diverselor imagini și formelor artistice.

O expresie a sovietizării o constituie direcțarea centralizată a artelor. În martie 1936, pe lângă Consiliul Comisarilor Poporului din R.A.S.S.M. a fost fondată Direcția Arte, subordonată direcției similare din cadrul Consiliului Comisarilor Poporului din R.S.S. Ucraineană.

În același scop, la Moscova sunt organizate diferite „decade ale culturii moldovenești”, expoziții, festivaluri etc.

La 25 iulie 1936 este adoptată Hotărârea Consiliului Comisarilor Poporului și Comitetului Moldovenesc Regional de Partid „Despre dezvoltarea în continuare a artei muzicale, corale și coregrafice în R.A.S.S.M.” Hotărârea prevedea atragerea maselor largi de colhozniți, muncitori și de tineret în activitatea diverselor „cercuri artistice”. Organizațiile de partid, comsomoliste și sindicale, școlile de cultură generală și cele superioare erau chemate să contribuie activ la organizarea colectivelor artistice și să incurajeze „dezvoltarea artei sovietice moldovenești”¹⁴.

Conform hotărârii menționate, numărul membrilor Copelei Corale „Doina” urma să crească până la 70 de soliști. Ei urmău să fie selectați din rândul celor mai talentați cântăreți ai cercurilor artistice de la întreprinderi și colhozuri. Direcției Arte din cadrul Consiliului Comisarilor Poporului, în frunte cu șeful ei F. Cârlig, i se cerea să contribuie activ la „dezvoltarea artelor” și să acorde „ajutorul necesar” acestor colective.

Un alt comportament al hotărârii prevedea „dezvoltarea dansului popular moldovenesc”¹⁵.

Intr-un raport al Direcției Arte de pe lângă Consiliul Comisarilor Poporului din R.A.S.S.M. de la 3 ianuarie 1938, adresat Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, se constată că „arta sovietică în Moldova... nu s-a dezvoltat... suficient, deoarece dușmanii au frânat în fel și chip dezvoltarea poporului moldovenesc”¹⁶.

Pentru a lichida consecințele „activității diversioniste”, aceeași direcție a cerut responsabililor pentru artă să contribuie la „crearea unor adevărate opere artistice, naționale după formă și socialistice prin conținut, la popularizarea lor, la descoperirea și educarea noilor talente...”¹⁷.

Deja în raportul secretarului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid Borisov, prezentat la Conferința a XII-a Regională (24–26 februarie 1939), s-a remarcat că „pe lângă creșterea furtunoasă a industriei, transporturilor și agriculturii, crește și se dezvoltă cultura națională după formă și socialistă prin conținut...”¹⁸.

Crearea celor trei colective artistice „de înalt profesionalism” (Teatrul Dramatic Moldovenesc, Capela Corală „Doina”, Orchestra Simfonică), precum și fondarea a circa 643 colective de artiști amatori au fost calificate de către liderul de partid din R.A.S.S.M. „un triumf al politicii naționale leniniste”¹⁹.

În anul 1939 sunt montate (într-o nouă regie) și jucate spectacolele „Haiduci” de Rom-Lebedev, „Revizorul” de N. Gogol, „Vinovatii fără vină” de N. Ostrovski. Capela Corală „Doina” întreprinde turnee la Moscova, unde înregistrează pe discuri primele cântece. Compozitorul Gurov scrie pentru Orchestra Simfonică o simfonie moldovenească, iar compozitorul și profesorul Vilinski – cantata „Moldova”, dedicată aniversării a 15-a a R.A.S.S.M.²⁰

Pentru merite în dezvoltarea „artei sovietice moldovenești” și afirmația „valorilor socialiste”, unor actori ai Teatrului Dramatic Moldovenesc și unor soliști ai Copelei Corale „Doina” îi s-a conferit, în iunie 1939, titlul „Artist Emerit al R.A.S.S.M.”²¹

Recapitulând cele spuse mai sus, se pot trage următoarele concluzii. Deși în R.A.S.S.M. pe parcursul anilor 20–30 a fost creat un sistem de învățământ de toate gradele, nu putem vorbi despre existența unui învățământ modern, eficient și, cu atât mai mult, național. Organizarea sistemului școlar și școlarizarea copiilor erau considerate niște campanii politice care, de obicei, trebuiau înfăptuite într-un termen foarte scurt și fără o pregătire suficientă a cadrelor, în lipsa unei infrastructuri și a unei baze tehnico-materiale corespunzătoare. În posida afirmațiilor oficiale despre școlarizarea tuturor copiilor de vîrstă școlară din R.A.S.S.M., există mărturii care atestă o frecvențare scăzută a școlilor. Chiar și faptul că în 1931–1936 nu a crescut numărul copiilor români din școlile primare, în timp ce numărul total al copiilor de vîrstă preșcolară s-a mărit, constituie un indiciu al școlarizării incomplete a copiilor români în R.A.S.S.M. În raport cu elevii ucraineni, români au fost slab reprezentați în școlile medii de specialitate, mai ales în instituțiile cu profil economic, industrial, bancar. Cele trei școli superioare românești din R.A.S.S.M. – Institutul Pedagogic, Institutul Agricol, Școala Superioară de Partid – aveau o reputație proastă, absolvenții lor fiind considerați inferiori celor din alte centre de învățământ superior din Ucraina. În condițiile cînd majoritatea învățătorilor români din școlile primare și secundare aveau doar studii incepătoare și medii incomplete, iar cei din școlile profesionale și medii speciale nu cunoșteau „limba moldovenească” și predau în rusește, nivelul învățământului în limba maternă, precum și nivelul de instruire al populației românești din R.A.S.S.M. erau, în general, scăzute. Către incepul anului 1938 în

R.A.S.S.M. existau, conform datelor oficiale minimalizate, fapt recunoscut chiar de liderul Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, încă 50 000 de analfabeti, iar printre ei cei mai mulți erau, se poate presupune, români. O influență extrem de negativă asupra procesului de învățământ a avut-o orientarea politică spre crearea unei limbi și culturi „moldovenești”, deosebite de limba și cultura română, condiționând lipsa programelor, a manualelor, a literaturii românești, calitatea pregătirii învățătorilor etc. De fapt, o instruire națională „moldovenească” autentică în R.A.S.S.M. nici nu putea fi realizată, în condițiile cînd activiștii și funcționarii nemoldoveni alcătuiau majoritatea în instituțiile de partid, de stat și administrative, cînd ei promovau, tacit ori deschis, rusificarea și ucrainizarea.

În lipsa unui învățământ eficient în limba maternă, în R.A.S.S.M. nu s-a putut dezvolta o cultură „moldovenească” modernă. Sub influența ideilor proletcultiste stângiste din Rusia, condicerii din R.A.S.S.M. au purces la crearea unei literaturi pe înțelesul „oamenilor muncii”, utilizând limba vorbită de populația din acea zonă. Chiar dacă în anii „latinizării” literatura sovietică „moldovenească” din R.A.S.S.M. a evoluat lingvistic, în raport cu anii 20, aceasta totuși nu a putut depăși primitivismul artistic și provincialismul, reprezentând o formă specifică a agitației pentru puterea sovietică.

Rolul specific al presei și literaturii în R.A.S.S.M., pe lângă creșterea și educarea primei generații de scriitori bolșevici moldoveni, a constat în implementarea „limbii moldovenești” și în cultivarea antromânișmului.

În legătură cu obiectivele politice urmărite – crearea limbii și a poporului „moldovenesc”, deosebite de limba și poporul român – prima și unica instituție științifică organizată de către oficialitățile din R.A.S.S.M. a fost Comitetul Științific Moldovenesc, compus inițial din secția lingvistică, iar mai apoi și din secția istorică. Activitatea și compoziția acestei instituții au depins nemijlocit de schimbările survenite în politica națională din U.R.S.S. și R.A.S.S.M. Sarcina cea mai dificilă, nesoluționată până în 1940, a fost scrierea istoriei „poporului moldovenesc”. Or, nu fusese încă identificate documentele și lucrările istorice necesare, nu fusese elaborată „o concepție sovietică coerentă” privind etnogeneza „poporului moldovenesc”. Prin aceasta se explică în parte (trebuie reținute, desigur, și interesul politic, și trecutul revoluționar ale autorilor) predilecția istoricilor

din R.A.S.S.M. pentru istoria contemporană: mișcarea ilegalistă, războiul civil, „occupația românească” în Basarabia etc.

Arta sovietică „moldovenească” din R.A.S.S.M. s-a născut în condițiile luptei împotriva „românizatorilor”. Respingând „cultura burgheză românească”, substituind tradițiile autentice moldovenești și orientându-se spre cultura rusă și cea ucraineană, arta „moldovenească” din R.A.S.S.M. nu a constituit – ca și invățământul, literatura, presa, știința – un instrument de renaștere culturală și națională a românilor transnistreni, ci unul de indoctrinare ideologică, de rusificare și ucrajinizare a lor.

NOTE

1. Культура Молдавии за годы..., vol. 1, part. 2, p. 232–235.
2. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 1678, fila 269.
3. Культура Молдавии за годы..., vol. 1, part. 2, p. 232–235, 248, 250.
4. Ibidem, p. 266.
5. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 2027, fila 1.
6. Культура Молдавии за годы..., vol. 1, part. 2, p. 289.
7. Ibidem, p. 271.
8. История литературы молдовенашть..., p. 103.
9. Чемортан П., Становление советского молдавского театра. Chișinău, 1966, p. 102.
10. Культура Молдавии за годы..., vol. 1, part. 2, p. 246.
11. Golub N., Primul teatru moldovenesc. În: *Primul teatru moldovenesc*. Tiraspol, 1934, p. 12.
12. Культура Молдавии за годы..., vol. 1, part. 2, p. 266–271, 277.
13. Golub N., op. cit., p. 11.
14. Культура Молдавии за годы..., vol. 1, part. 2, p. 279.
15. Ibidem, p. 280.
16. Ibidem, p. 291.
17. Ibidem.
18. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 4400, fila 63.
19. Ibidem, fila. 68.
20. A.N.R.M., fond. P-2947, inv. 1, dosar. 18, fila 90.
21. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 4453, fila 123.

CAPITOLUL III

Lichidarea elitei politice și a intelectualității în anii 30

CAMPANIA ÎMPOTRIVA NAȚIONALISMULUI MOLDOVENESC BURGHEZ"

3.1. CAMPANIA ÎMPOTRIVA NAȚIONALISMULUI MOLDOVENESC BURGHEZ"

În documentele partidului bolșevic, adoptate pe parcursul anilor 20, s-a subliniat mereu necesitatea luptei împotriva „rămășițelor șovinismului velicorus, moștenite din perioada țaristă”, și acordării, pe de altă parte, a unor drepturi național-culturale și lingvistice popoarelor neruse¹.

În realitate însă, în perioada respectivă, lupta s-a dus nu împotriva „rămășițelor șovinismului velicorus”, ci a „naționalismului local”. Este suficient să amintim aici de reprimarea naționalismului cecen, a menșevicilor gruzini, a basmacilor din Turkestan, campania împotriva naționalismului ucrainean².

Totuși, în linii mari, anii 20 s-au remarcat printr-o aşteptare tactică propice manifestării unor forme moderate de naționalism. Acolo unde a existat o elită politică și culturală influentă, s-a putut afirma limba și cultura națională (desigur, în formele specifice admise de regimul sovietic), limitând influența limbii și culturii ruse.

În R.A.S.S.M., dată fiind lipsa cadrelor naționale și componenta etnică complicată, cultura și limba română nu s-au putut impune. În același timp, cu sprijinul „naționaliștilor ucraineni” și a rusificatorilor velicoruși, în R.A.S.S.M. s-a afirmat un „naționalism moldovenesc” oficial („puriștii”, „tradiționaliștii”, „originaliștii”), care dorea crearea și implementarea unei noi culturi și a unei noi „limbi moldovenești”, deosebite de cultura și limba română.

Curentului oficial i s-a opus gruparea politică a așa-zisilor românizatori, care pleda pentru păstrarea unității culturale și lingvistice a moldovenilor din R.A.S.S.M. cu cei din Basarabia și România, cu scopul de a extinde

și acolo „revoluția proletară” și regimul sovietic. Neavând susținerea organizațiilor de partid centrale, cursul lor politic a eşuat.

La începutul anilor 30, ca urmare a campaniei împotriva „naționaliștilor ucraineni burghezi” din 1926–1929, și în R.A.S.S.M. a început să se vorbească despre necesitatea efectuării epurărilor și a debarasării de „naționaliștii moldoveni burghezi”. Dar, spre deosebire de Ucraina, în R.A.S.S.M., cu excepția unor discuții și a unor mici schimbări în conducerea Comitetului Științific Moldovenesc, alte acțiuni nu s-au întreprins.

La ședința Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din 26 februarie 1931, care a discutat chestiunea cu privire la activitatea Comitetului Științific Moldovenesc, secretarul organizației regionale de partid I. Ilin a subliniat că, deși „nu consideră Comitetul Științific Moldovenesc drept centru al șovinismului (naționalismului – n.a.), este în drept să declare că acesta are în componență să reprezinte încapabili... Unul este colonel, al doilea e ofițer, iar al treilea nu are nimic comun cu lucrul științific... Bineînțeles, asemenea persoane nu pot asigura dezvoltarea culturii naționale”. În același timp, I. Ilin a opinat că problema Comitetului Științific Moldovenesc necesită o abordare foarte atentă. „Eu nu sunt de acord, menționa el, că trebuie să-l desființăm. Acesta nu-i întovărășire agricolă. Jignirea unui moldovean poate ridica scandal în toată Uniunea; cu toate acestea, nu trebuie să ne temem de nici un fel de discuții. Noi suntem conducători și știm unde trebuie să ducem republica. E necesar să efectuăm epurări în această organizație, să ne debarasăm de un sir de persoane, să le transferăm la alt loc”¹².

La ședința respectivă s-a discutat și despre activitatea lui L. Madan, președinte al Comitetului Științific Moldovenesc, propunându-se că acesta să fie înlocuit cu altcineva, „pregătit din punct de vedere ideologic”... „Haideți să plasăm în locul lui Madan un comunist, dar să fie un comunist cult, care nu este obligatoriu să fie savant...”, menționa I. Ilin. Comitetul Științific este condus, de fapt, de Madan, în timp ce acesta (C.S.M. – n.a.) trebuie să fie condus de un comunist, mai ales în Republica Moldovenescă, care se află la graniță cu România”¹³.

În vara anului 1931 au fost operate remanieri în conducerea Comitetului Științific Moldovenesc. L. Madan a fost retrogradat, fiind numit secretar științific al comitetului. În calitate de președinte a fost numit I. Ocinski, care până la acel moment se aflase la muncă de partid în orașul Kiev.

Pe de altă parte, cu toate că există hotărârea Congresului al XVI-lea al P.C.(b) din toată Uniunea care consideră „devierea de națione dominiști” drept „pericol principal”, s-au intensificat și acțiunile șovinismului rus în stânga Nistrului. În instituțiile și organizațiile de partid și de stat funcționarii au premeditat împotriva studierii „limbii moldovenesti” și implementării ei în toate sferele de activitate, cereau cenzura directivelor doar în rusește, amenințând că, în caz contrar, nu le vor indeplini¹⁴. Politica de „indigenizare”, de promovare a cadrelor naționale la toate nivelurile se confrunta, în aceeași perioadă, cu rezistența acerbă a funcționarilor din toate eșaloanele puterii din R.A.S.S.M. Moldovenii înaintați în diferite funcții erau întâmpinați cu dușmanie și disprej, considerându-se că ei erau incapabili să înșucească vreo meserie sau să conducă un anumit domeniu de activitate¹⁵. Lozinca despre lupta împotriva șovinismului rus nu a fost urmată de careva acțiuni concrete, devenind o frază gratuită, iar această atitudine formală nu i-a afectat pe rușii din R.A.S.S.M.

În iunie 1933, Plenara C.C. al P.C.(b) din Ucraina a condamnat „devierea naționalistă” din conducerea de partid a acestei republii și a hotărât să dea o „lovitură decisivă împotriva naționalismului ucrainean”. Învinișurile aflate de către participanții la plenară lui N. Scărpnic, bolșevic din vechea gardă leninistă, fost comisar al poporului pentru învățământul public din Ucraina, că a „revizuit teoria marxist-leninistă” în problema națională, pledând pentru „national-bolșevism”, „derusificare”, „ucrainizare”, „idealizând rolul partidelor mic-burgheze naționaliste” etc., l-au determinat pe acesta să se sinucidă. După răfuirea cu „proemințul teoretician și istoric al comunismului ucrainean”¹⁶, a urmat un val de represiuni împotriva oamenilor de cultură și știință care, în anii 1923–1930, au contribuit la înființarea unor puternice școli naționale în domeniul literaturii, lingvisticii, artei, istoriei (M. Hrușevski, M. Iavorski, Hvălovă și alții)¹⁷.

De menționat că atacurile organelor de partid din R.A.S.S.M. împotriva așa-zisului naționalism moldovenesc s-au efectuat după aceeași schemă, utilizându-se aceleași acuzații ca și în Ucraina. La fel ca și în Ucraina, epurările au început în instituțiile care au fost în subordinea lui N. Scărpnic: Comitetul Științific Moldovenesc, Comisariatul Poporului pentru Învățământul Public, Editura de Stat, unele instituții de învățământ. „Comitetul Științific Moldovenesc – s-a menționat la Conferința a IX-a a

Comitetului Regional de Partid din ianuarie 1934 – care trebuia să devină principalul centru teoretic al acțiunilor noastre culturale în Moldova s-a dovedit a fi, pur și simplu, un adăpost legal pentru contrarevolutionari, pentru agenții siguranței... Acet Comitet Științific în frunte cu Ociński, Madan, Dumitrașcu... a fost transformat într-o cetate a acestora, într-un mijloc de luptă împotriva partidului... a conducerii de partid¹⁰. La conferință s-a remarcat, de asemenea, că în Editura de Stat și în Comisariatul Poporului pentru Învățământul Public „au pătruns elemente dușmanoase diversioniste”, care desfășoară acțiuni „de compromitere și frânare a construcției național-culturale, de discreditare a politicii naționale leniniste”¹¹.

De pe urma campaniei din vara anului 1933 împotriva „naționalismului moldovenesc” au avut de suferit instituții și persoane care în anii 1924–1931 au lucrat pentru impunerea și realizarea proiectului bolșevic proletcultist de creare a unei noi limbi și culturi „moldovenești” independente de cultura și limba română.

O dată cu trecerea R.A.S.S.M., în februarie 1932, la grafia latină, persoanele respective se vor opune liniei partidului spre latinizare. În noua conjunctură politică „originaliștii”, în frunte cu L. Madan, au fost invintuți că „au inventat cuvinte noi, adeseori absurde, care nu erau asemănătoare cu cele create de revoluție, pentru a rupe astfel legăturile poporului moldovenesc cu popoarele Uniunii Sovietice, pentru a izola limba muncitorilor moldoveni din țara noastră (R.A.S.S.M. – n.a.) de limba muncitorilor de pe cealaltă parte a Nistrului”¹².

„Această linie a originaliștilor – s-a subliniat la Conferința a IX-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid – a coincis întru-totul cu linia naționaliștilor ucraineni..., naționalismul ucrainean în frunte cu Scràpic a fost animatorul naționalismului moldovenesc”¹³.

Rezultatul campaniei din vara anului 1933 a fost destituirea președintelui Comitetului Științific Moldovenesc I. Ociński, acuzat că ar fi permis pătrunderea elementelor dușmanoase în această instituție și că ar fi dezorganizat activitatea acesteia¹⁴. A urmat izgonirea celorlalți membri ai Comitetului Științific Moldovenesc: Madan, Dumitrașcu, Goian, Gordinski, Ignatovici și alții. În ianuarie 1934, aceștia nu mai lucrau, fiind închiși la G.P.U.¹⁵.

Evidențierea „dușmanilor” și atribuirea etichetei de „naționalist” erau niște proceduri total arbitrale, îndeplinite la comanda organelor superioare de partid din R.A.S.S.M. Concludente în acest sens sunt aprecierile lui E. Bagrov, activist de partid din R.A.S.S.M., care în raportul „Despre construcția național-culturală în Moldova”, trimis în 1933 C.C. al P.C.(b) din Ucraina, scria următoarele:

„Şeful secției cultură și propagandă, care nu cunoștea atmosfera și esența chestiunilor controversate (din R.A.S.S.M. – n.o.), ordona Comisariatului Poporului pentru Învățământul Public să fie distrusă cinci sau zece naționaliști ai instituției în cauză; conducătorii, bineînțeles, străduindu-se să îndeplinească dispozițiile șefilor, nu țineau cont de realitate. Așa cum în instituțiile respective moldovenii erau foarte puțini, pentru a îndeplini cel puțin parțial norma, era nevoie de a-i trece pe toți în categoria naționaliștilor. În așa fel, toți moldovenii, fără excepție, care lucrau pe frontul construcției național-culturale, s-au pomenit naționaliști burghezi care strecoară pe ascuns contrabandă naționalistă și sabotează linia partidului”¹⁶.

Turnura radicală în politica națională a partidului bolșevic se va produce după Plenarul C.C. al P.C.(b) din Ucraina din noiembrie 1933, care a hotărât că principalul pericol în Ucraina este nu şovinismul rus, ci naționalismul ucrainean. Organelor de partid li s-a dat indicația să-i distrugă pe toți naționaliștii ucraineni, fără nici o excepție¹⁷. În opinia lui H. Kostiuks, această hotărâre însemna, de fapt, „sancționarea cursului spre teroarea în masă și răfuirea cu forțele centrifuge din conducerea Ucrainei”¹⁸.

În documentele adoptate de către Comitetul Moldovenesc Regional de Partid în lunile noiembrie și decembrie 1933 s-a subliniat, în mod analog prevederilor plenarei C.C. al P.C.(b) din Ucraina din noiembrie 1933, că pericolul principal în R.A.S.S.M. este „naționalismul moldovenesc”. Această formulare a fost rectificată la Conferința a IX-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din ianuarie 1934. În rezoluția conferinței „Despre construcția național-culturală în Moldova” s-a subliniat că principala sarcină a organizației de partid din R.A.S.S.M. constă în „nicierea naționalismului ucrainean”. Totodată, organele de partid erau chemate „să nu slăbească lupta împotriva naționalismului burghez moldovenesc și a purtătorilor lui concreți”¹⁹.

Escaladarea campaniei împotriva „naționalismului moldovenesc” reclama noi victime, iar sancționarea acestora necesită, la rândul ei, o justificare teoretică. În cadrul sus-numitei conferințe regionale de partid din ianuarie 1934, șeful secției cultură și propagandă Altimovici a extins noțiunea de „naționalism burghez moldovenesc” și asupra așa-zisilor romanizatori, care au pledat pentru dezvoltarea „limbii moldovenești” pe baza limbii române, menționând că inventarea unei noi „limbi moldovenești” era o absurditate.

„Noi considerăm – sublinia respectivul lider de partid – că atât originaliștii, cât și romanizatorii reprezentă două părți ale uneia și aceleiași medalii, două părți ale acelaiași detașament al naționalismului burghez.”²⁰

Includerea „romanizatorilor” în „detașamentul naționaliștilor burghezi” reprezenta un mijloc de înlăturare a rivalilor politici din conducerea de partid a R.A.S.S.M., în marca lor majoritate reprezentată de emigranți comuniști români și basarabeni.

O dată cu declanșarea campaniei împotriva „naționalismului burghez moldovenesc”, conducerea de partid din stânga Nistrului va manifesta tot mai multă neincredere față de emigranții români și basarabeni, considerându-i „agenți ai siguranței”, „contrarevoluționari” și „spioni”. Din această cauză, „emigranții politici români” au fost nevoiți să părăsească R.A.S.S.M. Ei fuseseră invitați în această zonă a Ucrainei după adoptarea, în 1932, a grafiei latine, pentru a contribui la alfabetizarea și ridicarea nivelului de cultură al populației.²¹

„Transpunerea pur mecanică a situației din Ucraina în Moldova, scria E. Bagrov în memorialul său din 1933, a dus, de exemplu, la aceea că toți basarabenii sunt suspectați (galiciani), eu toate că istoria fiecărtui în parte și a tuturor împreună nu are nici o umbră de analogie cu chestiunea ucraineano-galiciană. Nu există nici un basarabean pe teritoriul R.A.S.S.M. care să fi fost cândva membru al vreunui partid burghez moldovenesc sau românesc sau care să fi avut careva legături cu statul burghez de peste Nistru. Din contra, toate aceste persoane au venit încoace din ură cumpălită pentru tot ceea ce se întâmplă peste Nistru, mulți dintre ei trecând prin școală cumpălită a ilegalității și a răscoalelor în masă.”²²

Campania împotriva „naționalismului burghez moldovenesc”, declarată în vara anului 1933, i-a surprins pe unii activiști de partid din R.A.S.S.M.

(E. Bagrov, U. Corneliu, emigrant politic român, secretarul organizației de partid a Comitetului Științific Moldovenesc). În opinia lor, acțiunile de anihilare a naționalismului ucrainean puteau fi totuși justificate prin faptul că acolo au existat organizații anticomuniste și o opozitie față de politica națională a Kremlinului. În cazul R.A.S.S.M. însă, aceste acțiuni erau calificate ca „o abatere de la politica națională leninistă”, deoarece aici nu putea fi vorba de existența „naționalismului moldovenesc”. E. Bagrov, U. Corneliu și-a considerat că organele de partid din R.A.S.S.M. trebuie să-și concentreze eforturile nu împotriva „naționalismului moldovenesc”, ci a șovinismului rus, care într-adevăr avea rădăcini puternice în stânga Nistrului.

După cum și era de așteptat, E. Bagrov, U. Corneliu și-a au fost declarati „naționaliști burghezi”, excluși din partid, destituiți din funcții și exilați din R.A.S.S.M. Soarta lor au împărtășit-o și alții, cum a fost, de exemplu, „emigrantul român” S. Creangă, care doar după șase luni în funcția de președinte al Comitetului pentru Radiodifuziune, a fost învinuit că „îrmează linia lui Bagrov și Corneliu” „propagă o limbă moldovenească” cultă.

„Învinuirile neîntemeiate (ale lui S. Creangă – n.a.), menționa G. Bulat, primul-secretar al Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, la una din ședințele Biroului din toamna anului 1934, precum că presa este inaccesibilă, că limba este neînțelusă de țărani moldoveni („limba moldovenească” rusificată – n.a.) sunt o continuare a luptei elementelor burghezo-naționaliste și a atacurilor împotriva dezvoltării național-culturale în Moldova. De aceea noi considerăm că el (S. Creangă – n.a.) nu poate să se afle în fruntea Comitetului pentru Radiodifuziune”²³.

Acuzațiile aduse tot atunci de G. Bulat, cum că E. Bagrov, U. Corneliu, S. Creangă, A. Dobrogeanu-Gherea și-a doreau să instaureze „hegemonia basarabenilor”, „să creeze din nou în Moldova o bază pentru activitatea elementelor burgheze contrarevolutionare”, „să înlocuiască conducerea de partid bolșevică din Moldova cu o conducere burghezo-naționalistă”, reflectă, de fapt, lupta dintre cele două grupări rivale din conducerea R.A.S.S.M.: una centralistă, stalinistă, și alta care intenționa să promoveze o politică națională mai „realistă”.

NOTE

1. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов (1917–1922), Москва, 1983, vol. 2, p. 361; *Ibidem* (1922–1925), Москва, 1984, p. 82–84.
2. Авторханое А., Империя Кремля, Минск–Москва, 1991, p. 40; *Carrère d'Encausse H., L'empire éclaté*, Paris, 1992, p. 17–24.
3. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 1904, fila 53.
4. *Ibidem*, fila 55.
5. *Ibidem*, dosar. 2017, fila 34.
6. *Ibidem*, dosar. 2434, filele 29–30.
7. *Ibidem*, dosar. 2331, fila 25.
8. Kostiuk H., *Stalinist Rule in the Ukraine. A Study of Decade of Mass Terror (1929–1939)*, München, 1960, p. 38.
9. *Ibidem*, p. 47–49; Smal-Stockl R., *The Nationality Problem of the Soviet Union and Russian Communist Imperialism*, Milwaukee, 1952, p. 99–101.
10. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 2461, fila 12.
11. *Ibidem*.
12. *Ibidem*, fila 12.
13. *Ibidem*.
14. *Ibidem*, dosar. 2309, fila 15.
15. *Ibidem*, dosar. 2461, fila 19.
16. *Ibidem*, dosar. 2392, fila 10.
17. *Ibidem*, dosar. 2461, fila 10.
18. Kostiuk H., op. cit., p. 73.
19. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 2458, fila 41.
20. *Ibidem*, dosar. 2461, fila 10.
21. *Ibidem*, dosar. 2392, fila 7.
22. *Ibidem*.
23. *Ibidem*, dosar. 2508, fila 13.

3.2. REPRESIUNILE POLITICE ÎMPOTRIVA ACTIVIȘTILOR DE PARTID ȘI A OAMENILOR DE CULTURĂ DIN R.A.S.S.M.

În prima jumătate a anilor 30 Stalin și anturajul său procedează la suprimarea liberalismului lingvistic și cultural relativ din anii 20, considerând că acesta nu numai că nu contribuie la apariția „omului nou”, a culturii noi „naționale prin formă și socialește prin conținut, la întărirea coezunii statului sovietic, ci, dimpotrivă, stimulează renașterea „tendințelor locale” și a „spiritului naționalist”. Cadrele băstinașe din republicile neruse, crescute și promovate în condițiile puterii sovietice, ca și cele vechi burgheze, au fost considerate „contaminate” de același spirit „naționalist”.

În baza acestor rezultate, în special după cazul „naționaliștilor ucraineni”, Stalin nu mai consideră, începând cu anul 1934, drept „pericol principal” pentru existența U.R.S.S. „șovinismul velicorus”, ci „naționalismul burghez local”. În același timp, liderul statului sovietic renunță categoric la metodele bazate pe educație și convingere a cadrelor, utilizate din considerante tactice pe parcursul anilor 20, și recurge la teroare și represiuni, ca modalitate principală de edificare a socialismului, dar și pentru a-și lichida concurenții și rivalii politici¹.

Din șirul nesfârșit de arestări, procese, asasinate politice, care au avut loc în U.R.S.S. în a doua jumătate a anilor 30, un impact deosebit asupra vieții politice și naționale din republici (inclusiv din R.A.S.S.M.) l-a avut „cazul Buharin–Răkov”¹². Plenara C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea de la 23 februarie – 5 martie 1937 i-a exclus pe Buharin și Răkov din partid și din candidați în membri ai Biroului Politic al C.C. al P.C.(b) din

toată Uniunea pentru complicitate la activitatea „teroristă”, „diversiștă”, de „spionaj” a „centrului trojkist”, iar dosarul lor a fost remis NKVD-ului⁷.

Trăsând drept „sarcină principală” „distrugerea definitivă a agenților trojkisti germano-japonezi”, această „plenară istorică” a declanșat în U.R.S.S. un nou val de represiuni în masă împotriva intelectualilor, liderilor de partid, a înaltilor funcționari de stat etc. Este vorba de apogeul politicului stalinist de represiuni politice care a bătut toate recordurile cunoscute în istorie după numărul celor condamnați la moarte (în 1937 s-au pronunțat 353 680 sentințe capitale)⁸.

Adunarea activului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid și a Organizației Orășenești Tiraspol a P.C.(b) din Ucraina din 15–16 martie 1937 aprobă hotărârile Plenarei C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea din 23 februarie – 5 martie 1937 și cere ca „toate sectoarele construcției național-culturale (din R.A.S.S.M. – n.a.) să fie întărite cu cadrele cele mai bune și cele mai de incredere”⁹.

Același apel era lansat și în raportul primului-secretar al Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina Z. Siderski la Conferința a X-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din 12–15 mai 1937. Constatând că pe tărâmul cultural din R.A.S.S.M. au pătruns „destui” „spioni”, „trojkisti”, „naționaliști burghezi”, „agenți ai burgeziei românești”, liderul de partid menționa că „noi nu i-am distrus definitiv pe naționaliștii burghezi și pe agenții lor (în 1933–1934, când în R.A.S.S.M. s-a inceput, de fapt, campania împotriva „naționalismului moldovenesc burghez” – n.a.). Ei se manifestă încă activ... E timpul ca bolșevicii din Moldova să-i demăște hotărât pe acești agenți culturali de la seminarele teologice basarabene și, în general, să le închidă accesul la construcția culturală... E timpul să educăm cadrele noastre, iar procesul construcției culturii naționale să-l luăm în mânile noastre...”¹⁰

În timpul lucrărilor Conferinței a X-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, ședința biroului acestuia a aprobat, la 14 mai 1937, Hotărârea C.C. al P.C.(b) din Ucraina de la 13 mai 1937 de „a-l rechemă pe G.I. Starâi (președintele Consiliului Comisarilor Poporului din R.A.S.S.M. – n.a.) la dispoziția C.C.” din Ucraina¹¹.

Peste puțin timp, la 8 iulie 1937, același birou decide să-i excludă din partid și să-i concedieze din posturi pe „dușmanii poporului” G.I. Starâi,

E.P. Voronovici, președinte al Comitetului Executiv Central din R.A.S.S.M., M.I. Gațan, președinte al Consiliului Sindicatelor din R.A.S.S.M., D.G. Prestesu, șef al secției cultură și propagandă a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, M.M. Osadci, secretar al U.L.C.T., B.M. Garber, redactor-șef al ziarului „Sozialistische Moldavia”, M.I. Gruman, redactor-șef al ziarului „Moldova Socialistă”, C.S. Almazova, rector al Școlii Superioare de Partid¹².

Totuși, Plenara Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din 9 iulie 1937 constata (ca reacție la hotărârile Plenarei C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea și a celei a C.C. al P.C.(b) din Ucraina, care s-au ținut în iunie 1937) că „în organizația moldovenească de partid încă nu s-a inceput eu adevarat lucru în direcția lichidării corespondențelor diversiunilor... de pe frontul construcției național-culturale” (edificatoare în acest sens a fost considerată demascarea și demiterea „foarte târzie” a lui G.I. Starâi). De aceea, biroul și comitetele raionale au fost obligate „să continuă cu o intensitate și mai sporită acțiunile de demascare a dușmanilor-spioni, trojkisti, a celor de dreapta și a tot felul de naționaliști, mobilizând pentru aceasta întreaga organizație de partid și pe fiecare comunist în parte”¹³.

Curând după această, pe 13–17 iulie 1937, o comisie specială organizată de către Comitetul Moldovenesc Regional de Partid (Taranov, Hriplivăi, Șincariuc, Ivanov, Tereșcenko, Șclearuc) efectuează un control la Editura de Stat. Directorul instituției M. Baluh este acuzat că a constituit un grup de „trojkisti” și „naționaliști” din rândul traducătorilor și redactorilor care au „românizat limba moldovenească”. Drept urmare, M. Baluh, I. Oborocea, redactorul-șef al editurii, și S. Soloviova, șefa secției de literatură moldovenească originală, au fost excluși din partid, condenați, iar apoi arestați. Aceeași soartă au avut-o redactorii și traducătorii: Ploieșteanu, Petruș, Stroe, Vasileenco, Comeliu, Filimonov (Filimon), Tiganu, Constantinescu și alții.¹⁴

Conform hotărârii Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din 22–24 iulie 1937, au fost destituși din funcții Pagul, președintele Comitetului de Radiodifuziune din R.A.S.S.M., Codrescu, secretarul organizației de partid de la aceeași instituție, S. Soloviova, împăternicitorul Comitetului de Stat pentru Cenzură (Lit) de pe lângă Comitetul de Radiodifuziune, T. Malai, scriitor și redactor. Vina acestora o aflăm din aceeași

sursă: „...La Comitetul de Radio din Moldova au avut loc numeroase ieșiri antisovietice dușmănoase, în special în vremea transmiterii hotărârii Tribunalului în afacerea bandei centrului contrarevoluționar-troțkist și în afacerea spionilor Tuhacevski, Iakir și a., care s-au exprimat prin transmiterea muzicii de doliu după prezentarea hotărârii Tribunalului”¹¹. Or, Comitetul pentru Radiodifuziune din Ucraina dăduse indicații clare că „în zilele când aveau loc procese și după pronunțarea sentinței să fie transmisă numai muzică veselă”¹².

Din iunie și până la începutul lunii august 1937, au fost excluse din partid și arestate o serie de cadre didactice din învățământul superior: A.N. Pohinin, rector al Institutului Pedagogic din Tiraspol, A. Dâmbul, profesor la catedra de „limba moldovenească” de la același institut, I.A. Bihman, comisarul poporului pentru învățământul public, și a. Toți erau acuzați de „naționalism burghez” și de „românizare a limbii și culturii moldovenești”¹³.

Tot atunci începe prigoana scriitorilor din R.A.S.S.M., deși aceștia au participat activ la experimentele lingvistice și literare inițiate de partid. Spre sfârșitul lunii septembrie 1937, activau doar 2 din cei 7 membri titulari ai Uniunii Scriitorilor Sovietici din R.A.S.S.M. (I. Canna și L. Cornfeld). ceilalți, printre care și președintele Uniunii Scriitorilor D. Milev, au fost arestați, iar ulterior unii dintre ei – condamnați la moarte. Același destin l-au avut și alți scriitori care nu erau membri ai organizației literare din R.A.S.S.M.: T. Malai, I. Coreiński, I. Vasileenco, P. Sanduța, T. Săteanu și a.¹⁴

La 7 august 1937, primul-secretar al Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din R.A.S.S.M. V.Z. Todres expediază „tov. Malenkov” o „scrisoare informativă despre primele rezultate privind demascarea dușmanilor în ultimele două luni”.

În prezent, remarcă V.Z. Todres, „activitatea se desfășoară... în așa fel, încât sper ca în timpul apropiat să descoperim un grup nu mai puțin numeros de dușmani”. Lista „dușmanilor poporului” întocmită de V.Z. Todres, spre deosebire de celelalte documente menționate mai sus, conține și o serie de nume noi. În plus, este specificată și vina fiecăruiu dintre ei, iar în cazul când erau originari din alte părți – și ūurile de unde proveneau. După cum se va vedea mai jos, ultimul factor a fost hotărâtor pentru arestarea, iar apoi și condamnarea multor lucrători de cultură din R.A.S.S.M. Pre-

zentăm lista „dușmanilor poporului” demascați în cadrul unor instituții și organe de stat:

„Consiliul Comisarilor Poporului și Comitetul Executiv Central din R.A.S.S.M.”

1. G.I. Starăi, fost președinte al C.C.P. din R.A.S.S. Moldovenească. Demascat de către organele NKVD-ului din Ucraina ca dușman al poporului. A întreținut legături speciale cu Iakir... Invocând drept pretext construcția național-culturală, adună spioni și elemente diversioniste, originari din Basarabia Românească, în calitate de cunoșători ai culturii moldovenești. Acorda ajutor dușmanilor demascați.

2. A.V. Socol, adjunct al președintelui C.C.P. din R.A.S.S. Moldovenească, președintele Comitetului de Stat pentru Planificare. Prieten apropiat al lui Starăi.

3. M.S. Anenski, fost președinte al Comitetului de Stat pentru Planificare, membru al Prezidiului C.E.C. Originar din România. Prieten apropiat al lui Starăi.

4. Iu.A. Solomko, demascat drept membru al bandei troțkiste ucrainene.

5. L.Z. Orlov, fost secretar al C.C.P., șia despre corespondența lui Starăi cu Iakir. Originar din Basarabia Românească.

6. M. Avgust, fost arbitru de stat. Originar din Basarabia Românească. Prieten apropiat al lui Starăi.

7. E.P. Voronovici, fost președinte al C.E.C. din R.A.S.S. Moldovenească... Întreținea legături cu spionul neamă Bettinger... În aparatul C.E.C. lucrau spioni Brover, Isar, Raihert, astăzi demascați. Avea legături strânse cu teroristul Berbec, astăzi demascat. Este exclus din partid.

8. T.V. Pascari, fost membru al C.E.C. din R.A.S.S.M., președintele Comitetului Executiv Răbnița. Demascat ca petliurovist... Este exclus din partid și arestat.

Editura Moldovenească de Stat

În Editura de Stat dușmanii au activat nu numai un an. Este suficient să arătăm că în ultimii 2–3 ani la Editura de Stat au lucrat: Tăganu, Stroe, Bagrov (demascați ca troțkisti), originari din România; Kighel, provocator

în închisoarea românească; Constantinescu, originar din România (expulzat din U.R.S.S.), Gheinț-Kogan, originar din România (în prezent arestat); Cornelius, Dâmbul, originari din România, naționaliști românizatori (Dâmbul este arestat), s.a.

1. M.A. Baluh, originar din Transilvania românească. A activat în armata austro-ungară... Membru al Gărzii Roșii și al Armatei Roșii până în 1922. A fost secretar al C.E.C. A adunat în jurul său originari din România.

2. I.G. Oborocea, originar din România. A fost membru al P.M.S.D. din România în 1908–1917. Din 1918, membru al P.C.(b) din toată Uniunea. Să făcut serviciul militar în armata română. A venit în Moldova în 1924... La insistența lui Baluh a fost numit redactor principal la Editura de Stat. Întreține legături cu rudele de peste hotare...

3. S. Soloviova, originară din România. A sosit în U.R.S.S. în 1921. Ca șefă a secției literatură artistică, edită cărțile dușmanilor și le dădea aprecieri pozitive. Împreună cu Baluh trimitea trockistului Tăganu, care se afla în surghiun, bani și prima de la el manuscrise...

Organele Comisariatului Poporului pentru Învățământ

1. Ia.A. Bihman, fost adjuncț al comisarului poporului pentru învățământ. Originar din România. A desfășurat o activitate vădit diversiște în domeniul culturii naționale. Unul dintre membrii demascați ai grupării diversioniste de pe frontul cultural. Exclus din partid și arestat.

2. A. Dâmbul, ideolog al naționalismului burghez românesc. Fiind unul din profesorii principali de la Institutul Pedagogic, stăcuna naționalismul burghez în problemele lingvistice.

3. A.H. Pohirin, fostul director al Institutului Pedagogic. Originar din România. Întreținea legături, ii ascundea și dădea ajutor material trockiștilor demascați. Împreună cu Bihman și Dâmbul, infăptuiau românizarea pe frontul cultural.

4. D.G. Prestesco, fostul șef al secției de cultură și propagandă a Comitetului Regional al P.C.(b) din Ucraina, apoi director al Institutului Pedagogic. A ascuns de partid oscilațiile sale trockiste. În 1923 întreținea legături cu trockiștilor demascați care l-au recrutat. Originar din România. Exclus din partid și arestat.

5. E. Almazova, fostul rector al Școlii Superioare de Partid („Comvuz”). Soția lui Starai. După arestarea lui Starai, a încercat să discreditze organele NKVD-ului. Aduna în jurul său pe complicitii lui Starai. Exclus din partid.

6. A.V. Anisimov, fostul șef al secției studii de la Școala Superioară de Partid. Originar din România. Prieten apropiat al lui Starai. Exclus din partid¹⁰.

Așadar, victime ale represiunilor din vara anului 1937 în R.A.S.S.M. sunt emigranții comuniști din România și „Basarabia Românească” (în majoritate neromâni), precum și personalități din cultură și activiști de partid din R.A.S.S.M. de origine etnică diversă. Cei mai mulți au fost promotori ai cursului partidului spre „latinizare” și „românizare” a limbii și culturii moldovenenești (chiar și bolșevicii basarabeni, în general „moldovenizatori” și antiromâni, în cazul dat nu puteau face excepție, deoarece erau „prietenii apropiati ai lui Starai” – susținător al noului curs în cultură și politică).

Represiunile împotriva intelectualilor și activiștilor de partid din R.A.S.S.M. se vor intensifica după Plenara C.C. al P.C.(b) din Ucraina din august 1937, care s-a desfășurat cu concursul emisarilor lui Stalin – Molotov, Hrușciov, Ejov – și a acuzat conducerea de partid a Ucrainei, inclusiv pe Președintele Consiliului Comisarilor Poporului P. Liubcenko, de „naționalism”, „fascism”, cerând să fie înălțată. A fost, după cum au remarcat cercetătorii, o primă tentativă de a destituui conducerea națională și de a numi o alta, stalinistă, în frunte cu N.S. Hrușciov¹¹.

La 18 august 1937 este exclus din componența Biroului Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina „dușmanul poporului” V.Z. Todres, primul-secretar al organizației de partid din R.A.S.S.M.¹².

Pe 11–12 septembrie 1937 este convocată Plenara a III-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid. Membrii C.C. al P.C.(b) din Ucraina Evtușenko a prezentat un raport pe marginea hotărârii Plenarei C.C. al P.C.(b)U. din august 1937 „Despre descoperirea de către organele NKVD-ului a organizației antisovietice burghezo-naționaliste conduse de borothiști și colaborarea cu această organizație a lui P. Liubcenko”. Plenara aproba hotărârea C.C. al P.C.(b) din Ucraina cu privire la excluderea din partid

și din componența Biroului C.C. al P.C.(b)U. a lui P.P. Liubcenko și destituirea acestuia din postul de Președinte al Consiliului Comisarilor Poporului.

În rezoluția adoptată de plenară „naționaliștii burghezi” din R.A.S.S.M. (în afară de cei menționați deja: Starăi, Prestescu, Baluh etc., apare și unul nou – N. Golub, secretarul II al Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina) au fost invinați de „activitate diversionistă” și „spionaj” în folosul „siguranței românești”, tot așa cum „naționaliștii ucraineni” erau acuzați de „spionaj pentru serviciile secrete poloneze și germano-fasciste”. „Ei („naționaliștii din R.A.S.S.M.” – n.a.) aveau drept scop să rupă Moldova Sovietică de la Ucraina și U.R.S.S. și să ducă poporul moldovenesc în robia capitaliștilor și boierilor români. Această bandă burghezo-naționalistă și contrarevolutionară desfășura, la indicația siguranței românești, o activitate dușmanoasă în industrie, agricultură, pe frontul construcției național-culturale și pe alte fronturi ale construcției sovietice și economice”²⁰.

În cadrul aceleiași plenare au fost audiați membrii Biroului Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina F. Krestanîșin (originar din Basarabia), K. Galîtki (originar din Basarabia), I. Hriplivăi (originar din R.A.S.S.M.), A. Cojuhan (?), G. Babenko (?)²¹. Invinați (într-o ședință închisă) că „întrețineau legături cu o organizație burghezo-naționalistă și contrarevolutionară”, ei au fost excluși din componența plenarei, a biroului și a organizației de partid din R.A.S.S.M., iar ulterior – reprimati²². Deși invinuirile au fost aceleași ca în luna iunie – începutul lunii august 1937, de data aceasta victimele (cel puțin unele) nu mai puteau fi bănuite că s-ar fi aflat printre „prietenii apropiati” ai lui Starăi și nici printre adeptii „latinizării” și „românizării”. Dimpotrivă, după cum reiese din materialele documentare, unii dintre cei invinați de complicitate cu Starăi și a lui Baluh și-a aflat în tabere opuse (K. Galîtki: „...Eu sunt unul dintre acei care au luptat împotriva lui Starăi în problemele privind moldovenizarea. Pe noi ne numeau atunci adepti ai lui Badcov”²³, iar alții au contribuit personal la „demascarea” și invinuirea lui Starăi și a altor „dușmani ai poporului”. Astfel, I.Hriplivăi a fost unul dintre membrii Comisiei speciale a Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina, care în luna iulie 1937 i-a „demascat” pe „naționaliștii” și românizatorii de la Editura de Stat. V.Z. Todres (considerat

și el „dușman al poporului”, exclus, încă o dată, de către Plenara a III-a din componența plenarei, a biroului și a organizației de partid din R.A.S.S.M., destituit din postul de prim-secretar al Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina)²⁴ este autorul „scrisorii informative” de mai sus adresată lui Malenkov și a caracterizării făcute lui Starăi.

Așadar, și în cazul acesta, ca în multe altele pe parcursul represiunilor staliniste, călăii au devenit victime. Or, mulți dintre bolșevicii basarabeni din organele de conducere ale R.A.S.S.M. au fost antiromâni în veterări, adepti ai rusificării, o dată cu abandonarea „latinizării” apărând în rolul de demascatori, iar ulterior unii dintre ei au avut același sfârșit tragic și săngeros ca și emigrantii comuniști din România, care nu au dorit să accepte politica de creare a unei noi limbi și culturi în stânga Nistrului.

Unul dintre cei mai zeloși luptători împotriva „dușmanilor poporului” din R.A.S.S.M. de la sfârșitul deceniului al 3-lea a fost șeful secției agitație și propagandă din cadrul Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina S. Taranov. În timpul discuțiilor la Plenara a III-a din 11–12 septembrie 1937, acesta relata cu mândrie: „...În ceea ce privește demascările lui Baluh și a lui Starăi, eu am făcut mult. Eu am revăzut arhiva și am depistat o serie de documente, despre care secția agitație și propagandă nu știa”²⁵.

Și la Conferința a XI-a a Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina din 21–23 mai 1938 S. Taranov evocă mai multe episoade din lupta sa cu „dușmanii poporului”, accentuând astfel felul cum au fost demascați G. Starăi, M. Baluh, L. Prestescu, precum și o serie de lucrători ai ziarelor:

„În luna mai (1937 – n.a.), menționează S. Taranov, la inițiativa mea a fost pusă la Birou problema Editurii de Stat. Baluh a încercat să obțină din bugetul partidului 200 mii rub. pentru editura de partid. Eu nu am acceptat. Comisia pentru buget la fel nu a acceptat. I s-au repartizat numai 80 de mii. Însă Todres, Golub au pus problema la Birou și au hotărât să-i aloce 130 mii rub. Atunci eu am pus problema privind activitatea diversionistă a Editurii de Stat. Am hotărât să examinăm această problemă și am descoperit acolo un cuib întreg de dușmani...“

Atunci când a fost publicată Constituția stalinistă, C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea a obligat secția agitație și propagandă să ia sub controlul său nemijlocit corectitudinea traducerii în limba moldovenească... Limba

moldovenească eu n-o cunoșteam, iar cu grafia latină mă ciocneam pentru prima oară. Starai și Prestesco erau membri ai colegiului de redacție. Comitetul de Stat pentru Cenzură nu a acceptat această traducere, deoarece nu era efectuată corect (era românească – n.a.). L-am adunat în birou pe oamenii de atunci, care se considerau cunoscători ai limbii moldovenești. A venit Starai. Eu îi spun că traducerea a fost făcută incorrect. Starai întrebă: «D-ia știi limba moldovenească?». Îi răspund: «Nu, nu știu». Atunci el spune: «Sunteți profan în materie de limbă și nu trebuie să vă legați de unele cuvinte». Acest lucru m-a buimăcit...

Prestesco a spus despre mine: a venit un moldovean din Donbas (abia vorbește căte ceva moldovenește). În Donbas nu se vorbește curat moldovenește, acolo se folosesc multe cuvinte rusești.

Mi s-a părut suspect că ei luau în râs oamenii care nu știau limba română.

Din acest punct de vedere am analizat eu lucrul Editurii de Stat din Moldova...

A venit o directivă de la secția presă a C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea despre necesitatea verificării cadrelor de ziaristi... Am cerut fostului Birou să alcătuiască o comisie. Chestiunea a fost discutată timp de un cca și jumătate. Am descoperit acolo un număr considerabil de oameni care mai apoi au fost arestați. Din ei circa 11 persoane au fost curând reprimate²³.

Repreziunile împotriva „dușmanilor poporului” s-au soldat cu lichidarea aproape în totalitate a conducerii de partid raionale și centrale din R.A.S.S.M. Către toamna anului 1937 toți cei 14 președinti ai comitetelor executive raionale erau arestați, iar din cei 9 membri ai Biroului Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina doar 1 își mai exercita funcțiunile²⁴.

După cum specifică primul-secretar al Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din R.A.S.S.M. Borisov la Conferința a XI-a a Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina (21–23 mai 1938), pe parcursul anului 1937 și la începutul lui 1938 organele de partid din R.A.S.S.M. au efectuat un „lucru important” și în privința „curățării redacților ziarelor raionale și regionale, a instituțiilor Editurii de Stat și a Comitetului de Stat pentru Cenzură de spioni trokiști-buhariniști și burghezo-nationaliști și completării presei bolșevice cu cadre bolșevice de încredere...”²⁵

În raportul Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din R.A.S.S.M., din 29 decembrie 1938, „Cu privire la promovarea la munca de conducere în organele de partid, sovietice și economice regionale”, adresat C.C. al P.C.(b) din Ucraina, se arată că pe parcursul anului 1938 au fost înaintate în sistemul de conducere al partidului 33 persoane (în Comitetul Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina – 13, Comitetul Regional al U.L.C.T.M. – 7, redacțiile ziarelor – 12, „casa regională pentru lucru de partid” – 1), în cel sovietic – 89 persoane, economic – 9 persoane²⁶.

Analiza noii componente a Biroului Comitetului Moldovenesc Regional al P.C.(b) din Ucraina, a secretarilor comitetelor raionale de partid și a președintilor comitetelor executive raionale din R.A.S.S.M. de la sfârșitul anului 1937 denotă aceeași neglijare a moldovenilor și dominare totală a alogenilor în aceste structuri (deși în listele descoperite în arhive nu se indică naționalitatea membrilor organizațiilor nominalizate, faptul nu e greu de sesizat, trecând în revistă numele de familie)²⁷. Cei cățiva moldoveni aleși în noua componentă a Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid din R.A.S.S.M. (S. Taranov, reg. Donețk, S. Zeleniuc, reg. Nikolaev; D. Otean, R.A.S.S.M.) pot fi considerați cu greu drept excepție de la regulă, ei fiind total deznaționalizați. Or, nu criteriul național a fost esențial pentru alegerea lor, ci „consecvența ideologică” și „meritele” lor în lupta cu „dușmanii poporului”.

În 1937 Consiliul Comisarilor Poporului din U.R.S.S. a adoptat hotărârea „Cu privire la organizarea zonei interzise” (aprobată de către C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea), ca reacție la declarațiile lui Stalin de la Plenara C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea din 25 februarie – 5 martie 1937 privind trimiterea de către țările capitaliste a „spionilor” și „diversioniștilor” în U.R.S.S. O hotărâre similară adoptă și Consiliul Comisarilor Poporului din R.A.S.S.M., cu scopul de a „închide accesul dușmanului pe din spate, pentru a izgini tot soiul de elemente dușmanoase de pe teritoriul Moldovei care se învecinează direct cu lumea capitalistică”²⁸. În R.A.S.S.M., ca și în toată U.R.S.S., hotărârea respectivă a contribuit la declanșarea „spionomaniei” atât printre conducători, cât și în rândurile populației, începând vânătoarea împotriva originarilor din România și Basarabia (eventual și din alte țări „capitaliste”) și a rufulor și prietenilor lor de pe loc. În felul acesta mulți oameni au fost transformați în complici, iar împreună cu toată populația – și în ostașici ai regimului totalitar bolșevic.

„Dușmanii poporului“ arestați în 1937 au fost judecați, iar în 1938 majoritatea lor au fost împușcați. Din păcate, documentele privind procesele politice din 1938 se păstrează în arhivele fostului KGB, rămânând în continuare inaccesibile pentru cercetători. De aceea, elucidarea acestei pagini necunoscute constituie o sarcină de viitor.

Așadar, analiza documentelor permite să evidențiem cauzele, etapele și particularitățile luptei partidului bolșevic din R.A.S.S.M. împotriva „naționalismului moldovenesc“. În R.A.S.S.M., încă la începutul anilor 30, s-a invocat necesitatea efectuării epurărilor și debarasării de „naționaliștii moldoveni burghezi“, ca urmare a campaniei împotriva „naționaliștilor ucraineni burghezi“ din 1928–1929. Dar până în vara anului 1933, în afară de schimbarea lui L. Madan din postul de președinte al Comitetului Științific Moldovenesc și numirea lui în calitate de secretar științific la aceeași instituție, după cum reiese din documentele descoperite până acum, aici, spre deosebire de Ucraina, alte acțiuni nu s-au întreprins.

Din iulie 1933, după Plenara C.C. al P.C.(b) din Ucraina, care s-a răfuit cu conducerea „naționalistă“ a acestui partid, organele bolșevice din R.A.S.S.M. îl va înălțura pe „moldovenizatorii originaliști“, a căror „linie lingvistică“ în condițiile trecerii la grafia latină nu mai convenea organelor de partid de la Kremlin și, în consecință, nici celor din stânga Nistrului. Pentru promotorii centralismului și rusificării de la Moscova și din R.A.S.S.M. exemplul Ucrainei era edificator, ca să mai permită sublimierea „originaliștii moldovenesci“, chiar și într-o formă primitivă. Se pare totuși că „originaliștii“ din R.A.S.S.M. au fost persecuți nu atât pentru orientarea și conținutul activității lor, cât pentru originea lor socială și pentru faptul că erau tutelați ori întrețineau legături cu „naționaliștii ucraineni“. Pentru a se debarașa de „originaliști“, conducerea de partid din R.A.S.S.M. a preluat argumentele „românizatorilor“, reproșându-le primilor orientarea spre izolare și separarea moldovenilor din R.A.S.S.M. de cei din Basarabia. În același timp, liderii politici din R.A.S.S.M. s-au împotrivit apropierea culturală și lingvistică eficiente a tuturor moldovenilor, înălțându-i și învinuindu-i pe „românizatori“ că doresc să înlocuiască conducerea bolșevică cu una „burghezo-naționalistă“. Înălțarea „românizatorilor“ a inceput în ianuarie 1934, în special după Conferința a IX-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid care a extins învinuirile de

„naționalism burghez moldovenesc“ și asupra acestora numiți „românizatori“. A fost vorba doar de începutul luptei împotriva „românizatorilor“ care va continua, mult mai tragic, în anii 1937–1938. Campania din 1933–1934 împotriva „naționalismului moldovenesc“ a permis forțelor centraliste și rusificate să-i înălțe pe unii dintre adversarii săi politici și să-și extindă puterea, pregătind astfel terenul pentru distrugerea definitivă a anticentraliștilor și anihilarea oricăror tendințe naționale din R.A.S.S.M.

Tintă represiunilor politice din vara anului 1937 din R.A.S.S.M. au fost emigranții comuniști din România și Basarabia, activiștii de partid și oamenii de cultură din stânga Nistrului, în special promotorii „latinizării“ și adeptii unității etnoculturale a românilor din R.A.S.S.M., Basarabia și România. Demascatori au fost rusificatorii, adeptii ai „independenței“ lingvistice și culturale a moldovenilor din R.A.S.S.M., printre care aflăm mulți emigranți comuniști din Basarabia. Deja în toamna anului 1937, rusificatorii din Basarabia, R.A.S.S.M. și alte regiuni ale U.R.S.S., chiar și unii care au contribuit nemijlocit la demascarea și arestarea „românizatorilor“, s-au pomenit ei însăși în rolul de victime.

Spre deosebire de alte republici din U.R.S.S., compoziția națională a elitelor politice și culturale din R.A.S.S.M. era foarte heterogenă. Acest fapt a condus la condamnarea, în afară de români din Basarabia și R.A.S.S.M., și a multor evrei, ruși, ucraineni. Deși emigranții comuniști din România și Basarabia, în special evrei, au avut vizuri opuse în problema „construcției“ lingvistice și culturale din R.A.S.S.M., ei au rămas loiali și devotați „patriei socialismului“. În poftă acestui fapt, și unii și alții au avut parte de același sfârșit tragic și săngeros.

După cum au remarcat cercetătorii, scopul represiunilor staliniste din anii 30 a fost distrugerea elitelor naționale care au contribuit, în anii 20, la o anume renaștere națională. „Dacă în întreaga U.R.S.S. aceste epurări par să lovească orbește, sublinia Hélène Carrère d'Encausse, la periferie răjuinca lor este evidentă. Ele permit distrugerea sistematică a vechilor elite și a elitelor instaurate în anii 20. În ajunul războiului, consecința epurărilor este clară. Stalin face loc unei noi elite care va întrupa o nouă concepție a relațiilor dintre națiunile Uniunii Sovietice, o concepție vădită înegalitară, reluare a trecutului imperial. Este concepția unei federații de inegali, care nu se va declara oficial decât în 1945.“¹⁰¹

NOTE

1. Carrère d'Encausse H., op. cit., p. 19–29; Авторханс А., op. cit., p. 25–44.
2. Волкогонов Д., Триумф и трагедия. Политический портрет И.В.Сталина, Barnaul , 1990, vol. 1, part. 2, p. 211.
3. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 3634, fila 51.
4. Medvedev R., Despre Stalin și stalnism, București, 1991, p. 218.
5. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 3627, fila 16.
6. Ibidem, dosar. 3610, fila 91.
7. Ibidem, dosar. 3650, fila 1.
8. Ibidem, dosar. 3710, fila 49.
9. Ibidem, dosar. 3635, filele 9–10.
10. Ibidem, dosar. 3883, fila 177.
11. Ibidem, dosar. 3769, fila 4.
12. Ibidem, dosar. 3758, fila 18.
13. Ibidem, dosar. 3761, fila 14.
14. Мовилнун Н., Морару А., Кондамнай ла мозарт. În: *Hucmry*, 1989, nr. 2, p. 156–158; Idem, Калварул сау пажинъ инедите дин вяца пүй Геордий Малаї. În: *Hucmry*, 1989, nr. 1, p. 135–137; Idem, Десятие: Д. Митес. În: *Hucmry*, 1989, nr. 6, p. 139–157.
15. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 3761, filele 1–15.
16. Kostiuk H., op. cit., p. 127–128.
17. A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1, dosar. 3717, fila 101.
18. Ibidem, dosar. 3365, fila 20.
19. Ibidem, fila 25.
20. Ibidem, dosar. 3629, filele 4, 41, 50, 51, 61.
21. Ibidem, dosar. 3665, fila 18.
22. Ibidem, dosar. 3629, fila 51.
23. Ibidem, fila 2.
24. Ibidem, fila 166.
25. Ibidem, dosar. 4087, filele 289, 294, 295.
26. Ibidem, dosar. 4086, fila 91; dosar. 4088, fila 79.
27. Ibidem, filele 113–114.
28. Ibidem, dosar. 3794, filele 3–4.
29. Ibidem, dosar. 3828, filele 24, 27.
30. Ibidem, dosar. 4087, fila 177.
31. Carrère d'Encausse H., op. cit., p. 25; idem, Victorieuse Russie, Paris, 1992, p. 61–65.

ÎNCHEIERE

Orientarea și stabilirea priorităților politicii etnoculturale din R.A.S.S.M. au devenit, încă înainte de crearea R.A.S.S.M., cea mai disputată problemă, scoțând la iveală contradicțiile dintre emigranții din România (în majoritate evrei), unii emigranți basarabeni, pe de o parte, și cei mai mulți dintre emigranții basarabeni (în temei evrei, ruși, ucraineni), pe de altă parte. Astfel, în cadrul ședinței Comitetului de Organizare al R.A.S.S.M. din 24 august 1924 a avut loc o primă confruntare dintre așa-zisii „românizeratori“ (G. Starâi) și „moldovenizeratori“ (A. Grinštein, I. Badcev), urmând apoi disputa dintre I. Die, emigrant comunist din România, secretar al grupului de inițiativă pentru crearea R.A.S.S.M., și persoane influente din conducerea bolșevică de la Kiev și Moscova.

„Românizeratorii“, plecând de la concepția extinderii „revoluției proletare“ și a „puterii sovietice“ în lumea întreagă, inclusiv în România, pledau pentru păstrarea unității lingvistice și culturale a moldovenilor din stânga Nistrului și România, pentru dezvoltarea „limbii moldovenești“ pe baza limbii române și a grafiei latine. Ei nu erau strâimi de ideea creării în viitor a unui stat sovietic românesc și a intrării lui în cadrul U.R.S.S. „Moldovenizeratorii“ optau pentru crearea în R.A.S.S.M. a unei limbi și culturi noi, deosebite de limba și cultura română, pentru izolare lingvistică și culturală a moldovenilor din această zonă. Deși nu negau necesitatea extinderii revoluției în România, ei nu acceptau perspectiva constituirii unei unități teritorial-politice, etnoculturale și lingvistice a moldovenilor din R.A.S.S.M. și Basarabia cu cei din România. Or, constituirea unei asemenea unități periclită interesul și amula proiecte mai vechi ale șoviniștilor ruși și ucraineni privind izolare și assimilarea românilor din stânga Nistrului, Basarabia ori chiar și din „vechea Moldovă“.

„Construcția lingvistică” întreprinsă în R.A.S.S.M. în anii 1926–1931, care se rezuma la inventarea unei „limbi moldovenești literare” pe baza graiului popular, avea drept obiectiv principal justificarea unei identități moldovenești deosebite de cea română. Ea constituia, de fapt, o expresie a pretențiilor teritoriale sovietice față de România, o încercare de a îndrepta viitoarea ocupare a Basarabiei.

Caracterul pur politic al acestei acțiuni s-a remarcat din chiar momentul punerii ei în practică, manifestându-se clar în timpul disputelor. Printre „moldovenizatori” s-au evidențiat două opinii. Unii pledau în favoarea „limbii moldovenești” corespunzătoare doar graiului moldovenilor din R.A.S.S.M. (în „și”, „și”), iar alții optau pentru o „limbă moldovenească” care să aibă la bază și graiul moldovenilor din Basarabia. Ultimii, ca și „românizatorii”, sperau la o eventuală „unire” a moldovenilor din R.A.S.S.M. cu cei din Basarabia sau chiar și cu cei de dincolo de Prut. În vizionarea lor, ceea ce se întreprindea în acest sens în R.A.S.S.M. reprezenta „repetiția generală” a „construcției lingvistice” în Basarabia.

Totuși, contrar așteptărilor unora dintre „moldovenizatori”, politica lingvistică promovată în R.A.S.S.M. în 1926–1931 nu a contribuit la apropierea moldovenilor de pe cele două maluri ale Nistrului și nici la revoluționizarea situației din Basarabia, ci la degradarea culturală și la deznaționalizarea românilor transnistreni.

Introducerea și apoi interzicerea grafiei latine în R.A.S.S.M. au fost determinate de orientările politicii interne și externe și de considerențele strategice generale ale U.R.S.S. de la o etapă sau alta. Încadrându-se într-un proces mai amplu de „latinizare” a scrierii popoarelor neruse, trecerea la grafia latină în R.A.S.S.M. și orientarea spre unificarea cultural-lingvistică a „moldovenilor” și „românilor” s-au însăptuit cu scopul de a revoluționiza și sovietiza Basarabia și România, constituind, de fapt, o expresie a expansionismului sovietic.

În polida scopului urmărit de U.R.S.S., introducerea grafiei latine în R.A.S.S.M. corespunde intereselor național-culturale vitale ale românilor. Înțelegând acest lucru, o mare parte a comuniștilor din R.A.S.S.M. au considerat prioritară, conform intereselor strategice ale U.R.S.S., promovarea unei politici nu de unificare, ci de divizare și de deznaționalizare a românilor transnistreni. Această grupare numeroasă a comuniștilor din

R.A.S.S.M. și-a impus punctul ei de vedere pe tot parcursul anilor 20, chiar și atunci când celelalte popoare de la periferia imperiului sovietic trecuseră deja la grafia latină și se purtau discuții privind trecerea la grafia latină a rușilor. La începutul anilor 30, prin sabotaj, aceștia nu au permis ca obiectivele „latinizării” în R.A.S.S.M., fixate în documentele de partid, să fie realizate deplin. Totuși, din punct de vedere cultural-lingvistic, „latinizarea” în R.A.S.S.M. a contribuit, într-o oarecare măsură, la frânrarea declinului spiritual și a procesului de deznaționalizare a populației.

În condițiile complexe din a doua jumătate a anilor 30 – tensionarea relațiilor internaționale și ascensiunea hitlerismului în Germania, tendința U.R.S.S. de a construi „comunismul” și de a deveni o supraputere mondială – păstrarea grafiei latine însemna menținerea unei barieră în calea rusificării și a „cimentării” statului sovietic. Pentru R.A.S.S.M., păstrarea grafiei latine mai însemna și conservarea conștiinței și a culturii naționale. De aceea, începând cu anul 1936 (în R.A.S.S.M. hotărârea privind trecerea „limbii moldovenești” de la grafia latină la cea rusă a fost adoptată la 27 februarie 1938, însă această dată nu a marcat începutul „noului curs”, ci sfârșitul unei etape a politicii de represiuni, declanșate în iulie 1937, „curățarea” și arestarea în fond a tuturor „dușmanilor poporului” și a „spionilor moldo-români”, care activau în organele de partid și de stat, în redacții, edituri etc.), s-a revenit la valorile rusești „tradiționale”: limba și „grafia rusă”. În R.A.S.S.M., tot tradițional, rusificarea a fost însoțită de „deromânizare”, transnistrenii fiind transformați într-o pepinieră a antiromânișmului în U.R.S.S.

O dată cu acapararea puterii și recucerirea fostelor ținuturi naționale ale Imperiului Rus, bolșevicii s-au văzut nevoiți să acorde o serie de drepturi național-culturale republicilor sovietice. Or, în condițiile constituirii federației de „state suverane”, garantarea formală a acestor drepturi era absolut necesară, pentru a deosebi politica sovietică de cea țaristă, pentru a căștiga increderea popoarelor neruse.

După crearea R.A.S.S.M., conducerea acesteia, în conformitate cu hotărârile partidului, în special ale Congresului al X-lea al P.C.(b) din Rusia (1921), a inițiat politica de „moldovenizare”, care constă în asigurarea egalității depline a „limbii moldovenești” cu limba rusă și cea ucraineană, implantarea și utilizarea ei în toate sferele vieții din R.A.S.S.M., precum

și politica de „indigenizare”, adică de promovare a cadrelor naționale în instituțiile de stat și în organizațiile de partid.

În pofida hotărârilor luate de către organele de partid și de stat din R.A.S.S.M., „moldovenizarea” și „indigenizarea” au eșuat. A fost vorba, după cum reiese din documente, de o împotrivire deschisă sau camuflată a nemoldovenilor, care, constituind majoritatea în structurile de partid și de stat, și-au sabotat propriile lor hotărâri.

Până la sfârșitul anilor 20, demnitarii din R.A.S.S.M. substituiau, de fapt, „indigenizarea” prin „moldovenizare”, considerând că organizarea cursurilor de studiere a „limbii moldovenești” și însușirea ei de către funcționarii alogeni însemna, implicit, și soluționarea problemei cadrelor naționale în R.A.S.S.M.

La începutul anilor 30, în legătură cu ceea ce se întâmpla cu cursurile de însușire a „limbii moldovenești”, pe de o parte, și periclitarea planurilor de „construcție socialistă” în R.A.S.S.M. și de înfăptuire a „revoluției proletare” în Basarabia, pe de altă parte, problema „moldovenizării” și „indigenizării” devine prioritară pentru organele de partid și de stat din stânga Nistrului. Acest fapt era determinat și de hotărârile Congresului al XVI-lea al P.C.(b) din toată Uniunea (1930) privind intensificarea luptei, în primul rând, împotriva șovinismului rus. Spre deosebire de anii 20, când în instituțiile din R.A.S.S.M. erau admisi și unii „specialiști burghezi” moldoveni, în anii 30 se insista asupra promovării exclusive a comuniștilor moldoveni din rândurile muncitorilor și țărănilor.

Paradoxul politiciei naționale de la începutul anilor 30 din R.A.S.S.M. constă în emiterea hotărârilor privind implementarea limbii române și promovarea cadrelor băstinașe în instituțiile de stat și intensificarea, în același timp, a luptei împotriva cadrelor naționale, sub paravanul luptei împotriva „naționalismului burghez”.

În a doua jumătate a anului 1937, politica etnoculturală din R.A.S.S.M. se modifică din nou, în rezultatul reluării de către Stalin a vechilor precepte tariste despre rolul deosebit și superioritatea poporului rus în raport cu celelalte popoare și culturi din U.R.S.S. și intensificării centralizării. „Moldovenizarea” și „indigenizarea” nu mai figurau pe ordinca zilei. Scopul represiunilor inițiate de Stalin era distrugerea elitelor indigene care au contribuit la o oarecare regenerare a proprietăților culturii și popoare și crearea

altele, pentru a promova centralizarea și rusificarea. Deși în R.A.S.S.M., în virtutea unor circumstanțe specifice, nu a existat o elită politică și culturală românească, iar cei mai mulți dintre conducătorii și demnitarii de stat erau adepti ai rusificării și ucrainizării, acest fapt nu i-a salvat. După cum se va vedea, mașinaria represiunilor din U.R.S.S. nu a ținut cont de nuanțe, secerându-i atât pe eventualii oponenți ai centralizării și rusificării, cât și pe unii din adeptii acestui curs.

Deși în R.A.S.S.M. pe parcursul anilor 20–30 a fost creat un sistem de învățământ de toate gradele, nu putem vorbi totuși despre existența unui învățământ modern, eficient și, cu atât mai mult, național. Organizarea sistemului școlar și școlarizarea copiilor erau considerate niște campanii politice care trebuiau înfăptuite într-un termen foarte scurt și fără o pregătire suficientă a cadrelor, în lipsa unei infrastructuri și a unei baze tehnico-materiale corespunzătoare. În pofida afirmațiilor oficiale despre școlarizarea tuturor copiilor de vîrstă școlară din R.A.S.S.M. există mărturii care atestă o frecvență scăzută a școlilor. Chiar și faptul că în 1931–1936 nu a crescut numărul copiilor români din școlile primare, deși numărul total al copiilor de vîrstă respectivă s-a mărit, constituie un indiciu al școlarizării incomplete a copiilor români din R.A.S.S.M. În raport cu elevii ucraineni, români au fost slab reprezentați în școlile medii de specialitate, mai ales în instituțiile cu profil economic, industrial, bancar. Cele trei școli superioare românești din R.A.S.S.M. – Institutul Pedagogic, Institutul Agricol, Școala Superioară de Partid – aveau o reputație proastă, absolvenții lor fiind considerați inferiori celor din alte centre de învățământ superior din Ucraina. În condițiile când majoritatea învățătorilor români din școlile primare și secundare aveau doar studii începătoare și medii incomplete, iar cei din școlile profesionale și medii speciale nu cunoșteau „limba moldovenească” și predau în rusă, calitatea învățământului era foarte scăzută, iar nivelul de instruire al populației românești din R.A.S.S.M. era redus. Către începutul anului 1938, în R.A.S.S.M. existau, conform datelor oficiale minimalizate, fapt recunoscut chiar de liderul Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, înca 50 000 de analfabeti. O influență extrem de negativă asupra procesului de învățământ a avut-o orientarea politică spre crearea unei limbi și culturi „moldovenești”, deosebite de limba și cultura română, condiționând lipsa programelor, a manualelor, a literaturii românești,

calitatea pregătirii învățătorilor etc. De fapt, o instruire națională „moldovenească” autentică în R.A.S.S.M. nici nu putea fi realizată, în condițiile în care activiștii și funcționarii nemoldoveni alcătuiau majoritatea în instituțiile de partid, de stat și administrative, când ei promovau, tacit ori deschis, rusificarea și ucrainizarea.

În lipsa unui învățămînt eficient în limba maternă, în R.A.S.S.M. nu s-a putut dezvolta o cultură „moldovenească” modernă. Sub influența ideilor proletcultiste stângiste din Rusia, condeierii din R.A.S.S.M. au purces la crearea unei literaturi pe înțelesul „oamenilor muncii”, utilizând limbă vorbită de populația „moldovenească” din acea zonă. Chiar dacă în anii „latinizării” literatura sovietică „moldovenească” din R.A.S.S.M. a evoluat lingvistic, în raport cu anii 20, ea totuși nu a putut depăși primitivismul artistic și provincialismul, reprezentând o formă specifică a agitației pentru puterea sovietică.

Rolul specific al presei din R.A.S.S.M., ca și al literaturii, în afară de creșterea și educarea primei generații de scriitori bolșevici moldoveni, a constat în implementarea „limbii moldovenești” și în cultivarea antiromânișmului.

În legătură cu obiectivele politice urmărite – crearea „limbii moldovenești” și a „poporului moldovenesc”, deosebite de limba română și poporul român – prima și unică instituție științifică organizată de către oficialitățile din R.A.S.S.M. a fost Comitetul Științific Moldovenesc, compus inițial din secția lingvistică, iar mai apoi și din secția istorie. Activitatea și compoziția acestei instituții au depins nemijlocit de schimbările survenite în politica națională din U.R.S.S. și R.A.S.S.M. Sarcina cea mai dificilă, nesoluționată până în 1940, a fost scrierea istoricii „poporului moldovenesc”. Or, nu fuseseră încă identificate documentele și lucrările istorice necesare, nu fusesese elaborată „o concepție sovietică coerentă” privind etiogeneza „poporului moldovenesc”. Prin aceasta se explică în parte (nu trebuie neglijate, desigur, interesul politic și trecutul revoluționar ale autorilor) și predilecția istoricilor din R.A.S.S.M. pentru istoria contemporană: mișcarea ilegalistă și războiul civil, „ocuparea românească” în Basarabia etc.

Arta sovietică „moldovenească” din R.A.S.S.M. s-a născut în condițiile luptei împotriva „românizerilor”. Respingând „cultura burgheză românească”, substituind tradițiile autentice moldovenești și orientându-se

spre cultura rusă și cea ucraineană, arta „moldovenească” din R.A.S.S.M., ca și învățămîntul, literatura, presa, știința, nu a constituit un instrument de renaștere culturală și națională a românilor transnistreni, ci unul de indoctrinare ideologică, de rusificare și ucrainizare a lor.

Analiza documentelor permite să evidențiem cauzele, etapele și particularitățile luptei partidului bolșevic din R.A.S.S.M. împotriva „naționalismului moldovenesc”. În R.A.S.S.M., încă la începutul anilor 30, s-a invocat necesitatea efectuării epurărilor și debarasării de „naționaliști moldoveni burghezi”, ca urmare a campaniei împotriva „naționaliștilor ucraineni burghezi” din 1928–1929. Dar, după cum reiese din documentele descoperite până acum, până în vara anului 1933, în afară de schimbarea lui L. Madan din postul de președinte al Comitetului Științific Moldovenesc și numirea lui în calitate de secretar științific la aceeași instituție, aici, spre deosebire de Ucraina, alte acțiuni nu s-au întreprins.

Din iulie 1933, după Plenara C.C. al P.C.(b) din Ucraina, care s-a răsuflat cu conducerea „naționalistă” a acestui partid, organele bolșevice din R.A.S.S.M. îi va înălțura pe „moldovenizerii originaliști”, a căror „linie lingvistică”, în condițiile trecerii la grafia latină, nu mai convenea organelor de partid de la Kremlin și, respectiv, nici celor din stânga Nistrului. Pentru promotorii centralismului și rusificării de la Moscova și din R.A.S.S.M. exemplul Ucrainei era edificator, ca să mai permită sublinierea „originalității moldovenești”, chiar și într-o formă primitivă. Se pare totuși că „originaliștii” din R.A.S.S.M. au fost persecuți nu atât pentru orientarea și conținutul activității lor, cât pentru originea lor socială și pentru faptul că erau tutelați ori înrețineau legături cu „naționaliștii ucraineni”. Pentru a se debarasa de „originaliști”, conducerea de partid din R.A.S.S.M. a preluat argumentele „românizerilor”, reproșându-le primilor orientarea spre izolare și separarea moldovenilor din R.A.S.S.M. de cei din Basarabia. În același timp, liderii politici din R.A.S.S.M. s-au împotrivit apropierii culturale și lingvistice eficiente a tuturor moldovenilor, înălțându-i și învinuindu-i pe „românizeri” că doresc să înlocuiască conducerea bolșevică cu una „burghezo-naționalistă”. Înlăturarea „românizerilor” a început în ianuarie 1934, în special după Conferința a IX-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid care a extins învinuirile de „naționalism burghez moldovenesc” și asupra așa-numiților „românizeri”. A fost doar

începutul luptei împotriva „românizerilor”, care va continua, mult mai tragic, în anii 1937–1938. Campania din 1933–1934 împotriva „naționalismului moldovenesc” a permis forțelor centraliste să rusifice și să extindă puterea, pregătind astfel terenul pentru distrugerea definitivă a anticanalilor și anihilarea oricărui tendințe naționale din R.A.S.S.M.

Tintă represeiunilor politice din vara anului 1937 din R.A.S.S.M. au fost emigranții comuniști din România și Basarabia, activiștii de partid și oamenii de cultură din stânga Nistrului, în special promotorii „latinizării” și adeptii unității etnoculturale a românilor din R.A.S.S.M., Basarabia și România. Demascatorii au fost rusificatorii, adeptii ai „independenței” lingvistice și culturale a moldovenilor din R.A.S.S.M., printre care aflăm mulți emigranți comuniști din Basarabia. Deja în toamna anului 1937, rusificatorii din Basarabia, R.A.S.S.M. și alte regiuni ale U.R.S.S., chiar și unii care au contribuit nemijlocit la demascarea și arestarea „românizerilor”, s-au pomenit ei însăși în rolul de victime.

Spre deosebire de alte republici din U.R.S.S., compoziția națională a elitelor politice și culturale din R.A.S.S.M. era foarte heterogenă. Acest fapt a condiționat condamnarea nu numai a românilor din Basarabia și R.A.S.S.M., ci și a multor evrei, ruși, ucraineni. Deși emigranții comuniști din România și Basarabia, în special evrei, au avut vizuri opuse în problema „construcției” lingvistice și culturale din R.A.S.S.M., ei au rămas loiali și devotați „patriei socialismului”. În poftida acestui fapt, și unii și alții au avut parte de același sfârșit tragic și săngeros.

DOCUMENTE

Nr. 1

4 februarie 1924, Moscova. Memorandum privind necesitatea creării Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, adresat de către un grup de inițiativă C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea.

*Совершенно секретно
В ЦК РКП(б), кроме в ЦК КП(б)У*

Срочно

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА О НЕОБХОДИМОСТИ СОЗДАНИЯ МОЛДАВСКОЙ СОВЕТСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

После февральской революции в 1917 году, когда старое буржуазное государство переживало свои предсмертные судороги, в Заднестровской провинции, в Бессарабии, присоединенной к России в 1812 году, возникла мелкобуржуазная красная организация, которая создала потом свое собственное правительство, т. н. „Сфатул Цркви“. Это правительство под влиянием политической конъюнктуры того времени старалось добыть автономию этой молдавской области. В состав правительства вошли мелкобуржуазные, а также явно буржуазные националистически-шовинистически настроенные элементы: Чутурину, Ерхан, Никулец и др. (правые эсера).

Румынское правительство не последнюю роль играло в этих событиях, и потому, когда русская армия в Румынии окончательно разложилась и русские солдаты начали стихийно возвращаться домой, правительство „Сфатул Цркви“ обратилось за помощью к Украинской Раде и Румынии. Правительство последней откликнулось и 5/1-1918 года при одобрении Антантовских и особенно французских дипломатов, две румынские дивизии вторглись в пределы Бессарабии и, под предлогом обескровления источников снабжения для армии, заняли ее. Советская Россия, тогда занятая Брест-Литовским миром, мало могла уделять внимания и сил этим событиям. Все же Советское правительство делало все, что могло, и в результате своих усилий, 9/3-1918 г.

в Одессе был подписан бывшим премьером Румынии генералом Авереску и тов. Раковским договор, по которому Румыния обязывалась очистить в 2-месячный срок Бессарабию от своих войск. Однако, быстрое развитие событий и особенно вторжение немцев на Украину помешало Советскому правительству настаивать на своевременном исполнении этого договора, и последний остался только на бумаге. Подписьк этого договора пыталась увезен в Румынию бывшим членом автономной верховной Русско-Румынской коллегии по русско-румынским делам Брашеваном.

Румынии удалось вырвать от „Сфатул Црэй“ т. н. „Торжественное постановление о присоединении Бессарабской республики к Румынскому королевству“. Обстоятельства, при которых Румыния удалось добиться своей цели, хорошо известны Советскому правительству и нашим партийным органам. Нужно только напомнить, что „союзники“, призвавшие потом официально это присоединение, без ведома и участия в этом решении Советского правительства и вопреки позиции в этом вопросе Сословных Штатов Америки, в свое время также гарантировали своевременный уход румынских войск из Бессарабии.

С тех пор прошло почти 6 лет, Румынское правительство создало в Бессарабии режим насилиственной румынизации края и национального угнетения: режим белого террора, сопровождающегося пытками средневековая, произвола и грабежа. Сотни, тысячи рабочих, крестьян и трудовой интеллигентии были расстреляны в Бессарабии под предлогом борьбы с большевизмом. Даже буржуазные элементы этой провинции, смотревшие когда-то на румын как на избавителей от „большевистских ужасов“, возмущены румынской администрацией. В прошлом году бессарабские депутаты и сенаторы (между ними тот же Никулец) в румынском парламенте указывали на ужасы, которые происходят в Заднестровской провинции. С их слов видно, что даже местная буржуазия предпочла бы советский режим румынскому. И действительно, больше чем с уверенностью, на основании личных наблюдений и высказанный от разговоров с беженцами, можно утверждать, что, исключая крупно-помещичью верхушку, нет ни одного элемента в сельском и городском населении, который бы не добивался освобождения от румынской оккупации и присоединения к СССР.

В целях борьбы с рабочим и коммунистическим движением, а также проживанием недивольства края, румынское правительство усилило полицию, жандармерию и вело осадное положение. Край был выделен на особое попечение, и 15 октября 1922 года был выведен институт бессарабского генерал-губернаторства. На должность генерал-губернатора, непосредственно подчиненного совету министров, был назначен полк-генерал Попович, пользующийся неограниченной властью. Таким образом, Бессарабия дикатилась

от республики и социальной революции до провинции, подчиняющейся произволу неограниченного взаимы.

Само собой разумеется, что колебание управления Бессарабией только углубляет враждебность населения к старому королевству Румынии, и мы полагаем, что, в интересах СССР и социальной революции, необходимо сделать все возможное для использования этого настроения. На левом берегу Днестра, в бывших Херсонской и Каменец-Подольской губерниях, живут компактной массой не менее 500 000–800 000 (по утверждениям румын до 2 000 000) молдаван, обладающих своим особым национальным бытом и говорящих на румынском диалекте, молдавском языке. Это население занимает не менее 16 000 кв. верст. В силу того, что оно расположено в пограничной полосе, оно, по соображениям чисто военного свойства, пользуется особыми заботами о своем экономическом благоустройстве. Если к этому добавить специфические культурные интересы молдавского населения, то, исходя из этнографического момента на основе советской национальной политики, можно было бы создать автономную социально-политическую Молдавскую единицу в пределах УССР или в системе СССР. На наш взгляд, подобной единицей могла бы быть Молдавская Советская Социалистическая Республика.

Создание подобной республики повлечет целый ряд последствий внутреннего (с точки зрения непосредственных интересов СССР) и международного свойства.

1. Организация молдавского населения в политико-административную единицу способствовало бы поднятию экономического и культурного уровня населения. Консолидация этого последнего, с точки зрения СССР, тем более необходим, чем вероятнее возможность, рано или поздно, военных конфликтов, во времена которых необходим обеспеченный, лишенный недовольства, пограничный тыл.

2. Молдавская республика может сыграть ту же роль политического-пропагандистского фактора, что и Белорусская республика по отношению к Польше, и Карельская – по отношению к Финляндии. Она служила бы объектом привлечения внимания и симпатий бессарабского населения и дала бы еще больший повод претендовать на воссоединение с ней Заднестровья.

С этой точки зрения направляется необходимость создания именно социалистической республики, а не автономной области в пределах УССР. Объединение Приднестровья и Заднестровья служило бы стратегическим клином СССР по отношению и к Балканам (через Добруджу), и к Центральной Европе (через Буковину и Галицию), который СССР мог бы использовать в качестве площадки в военных и политических целях.

Теперь, когда международное положение СССР кардинально изменилось и еще больше изменится к лучшему, более, чем когда бы то ни было, допустима вероятность обратного получения Бессарабии. Часть румынской буржуазии уже склоняется в этом направлении, надеясь получить взамен Бессарабии золотой румынский фонд, находящийся в Москве, с целью избежнуть при его помощи окончательного и финансового краха. Подобный исход предстоящих румыно-российских переговоров тем более возможен, если принять во внимание ослабление единства в среде Малой Антанты, с одной стороны, и значение румыно-польского союза вследствие франко-чешского соглашения — с другой. Отказ Бессарабии от Румынии с свою очередь повлечет ряд последствий международного характера.

1. Прежде всего этот факт подрывает единство национально консолидированной „Великой Румынии“ и нанесет удар моральному авторитету буржуазии, бравирующей до сих пор реализацией национального румынского идеала.

2. Этот же факт послужит лишним импульсом в стремлении новоприсоединенных (к Румынии) провинций к своему национальному самоопределению. Устройство же национальных меньшинств (болгар, гагаузов, живущих в пределах будущей Молдавской республики) послужит примером для национальных меньшинств, населяющих старое королевство Румынии.

3. Будущая аграрная реформа Бессарабии должна оказать неизмеримо великое значение на крестьянское движение в самой Румынии, не говоря уже о значении приближения границ Советского Союза, которое (приближение) окажет то же влияние на коммунистические рабочие движения самой Румынии.

4. Распространение Советской власти на пределы Бессарабии имеет тем большее значение, что этот край упирается на севере и востоке о Буковину и Галицию, русинское население которых всецело на стороне УССР и СССР, а на юге — о Добруджу с болгарским населением.

Все эти факты, вместе взятые, несомненно окажут сильное идейное влияние на окружающие области, и, при соответственной международной обстановке, могут революционизировать все положение на Балканском полуострове.

Исходя из вышеуказанных сопротивлений, мы предлагаем создание МОЛДАВСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ. Срочность разрешения этого вопроса вызывается необходимостью возможности, по нашему мнению, возобновления румыно-российских переговоров, с одной стороны, и необходимостью, в случае положительного разрешения затронутой нами проблемы, проведения агитационных кампаний на местах за начало новых работ, когда общественная жизнь неизбежно временно замрет, с другой. Эта срочность вызывается приходящими обстоятельствами: необходимостью устройства и колонизации бессарабских беженцев

и демобилизованных красноармейцев молдаван, легко поддающихся в связи антисоветской пропаганды.

Поэтому мы и просим разрешить затронутый вопрос в срочном порядке, поставив его на разрешение ближайшего заседания Политбюро ЦК РКП(б).

Г. КОТОВСКИЙ, командир II кавалерийского корпуса (бессарабец)

А. БЭДУЛЕСКУ, представитель Балканской Коммунистической Федерации, Румынской Коммунистической партии и НСКН

Павел ТКАЧЕНКО, бывший секретарь Обласкома коммунистической организации Бессарабии и член коммунистического центра Румынской коммунистической организации

Сол. ТИНКЕЛЬМАН (С. ТИМОВ), бывший член ЦК КСМ Бессарабии, бывший член редколлегии партограна, бывший член Румынской компартии при балканской Коммунистической Федерации

А. НИКОЛАУ, бывший член Автономной Верхней комиссии по русско-румынским делам, партбилет № 427310, парттаж с 1917 года (с 1907 года — член Румынской СДРП)

А. ЗАЛИК, бывший член Румынского Ревкома и Президиума Одесского отдела международной пропаганды, партбилет № 280271, член партии с 1918 года (в Румынской СДРП с 1914 года)

Ион ДИК, бывший секретарь Румынского Всесоюзного Ревкома (преподаватель вуза), партбилет № 123864, парттаж с 1917 года. В Румынской СДРП с 1909 г.)

Т. ДИАМАНДЕСКУ, бывший организатор Румынской революционной полевой батареи

Т.А. КИОРАН, заведующий Румынским сектором коммунистического университета национальных меньшинств Запада, партбилет № 128250

В. ПОПОВИЧ, партбилет № 128253

Секретарь инициативной группы Ион Дик
Москва, 4 февраля 1924 г.

Traducere

Strict confidențial

Comitetul Central al P.C.(b) din Rusia

copia: Comitetul Central al P.C.(b) din Ucraina

Urgent

MEMORIU PRIVIND NECESITATEA CREĂRII REPUBLICII SOVIETICE SOCIALISTE MOLDOVENEȘTI

După revoluția din februarie 1917, cind vechiul stat borghez trecea prin agonie morții, în provincia de dincolo de Nistru, în Basarabia, alipită la Rusia în anul 1812, a apărut o organizație tîrnată, care și-a creat propriul

asa-numitul „Statul Tânăr”. Acest guvern, sub influență conjunctură politică a timpului, se strădua să obțină autonomia regiunii moldovenești. În compoziția guvernului au intrat elemente mic-burgheze precum și elemente de orientare clară burghezo-naționalistă și șovină: Ciugureanu, Erhan, Inculeț și alții (eseri de dreapta).

Un rol decisiv în acele evenimente l-a jucat Guvernul României, care mai târziu, când armata rusă din România s-a descompus definitiv și soldații ruși au început să intreacă în mod sporit acasă, guvernul „Statul Tânăr” s-a adresat după ajutor Radei Ucrainene și României. Guvernul României a reacționat și la 5.1.18, fiind încurajată de diplomații Antantei, și mai ales de către cei francezi, două divizii românești au năvălît pe teritoriul Basarabiei și, pe motiv de a asigura sursele de aprovizionare a armatei, au ocupat-o. Rusia Sovietică, angajată în tratativele de la Brest-Litovsk, a reușit să acorde puțină atenție și forțe acestor evenimente. Și totuși, Guvernul Sovietic a făcut tot ce a putut și, în urmă eforturile sale, la 9 martie 1918 a fost semnat la Odesa de către fostul premier al României generalul Averescu și tov. Rakovski un tratat, conform căruia România își asumă obligația să creeze timp de 2 luni Basarabia de trupele sale. Însă desfășurarea rapidă a evenimentelor, și mai ales invazia nemților în Ucraina, a impiedicat Guvernului Sovietic să insiste asupra îndeplinirii la timp a acestui tratat, și acesta a rămas doar pe hârtie. Originalul acestui tratat se află în prezent în România, fiind dus încolo de Brașovan, fostul membru al Colegiului Autonom Suprem rusoro-român pentru afacerile rus-ro-mânești.

România a reușit să-i smulgă „Statului Tânăr” așa-zisa „Hotărâre solemnă, cu privire la unirea Republicii Basarabene la Regatul român”. Împrejurările, în care România a reușit să-și atingă scopul său, sunt bine cunoscute Guvernului Sovietic și organelor noastre de partid. Trebuie doar să amintim că „aliati”, care mai apoi au recunoscut în mod oficial această unire fără stirea și fără participarea la această soluționare a Guvernului Sovietic și în poftida pozitiei în această problemă a Statelor Unite ale Americii de Nord, la timpul lor de asemenea nu garantat retragerea la timp a trupelor românești din Basarabia.

De atunci au trecut aproape 6 ani. Guvernul Român a creat în Basarabia un regim de românizare forțată a ținutului și de asuprirea națională: un regim de teroare albă, însoțit de torturi medievale, fărădelegi și jafuri. Sub pretextul luptei cu bolșevismul în Basarabia au fost impușcați sute, mii de muncitori, târani și inteligențiali. Chiar și elementele burgheze ale acestei provincii, care vedeau în trecut în persoana românilor niște izbívitori „de urgile bolșevice”, sunt revoltate de administrația română. Anul trecut deputații și senatorii basarabeni din parlamentul român (inclusiv același Inculeț) s-au referit la urgiile care au loc în provincia de peste Nistru. Din vorbele lor se vede că chiar și burghezia locală ar prefera regimul sovietic celui românesc. Și, cu adevărat, în baza observațiilor personale și impresiilor din conveorbiile cu refugiații, se poate afirma cu siguranță

că, în afară elitelor mariilor moșieri, nu există nici un element în mijlocul populației rurale și orașenești, care nu ar dinte să obțină eliberarea de la ocupația românească și alipirea la U.R.S.S.

În scopul luptei cu mișcarea muncitorească și comunistică, precum și cu manifestările de nemulțumire din ținut, guvernul român a consolidat poliția, jandarmeria și a decretat starea de asediu. Tinutul lui i s-a atribuit un statut special și cu începere de la 15 octombrie 1922 a fost instituit postul de general-governator al Basarabiei. În postul de general-governator, subordonat nemijlocit Consiliului de Miniștri, a fost numit generalul călău Popovici, care dispunea de împuñerică nelimitată. Astfel, Basarabia de la republică și revoluție socială a decăzut până la provincie, supusă despotezului unui cărmitor absolut.

E de la sine înțeles că acest mod de administrare a Basarabiei doar aducește ura populației față de vechiul regat românesc și credem că e în interesele U.R.S.S. și ale revoluției sociale să se facă tot posibilul pentru a utiliza aceste stări de spirit. Pe malul stâng al Nistrului, în fostele gubernii Herson și Kameneț-Podolsk trăiesc în masă compactă nu mai puțin de 500 000-800 000 de moldoveni, iar conform afirmațiilor românilor – până la 2 000 000 de moldoveni, care își au modul specific național de trai și care vorbesc un dialect românesc – limba moldovenească. Această populație ocupă nu mai puțin de 16 000 de verste pătrate. Deoarece este situată în apropierea frontierei, ea, din considerente de ordin pur militar, se bucură de griji densebile în ce privește modul de organizare a vieții economice. Dacă mai adăugăm la aceasta interesele culturale specifice ale populației moldovenești, apoi, pornind de la factorul etnografic, în baza politicii naționale sovietice, ar putea fi creată o unitate autonomă social-politică moldovenească în frontierele R.S.S.U. sau în cadrul U.R.S.S.

După părerea noastră, o astfel de unitate ar putea fi Republica Sovietică Socialistă Moldovenească.

Crearea acestei republici va genera o serie întreagă de consecințe de ordin intern (din punctul de vedere al intereselor nemijlocite ale U.R.S.S.) și internațional.

1) Organizarea populației moldovenești într-o unitate politico-administrativă ar contribui la creșterea nivelului economic și cultural al populației. Din punct de vedere al U.R.S.S., consolidarea acesteia din urmă e cu atât mai necesară, cu cât e probabilă eventualitatea, mai devreme sau mai târziu, a apariției conflictelor militare, în timpul cărora este necesar un spate al frontului bine asigurat, lipsit de stări de nemulțumire.

2) Republica Moldovenească ar putea juca același rol de factor politico-propagandistic, pe care il joacă Republica Bielorusă față de Polonia și cea Karelă – față de Finlanda. Ea ar focaliza atenția și simpatia populației basarabene și ar crea preteze evidente în pretențiile alipirii la Republica Moldovenească a Basarabiei. Din acest punct de vedere devine imperiosă necesitatea de a se crea imediat o

republică socialistă, și nu o regiune autonomă în componența U.R.S.S. Unirea teritoriilor de pe ambele părți ale Nistrului ar servi drept breșă strategică a U.R.S.S. față de Balcani (prin Dohrogen) și față de Europa Centrală (prin Bucovina și Galia), pe care U.R.S.S. le-ar putea folosi drept cap de pod în scopuri militare și politice.

Acum, când situația politică a U.R.S.S. și-a schimbat în mod radical și în viitor se va schimba mai mult ca oricând, și mai spre bine, e acceptabilă probabilitatea reîntoarcerii Basarabiei. O parte din burghezia română de acum inclină în această direcție, sperând să obțină în schimbul Basarabiei fondul de aur al României, care se află la Moscova, cu scopul de a evita cu ajutorul lui eșecul definitiv economic și financiar. Un asemenea rezultat al tratativelor sovieto-române e cu mult mai posibil, dacă ținem cont de slăbirea unității în rândurile Antantei Mici, pe de o parte, și de importanța alianței româno-polone, drept consecință a acordului franco-ceh, pe de altă parte. Ruperea Basarabiei de la România, în rândul său, va avea o serie de consecințe de ordin internațional.

1. În primul rând, acest fapt va zdrențina unitatea „Români Mari” consolidate din punct de vedere național și va lovi în autoritatea morală a burgheziei, care mai bruvează până în prezent cu realitatea idealului național român.

2. Același fapt va servi drept un impuls suplimentar în tendința provinciilor nou alăturate (la România) la autodeterminarea lor națională. Iar organizarea (de stat) a minorităților naționale (a bulgarilor, găgăuzilor), care vor trăi în limitele viitoarei Republici Moldovenești, va servi drept exemplu pentru minoritățile naționale care populează Vechiul Regat Român.

3. Viitoarea reformă agrară din Basarabia trebuie să producă o influență incomparabil de mare asupra mișcării țărănești din însăși România, fără a mai vorbi despre însemnatatea apropierea frontierelor Uniunii Sovietice, care (apropiere) va exercita, de asemenea, o influență asupra mișcării comuniste și muncitorești din însăși România.

4. Însemnatatea extinderii Puterii Sovietice asupra teritoriului Basarabiei rezidă și în faptul că acest timur se mișcă spre Nord și Est cu Bucovina și Galia, populația ucraineană a căror este completamente de partea R.S.S.U. și a U.R.S.S., iar la Sud – cu Dobrogea populată de bulgari.

Toate aceste fapte luate la un loc vor exercita, fără îndoială, o influență puternică asupra zonelor din jur și, în prezența unei situații internaționale respective, vor reuși să revoluționeze întreaga situație din Peninsula Balcanică.

Reieșind din considerentele expuse mai sus, noi propunem să fie creată **Republica Sovietică Socialistă Moldovenească**. Urgențarea soluționării acestei probleme este dictată de necesitatea reluării, după părerea noastră, a tratativelor româno-ruse, pe de o parte, și, pe de altă parte, de necesitatea, în cazul rezolvării pozitive a problemei formulate de noi, efectuării camponilor de agitație la față

locului până la începutul lucrărilor de cîmp, cînd, temporar, tensiunea vieții politice inevitabil va scădea. Această urgentare mai este dictată și de alte împrejururi: necesitatea aranjării și colonizării refugiaților basarabeni și a ostașilor roșii demobilizați din numărul moldovenilor, care șoarnează în mrejele propagandei antisovietice.

Din această cauză rugăm să fie soluționată problema abordată de noi cătă mai urgent, punând-o pe ordinea de zi a apropiatei sedințe a Biroului Politic al C.C. al P.C. (b) din toată Rusia.

GR. KOTOVSKI, comandanțul corpului II cavalerie (basarabean).

AL. BĂDULESCU, reprezentant al Federației Comuniște balcanice, al P.C.R. în Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniște.

P. TKACENKO, fost secretar al Comitetului Regional al organizației comuniște din Basarabia și membru al Centrului de contact al organizației comuniște românești.

Sol. TINKELMAN (S. Timov), fost membru al C.C. al U.T.C. din Basarabia, fost membru al colegiului de redacție al organului presei de partid, fost membru al P.C. din România și reprezentant al P.C.R. pe lângă Federația Comuniștă din Balcani.

A. NICOLAU, fost membru al Colegiului Autonom Suprem pentru afacerile ruso-române, carnetul de partid nr. 427310, stagiu de partid din anul 1917 (membru al Partidului muncitorește social-democrat din România din anul 1907).

A. ZALIC, fost membru al Comitetului Revoluționar Militar Român și al Prezidiului secției de propagandă internațională din Odesa (carnetul de partid nr. 280271, stagiu de partid din anul 1918, membru al Partidului Socialist Român din anul 1914).

Ion DIC, fost secretar al Comitetului Revoluționar Militar Român, lector al Institutiei de învățămînt superior (carnetul de partid nr. 123864, stagiu de membru al P.C. din Rusia din anul 1917, membru al partidului muncitorește social-democrat din România din anul 1909).

T. DIAMANDESCU, fost organizator al bateriei de cîmp revoluționare române.

T. CHIORAN, șef al sectorului românesc de la Universitatea Comuniște a minorităților naționale din Vest, carnetul de partid nr. 128250.

V. POPOVICI, carnetul de partid nr. 128253

Ion Dic, secretar al grupului de inițiativă
Moscova, 4 februarie, 1924

(*Colecția*, nr. 5-6, 1992, p. 55-58)

Nr. 2

27 noiembrie 1924, Balia. Corespondență a secretarului Biroului de Partid din R.A.S.S.M. I. Badeev, adresată secretarului C.C. al P.C.(b)U. Kvirin, privind desemnarea conducerii de partid și de stat a R.A.S.S.M., în care roagă ca C.C. al P.C.(b)U. să revadă lista nominală a cadrelor de conducere din stânga Nistrului a comuniștilor emigranți români.

27.XI.1924

По поручению парторгюро
и Ревкома¹ АМССР

Секретару ЦК КП(б)У тов. Квирин!

Сов. секретно

Многоуважаемый т. Квирин!

Тов. Корниошинам нам был показан список руководящих работников в АМССР выдвинутый группой Московских тт.² румын и бессарабцев и присланый Вами тов. Корниошину, на совместное с вами обсуждение.

Ввиду того, что настоящий состав руководящей группы работников АМССР (Ревком и Парторгюро) был выдвинут ЦК КП(б)У совместно с Одесским Губкомом, получение вышеизложенного списка является для нас полной неожиданностью и несомненно отразится на нашей работе.

Мы неходим в обсуждение присланного списка, но находим необходимым высказать свое мнение относительно основных принципов постановки работы в АМССР.

Мы считаем, что молдаване являются одной из ветвей романской расы и имеют право на национальное самоопределение. В то время, как румынская культура исторически развивалась под влиянием французской (это ярко отразилось на литературе, быте, государственного строительства и т. д. румынского народа), молдавское национальное развитие шло по линии влияния славянской и в последствии русской культуры (что также отразилось во всем укладе жизни молдаван). Это различие очень ярко вышло после оккупации румынами Бессарабии.

В экономическом отношении Бессарабия была связана тесными узами с Украиной и в частности с Одессой. Известно, что через Одессу направлялась вся масса продукции сельского хозяйства Бессарабии на украинские, русские и иностранные рынки и заменялись продукты промышленности...

Румынские же тт. стоят на другой точке зрения, а именно: молдаване являются частью румынского народа, а Бессарабия экономически тесно связана с румынской.

В следствии этих различных точек зрения между большинством бессарабских коммунистов, как тех которые находятся в подполье так и тех что недавно прибыли в СССР и румынскими тт. происходят беспрерывные трения.

Отсюда и вытекает вопрос о постановке работы в АМССР и о подборе руководящей группы работников АМССР.

В виду всего этого считаем необходимым выдвижения в руководящую группу работников в АМССР тт. бессарабцев, связанных с Бессарабским революционным движением, имена которых знакомы бессарабским рабочим и крестьянам, и имеющих в то же время практический опыт советской работы.

Наличие двух точек зрения, по нашему глубокому убеждению, в руководящей группе работников АМССР неминуемо парализует всю работу.

Мы просим окончательное решение ЦК во основному вопросу, так как без этого не мыслимо составление сплоченной руководящей группы работников, способных провести в жизнь стоящие перед АМССР задачи.

Как известно, оргбюро ЦК КП(б)У согласилось на созыв Молдавской областной конференции 7 декабря. Создавшееся положение заставляет нас отложить конференцию до окончания решения ЦК затронутых нами вопросов. Просим срочно ответить.

Секрет. Парторгюро Бадеев

¹ Революционный комитет.

² Товарищей.

Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova
(bi continuare A.O.S.P.R.M.), fond. 49, inv. 1, dosar 5, fiile 1-2

Nr. 3

6 decembrie 1924, Moscova. Corespondență a membrului sectorului românesc de la Universitatea Comunistă a Minorităților Naționale din Apus Turcan, adresată lui G. Starîi, în legătură cu acțiunile comuniștilor emigranți români după crearea R.A.S.S.M.

Москва, 6 XII/24 г.

Здравствуй, тов. Старий!

Я обращаюсь к тебе с мыслью информацией, тебя возможно это удивит, но нет возможности молчать. О прошлом писать не буду, тебе хорошо известно, я коснусь лишь данного момента, т.е. со времени создания АМССР,

Сразу было заметно в румесекторе, что наши „румыны“ зашевелились (изнач я их не могу назвать), не говоря уже о прошлых интригах из-за которых ушло из румесектора около 35 тов.

Тогда велась агитация со стороны Флоринана и других под покровительством румэлекторов, т.е. бросали прямо нам в глаза бессарабцам грязь, что мы черни бесприютные, что нас подобрали с улицы, и те, кто не умеют не только говорить по-румынски, но вообще не умеют себя держать во время разговоров с ними, им не место в секторе и проч.

Но теперь бросание грязью привело более широкий размах, я привожу здесь целиком статью Флоринана из румынской газеты „Фактия“ за № 9 от 15/XI/24 г., на которую ты наверное обратишь внимание.

БЕССАРАБСКИЕ КОММУНИСТЫ И МОЛДАВСКАЯ РЕСПУБЛИКА

Еще три года тому назад коммунисты из Румынии, собравшись на одной из конференций, заговорили о создании Молдавской Республики.

Тогда, однако, это предложение было принято как сумасшедшее. Нужно было, чтоб прошло 3 года, чтобы снова эта идея моска бы появиться снова. Товарищи знакомые с положением Украины и верующие в правое дело молдаван сделали новый шаг, обратившись к высшим Советским органам, указывая политическое и культурное значение этой республики.

Инициатива год тому назад была взята и результат ее был успешен. Как следствие старания приложенных нами, было решено начать культурную работу. Каково же было отвращение, однако, так называемых коммунистов из Бессарабии в вопросе о Молдавской Республике. Известно, что начальство коммунисты-бессарабцы думали, что Молдавская Республика есть только шутка и воображение коммунистической эмиграции из Румынии.

Однако, когда они увидели, что мы серьезно принеслись за работу, тогда они попытались воспрепятствовать ей, ставя различные преграды. Они сделали публичные заявления, что молдаване есть отдельная нация, что они (молдаване) не имеют никакой связи с румынским народом. И, на конец, что различие между молдаванами и румынами такое же, как и между украинцами и русскими.

Можно было бы многое сказать, что касается поведения бессарабских коммунистов, которые в большинстве своем по происхождению из буржуазных и мелкобуржуазных элементов, бежавших в знак протesta против румынской оккупации. Но этим мы займемся в другом номере.

Международное положение, экономическое и культурное (развитие п.д.) ускорило создание Республики, которая выставила всех антиюристов из Бессарабии, которым было стыдно говорить на языке, скажем „молдав-

ском“, принять и предложить услуги Республике. Характерен однако факт, как эти люди работали. С одной стороны боролись против сокращения Республики, с другой стороны без всякой застенчивости потеснили, ища важные места...

Мы имеем столько фактов, иллюстрирующих самым абсолютным образом образ мыслей вышеизложенных „товарищей“, которые из опасения проникновения коммунистических элементов из Румынии в руководство Молдавской Республики, хотят дать другой облик фундаментальному созданию Республики.

Русские под защитой определенных сил партии идут подкупить различных товарищей, чтобы вынуться из затруднений. Этим объясняется почему некоторые товарищи тайным образом сотрудничают в газете „Плаутарул Роуд“ на колонках которой можно встретить напечатанными статьи и на румынском языке, еврейском и иногда импровизируется нечто в роде „молдавского“. Для нас вопрос ясен: Молдавская Республика должна быть вырвана из рук тех, которые ничего не видят в ней кроме средства выгоды.

Создание Молдавской Республики мы должны понимать как организацию первого автономии для выступления в Румынию.

Молдавской Республике нужно придать характер, более или менее румынский, чтобы мы могли этим самым противопоставить два режима одного и того же народа. Молдавское крестьянство из Бессарабии и Румынии будет иметь случай думать и судить как живут его братья за Днестром.

(Подпись) Г. Аз. Флоринану
Перевод с румынского текста.

Теперь переключу дальше, 30-XI-24 г. у нас было румесекторское собрание, где тов. Арборе был докладчиком на тему „Ситуация Румынии в связи с созданием АМССР“, где был задан ей вопрос Флоринаном и другими как Революционный Комитет смотрит на отношение между АМССР, румынской группой, румесектором и вообще бессарабцами, так их большинство в румесекторе, которые больше помешают общество бессарабцев „прочь руки от Бессарабии“ и даже состоят членами, в то время как румынскую группу почти не посещают.

Тогда выступил румынский лектор Залик, который произнес речь в таком духе, что АМССР это тоже что румынская республика и мы обязаны ей помочь, но иногда бывают такие случаи, что когда стучишь в дверь, то не хотят их открыть. Так и теперь получилось, мы просили, чтобы и нам дали места для работы в правительстве, но нам отказали, и кроме тов. Арборе и сейчас там засели такие люди, которые не только ничего общего не имеют с АМССР, но и не умеют вести дело так, чтобы общая ситуация и культура АМССР влияло на румынское правительство; а у них этого подхода нет и не умрут они к нему подойти.

Затем он коснулся насчет газеты „Плугарул Рош”, где указывал на нее как на самую отвратительную газету, где исконаркав румынский язык и проч...

На этом я заканчиваю и пишу не для демагогии, а для того чтобы тебе было известно как проходит у нас „руманизация”¹⁴, где часть студентов, которые еще взяты прямо из армии и погла, попадают под это влияние. А ведь им в будущем придется работать в АМССР и какова их будет там работа, а еще лучше их отношение и взгляды на старших тов. в лице правительства АМССР.

С ком[мунистическим] приветом (Цуркан)

A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1,
dosar. 177, filele 1–3

Nr. 4

22 aprilie 1925, Balta. Extras din procesul-verbal nr. 25 al ședinței
Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid privind
desemnarea conducerii Consiliului Comisarilor Poporului din
R.A.S.S.M.

К протоколу № 25 заседания Бюро Молдавского Областного
от 22 апреля 1925 года

Слушали:

2. Вопросы молдавского ЦИКА¹.

Постановили:

5. Состав Совнаркома² рекомендовать следующий:

1. Предсонаркома³ – Стroev.
2. Заместитель Председателя Совнаркома и Наркомзем⁴ – Криворуков.
3. Наркоминдел⁵ – Корис.
4. Наркоминторг⁶ – Шицкевич.
5. Наркомпрос⁷ – Бучушкин.
6. Наркомздрав⁸ – Субботин.
7. Наркомфин⁹ – Моренер.
8. Нарком РКИ¹⁰ – Бидерман.
9. Нарком собес¹¹ – Обороча.
10. Наркомтруд¹² – Галицкий.
11. Наркомюст¹³ – Фролов.
12. Пред[седатель] СНХ¹⁴ – Август.
13. Уполном. Нарком. Воен. Дел.¹⁵ – Хрищев.
14. Уполноминвторга¹⁶ – Рыбаков.

15. Уполномочнителя¹⁷ – Устюжанин.

16. Пост[янный] пред[ставитель] АМССР в УССР – Гринштейн.

За секретаря обкома подпись (Холостенко).

¹ Центральный Исполнительный Комитет.

² Совет Народных Комиссаров.

³ Председатель Совета Народных Комиссаров.

⁴ Народный Комиссар Земеделия.

⁵ Народный Комиссар Внутренних Дел.

⁶ Народный Комиссар Внутренней Торговли.

⁷ Народный Комиссар Просвещения.

⁸ Народный Комиссар Здравоохранения.

⁹ Народный Комиссар Финансов.

¹⁰ Народный Комиссар Рабоче-Крестьянской Инспекции.

¹¹ Народный Комиссар Социального Обеспечения.

¹² Народный Комиссар Труда.

¹³ Народный Комиссар Юстиции.

¹⁴ Совет Народных Хозяйств.

¹⁵ Уполномоченный Наркома Военных Дел.

¹⁶ Уполномоченный Наркома Внешней Торговли.

¹⁷ Уполномоченный Наркома Почты и Телеграфа.

A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1,
dosar. 88, file 21

Nr. 5

21 mai 1927, Balta. Raport al profesorului de la Școala Sovietică de
Partid din Balta A. Dâmbul, adresat Comitetului Moldovenesc Re-
gional de Partid, privind infăptuirea moldovenizării în R.A.S.S.M.,
cauzele care impiedică promovarea acestei politici, cât și măsurile
concrete care se impun pentru redresarea stării de lucru.

Мои соображения по поводу молдаванизации

Главными моментами мешающими правильному проведению в жизнь
молдаванизации считаю:

1. Нежелание со стороны низшего аппарата серьезно взяться за дело, усматривая в молдаванизации что-то совершенно искаженное и вроде божьего для них наказания.
2. Полное пренебрежение, а порою даже явное злостное отношение
к молдаванизации со стороны так называемого „высшего“ аппарата. Всякий
действительный или только воображаемый „специк“, уж нечего говорить об
общественных работниках, считает своим долгом демонстративно высказы-
вать что молдаванизация его не касается.

В подтверждение этого могу указать на ... (indiscutabil) и выходящий из обделенных рамок факт имеющий место в Наркомфине. Из 80 сотрудников состоят в списках действительно молдаванизируются 30–35 чел., остальные сотрудники все состоящие из заведующего и помощников разными отдельными... высказывают самое злостное недоброжелательное отношение к молдаванизации. Разогнали группу, совсем не обучают; стараются найти разные лазейки чтобы безнаказанно различными предлогами ускользнуть. Этим разлагающие действуют и на остальных сотрудников Наркомфина да и других учреждений.

Сюда, по моему, должен быть направлен огонь.

РКН подробно, обстоятельно, тщательно должна проверить действия такого к молдаванизации отношения, энергично и этом направлении действовать, уволить несколько злостных, а на их место посадить молдаван как доказательство того, что в этом вопросе никто не намерен щутить.

3. Совершеннейшее отсутствие в самих тех молдаванизирующих учреждениях каких бы то ни было действительных органов, которые руководили бы молдаванизацией и нести за ее успешное в жизнь проведение ту или другую ответственность.

4. Центральная при ЦИКе комиссия по молдаванизации, сказал бы я, проявляет полнейшую пассивность в деле контроля учреждений и лиц, подлежащих молдаванизации.

Выходы и предложения:

1. Ставить в известность „низшего“ и „высшего“ аппарата о том, что молдаванизация касается всех, без никакого исключения. Для овладения данным языком как первейшая предпосылка перехода аппарата на молдавский язык дать определенный раз и навсегда твердо установленный срок. Некоторым явно проявляющихся нежелание приобщения к молдавскому языку, кто бы они ни были, в назидание другим снять с работы. Твердо [определенно — в.а.], без колебаний.

3. Объявить по всей МАССР, что первым условием для желающего поступить на госслужбу — это знание молдавского языка и чтобы создать необходимые психологические предпосылки тяги к этому языку.

4. Создать в самих же учреждениях твердых органов несущих ответственность за поставку дела молдаванизации.

5. Обеспечить со стороны Центральной при ЦИКе комиссии более реальный в этом деле контроль.

Преподаватель Семинарской школы Аи. Дымбул

21.V.1927, Балта

A.O.S.P.R.M., fond 49, inv. 1,
dosar. 1021, fila 156

№. 6

1 octombrie 1927, Balta. Componența națională a organelor centrale și judecătorești din R.A.S.S.M.

НАЦИОНАЛЬНЫЙ СОСТАВ РАБОТНИКОВ ЦЕНТРАЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ АМССР НА 1 ОКТЯБРЯ 1927 г.

Наименование учреждения	Всего	Из них:				Примеч.	
		молдав.	румын. и иные языки	общ. яз. и окн. успехах			
				удовл.	слабо		
1. НКЮ	20	-	3	1	13	3	
2. Главсуд	18	1	3	3	7	4	
3. Наркомпрос	19	10	1	2	6	-	
4. Почта	72	3	-	16	3	45	
5. НК РКН	10	1	1	1	2	5	
6. НКЗдрав	19	1	-	3	9	6	
7. НКФин	70	-	-	13	25	32	
8. НКЭн	71	3	2	4	28	34	
9. НКТруд	13	1	1	4	2	5	
10. НКВД	40	9	2	7	3	19	
11. Нарсуды						(без наружн. аппарата).	
3, 4, 16 и							
Нотариата	18	-	-	-	18	-	
12. ЦИК и СНК	43	4	7	6	11	15	
13. ЦСУ	23	-	2	6	14	1	
14. Госстрах	15	2	-	9	3	4	
15. НКТорг	9	2	1	-	-	7	
ВСЕГО	460	37	22	70	151	180	
В % от общ.	100%	8%	5%	15%	33%	39%	

**НАЦИОНАЛЬНЫЙ СОСТАВ
РАБОТНИКОВ РАЙИСПОЛКОМОВ И ПОДВЕДОМСТВЕННЫХ
ИМ РАЙУЧРЕЖДЕНИЙ НА 1 ОКТЯБРЯ 1927 г.**

Района	Всего	Из них					Примеч.	
		молдав.	также молдав.	обуч. из. воказ. успехи				
				удал.	стабо	очень мало посещ. и ничего не знают		
1. Григориопольск	47	5	13	7	8	14		
2. Бирзулык	88	10	3	4	7	74		
3. Аянинск	86	10	7	12	-	57		
4. Кр. Огнишк	51	6	-	7	15	23		
5. Слободзейск	53	9	8	3	6	27		
6. Дубоссарский	64	15	12	4	10	22		
7. Каменский	70	13	6	8	11	32		
8. Тираспольский	93	16	2	9	56	10		
9. Крутицкий	50	5	3	-	2	40		
УКРАИНІЗАЦІЯ								
ВСЕГО	602	79	54	54	115	299		
В % отнош.	100%	13,1%	9%	9%	19,1%	49,8%		

*A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. I,
dosar: 1922, fila 1*

Nr. 7

Decembrie 1928, Balta. Cuvântări rostite de V.P. Zatonski, reprezentant al C.C. al P.C.(b)U., I. Badeev și P. Chior la Conferința a V-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid în care sunt relevate disensiunile dintre „moldovenizatorii” și „românizatorii” în problema „construcției cultural-lingvistice” în R.A.S.S.M.

ЗАТОНСКИЙ. Когда он [Старий — *n.a.*] был против организации молдавской республики, то ЦК его просто изнасиловало. Мы его взяли и избили. Он работал и не плохую работу проводил. В его работе было много

положительного. Прав тов. Киор, когда говорит, что он принципиальный человек. Он умирался, но подчинился. И все же остался при своем мнении. Мы ему сказали: „При своем мнении оставайся, а наше проводи”. Мы знаем, что обстановка для работы не легкая. Но других людей не было. Мы думали на практической работе это уложется, но это не улеглось, потому что каждый день выдвигал новые задачи вначале теоретические, молдаванизация или румынизация, а потом и друг [не]. Я в этих делах мало смысла. Я не знаю, отличается ли молдаванизация от румынизации... Говорят, отличается. Целый ряд товарищей, которые сидят, знают тонко дело и знают, что нужно проводить молдаванизацию. Старый был против. Тут происходили столкновения, имеющие принципиальное значение. И как всегда, естественно, переходили на личности. Мы знаем целый ряд споров, в которых выступал Старый. Вспомните историю со Стросовым. Почему он ушел? Не сработался со Старым. Мы предложили оставить Старого. Старый жаловался, что он в ЦИКе безработный. Мы сказали: там безработный, так садись в Совнарком и предупредиши — не мешай ЦИКу. Это вопрос, который можно было решить без ЦК. Это первировало, мешало работать. Возникли принципиальные разногласия, в которых ЦК КП(б)У стал на сторону Старого. Из-за этого возник целый ряд споров и линий столкновений. Несколько раз И. Бадеев и Старый приезжали к нам. Они привозили 4–5 раз, не помню. Приезжали в ЦК и говорили: „Не можем, силов нету”. Каждый говорит, он хороший товарищ и тот говорит хороший товарищ, а вместе никак не могут сработать. А потому у нас драка получается. Мы стараемся драку не выносить, не организовывать группировок вокруг пустяковых вопросов, а просто уберите обоих нас. Вместе приезжали и вместе так говорили. Мы каждый раз разбирали этот вопрос и говорили: „Вот вам такая линия, поехайте обратно и работайте вместе”. Проводите линию ЦК, которую ЦК утверждает, и не смейте драиться, не смейте организовывать группировки. Если же будут организовываться группировки, бейте вместе по рукам. Тогда чрезвычайно трудно было произвести переговорку. Если бы это не на Молдавии, а в Харькове или Киеве, или в другом украинском окружке.

На Украине, поскольку здесь примешивается национальный вопрос, не только вопрос языка, а вопрос внешней политики, вопрос влияния на Бессарабию, мы говорили — не ссорьтесь, сработывайтесь. Мы обсуждали некоторые вопросы насчет румынизации и молдаванизации и ссориться мы не рекомендовали, потому что тут под боком та же Румыния и невыгодно чтобы были Президенты правительства за то, что он ориентируется не так, как большинство. Я согласен, что партийная организация осталась не в особенно удобном положении. Может быть только партия знал и принимал участие. Поскольку сейчас есть больше сил, большие возможности разрешить

этот вопрос. Решение было такое: огнезвать и Старого и Бадеева. Почему мы не хотели принимать такое постановление, которое дискредитировало бы того или другого. Что касается партийной линии, то партийная линия Обкома вообще правильна, Старый от этой линии несколько уклонялся. Он старался проводить ее честно, но у него никогда не выходило. Мы имели данные такие: что у нас в организации здесь пошли группировки и ничего греха тащить. Это вполне естественно. Если здесь в организации, в том исключительном активе, получается такое положение, ЦК опасается, если взять одного, то другая часть останется недовольна. Она не будет работать так, как нужно. (С места: *правильно исходил ЦК*.) Если оставить Бадеева, мы боялись, чтобы не получилось такое положение, что часть организации будет недовольна и будет мешать работать. Только поэтому из таких чисто деловых практических соображений ЦК решило отобрать обоих. Еще раз подчеркну, что Старого, когда снимали, то не в таком порядке, как бывает. Проштрафился человек и его снимают. Мы ему замечали ответственную работу не хуже Балтской, мы ему дадим лучший отзыв, где не будет этого наболевшего молдавского вопроса. Старый будет великим работником. Целиком на все 100% на него можно положиться как на хорошего большевика. То же самое в отношении Бадеева. Мы уже почти нанесли его в Бердичев. Секретарем и его там уже назначили. Организация там более крупная чем у Вас, но пришлось Бердичеву отказать и он остался здесь на Молдавии. (С места: я должен остановиться здесь.) Это будет зависеть от обстоятельств. Это – вопрос вас самих. (Бурные аплодисменты.) Я подчеркиваю, что ЦК в Старого, и Бадеева отзывал не за то, что они проштрафились, не в виде наказания, а за деловых соображений. Такая обстановка создалась. Может быть трудно будет Бадееву работать, мы увидим. Вы знаете устав партии что ЦК не может назначать. Мы вам рекомендуем, а дело ваше, дело конференции обсудить этот вопрос. Но будет плохо если группа, которая не уяснила себе, будет в дальнейшем тормозить работу. ЦК опасался, что если Бадеев останется, чтобы не пострадала общая линия об этом вы договоритесь.

ЦК принял для себя более легкое решение, а в остальном – дело Ваше.

БАДЕЕВ. Смена 2-я. Партийная конференция, когда разбирается в национальном вопросе, то обойти такой вопрос молчанием было бы невершильно. Никогда не думайте, что большевики имеют иные цели, кроме – строить социализм. Среди многое, в том числе как средство – национальная политика. Я, т.т., считаю, что решения нашего партийного Бюро и нашего ЦК были вполне правильны и остаются правильными на сегодняшний день. Товарищи, мы очень и очень бедны людьми. Я не обвиняю тов. Ботьев, что он против молдавизации. Почему он сегодня так выступил и объективно

высказался против молдавизации. Почему говорит Ботьев, что я тебе хорошо знал, ты с нами боролся против всех уклонов, которые были. Почему это так случилось. Потому что вопрос очень сложный. [Вто]^{*} не понятно, что когда Старый не хотел идти, мы считали, что нужно уйти и нас считают виновниками того, что он ушел. Поскольку тут такое положение сложилось, то самое лучшее – решение ЦК. Я говорю ЦК, что осталось много товарищ, которые уход Старого – не простят. Товарищи, я считаю, что для того, чтобы разрядить атмосферу, чтобы создать возможность работать, должен я уйти. (С места: это неверно.) Почему я должен уйти. Это вполне верно. (С места: теоретически это верно, а практически нет – Квор.) Эта драка закончена, и на ней мы поставили веху. Споры закончены и никто не посмеет из больше поднять. Никто больше не перебьет, когда товарищ выступает и говорит на молдавском языке, но есть задергаки в этом деле и я должен уйти. Как тут будет в дальнейшем. Некоторых товарищам нужно будет подтянуть и они скажут, что это старые сцены. И это останется накладным расходом на дальнейшей работе. После драки нужно сказать, что у громадного большинства нашлось достаточно большевистского мужества, чтобы без склоки выйти из этой драки. Поскольку можно верить в то, что после конференции Балтская организация возьмется за работу, которая стоит перед нами и мы ее выполним.

КИОР. Я не согласен товарищем ни с т. Затонским, ни с т. Бадеевым в отношении тех мыслей, которые он высказал в отношении молдавизации. Тов. Затонский ругал нас, что мы ничего не сделали по вопросу молдавизации. Я расцениваю это выступление с точки зрения педагогической. Я говорю в действительности: Мы стоим перед таким грозным испытанием, когда у нас достижения в области молдавизации имеются, как в области школ, развития молдавской культуры искусства, выдвижения и т.д. Я имею список этих достижений, которые имеются. К сожалению, их забыл дома. Мы сделали чрезвычайно много от IV до V конференции в области развития молдавской культуры. Но не в этом дело. Дело в том, что эта самая культура грозит некоторыми тенденциями. Она перерастает через наши головы. Я согласен с последним пленумом, который твердо подчеркнул, что у нас в области молдавской культуры достижения имеются. Мы сделали 3 шага вперед, но у нас отстает партийная организация, партийный актив. Аналогичное явление мы имели на Украине. Я говорю, что мы задним ходом проходим целый ряд ошибок, целый ряд этапов в развитии украинской культуры. Я работал в Кийцах на Брянском заводе и вот там квалифицированные рабочие, начиная

* Asa с й original.

с 5 разряда, большей частью русские. Они же 5-го разряда украинцы, которые за последние 10 лет все вливались и вливались в ряды пролетариата. И вот там в области украинизации никакого роста нет. Этого не могли предвидеть „украинсты“. Недалеко от меня помещался районный комитет УКП и когда я заходил к ним и говорил с ними по украински, спорил с ними, так меня жалели, что пропал Киор, хороший человек, но прошел. Такие моменты в развитии украинской культуры, выдвинутые партией, жизнью, гражданской войной, всей суммой экономических и политических мероприятий, которые мы проводили. Эта сумма процессов, виновниками которых являлись мы, не была нами охвачена, мы ее не могли охватить. Тоже самое о молдаванизации. Тот процесс развития молдавской культуры, масса экономических, политических и культурных мероприятий, которых мы родили, мы не схватили этот рост. Молдавские сельсоветы переходят на молдавской языке, а их в этой работе рубят РИК'и. Не надо быть фарисеями, не надо критиковать и причитать, что я молдаванин в то время как сам наелец о наеле не узарил. Скажите кто у нас читал молдавскую литературу? (С места: Киор один.) Не надо переключать на личные моменты. Давайте сознаемся, что мы не влияли на этот процесс. На это дело смотрели так: что работают два спела – украинцы или молдаване. Это их дело, а остальные в стороне. Недаром... иленум сказал, что основным уклоном является то, что в области развития молдавской культуры считают, что целый ряд партийцев работают над этим вопросом и думают, что это их дело, что их кусок хлеба.

Мы имеем еще уклон в другую сторону. Это самый серьезный уклон, что у нас имеется масса партийных организаций, которые не верят в серьезность и длительность этой самой молдаванизации. Они не верят в творческие силы молдаванизации. (С места: эмоции.) Правильно, это есть. Нешкрайбите самих себя. Работать над развитием отсталого народа, культуры которого тощалась много лет, который не имел своей грамматики – это трудная вещь. Это с зубами удается нашей партии. Перед лицом этих трудностей нам приходится поднимать эту культуру. Если исправя, то исправя штабум Обкома. Есть партийцы, которые не верят тому процессу, виновником которого являются мы сами. т. Богонольский выходит и говорит, что есть целый ряд разногласий, но мы не можем выносить это на конференцию. По моему, интриговать конференцию нечего. Если хочешь говорить, так говори, не хомсы – не интригуй конференцию. Меня склоняли здесь в разных пиджаках, и потому надо дать высказаться. Разногласия были, при чем принципиального характера. Никакой склоки не было. Это все разговоры, это результаты того, что мы замкнулись, что организации питались бабьими слухами и это развивало разговоры о склоке. Теперь относительно организации АМССР. Товарищи, с самого начала организации АМССР т. Старый занял опреде-

ленную позицию. Он был против организации АМССР, потому что он не верил в то, что она является разрешением внутреннего национального вопроса. Он это заявлял и воехал сюда, только подчиняясь воде партии. Теперь остановилось на развитии бессарабского вопроса. Если точка, сигнал будет не с Востока, а с Запада, с Бухареста будет сигнал, ясно, что тот человек, который верит в это, будет держаться других путей и взглядов на АМССР. Если же верить, что сигнал начнется отсюда с Бессарабии, т.е. с Востока ближе к СССР, тот, всемирно, станет на точке зрения разрешения национального вопроса тут, в пределах АМССР, сделать величайшую революцию, подготовить кадр молдавских работников для того, чтобы потом перейти в бессарабию. Т.е., в Бессарабию на белом коне выскакать нельзя. У нас много было бессарабцев, которые приехали на другой день после организации молдавской республики и думали, что на второй день будут в Кишиневе. Партия правильно сделала, организовав молдавскую республику. Т. Старый в конце своей работы поддержал эту точку зрения. Когда поставили вопрос о шрифте, т. Старый стоял за латинский шрифт, потому что это является основным стержнем того, что сигнал будет не отсюда, а с Бессарабии. Никаких драйз вебыло, просто человек держался своей исходной точки зрения. Старый был за латинский шрифт и, когда стоял вопрос о молдавизации или румынизации, он был за румынизацию.

*A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. I,
dosar: 1146, filele 192-194; 198-199*

Nr. 8

*4 iunie 1938, Tiraspol. Raport despre situația moldovenizării în
R.A.S.S.M.*

К ДОКЛАДУ О СОСТОЯНИИ МОЛДОВАНИЗАЦИИ НА 4/VI 38 г.

Состояние молдованизации советско-кооперативного и хозяйственного аппарата Молдавии необходимо признать неудовлетворительным: директивы V и VI партконференций и Пленумов Обкома о сроках молдованизации и полного обслуживания селянских масс на их родном языке, а также РИК и фракциями, центральными и районными учреждениями не выполнены; выдвижение коренных молдован, батраков-бедняков и владеющих молдавским языком в аппарат протекает чрезвычайно слабо, администрация, МК и

работники наших учреждений (даже некоторые ответственные партгварии) не знакомы с постановлениями партии и Правительства о молдованизации и украинизации нашего аппарата, в частности забыли о сроках перевода делопроизводства на молдавский язык, о проверке знаний языков во время приема его на службу. Внедрение в сознание каждого работника в отдельности о своевременном изучении молдавского языка и в общем не сделано все необходимое для удовлетворения спроса широких масс населения на их родном языке.

За последнее время работа по молдованизации и украинизации отстает от темпов нашего строительства, особенно слабо проводится работа в этой области после перехода столицы из Балты в город Тирасполь.

При проверке партии и чистки соваппарата Комиссии на местах не было обращено достаточно внимания на необходимости изучения каждым работником молдавского и украинского языков и коренизации аппарата в целом.

Как работу центральной комиссии так и работу районных и ведомственных комиссий по украинизации и молдованизации по части руководства работой на местах: инструктирование, проверки, проработка методов занятий и выпуск слушателей кружков за последнее время нужно признать слабым, объясняющейся текучестью состава центральной и районных комиссий и частой сменицей штатных работников центральной комиссии.

По некоторым сведениям молдованизации советского аппарата можно характеризовать следующими данными: „31“ кружков по изучению молдавского языка в 1928/29 году занималось „26“ кружков.

Из „__“ кружков намечен, в 29/30 году занималось регулярно „6“, слабо „__“, а совершенно не работали „16“ кружков.

В 1928/29 году из охваченных „900“ человек в период слушателей посещали курсы „__“ человек.

В 1929/30 году из намеченных „1150“ человек, посещали курсы (из коих 70% нерегулярно) „300“ человек.

Значительная часть неосвещений падает за счет ответственных руководящих работников. Прием на службу молдован и работников владеющих молдавским языком (по материалам центральной комиссии в бригаде характеризуется так):

1. НКвнутдел – работало в 1928/29 г. молдован – 7 и. знающ. молд. 5 ч. в 1929/30 году работает молдован – 3, знающих молд. 4 человека из 81 работника. Ведомственная комиссия абсолютно бездействовала.

2. НКземпрай – было молдован – 6 человек, знающ. язык – 4. Сейчас работает – 4, знающих язык – 3 (из 43 работников). В 29 году был уволен один работник за игнорирование молдавского языка. В настоящее время вопросы

о молдованизации не обсуждаются ни администрацией, ни М.К. Ведомственная Комиссия абсолютно бездействует. Стажеров молдован – отсутствует.

3. НКфин – работало молдован – 3 человека, знающих молд. 4, сейчас работает 3, знающ. 3 (из 37 работников) стажеров молдован нет. Посещали курсы нерегулярно 19 человек. Комиссия почти не работает.

4. НКздрав – было __ молдованина, а сейчас 2 молдованина, владеющий молдавским языком – 1 из 18 работников. Стажеров нет. Ведомственная Комиссия не работает.

5. Согжим – из 75 человек работников имеется 8 молдован и 5 знающих молд. язык. Стажеров нет. Комиссия не работает. Курсы посещали нерегулярно 15–17 человек.

6. НКтруд – из 39 человек (Страхвассы и Посредник) имеется 4 молдованина и 2 знающих языки. Комиссия бездействовала. Курсы работниками НКТ не посещались.

7. Умчеко – из 78 работником имеется 4 молдованина и 6 владеющих языком. Комиссия и М.К. бездействовали. Член М.К. тов. Рогштейнставил вопрос на собраниях работников об изучении всеми гражданами молдованием русский язык, но не побеспокоился о том, что работникам конференции необходимо изучить молдавский язык.

8. Статуправление – из 40 работников нет ни одного молдованика, 1 человек знает молдавский язык. Комиссия не работает, стажеров нет.

В области увеличения рабочих молдаван на предприятиях имеется некоторое улучшение, как например в 28/29 году было направлено органами труда на производство „78“ чеховек-молдован, а в 29/30 году послано „72“ молдованина.

Закон Правительства о приеме и посылке на работу владеющих молдавским и украинским языками Органами Труда и администрации, нарушаются.

При чистке Соваппарата за не изучение молд. и укр. языков, случаи увольнения с работы не было. В середине 1926 г. Центр. аппарат был молдованизирован на 5,2%, украинизирован на 51,5%. Районн. аппарат молдов. на 15,4%, украин. на 53,4%. К началу 1929 года молдованизация центр. аппарата доведена до 13,6%, и укр. до 67,3%, район. аппарат молдов. до 35,6%, укр. до 68,8%.

Из цитаты ЦИКА от 24/IV-29 г.

По исподням данным к 1-му июня 1930 г. центр. аппарат молдов. на 5%, укр. на 70%. Районн. молд. на 20%, укр. на 72%.

A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1,
series 1809, file 4-5

N. 9

21–22 mai 1931, Tiraspol. Raport al secretarului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid l. Ilin privind construcția național-culturală în R.A.S.S.M., prezentat la Plenara a IV-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid și a Comisiei Regionale de Control

**ДОКЛАД ТОВ. ИЛЬИНА НА IV ОБЪЕДИНЕННОМ ПЛЕНУМЕ
ОБКОМА И ОБЛАСТНОЙ КОНТРОЛЬНОЙ КОМИССИИ
ОТ 21–22 МАЯ 1931**

...Некоторые товарищи могут подумать, что дело развития национальной культуры проходит совершенно безболезненно, что не имеется никаких резких указов, непосредственно проводя развитие нашей национальной культуры. Это было бы неправильно. Мы здесь переживаем весь путь великодержавного шовинизма. Я раньше об этом говорил в иступительной части. Мы это очень ярко ощущаем. Я не буду здесь проводить целого ряда материала, но вынужден сказать, что ряд партийных руководящих работников до сих пор игнорируют перевод своих листков, перевод своих организаций на молдавскую письменность, целый ряд товарищей не хотят обучаться молдавскому языку, целый ряд товарищей вместо того, чтобы получать асперантов, помощников, будущих работников, вырастить работников из молдаван, для того чтобы корренизировать наш аппарат, они не берут этих товарищей. Здесь со всей очевидностью выявляется огромное сопротивление, которое оказывают нам товарищи, которые безусловно страдают великодержавным шовинизмом, или иначе говоря в этой части не выполняют директив нашей партии. Мы имеем и другое, мы имеем и другую отрышку, неправильное понимание нашей Ленинской политики в области национальной культуры. Есть тов. Багров, который считает необходимым выпустить критику о неправильности нашего лексикона и вместе с тем дает ориентировку, я могу здесь привести пару выдержек, что нам надо искать развитие нашего культурного языка в Румынии. „Вот страна, которая сумела обеспечить развитие румынско-молдавского языка и поэтому надо ориентироваться на Румынию, чтобы там брать слова, которых недостает в нашем лексиконе“. Мы с Вами знаем что у нас есть более ценные слова: пятилетка, ударничество, соцсоревнование, социалистическое строительство, более ценные слова чем у короля Карла. Такая постановка неправильная, неверная. Если не хватает слов в лексиконе, а лексикон очень ограниченный, то надо их искать у нас в нашем Социалистическом Отечестве. Мы не отрицаем того, что мы можем как-то воспринять из национальной культуры, в этой части Ленин очень не

двуумышленно сказал: „было бы политически неправильно, если бы мы отбросили бы те культурные ценности каких имел буржуазия“, но ориентироваться в развитие молдавского языка на румынское наречие, это неправильно, это ошибка, сугубо политическая.

Есть и другая ошибка. Я только что говорил, когда одна организация заключила [с – п. а.] Ж.Д. договор на обслуживание молдавчанок в одной школе, где есть молдаване, украинцы или русские, то молдавским ученикам даются льготы меньше чем русским и украинцам. Если украинцамдается бесплатный проезд, то молдавским ученикам дается приказ о том, что не следует давать бесплатного проезда, молдавским ученикам не надо давать постель, молдавским ученикам надо дать помещение далеко за городом. Иначе говоря в Биртульской ШРМ (школа рабочей молодежи – п. а.) молдавские ученики поставлены буквально в положение негров „не ходи в помещение с белым“. Как иначе назвать это как не великодержавным шовинизмом. Это такое геноцидство, за которое надо быть по башке...

Есть и другое извращение, когда товарищи понимают, что только молдаване могут строить молдавскую культуру. Это неправильно, молдавскую культуру можно строить только на основе линии нашей партии... Конечно надо вызывать молдавские кадры, конечно надо корренизировать аппарат, конечно надо поднимать новые пласти, чтобы они восприняли новую социалистическую культуру. Было бы неверно делать такую установку, что только молдаване могут строить молдавскую культуру. Это не нужно и неправильная постановка вопроса...

*A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. I,
dosar. 1899, filele 31–33*

Nr. 10

Mai 1931, Tiraspol. Cuvântare rostită de V.P. Zatonski la Plenara a IV-a a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid și a Comisiei de Control pe marginea discuțiilor referitoare la edificarea culturii și limbii moldovenești în R.A.S.S.M., în care dezaproba poziția „românizatorilor“ și este incurajată activitatea „moldovenizaților“.

**ВЫСТУПЛЕНИЕ ТОВ. ЗАТОНСКОГО НА IV ПЛЕНУМЕ
МОЛДОБКОМА КП(б)У И КОНТРОЛЬНОЙ КОМИССИИ**

Я попал на Ваш Пленум случайно, ехал сюда не по этому вопросу. Об этом я потом скажу, зачем сюда ехал и чего от Вас хочу.

...Но если речь идет о национальном вопросе, то приходится коснуться и этого. К удивлению я услышал здесь разговоры и споры, при этом эти положения здесь никто не защищал, но об этом говорили, и в частности говорили о выступлении неизвестного мне тов. Багрова. Я услышал здесь буквально то, что слышал на последнем заседании Президиума Совнаца (Совет Национальностей – н.д.) по поводу Карельской Республики. На самом северо-западе имеется совершенно аналогичная Вашей – Республика, там есть тыс. карел живут в Советском Союзе и около 400 тыс. в Финляндии и вот нашлись руководители которые решили, что ввиду малой развитости карельской культуры надо взять финский язык и на нем строить Карельскую Республику... На президиуме Совнаца мы слушали длительную дискуссию как эти самые финно-карельские товарищи использовали свои знания по филологии чтобы доказать, что разница не такая большая... Почему же мы должны карел финизировать, никому неизвестно. Сейчас эта ошибка исправлена, после того как „Правда“ кое-кого изъяла за шиворот после того, как мы их основательно проучили на Президиуме Совнаца. Мы с тов. Скрыпником полемизируя с ними имели возможность выступать и приводить Вас в пример, а оказалось что у Вас тоже такая история, приходится теперь Вам приводить в пример карельские дела... Вы вспомните споры со Старым. Тов. Старый занимал эту позицию. Старый и Арборе не захотели быть может так далеко как Багров, но это из той же оперы.

Теперь по существу. Совершенно ясно, что когда строится новая национальная культура, национальная по форме и социалистическая по содержанию, мы не можем ставиться от форм... когда культура должна отставать свои права на существование, тут оболочка выпирает всякая археология, литература, превалирует над прочим. Мы это пережили в украинской культуре, это период детских болезней переживаете очевидно и Вы, – не вылезли еще из пленок словесности и археологии. Это неизбежно. Если взять эту самую словесность по которой шли споры. По существу те точки зрения которые развивал Багров и карельские товарищи абсолютно не верны. Было бы неверно если бы мы дали уступку обязательно для Молдавии также как и для Карелии, черпать уже готовую, родственную русскую и украинскую культуру, это было бы неверно, но еще более неверно если в таких случаях берут готовую языково-родственную культуру, но с которой мы ведем культурную войну. Мне кажется что основным критерием должно быть здесь свое национальное творчество. Если в народной массе то или иное слово прививается, пожалуйста, употребляйте его – поменьше мудрите, филологи! Поменьше здесь филологических тонкостей, потому что за этими тонкостями скрывается самая настоящая проклебаная идеология. То что будет, когда Румыния станет Советской, в чем мы не сомневаемся, касне тогда взаимоотно-

шения будут между молдавской и румынской культурой, думаю, что тогда этот вопрос разрешится гораздо проще. Но пока нам нет никакого смысла заниматься румынизацией, а наоборот нужно создать очаги молдавской культуры на базе имени молдавского языка.

A.O.S.P.R.M., fond 49, inv. I,
dosar 1899, filele 39-41

Nr. 11

6 iunie 1931, Tiraspol. Din raportul privind rezultatele examinării situației moldovenizării la Banca de Stat din R.A.S.S.M., întocmit de către Balah și Cărlig, membri ai comitetului de moldovenizare și ucrainizare.

ВЫВОДЫ ОБСЛЕДОВАНИЯ СОСТОЯНИЯ МОЛДОВАНИЗАЦИИ И УКРАИННИЗАЦИИ МОЛДАВСКОГО ГОСБАНКА, ПРОИЗВЕДЕННОЙ Т. БАЛУХОМ И КЫРЛИГОМ

6 июня 1931

Решения Обкома, ОБКК (Областная контрольная комиссия – н.д.) и практические предложения Бюро партийной администрации Госбанка не выполнены – что видно из следующих фактов:

1. Из 52 работников знают молдавский язык 6 человек. 2-3 месяца тому назад из 42 чел[овек] работников знали молдавский язык 8, таким образом при расширении штата Госбанка допущено снижение % работников молдаван и владеющих молдавским языком...
2. За последние 3-4 недели вся мелкая и крупная переписка с районами проводится исключительно на русском языке...
3. Из периферии переписка посыпается Молдогосбанку на русском языке. Управляющий Райбанка отказался принимать от сель[ских] и рай[онных] учреждений переписки на молдавском языке...
4. Ответственные работники – коммунисты курсы молдавского языка не посещают. Установлено, что когда занимается в здании Госбанка молдавский кружок, то т. Ведрихов спокойно читает беллетристику в своей рабочей комнате и когда ему напоминают о посещении кружка он заявляет что он в молдавском языке не нуждается.

A.O.S.P.R.M., fond 49, inv. I,
dosar 2017, filele 36-37

1931, Tiraspol. Raport privind „moldovenizarea“ și „indigenizarea“ în R.A.S.M., adresat secretarului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid I. Înă și președintelui Comisiei Regionale de Control Eliger.

Секретарю Обкома партии тов. Ильину
Председателю ОбКК
тov. Эльгеру

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

Довожу до вашего сведения что отдельные ответственные работники-коммунисты, несмотря на постановления Бюро обкома и неоднократные указания Центральной Комиссии об ускорении коренизации советского аппарата, они до сих пор от выполнения этих директив явно уклоняются или своими бездействиями отрываясь от процесса национально-культурного строительства служат прямым тормозом в деле осуществления решений нашей партии по вопросам молдаванизации и украинизации районного и центрального аппарата Республики.

По имеющимся в Центральной Комиссии на сей счет материалам необходимо указать следующие моменты:

1. В Главмилиции ответственные работники-коммунисты (т. Ходоревич, Головкин, Рытов) от молдаванизации самих себя и своего аппарата явно уклоняются, — в результате чего количество работников молдаван и владеющих молдавским языком в управлении постепенно уменьшается, например в 1929-30 г. из 35 работников было молдаван и владеющих молдавским языком 12 человек, к 1 января 1931 г. стало 7 человек, а к апрелю 1931 осталось всего лишь 5 чел. молдаван и владеющих молдавским языком. Это в центральном аппарате, не говоря о положении на периферии. Вся техническая дозволоческая работа в Главмилиции, Гормилиции и в районах на молдавском языке не проводится, а протекает вся работа на русском языке.

По всей Республике члены партии и беспартийные работники милиции от изучения молдавского языка уклоняются, курс не посещают. Из 40 работников Главмилиции и Городского района в Тирасполе посещают курсы нерегулярно 2-3 работника беспартийные. Старшев милиции не имеет...

1) В Слободзее оказалось, что все начальство милиции не владеют молдавским языком и от изучения такого языка уклоняются.

2) В Тираспольском районе молдаванизация окончательно сорвана и великолдержавный шовинизм вкоренился в аппарате, в особенности среди

руководящего состава... В райкоопсоюзе, где из 18 человек работников имеется 2 молдаванина (которые служат кучерами), недавно секретарь Правления Райкоопсоюза Рогальский, открыто выступал среди работников против молдаванизации. ...Рогальского снятого с работы Центральной Комиссией, администрация еще не уволила.

3) Центральной Комиссией также было снято с работы 9 мая с.г. работница ВСНХ (статистик) за игнорирование молдавского языка Тевалинская, которая не только уклоняется от изучения молдавского языка, но со своим мужем разводят разговоры „что кому нужно мол эти дурацкие языки, кому не нравится что они не знают молдавский язык и украинский то пусть вышлют их из пределов Молдавии, они с удовольствием поедут на работу в прелах РСФСР¹⁰⁴, но до сего времени Тевалинскую администрацией не уволыняется...

*A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. I,
dosar. 1021, fiile 32-33*

2 februarie 1932, Tiraspol. Extras din procesul-verbal nr. 25 al ședinței Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid privind trecerea la grafia latină.

РЕЗОЛЮЦИЯ ПО ДОКЛАДУ О ПЕРЕХОДЕ НА ЛАТИНСКИЙ АЛФАВИТ

1. Считать вполне современным и целесообразным переход АМССР на латинский алфавит.

2. В дальнейшей работе по национально-культурному строительству исходить из необходимости обогащения молдавского языка общепринятыми словами среди молдаван старой Молдавии и Бессарабии.

3. Переход на латынь осуществлять постепенно в течение 1932 г. Культурному Обкома совместно с Наркомпросом и Научным Комитетом установить календарные сроки перехода на латынь партийных профессиональных организаций и советско-хозяйственных учреждений и сети Наркомпроса. Наркомфину обеспечить все мероприятия, связанные с переходом на латынь соответствующими ассигнованиями.

4. Считать необходимым развитие широкой издательской деятельности на молдавском языке, особенно издание классиков Марксизма-Ленинизма, Ленина, Сталина.

5. В целях обеспечения издательской работы на молдавском языке и регулярного выхода газет поставить перед ЦК вопрос о реконструкции соответствующей полиграфии в Балте и Тирасполе и приобретение необходимого латинского шрифта...

A.O.S.P.R.M., fond 49, inv. 1,
dosar. 2401, fila 59

Nr. 14

1932, *Tiraspol, Termenele și măsurile prevăzute pentru realizarea Rezoluției Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid privind trecerea la grafia latină în R.A.S.S.M.*

Копия

Секретно

Переход на латынский алфавит – является совершенно целесообразным и своевременным.

В основу взять принятую среди молдавского трудящегося населения Бессарабии и Молдавии орфографию, а также обогатить молдавский язык рядом новых слов, освоенных трудящимися молдаванами Бессарабии и Молдавии.

Срок перехода на новый алфавит определить:

1. Для советских, хозяйственных, кооперативных и других организаций и учреждений в центре и в районе до 1-го марта 1932 года.

2. Учреждения и организации села до 1-го мая 1932 года.

3. Областные и районные газеты начать переводить постепенно с 1-го января 1932 года. С окончательным переходом к 1-му мая 1932 года.

4. С 1-го февраля 1932 года ввести обязательное изучение новой орфографии во всех школах.

5. С нового 1932-[19]33 учебного года перейти полностью во всех начальных, средних и высших молдавских школах на учебники по новому алфавиту.

6. В школах Лигбэз, малограмотных, во всех школах краткосрочного типа приступить к обучению нового алфавита с 15-го февраля.

7. Развернуть сеть курсов, школ, кружков для массового охвата населения обучением новому алфавиту и обеспечения основания нового алфавита всеми руководящими и аппаратными работниками.

Переход на новый алфавит, необходимость быстрейшего охвата в молдавской прессе этим алфавитом и внедрения его в массы требуют:

1/ Обеспечения к 1-му января 1932 года: Областной и к 1-му февраля районных типографий полным комплектом латынского шрифта.

2/ Немедленного создания Типографий в районах Слободзея, Аяньев, Григориополь /районы молдавские не имеющие еще типографии/.

3/ Помощи со стороны Укргоранизации в кадрах квалифицированной рабочей силы и передачи Молдпечати не менее 3-х наборных машин.

4/ Выделить газету „Молдавия Соц[иалистическая]“ в ежедневную газету с самостоятельной редакцией. Увеличить тираж всех как областных так и районных молдавских газет.

5/ Обеспечения бумагой, массового выпуска учебников, наглядных пособий, литературы и новым алфавитом.

6/ Молдавскому Госиздату с начала 1932 года положить начало массовому изданию передовых классиков марксизма и резко увеличить выпуск массово-политической литературы на новой орфографии.

7/ Молдавский Научный Комитет на данном этапе не может удовлетворить хозяйственными культурами потребностями левых и право-бережных трудящихся масс. На настоящем этапе со всей жизненной необходимостью выдвигается вопрос перерастание Научного Комитета в Молдавскую Академию Наук при СНК АМССР с задачей постройки работы ее в соответствии с темпами соц. строительства и задачами борьбы народного пролетариата. Такая реорганизация Научного Комитета на первое время требует:

I/ Высоко-квалифицированной научной силы для руководства отделами и секциями.

2/ Создание необходимой научной библиотеки за счет резервных лубленых фондов Москвы, Ленинграда, Одессы, Киева, Харькова и других центров УССР и РСФСР.

3/ Пополнение библиотеки Молдавской Академии изданиями Румынской Академии Наук.

4/ Постройки здания Академии Наук и Дома Научных работников в течение 1932/[19]33 гг.

Переход к новым задачам культурно-национального строительства выдвигает со всей категоричностью необходимость проведения также следующих мероприятий:

1. Немедленного приступления к востройке Молдавского Театра в Тирасполе.

2. Реорганизации Молдсектора при Комвуз АРТЕМА в самостоятельный КомВУЗ с переходом в Тирасполь.

3. Организация Молдавского СХ Института.

4. Постройки в Тирасполе Центрального Дома Студенчества разрешающего вопрос жилищной площади молдавского студенчества.

5. При одном из наиболее сильных театров Украины создать молдавскую студию для выковки молдавских художественных сил.

ПО НАРКОМПРОСУ

1. Печатание азбук на большом плакате 10.000 экз. стоимостью 40 коп.	4,000 руб.
2. Издание 4 плакатов тиражем по стоимость каждого 30 коп.	5.000 экз. 6.000 руб.
3. Печатание букваря для культармии тиражем 30.000 экз. стоимость 50 коп.	15.000 руб.
4. Издание массовой литературы 10 наимений тиражом по 20.000 стоим. 1-го экз. 15 коп.	30.000 руб.
5. Организация для 700 молд[авских] учителей курсов по 20 чел. в группе, продолжительность стоимость часа 5 р	30 часов 5.025 руб.
содержание каждого в среднем 20 р.	14.000 руб.
6. Организации для центрального аппарата 1.500 чел., районного 2.500, сельского 2.500 – всего 6.500 чел. в одной группе – 25 чел. продолжительностью – 50 ч. стоимость часа 3 руб. /260 x 50 x 3/	39.000 руб.
7. Организация курсов по подготовке 3.000 культурмейцев – молдаван по 30 чел. в группе продолжительность 10 дней стоимость 3 руб. /10 x 50 x 3/	15.000 руб.
Содержание культармейцев по 1 р.50 к. в день /3.000 x 10 x 1,5/	45.000 руб.
8. Издание букваря для населения с тиражем в 50.000 стоимость 1-го экз. 50 коп.	25.000 руб.
9. Для обучения молдавского населения новому алфавиту необходимо организовать 3.000 школ и кружков с опытной руководителем в течении 3 мес. по 40 руб. /3.000 x 3 x 40/	360.000 руб.
10. Издание учебников для школ 1-го и 2-го концентра – тираж 18.000 x 50	9.000 руб.
Для средних и высших школ тираж 5.000	2.500 руб.
11. Переиздание в 1932 г. до сентября месяца учебников для начальных, средних и высших школ в количестве 500.000 экз. в среднем стоимость одного экз. 1 руб.	5.000 руб.
12. Организация Коммунистического ВУЗа в Тирасполе 200 чел.	500.000 руб.

13. Организация С/Х ВУЗа на 100 чел.	200.000 руб
14. Содержание Молдстудии 70 чел. в Харькове.	200.000 руб
15. На строительство Центрального Дома Студентов	500.000 руб
16. На строительство Молдтеатра в Тирасполе	500.000 руб
ИТОГО	2.969.525 руб.

РЕДАКЦИИ ГАЗЕТ, ГОСИЗДАТ И УСИЛЕНИЕ

ПОЛИГРАФИЧЕСКОЙ БАЗЫ

1. Постройка нового здания типографии	200.000 руб.
2. Покупка 3-х новых наборных машин по 25.000 руб. каждая	75.000 руб.
3. Полная замена старого шрифта на новый в 900 кгл. в Балтской и Тираспольской типографии по 50 кгл. в 7-ми районах типографии всего 1.250 кгл. по 1 руб. 60 к. кгл.	2.000 руб.
4. Расходы связанные с переброской новых кадров наборщиков и печатников/подъемные и т.д./	3.000 руб.
5. Увеличение сметы Молдавской Областной газеты в связи с переходом на ежедневность. Комсомольской областной газеты в связи с доведением выхода 3-х раз на 5-ти дневку. Ежемесячный выпуск журнала „Скинтя Ленин“	180.000 руб.
6. Увеличение сметы Молдавского Госиздата в связи с увеличением издательского плана	160.000 руб.
ИТОГО	620.000 руб.

A.O.S.P.R.M. Інв. 49, inv. 1,
dosar. 1809, filele 3-6

1932, Tiraspol, Raport privind activitatea Comitetului de Moldovenizare și Latinizare din R.A.S.S.M.

ДАННЫЕ О РАБОТЕ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМИТЕТА ПО МОЛДАВАНИЗАЦИИ И ЛАТИНИЗАЦИИ ПРИ ЦИКе АМССР

Комитет молдаванизации был реорганизован из центральной комиссии, которая была организована в 1925 году под председательства тов. Руснака (1926 год при ЦИКе АМССР). Комитет состоит из 7-ми членов:

1. Председатель комитета тов. Воронович
2. Заместитель председателя тов. Балух
3. Зав. Культпропом Мироненко
4. Председатель МСПС³ Титомир.
5. Председатель Научного Комитета Огинский
6. Наркомпрос – тов. Кожухарь
7. Секретарь Научного Комитета Корислину

Занималась центральная комиссия молдаванизацией и украинизацией центрального и районного аппарата.

Сейчас центральный комитет занимается молдаванизацией и украинизацией не только аппарата, а всех учебно-воспитательных учреждений, особенно сейчас большая задача стоит перед комитетом в связи с переводом молдавской письменности на латинский шрифт и борьбы с уклонами, которые имели до сего времени у нас в Молдавии место, как великороджанский шовинизм по некоторым нашим центральным учреждениям: Тракторцентр, Наркомзем, почта, Наркомфин, Наркомздрав, которые в основном проводят свою работу на русском языке, количество знающих молдавский язык уменьшилось. Вопросом коренизации аппарата очень мало занимаются. Нашни развертки по поводу взятия в аппарат стажера не выполняются. За первую половину [19]33 года взяты в аппарат очень мало стажеров и то взяты только некоторыми учреждениями – 10 чел. (ЦИК, Горсовет, Наркомзем). Прочие центральные учреждения не использовали даже те суммы, которые Центральным Комитетом были для них предназначены, как Наркомфин, Наркомздрав, НККомхоз², НКТяжпром¹ и проч.

Вопросом изучения молдавского языка активом, членами профсоюза почти не занимались и если у нас и были кое какие достижения в 31–32 году, то сейчас в связи с переходом на латинской шрифт чувствуется определенный застой. Мы имеем целый ряд учреждений, которые были молдаванизированы, почти полностью (ЦИК, приемная ЦИКа, Наркомпост, Главсуд и проч.) то

сейчас они перешли в большинстве на украинский язык, мотивируя тем, что отсутствуют машины и боины каждого, ведшего раньше делопроизводства – на молдавской языке, перейти на латинский ирифт – «не залю в сопротивление язык» и проч. Государственные курсы в этом году дали очень мало результатов: из 36 групп по Молдавии, которые должны были охватить сверх 900 чел[овек] по Тирасполю и столько же по районам, работали всего 20 групп с количеством до 500 чел[овек] с средней посещаемостью 25–40%. Объясняется такая посещаемость тем, что первое время у нас не было помещения. Горсовет отказывался дать школу, кроме того не были установлены дни молдованизации и даже после утверждения соответствующими органами дни молдованизации в основном не соблюдались и, главным образом, профсоюзными организациями. В дни молдованизации назначались какие угодно собрания, заседания и проч. Со стороны же ведомственных и райкомиссий, которые имеются при каждом учреждении и при каждом РИКе, не было принято никаких мер к тому, чтобы и ближайший срок работники аппарата овладели молдавским языком – для обслуживания молдавских масс на их родном языке. Имеются сотрудники, которые работают на Молдавии по несколько лет, а быть может с самого начала организации республики и не знают хоть несколько слов. При проверке знаний молдавского языка работниками аппарата, как центрального, так и районного, центральной комиссией были выявлены особые лица, о которых был поставлен вопрос перед соответствующими организациями о их снятии, как игнорирующая изучение молдавского языка, начиная они были сняты, но потом, как незаменимые приняты опять на работу (ЦИК). Несмотря на постановление правительства о том, что игнорирующие изучение молдавского языка снимать с работы даже без выплаты компенсации. Несмотря на то, что со дня существования центральной комиссии ежегодно на дело молдаванизации по госбюджету, в частности, на курсы затрачиваются тысячи рублей, а особенно сейчас когда мы перешли на латинизированный шрифт – соответствующих результатов мы не имеем, которые действительно оправдывали затраченные средства.

Стажество, как метод коренизации проводится с 1930 года. Ежегодно во полугодии каждому району и центральным учреждениям дается разверстка на взятие в аппарат стажеров и молдаван, знающих молдавский язык. Стажеры проходят по двум линиям. Стажеры для госаппарата проходят по бюджету комитета. В 1930 году было взято 36 чел[овек] с октября по ноябрь 1931 г. В 1931 было взято до 70 чел[овек] и в 1932 году – 56 чел[овек], в то время, как по разверстке центрального комитета должны были на это время быть приняты в центральный районный аппарат до 500 чел[овек]. Правда, помимо единоличной подготовки было взято в аппарат за это время сверх 500 чел[овек] которые прошли 2½ – 3 мес. курсы просвещителей и секретарей

сельсоветов, машинисток, счетоводов, работники прилавка и проч. Казалось бы, что аппарат обеспечен если не полностью молдаванами и знающими, то процентов на 70. На самом деле положение совершенно обратное. Из всех подготовленных осталось в аппарате не более 25%. Объясняется это тем, что большинству не было создано соответствующих условий: УМЧЕКО, ЦРК, Горсовет, Дубоссары – (редакция, Каменка). Были такие явления, когда в аппарате проводились сокращения то сокращения проводились за счет молдаван и знающих молдавский язык (Почта, Наркомзем).

...В прошлом году было проведено 2 совещания с стажерами и выдвиженцами, на которых выявились безобразия: в отношении администрации и профсоюзов в подготовке кадров. Из стажеров, которые предназначили для подготовки в аппарат превращали в курьеров, уборщиков и т. д. (ЦРК, Наркомзем).

¹ Молдавский Совет Профессиональных союзов.

² Народный Комиссарят Комунального Хозяйства.

³ Народный Комиссарят Тяжелой Промышленности.

A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. I,
dosar. 2401, fiile 5-6

Nr. 16

22 iunie 1933, Harkov. Circulară a comisarului poporului pentru învățământul public din Ucraina V.P. Zatonski, adresată secretarului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid Bulat și președintelui Consiliului Comisarilor Poporului din R.A.S.S.M. G. Starăi în legătură cu situația complicată din învățământ în R.A.S.S.M.

УССР
НАРОДНИЙ КОМІСАР ОСВІТИ
В. П. ЗАТОНСЬКИЙ
22. VI. 1933 р.

дмето
отм. БУЛАТУ и СТАРОМУ

Дорогие товарищи!

Из ознакомления с материалами о состоянии народного образования в АМССР выясняется, что положение у вас весьма сложное, з внимание с вашей стороны этому участку работы явно недостаточное.

1) Большая часть наиболее ответственных работников просвещения занимается (по вашим выражениям) севом, хлебом и т. п., но ведь с вас никто не

снимал ответственности за проведение латинизации алфавита, романизации языка, издание стабильных учебников, подготовку школы к учебному [19]33/ [19]34 г. и т. д.

2) В частности, обращаю внимание на работу по учебникам.

Это требует внимания не только НКПроса (а мы и ему не даем возможности вести свою работу), но и парл[ицких] и сов[етских] органов. Несомненно вашему НКО понадобится и уже нужны (в связи с работой над учебниками) дополнительное внимание (поручение ответственным людям просмотривать текст учебников до их печати) и дополнительные средства (вылов рецензентов из научных работников и практиков и т. п.).

Между тем, пока что у вас именно на это дело не хватает. Не может быть, чтоб действительно объективно ничего невозможно было сделать.

Имеите в виду, что ЦК ВКП находит время для учебников, тоже и в ЦК КП(б)У и СНК Украины.

3) Также остро стоит дело со школьным строительством.

У нас решено наблюдение за этим делом взять из НКПроса и передать Госизому кажется.

Можно и так строить, но помните, товарищи, что школы к сентябрю должны быть готовы.

Понятно, уборочная кампания это основное, но не может служить предлогом для провала школьного дела.

(Подпись) В. ЗАТОНСКИЙ

A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. I,
dosar. 2599, fila 21

Nr. 17

26 iunie 1933, Tiraspol. Corespondență secretă adresată secretarului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid Bulat din partea secretarului științific al Comitetului Științific Moldovenesc Corneliu, în care este supusă analizei activitatea Comitetului de Latinizare, модул в care se realizează „latinizarea”, „moldovenizarea” etc.

Совершенно секретно

Дорогой том. Булат

Я нахожусь в Молдавии уже больше года. Работаю в Научном Комитете. Прибыл я из Румынии, где участвовал в реформационном движении с 1915 года...

Находясь на работе здесь, в гор. Тирасполе, хочу сигнализировать Вас о следующем:

Больше года организован на Молдавии Комитет по латинизации. Этот Комитет, членом которого являюсь я, сделал очень мало, кроме распределения средств налево и направо (где в этом была необходимость) и очень мало контролировалось правильность их использования. Обращая внимание на эти случаи, о которых Комитет латинизации говорит, что это не входит в его ведение и не имеет права вмешиваться.

1. Речь идет о так называемом внешнем лице латинизации. Во всей Молдавии не видно еще осуществления решений нашей партии о латинизации алфавита и молдованизации. Почти все учреждения Молдавии сверху до низу не имеют правильно написанной вывески на молдавском языке. А если когданибудь и имеется вывеска, написанная молдавским, латинизированным шрифтом, то написана так, что вызывает смех или сожаление. Радио, которое имеет столь важное значение, пользуется очень испорченным молдавским языком. И этим до сих пор никто не занимается. Таким образом, с одной стороны имеет место саботирование латинизации – с другой стороны имеет место компрометирование.

2. Вопрос, связанный с областной газетой „Молдова Социалист“. Эта газета должна быть зеркалом, отражающим линию партии и правительства в вопросе языка и молдованизации. На самом деле она очень далеко от осуществления данной линии. Например синтаксис, орфография, терминология и проч[ес]. Не выдерживают никакой критики.

Одновременно решения партии и правительства по изданию стабильного учебника на молдавском языке осуществляются по большевистски. Так, как был решен вопрос об излияни стабильных учебников, можно было решить – я уверен в этом и вопрос о правильности языка по всем линиям (газета, вывески, радио и т.д.). Известно ведь ошибки, сделанные на Молдавии в течение восьми лет в вопросе молдавского языка, известно желание застраховаться от румынского влияния. Сейчас в этом вопросе имеется виновность после сказанных слов тов. Сталина и решений ЦК нашей партии.

В связи с этим я не скрываю перед Вами мое мнение, что было бы более целесообразно назначить в качестве Кузытирова ОПК (областной партийный комитет – н. а.) товарища, не только знающего молдавский язык, но и знающего хорошо, будущего в курсе дел творящихся в Румынии, и частности на „культурном“ фронте...

В связи с молдованизацией, хочу сказать что ни один из бывших работников Молдавии и не пытался изучать молдавский язык.

Еще один вопрос: считаю, что организация АМССР имеет более глубокое, политическое значение, чем мы думали сами. Румынское движение

Румыния должно иметь в АМССР политическую и моральную поддержку. И внутренняя политика АМССР и процесс строительства социализма – нужно чтобы оно служило толчками для революционирования широких рабоче-крестьянских масс Бессарабии и Румынии...

Партийные и советские руководители АМССР должны быть известны и популярны среди широких масс Бессарабии и Румынии...

Кроме этого Румкомпартия должна иметь постоянного представителя при Молдавском ОПК КП (б)У АМССР. Таким образом, связь будет непрерывная и не повторится такого случая, как событие, имевшее место в феврале этого года (Плоещты) в Румынии, которая запечатлела все революционное движение всего мира и только у нас не нашло никакого отражения...

Это все, что я хотел вам написать в надежде, что Вы оцените мое письмо, как для большевика.

С ком. приветом Корнелиу

26. VI. 1933 года

г. Тирасполь

A.O.S.P.R.M., fond 49, inv. 1,
dosar 2392, filete 22-24

Nr. 18

16-17 iulie 1933, Tiraspol. Din rezoluția adunării deschise a organizației primare de partid de la Comitetul Științific Moldovenesc, la care au fost discutate și criticate vehement „distorsiunile“ și „greșelile“ comise de către conducerea acestei instituții în problema construcției național-culturală în R.A.S.S.M.

РЕЗОЛЮЦИЯ ОТКРЫТОГО СОБРАНИЯ ПАРТИЧЕЙКИ М.Н.К. ОТ 16-17 ИЮЛЯ 1933 г.

Заслушав и обсудив доклад о состоянии Молдавского Научного Комитета, открытое собрание партийской целиком присоединяется к тем оценкам, какие дались руководству и работе Научного Комитета на Пленуме Обкома и собрании Тираспольского паргастива от 15.VII и считает что решения ячейки, высказанные на предыдущем собрании, не вскрышают тех конкретных извращений и ошибок, какие имели место в МНК на фронте национально-культурного строительства. Это свидетельствует о том, что ячейка не поняла своевременно своих задач, вытекающих из речи тов. Постышевы и вместо большевистской критики и самокритики – извращений

и ошибок и недостатков, имеющих место в работе Комитета, вместо решительной перестройки в сторону повышения классовой бдительности и ответственности за возможную работу – ограничилась декларативным присоединением к решениям ЦК ЦКП(б)У об извращениях на фронте национально-культурного строительства на Украине.

2. Открытое собрание констатирует, что вследствие притупления классовой бдительности коммунистов, отсутствие большевистского руководства и контроля работы Комитета со стороны ячейки имели место многочисленные факты пропаганды буржуазно-националистической идеологии в текущей продукции Научного Комитета. Руководство Научного Комитета с самого начала перехода на латинизацию не поняло по настоящему значения этого мероприятия и вытеснили из него задач лингвистической секции, но существу саботировала латинизацию, не учла необходимости ряда крайне важных работ (например, работы по терминологии), вследствие чего задерживается выпуск учебников; грамматика выпускавшаяся лингвистической секцией под редакцией Мадзы (коллектив авторов: Мадза, Матыши, Малай, Гордзинский, Игнатович, Думитрашю) изобилует рядом серьезных ошибок и извращений узко-националистического характера, иллюстративный материал политически вредный носит отпечаток примитивизма, крестьянской ограниченности и вплоть до настоящего времени по вине руководителя секции эта работа не подвергалась обстоятельному разбору и критике допущенных ошибок. Другая работа – синтаксис тов. Дымбула характеризуется помимо идеалистически-формалистического принципа построения и ряда научных неверных положений – подбором политически вредного иллюстративного материала, плагиоранием целых абзацев из работ маクロ-националистических буржуазных авторов.

...Массовые броширы по истории, журнал *Октябрь* и другая продукция Научного Комитета содержат в ряде случаев недопустимо вредные концепции и толкования, которые не нашли еще большевистской критики и самокритики.

Такое состояние научного комитета требует решительной перестройки всей работы и в первую голову усиления руководящей роли ячейки, критической проверки всей предшествующей работы, повышения классовой бдительности коммунистов, непримиримой борьбы с всяkim проявлением националистических извращений, как в сторону великодержавного шовинизма, так и в сторону местного национализма, проявления которого в последнее время усилились, вследствие притупления классовой бдительности коммунистов.

О председателе Научного Комитета

За развал работы Научного Комитета, потерю классовой бдительности, допущение засоренности комитета классово-враждебными элементами и отсутствие борьбы с вылазками классового врага – Председателя Научного Комитета – Очинского с работы снять, из состава Научного Комитета вывести.

Просить ЦК КП(б)У прислать работника на руководящую научную работу.

A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1,
dosar. 2309, filele 11-15

Nr. 19

28 septembrie 1933, Tiraspol. Petiție a membrului P.C.(b) din testă Unianea, scriitorului M.I. Andriescu adreșată Comisiei C.C. al P.C.(b)U., care a cercetat starea de lucruri în domeniul construcției național-culturale în R.A.S.S.M.

Комисии ЦК КП (б) У
по обследованию
нацкультстроитељства в АМССР

Чл. ВКП(б) Андриеску М.И.

ЗАЯВЛЕНИЕ

По некоторым вопросам, затронутым т. Тодоровым в беседе с нами, сообщаю свое мнение:

1. Руководство Обкома партии литературным фронтом на Молдавии в последние годы.

Конкретного, повседневного руководства организацией писателей со стороны Обкома за последние два года не было. Месяцами не было с кем посоветоваться – культпраи вечно отсутствовали. Секретари Обкома и т. Паннича и т. Сирко отговаривались: «погодите немного и зайдусь Вам лично». И на этом оставались...

2. Как я отношусь к выступлению т. Багрова на Бюро ОПК по вопросу о местном и великодержавном шовинизме.

Считаю, что в нашей Молдавской действительности великодержавный шовинизм является опаснее, сильнее местного.

Во всех учреждениях (за очень редким исключением) разговорным языком является русский. Переписка в основном – тоже. В театре – украинский; в кино – по русски и украински и т. д. Есть люди живущие на Молдавии по 10 лет и молдавский язык даже не считают нужным изучать.

массовый демонстративный уход слушателей с собраний, когда говорят по молдавски; бойкот кружков по изучению языка; Бирзульское и Ананьевское дело, отказ взрослых молдаван (даже партийных) идти в молдавские школы и ряда других говорят о том, что великодержавные тенденции очень сильны, живучи.

Одновременно с этим мы имеем ряд проявлений узконационального местного шовинизма. Выразились они в сопротивлениях латинизации, отставании старой грамматики, криках об отрыве языка от масс и др.

Но эти выступления были единичными. Организованных и согласованных выступлений какой-либо группы местных националов с какими-либо политическими требованиями, обвинениями и т. п. не было. Говорить о местном шовинизме как об угрожающем течении, не имею оснований. Поэтому считаю, что выступление т. Багрова о том, что в резолюции написанной Овчинским надо вынести на первое место не местный шовинизм, а великодержавный представляющий главную опасность, считаю по существу правильным.

3. Как обстоит дело с выращиванием кадров.

На мой взгляд, выращивание кадров из местного трудящегося населения идет достаточно хорошо. Достаточно сказать о тех трудах, с которыми наши ВУЗы и техникумы набирают студентов...

Слабее налажено дело выдвижения изового актива с практической работы на ответственную, руководящую.

Плохо обстоит дело с подготовкой кадров специальной квалификации (научная аспирантура, писатели, патентные работники и др.).

Непростительное отношение к концентрации культурных молдавских кадров из-за пределов республики. Имеются более авандаты молдаван и румын с высшим образованием, которые сидят в крупных центрах и ехать в АМССР отказываются лишь потому что здесь не создают им минимальных условий... Имению сейчас пока наши местные кадры слабы и малочисленны эти люди нам крайне нужны. Миссия группостей, обходящихся нам в десятки и сотни тысяч рублей - мы могли бы не допускать и обойти при условии затраты лишнего десятка тысяч рублей (выявление неграмотно переведенных книг, изложение студентов педагогами не знающими преподаваемого языка, скандальные извращения смысла и языка неграмотными лекторами радиоцентра и т.п.)...

28/IX. 33 г. /M. Андрееску/
AO SPRM, fond 49, inv. 1,
dosar 2832, filec 78-81

Nr. 20

1933. Tiraspol. Raport privind construcția național-culturală în R.A.S.S.M., în care este „demascată” activitatea „naționaliștilor burghezi moldoveni”.

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА О НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОМ СТРОИТЕЛЬСТВЕ

Достижения социалистического строительства АМССР сопровождаются заостренными формами классовой борьбы, проявляющейся на различных участках национально-культурного строительства.

Обсуждение вопросов национально-культурного строительства и борьбы с националистическими уклонами в АМССР, в свете исторической речи Постишева на Июньском пленуме ЦК КП(б)У, вскрыло засоренность классово-враждебными элементами Наркомпроса, Научного Комитета, Госиздата, Вузов, редакции и писателей, занимавшие ряд командных высот на этих участках культурного фронта, проводили в них предательскую, буржуазно-националистическую работу.

Система Наркомпроса сверху донизу оказалась засоренной классово-враждебными элементами. Методсектором НКП почти с основания АМССР руководил отъявленный националист Думитрашко протаскивающий буржуазно-националистическую идеологию в учебниках, писавший явно враждебные буквари для детей, механически списывавший с румынских учебников буржуазно-националистический хлам...

Особенная засоренность классово-враждебными, буржуазно-националистическими элементами, выявлена в Молдавском Научном Комитете, ставший центром различных „теорий” и „теориек” ничего общего не имеющих с марксизмом-ленинизмом.

Основной борьбы буржуазно-националистических элементов с момента организации МНК были вопросы о путях развития молдавского языка.

Сходственные споры о единстве и коренном отличии молдавского языка от румынского, без учета экономического и культурного состояния АМССР, в первые годы развития языка привели к спорам о единстве и отличии молдаван и румын, как наций. Местные националисты Наркомпрос Бучушкину, Гоги и другие в поисках научного обоснования отличия молдаван от румын как нации, предлагали произвести исследование крови и антропологическое измерение из 20 типичных, чистокровных молдаван и румын (Пленум И.К. (Научный Комитет - n.a.) 1928)...

Предательство в области развития языка свелось к исказению интернациональных терминов, к выдумыванию искусственных, не имеющих никаких

корней слов, придумывание абсурдных окончаний слова, например: арта (искусство) — искуснишия, артифинал (искусственный) — искуснишеск, калитате (качество) — кумитатник.

Коллективное творчество Мадана и его группы из Научного Комитета привели к отрыву языка от термины социалистического строительства, исказили язык, каждый переводчик, писатель, лингвист устанавливали свои правила, свой жаргон. Язык стал непонятным, оторван от трудящихся молдавских масс...

Борьба буржуазных националистов на лингвистическом фронте еще более обострилась после введения латинского алфавита. Вредительская работа буржуазно-националистических классово-враждебных элементов в НК была возможна потому, что в их руках фактически находилось все руководство. Мадан (сын попа) с основания НК до июля 1933 г. был руководителем лингвистической секции. До 1931 также был ученым секретарем, фактически руководил НК.

Подобранные Маданом кадры поповичей: Игнатович, Алтекарен, Мошин, Даниловка, и другие члены лингвистической секции, также махровые националисты, как и сам Мадан, помогали ему в активной борьбе против языковой политики партии. Вынужденная под редакцией Мадана грамматика, пронизанная идеологически-редакторами, антипартийными, контрреволюционными, националистическими иллюстрациями, водобраные так, чтобы дискредитировать вождя партии, социалистическое строительство.

Грамматика Даамбула, такого же националиста, содержит уйму идеологических-редакторских примеров. Саботируя латинизацию молдавского языка, лингвистическая секция Научного Комитета сорвала составление терминов, бойкотировала работу по выпуску стабильных учебников, оставаясь в стороне от работы, проводимой НКП.

Руководство партийного проходящего, лже-ученого, авантюриста Очинского, начиная с 1931 г. не только не вели борьбы с националистическими элементами, наоборот, прикрывая их своей спиной, Очинский привел к развалу работу Научного Комитета...

С 1933 г. исторической секции НК руководит Багров...

Работа секции свирепствует исключительно на Гояна и Багрова, который является автором тезиса о том, что в АМССР реальна только опасность великороднического шовинизма, а местный национализм в АМССР находится в „эмбриональном состоянии“. Багров исходит из тезиса, что огни нужно направлять по великородническим, которые везде пасли...

Благодаря руководству авантюриста псевдо-ученого Очинского, научный комитет, который должен быть центром научной и теоретической мысли АМССР, засоренный классово-чуждыми элементами фактически

превратился в кубло националистических элементов, тормозивших дело национального культурного строительства.

Научный комитет превратился в иенужную, никому неизвестную организацию, транжирующую попусту государственные деньги.

A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1,
dosar: 2225, filele 15-24

Nr. 21

1933, Tiraspol. Raport al secretarului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid Balat privind construcția național-culturală în R.A.S.S.M. adresat organelor supreme de conducere din Ucraina, în care se subliniază situația dezastrează în ceea ce privește moldovenizarea și indigenizarea aparatului de stat, solicitând ajutor din partea C.C. al P.C.(b)U. în rezolvarea acestor probleme.

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА О НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОМ СТРОИТЕЛЬСТВЕ В АМССР

Вопросы молдаванизации аппарата особенно за последние 2 года — зыбкий участок работы...

На этом участке сильно влияние великородничества. Целый ряд государственных учреждений, наркоматов, имевших в 1931—1932 стажеров-практикантов молдаван, хорошо поставленные курсы изучения молдавского языка, проведение молдаванизацию аппарата (ЦИК, НКюст¹, Главсул² и др.) снова перешли на украинский язык, мотивируя это отсутствием пишущих машинок, невозможностью перевести производство на латинский язык. Изучение латинской письменности поставлено преступно в большей степени просто игнорируется. Из 36 групп изучавших язык, охватывающих свыше 900 чел., осталось только 20 групп с количеством 500 человек, из которых посещают курсы не более 25-40%. Иссмотря на ряд правительственные директив об обязательном изучении молдавского языка, внедрение его в аппарат, государственные курсы по изучению языка считаются побочным делом. Ведомственные комиссии как в центре так и в районах не работают. Крупные средства расходуемые по госбюджету на молдаванизацию, в частности на работу курсов — не направляют себя.

Стажерство, как метод коренизации аппарата, проводимое с 1930 г. по определенной разверстке ЦК по молдаванизации ежегодно уменьшается, так например в 1932 г. предлагаемых по разверстке для центрального и

районного аппарата принятые 500 человек принято всего лишь 56 человек. Из подготовленных через краткосрочные 2–3^е месячные курсы 500 человек, председателей и секретарей сельсоветов, машинистки, счетоводы, работники прокуратуры и др. в настоящее время осталось только 25%. Большинство случаев ухода молдаван из аппарата объясняется отсутствием соответствующих условий для их работы (Умчеко³, ЦРК, Горсовет, Дубоссары). Имеются случаи неправильного использования стажеров не по назначению в качестве курьеров, уборщиков и т. д..

Вопросами молдаванизации и выдвижения кадров в госаппарате фактически сейчас никто не занимается. ЦК по молдаванизации сейчас бездействует и сейчас неспособен оживить работу.

В Наркоматах и райкомитетах никто этим вопросом не интересуется. Профсоюзы в этой области не ведут никакой массовой, воспитательной работы.

Такое состояние молдаванизации и внимание к делу выращивания молдавских кадров играет на руку националистическим элементам. Для достижения решительного перелома, нужно коренным образом перестроить работу ЦК по молдаванизации, добиться мобилизации внимания всей общественности к делу внедрения молдаванизации и воспитания молдавских национальных кадров...

Надо решительно двигнуть вперед дело коренности аппарата, его молдаванизации, действительного обслуживания нужд колхозников на его родном языке.

Обком просит Центральный комитет разрешить основные вопросы национально-культурного строительства на Молдавии (кадры, помощь научных организаций и т.д.), разрешить вопросы национальной политики (в области языка, литературы). Дать директивные указания в этой области, как Обкому партии, так и центральным органам на Украине, по части усиления внимания и помощи Молдавии как единственной национальной Республике в УССР, области находящейся на самом рубеже двух миров.

Секретарь Молдбюро КП(б)У /Будат/

При сенате прилагается докладная записка Областного Отдела ГПУ.

³ Народный Комиссарият Юстиции.

⁴ Главный суд.

⁵ Унион Молдовенікет Читракъ и Коопративъ де Консуа.

A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. I,
dosar. 2931, filele 56–58

Nr. 22

1933, Tiraspol. Scrisoarea lui E. Bagrov, jef al secției istorie a Comitetului Științific Moldovenesc, adresată C.C. al P.C.(b)U. privind deficiențele în construcția național-culturală din R.A.S.S.M.

ПИСЬМО В ЦК КП(б) УКРАИНЫ О НЕДОСТАТКАХ В ДЕЛЕ НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО СТРОИТЕЛЬСТВА НА МОЛДАВИИ

Положение дел на фронте национального строительства Молдавии крайне тяжелое, и это не только потому, что здесь отсутствуют минимально необходимые кадры, но и потому что в последние годы все эти вопросы как-то отошли на задний план, или никто не интересуется, никто не руководит. Более того, сама попытка ставить эти вопросы сколько-нибудь твердо встречает нередко отпор и настоящую язву того, кто рискует их ставить. Примером может служить хотя бы моя попытка указать на одном из заседаний бюро, что в резолюции Обкома необходимо конкретно указать не только на опасность местного национализма, но и на опасность украинского и русского шовинизма. Известно как это мое выступление (суть вопроса заключалась именно в этом) было использовано для обвинения уже самого меня в местном национализме и как раз теми людьми, которые явно пренебрегали задачами национального строительства на Молдавии – Сирю, Драсус, Неуронов, Мороз, Очинский. Эта группа людей (уже без Сирю) добивалась при новом руководстве, которое меня совершенно не звало, чтобы в таком партийном документе, как резолюция Тираспольского партактива, я был записан как уклонист, не брезгая при этом явными измышлениями и преувеличениями того, что я говорил в действительности на бюро.

Неоднократно приходилось слышать в ответ на предложение активно содействовать молдаванизации указание на то, что в Молдавии живет 50% украинского населения, а потому где нечего молдавантизировать учреждения и аппараты, хотя под молдавантизацией их всегда понимается, что люди работающие там, само собой разумеется, знают и украинский или русский язык. Речь идет о том, чтобы и в учреждениях знали и молдавский язык.

Существующая уже много лет при ЦИКе комиссия по молдаванизации совершило бессильна что-либо сделать и факты игнорирования молдаванизации аппарата остаются без всякого последствия. Тот факт, что за последние годы шел безперебойный процесс домолдаванизации центральных и районных учреждений (в 1929 году в среднем было молдавантизировано на 40–60%) находит себе единственное объяснение в том, что молдавартизация и в первую голову руководство выпустило из поля зрения эту

политически важную задачу. Необходимые кадры, и в первую голову партийные, не только не пополнялись, но разбазаривались, иногда просто разгонялись из-за персональных неудовольствий того или иного руководителя или группы. Таким образом, рост в ширь школьной сети и всего народного образования не только не сопровождался необходимым ростом кадров (через подготовку их в соответствующих институтах Украины, РСФСР, через привлечение знающих язык из-за границы Советского Союза), а наоборот, сопровождался абсолютным их уменьшением.

В результате имеется огромный разрыв между возросшими и усложнившимися задачами и теми возможностями, какие представляют наличные в Молдавии кадры. Положение такое, что имеются техники, но нет преподавателей, имеются ВУЗы, но нет профессоров, имеется научный комитет, но не имеется в нем научных работников. Ряд учреждений, как Наркомпрос, Госиздат, Радиоцентр, ИНО¹, КомВУЗ², редакции газет, которые уже во всяком случае должны работать в основном на молдавском языке, не имеют необходимых кадров и работа идет крайне неудовлетворительно. Дело дошло до того, что, например, когда пришлось готовить стабильные учебники на молдавском языке, то здесь не оказалось знающих грамотно этот язык и пришлось вызвать несколько человек из Москвы и Одессы и с их помощью редактировать учебники.

Следствие такого положения с кадрами имеют весьма неудовлетворительную продукцию Госиздат, низкий уровень газет и т. п. Но и помимо этой причины — отсутствие кадров — мы имеем еще и неправильное их использование, которое можно объяснить просто нежеланием или во всяком случае безразличием к национально-культурным задачам. Можно было бы привести много примеров, когда посыпают людей без всякого учета интересов обслуживаемого населения, когда например знающих молдавский язык посыпают в украинское село, а знающих только украинский в молдавское село или район... Таких примеров очень много, но что характерно, так это то, что при посылке т. т. в районы совершенно не учитывается знание языка и потому население, как правило, не обслуживается на родном языке. Не лучше обстоит дело и с центральными учреждениями, где в руководящий состав, и технический аппарат обычно не знают языка и следовательно не обслуживают молдавского населения на его языке. Почти все наркомы (кроме Наркомпроса) и их заместители не знают молдавского языка, аппарат также не знает, а потому бывают случаи, когда бумаги на молдавском языке возвращают обратно посыпалому учреждению (редкому учреждению), с просьбой писать на украинском или русском языке. Можно без прувеличения сказать, что ни одно центральное, районное или сельское учреждение не ведет делопроизводство на молдавском языке. А между тем 2-3 года тому

назад положение было совершенно иное и в каждом наркомате нарком или заместитель (или даже оба) знали молдавский язык, аппарат наркоматов был на 40-50%, а Наркомпрос и НКО на 100% молдованифицирован. Не лучше, а пожалуй еще хуже обстоит дело в Обкоме, где знающие язык кажется всего два человека, а из руководящего состава ни одного. Со временем существования Молдавской Республики еще никогда не было такого положения, когда бы культивировали Обкома, которому приходится самому конкретно и непосредственно руководить национально-культурным процессом, не зная языка, не мог бы читать газету, следить за выходящей литературой и т. п. Думаю что излишне доказывать невозможность сколько-нибудь серьезно руководить национальностью через переводчиков. Благодаря такому положению вещей, организация писателей не имеет никакого руководства и находится в состоянии глубокого разложения... Ненормальное положение имеется в последние годы и в редакции „Moldova Socialista“, где редактор не знает языка и не может вникать и разрешить те вопросы, какие должны разрешить ОП, как ответственный редактор в член бюро Обкома. Молдавская газета поставлена в несравненно худшие условия, чем украинская и имеет весьма жалкий вид; тираж ее беспрерывно падает и [от] 12-15.000 экземпляров она скатилась всего, кажется на 5.000. В свете этих фактов едва ли покажется странным то обстоятельство, что такое учреждение как ИНО, обязанное готовить национальные кадры, возглавляется человеком не знающим языка и едва ли способным вообще руководить институтом. Само помещение ИНО имеет убийственный вид — грязное, тесное, не оборудованное...

Среди вопросов по которым часто спорят на Молдавии еще и теперь есть вопрос о линии в языке. Дело в том, что взята при организации республики линия за живой язык местного молдавского населения оставалась незыблемым началом и тогда, когда лексических ресурсов этого языка стало уже совершенно недостаточно для растущих задач социалистического строительства. Одно дело, когда нужно было дать букварь и другие книги для начального обучения и другое дело, когда потребовалось дать учебник алгебры, химии, подтекстологии, ботаники и т. п. Необходимых слов в живом языке местного населения не оказалось, и потому ищли пока что по линии выдумывания и изобретения новых слов, но вскоре оказалось что ввиду их огромного числа создавался какой-то новый надуманный, весьма странный и никому не понятный язык. В своем развитии это определенно вело к полному разрыву с языком Заднестровского населения, у которого имеется уже сложившийся литературный язык, выросший на базе такого же разговорного языка, как и язык местных молдаван. Встал вопрос об ориентации на литературу румыно-молдавской языка, но со стороны НКО¹ Украины т. Скрыпника был дан самый решительный отпор таким предложениям и

линия на выдумывание слов и культивирование квази-народного языка и непонятного языка получила прочное закрепление. Поскольку эта линия в языке вела к отрыву нас от трудящихся масс за Днестром, отнимая у нас такое могущественное орудие политического и культурного воздействия на массы, как общий язык – она была непривильна и нуждалась на определенном отрезке времени в замене другой.

Переход в начале 1932 года на латинизацию сопровождался некоторым сопротивлением, а главное непониманием путей этого перехода; имели место переклещивания, левацкие заскоки в деле латинизации, которые определенно мешали пониманию и усвоению этого языка массами. Встал еще острее вопрос о кадрах, о людях грамотно владеющих языком. Оказалось, что в Молдавии людей, могущих грамотно оформить стабильные учебники, не имеется и пришлось привлечь для работы нескольких румынских писателей-мигрантов. Однако, крайне тяжела обстановка (моральная и материальная) в которой оказались привлеченные работники, заставила большинство покинуть Молдавию и уехать обратно в Москву... Нужно сказать, что положение людей, работающих на фронте национального строительства Молдавии действительно крайне тяжелое и прежде всего вследствие отсутствия чуткого отношения, отрыва партийного руководства от вопросов культуры, незнания этих людей и общего подозрительного к ним отношения. Чисто механическое перенесение украинской обстановки на молдавские дела вело к тому, что шир. все бессарабцы взяты на подозрение („галичане“), хотя история каждого из них и всех вместе не имеет в тени аналогии с галицко-украинскими делами. Нет ни одного бессарабца на территории АМССР, который бы когда-либо состоял в молд[авских] или румынских буржуазных партиях или имел бы хоть какие-нибудь отношения к буржуазной государственности за Днестром. Наоборот, все эти люди привнесли сюда с любой ненавистью ко всему тому, что имеется за Днестром, многие прошли суровую школу подпольной работы, массовых восстаний, борьбы с румынскими узурпаторами под знаменами коммунистической партии. Все эти люди рассматривают свое пребывание в АМССР только как подготовку, накопление сил к предстоящей борьбе за свержение буржуазно-феодального строя Румынии и в не знаю ни одного человека, который пытал что-нибудь другое кроме ненависти ко всему тому что является буржуазной румынской культурой...

Говоря о национальном строительстве нельзя не указать на имеющие место факты протаскивания в книге идеологически чуждых нам мыслей, примеров и т. п.... В этом смысле привнесенная новым партийным руководством работа по поднятию классовой бдительности ячеек и отдельных партийцев, борьба с протаскиванием буржуазной идеологии в нашу печатную продукцию имела вполне положительное значение, была необходима... Но вместе с этим

нельзя не отметить крайне нездоровы и совершенно нежелательных моментов, когда наряду с правильной критикой недостатков, искривлений и ошибок шла настоящая травля отдельных работников, которым приписывалось то, в чем они совершенно не виноваты (напр. Думитрию, Стрею, Мадзи и др.), раздавались огульные, клеветнические измышления, которые поскольку не помогали работнику улучшить свою продукцию...

Сама критика шла как-то искориально: культурой абсолютно незнакомый с обстановкой и сутью в спорных вопросах просто давал соответствующим организациям (НКО³, Госиздат, ИНО, КОМ ВУЗ и т. д.) наряд „разгромить“ десяток или полусотни „националистов“ данного учреждения; рисуется что руководители, стараясь выполнить хоть отчасти норму, приложились зачислить всех по ведомству национализма. И действительно, получилось так, что все без исключения молдаване, работающие на фронте национального строительства, оказались буржуазными националистами, протаскивающими националистическую контрабанду, саботирующими линию партии и т. п.

Заканчивая на этом свои бесполезные замечания о положении дел на Молдавии, я хочу обратить внимание на одно обстоятельство, значение которого необходимо учитывать при проведении национальной политики на Молдавии. Дело в том, что молдавское население здесь, в силу исторических условий и того этнографического перешита, в котором они находятся, – уже давно вступило на путь ассимиляции с окружающим населением, главным образом, украинским, и в настоящее время трудно даже встретить такого молдаванина, который не мог разговаривать на украинском или русском языке.

Этот сам по себе вполне положительный факт создает некоторые дополнительные затруднения в том смысле, что молдавское население обычно предпочитает украинскую или русскую школу, пренебрежительно или безразлично относится к делу национально-культурного развития. Этот совершенно бесспорный факт можно наблюдать одновременно и в городе и в селе. Если в селе имеется шир[имер] украинская и молд[авская] школа, то молдаване обычно предпочитают направлять своих детей не в молдавскую, а в украинскую школу, мотивируя это тем, что молдавская грамотность ребенку ни к чему, тогда как украинская или русская открывает ему широкие возможности их применения.

Насколько сильны эти соображения можно видеть хотя бы на примере Тирасполя, где все дети наших ответственных партийных и беспартийных работников молдаван (в том числе и тех, которые числятся в „националистах“) учатся в украинской или русской школе. Даже дети таких, можно сказать, легионеров Молдавии, как Воронович (Пред[седатель] ЦИКа), Кожухарь (НКО), Марки (руководитель лингвистической секции научного комитета) и им подобных, учатся не в молдавских школах, хотя знают молдавский язык...

Поэтому сказывается самым отрицательным образом то положение, что мы всюду почти имеем лучшую украинскую школу и худшую молдавскую, лучшего украинского учителя и совсем почти неподготовленного молдавского учителя, лучшую украинскую газету и значительно хуже поставленную молдавскую газету. Нужно отыскать от той мысли, что для молдаван сойдет как-нибудь и такая...

Попутно с этим затрону мельком еще одну часть молдавской проблемы – проблему Залнестроя. Известно, что организация молдавской республики теснейшим образом связывалась с задачей нашего революционного движения на юг и юго-запад – Бессарабия, Румыния, Балканы. Только в свете такой задачи было целесообразно на этой небольшой территории, с абсолютным меньшинством молдавского населения (30–34%), к тому же сильно ассимилированным с украинским, организовать национальную молдавскую республику со всеми ее громоздкими и дорогостоящими учреждениями. Было бы отвлечься от наших международных задач, достаточным выделение национально-молдавских районов и сл., в рамках которых и могло бы местное население разместиться. Но именно потому, что огромнейшая часть молдавского населения находится за Дniestром и к тому же это население... считает себя частью Советского Союза и на протяжении всего послевоенного периода неизменно стремилось к Советскому Союзу – было необходимо и целесообразно организовать национальную советскую республику... Молдавская социалистическая республика должна была стать для них центром политического притяжения. Это обстоятельство обязывало партийное руководство не упускать из поля зрения происходящее за Дniestром, быть в курсе событий, увязывать в известной мере практическую работу здесь с задачами революционного освобождения еще угнетенных масс, стимулировать их революционную энергию успехами хозяйственного и национально-культурного строя. До известной степени это и было вначале – здесь живо интересовались происходящим за Дniestром, пресса освещала таможенную жизнь, был контакт с Румынской КП через представительство в ИККИ и т.п., но примерно с 1930 г. обо всем этом совершенно забыли, связь прекратилась и тут заговорили уже о том, что нам мол вообще нечего этим интересоваться, как это не касается...

Вместе с этим вся практическая работа на Молдавии начинает изживляться, наряду с извращениями национальной политики, грубейшими перегибами на селе, в основе которых лежало именно исполнение политической роли республики, требующей исключительного точного и правильного проведения директив партии. Дело дошло до того, что население стало бежать за Дniestром и Румынское правительство широко использовали

эти факты для политической штатации не только внутри страны, но и за пределами ее...

В настоящий время, когда мы перешли на латиницу и имеем единый, понятный за Дniestром язык – проблема политического влияния и помощи АМССР на ход революционной борьбы в Бессарабии и Румынии должна стать самой актуальной проблемой. Советская Молдавия должна стать плацдармом коммунизма и активно содействовать прорыву империалистической цепи в одном из самых слабых ее звеньев.

Багров

¹ Институт народного образования.

² Коммунистический ВУЗ,

³ Народный Комиссариат (комиссар) Образования.

A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1,
dosar. 2392, filele 1–14

Nr. 23

1933, Odesa. Memoriu al lui U.V. Corneliu, fost secretar științific la Comitetul Științific Moldovenesc, adresat secretarului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid, în care solicită verificarea acuzațiilor de „naționalism burghez moldovenesc”, restabilirea în drepturi și în funcția de profesor de „limba moldovenească”.

Секретарят Молдаванского)

Обкома КП(б)У

Сот Корчепу У.В.

партийский № 2748154

Товарищ секретари!

В связи с новой проверкой партдокументов в АМССР, прошу при этом некоторые информации относительно некоторых членов партии. Несколько дней тому назад я послал эти же сведения тов. Гавриленко в Тирасполь, но не уверен получил ли он их.

Прошу Вас выслушать мою краткую историю, связанную с молдаво-румынским национализмом. Вы увидите как можно было издеваться над членом партии только потому, что он имел мужество быть принципиальным и высказывать прямо свои мнения.

Я был изгнан из Румынии фашизмом за мою революционную деятельность...

В 1932 году я был прислан в АМССР.

Работая здесь, Руководство Обкома допустило большую политическую ошибку, объявив „главной опасностью молдавский местный национализм“. Я и еще один старый член партии тов. Багров, восстал против этой линии, написав в этом духе ЦК КП(б)У через Комиссию, присланную в Молдавию (Хану), один из членов которой (Георд) оказался украинским националистом, исключен из партии и арестован. В этом заявлении мы подвергли критике и другие недостатки руководства. Эти заявления Комиссии были переданы Обкому, вместо того, что передать их ЦК КП(б)У.

И тогда руководство начало меня бить. Был объявлен националистом молдавским (и румынским), который своей ложной теории, что не молдавский национализм, а украинский является главной опасностью в данный момент, фактически помогал молдавскому национализму, наиболее опасному. Багров даже был исключен из партии за это, я же нет, и вскоре восстановлен ЦК КП(б)У, так как ЦК осудил ошибочную линию Обкома. Но мы остались националистами. Я выехал на работу в Одессу. После целого года работы в Молдавском секторе Театрального техникума, куда мне была дана командировка Молдавским Наркомпросом, я был снят этим же Наркомпросом вспомнивши, что я „националист“. Свежим motivo, к которому прицепились, был тот, что я поручил преподавание русского языка другому „националисту“ из Молдавии, Думитрашко, который обвинялся в том, что был офицером, сыном кулака и проч[ее], потом был арестован, а через несколько месяцев освобожден за ложность выдвинутых обвинений. Но что изумительнее всего, этому же Думитрашко сам Наркомпрос Молдавии выдал бумагу (Одесскому ОблОНО (Областной отдел народного образования – н.д.)) о том, что он не возражает против использования его учителем. И действительно, он работает в одной из средних школ и работает безуказанием. Исполнитель зогии Наркомпроса. Они выдают сами бумаги и они же ссыпают меня с работы за то, что на основании этой бумаги Думитрашко получил работу. Не пахнет ли это грязной провокацией? (Это проделал Бихман.) А результат? Молдавский сектор окончательно дезорганизован. Когда я запротестовал в комиссии партийного контроля и потребовал конкретных доказательств моей линиенности т. к. националисты не могут состоять в партии, тогда мне ответили двумя статьями в „Молдова Социалист“ в коих был всесторонне обруган, сделав меня „контрреволюционером“, „кулаком“ и проч[ее]...

Со стороны Одесского Обкома Партии, которому я подал заявление, были несколько раз затребованы из Молдавии материалы о моем национализме, но вот уже 7 месяцев прошло и ничего не получено. Мои же статьи и некоторых других товарищей не были опубликованы газетами Молдавии... Те, кто сильнее кричат против националиста Корнелиу, являются лица

упомянутые в прилагаемом при этом заявлении и они имеют все основания выставлять меня в самом черном свете, ибо хотят и надале покрасться в ряды партии. Вы сможете проверить, пишу ли я это из „мести“ или же из искреннего большевистского чувства.

Прошу о нижеследующем:

1) Рассмотреть мое заявление в Комиссии партийного контроля Молдавии о проверке всех обвинений, брошенных по моему адресу в прессе, и если да – правильны, то исключить меня из партии, т. к. в партии большевиков не может быть „контрреволюционеров“ и „кулаков“. Если же исправильны, то принять соответствующие меры для разрешения вопроса до конца.

2) Восстановить меня в моих правах и на работе и в школе, откуда был снят, как об этом писал выше, дабы не страдала школа от отсутствия лектора по молдавскому языку и литературе (лица, которые могут преподавать на литературном молд[авском] языке можно буквально по пальцам перечесть).

Прошу Вас, тов. Секретарь, верить моей большевистской искренности и моему заявлению о том что грязь брошенная на меня, к сожалению, с ведома той. Была бы, можно совершенно не застужена.

Веря, что с Вашей стороны будут приняты необходимые меры по моему заявлению, прошу принять мой коммунистический привет.

Корнелиу

A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1,
dosar. 2837, filele 2-5

Nr. 24

Ianuarie 1934, Tiraspol. Raport privind construcția național-culturală în R.A.S.S.M., prezentat la Conferința a IX-a regională de partid de către șeful Secției Cultură și Propagandă a Comitetului Moldovenesc Regional de Partid M. Alhimovici.

ДОКЛАД Т. АЛЬХИМОВИЧА О НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОМ СТРОИТЕЛЬСТВЕ НА МОЛДАВИИ

Нужно особенно подчеркнуть, что огромным значением является переход на латинизированный шрифт молдавского языка. Это дает возможность сохранить общность языка трудящимся молдаван, живущих по обе стороны Днестра и укрепляет революционизирующее влияние АМССР на трудящиеся массы Бессарабии и Румынии.

...Наша Коммунистическая партия большевиков Украины имеет ряд блестящих страниц борьбы на 2 фронтах против украинского и великодержавного шовинизма...

Под руководством тов. Кагановича разгромлен Шумской, который был квалифицирован нашей организацией как проявление украинского шовинизма. После разгрома Шумского КП(б)У допустила серьезные ошибки, которые заключались в ослаблении большевистской, классовой бдительности, допустила известное усвоение в деле борьбы против националистического уклона внутри партии. КП(б)У своевременно не вскрыла изменявшейся тактики классового врага, активизации этого врага под национальным флагом, не вскрыла захвата ряда наших колхозов, МТС, хозяйственных и культурных учреждений классовым врагом — вредителем, прогонила перерождение Скрыпника, оформившего националистический уклон внутри КП(б)У.

После решения ЦК ВКП(б), КП(б)У принялась за исправление этих ошибок. Особенную решительную борьбу была развернута после решения ЦК и Июньского Пленума, после выступления на пленуме тов. Постышева.

Разгром националистического уклона, возглавляемого Скрыпником, привел к быстрому и решительному разгрому националистических, контрреволюционных элементов, прятавшихся за спиной Скрыпника.

Все эти контрреволюционные националистические организации боролись за реставрации буржуазно-помещичьего строя на Украине. Основной целью отставали нанести сокрушительный удар Советскому Союзу, путем отторжения от него Украины...

Поэтому Пленум ЦК КП(б)У учел изменившуюся обстановку в международном масштабе, учел те изменения, которые произошли в экономике и культурном строю внутри страны, учел что сейчас местный буржуазный национализм который является основным оружием в борьбе против партии и Советской власти и вынес решение о том, что сейчас главной опасностью на Украине является местный украинский национализм.

Пленум ЦК поставил задачу еще большей настойчивостью и большевистской непримиримостью разоблачать всех без исключения националистов, ни малейшего сожаления, никакого понукительства им не может быть.

Тот, кто прямо или косвенно подрывает единство СССР, является самым настоящим врагом рабочего класса, как бы тонко свою работу он не маскировал.

Как говорил т. Булат, мы в вопросах определения главной опасности допустили грубую политическую ошибку, идущую вразрез с постановлениями Ноябрьского пленума ЦК. В некоторых документах, изданных на

Молдавии, мы признали главной опасностью не украинский, а молдавский национализм...

Сейчас наша задача заключается в дальнейшей мобилизации всей партийной организации на борьбу на 2 фронта против украинского национализма как главной опасности на Украине...

Сейчас наша задача продолжать борьбу против украинского национализма, против великодержавного шовинизма, который остается главной опасностью в масштабе всего Советского Союза, против местного молдавского национализма.

Что мы имели на фронте национально-культурного строительства здесь на Молдавии за последние месяцы, после Июньского Пленума ЦК КП(б)У и до последних дней. Прежде всего после Июньского Пленума ЦК перед партийной организацией была поставлена задача развернуть самокритику, встрихнуть наши участки культурного фронта, повысить бдительность, как всей партийной организации, как и этих отдельных участков, проверить работу этих участков. Какие прорывы и извращения мы выявили. Прежде всего наш фронт национально-культурного строительства, целый ряд его руководящих участков оказался засоренным классово-враждебными элементами, бывшими офицерами белых армий, петноровцами.

Научный Комитет, который должен был бы являться основным теоретическим центром нашей культурной работы на Молдавии, оказался просто легальным прикрытием для контрреволюционеров, для агентов сигурансы. Факты засоренности мы имеем и в редакции нашей газеты, и в Госиздате, в Наркомпросе, его органах и в целом ряде других организаций. Эти классово-враждебные вредительские элементы вели подрывную вредительскую работу против нашей партии, вели работу на срыв и торможение национально-культурного строительства, на дискредитацию Ленинской национальной политики партии. Они привели почти к разрыву наш Госиздат и целый ряд других участков национально-культурного фронта. Научный Комитет, который создавался для того чтобы возглавить и теоретически осмысливать эти культурные процессы на Молдавии, — этот Научный Комитет, во главе которого стоял Очинский, Мадан, Дмитриашко и др. — они сделали Наркомпрос своей крепостью, цитаделью, следили его своим орудием борьбы против партии, орудием борьбы против партийного руководства.

В чем это выражалось. Выражалось это на целом ряде участков, скажем в истории выступки к примеру историк Гогян с теорией чистокровности молдавской нации, теорией самобытности, что доказано на протяжении многих сотен и тысяч лет, что молдавская нация не полюка [ни] из одной из наций, что

у нее свои совершенно особенные законы развития. Бывший Наркомпрос Бучукану предлагал эту проблему разрешить путем так называемого антропологического метода, т. е. взять 20 молдаван и 20 не молдаван и провести измерения головы, рук и т. д. и сделав такое сопоставление — доказать, что молдавская нация является исключением, что она не является похожей ни на одну нацию.

Кому и зачем это нужно. Это было нужно для того, что раз молдавская нация совершенно не похожа ни на одну из других наций, значит для нас законы классовой борьбы не обязательны, значит законы классовой борьбы на нее не распространяются, т. е. нет классов, есть только один молдаване... Что мы получаем от украинской нации трактора, МТС, опыт борьбы за колективизацию, за разгром кулака, вот все это они путем своей теории самобытности чистокровности, объявляли противным духу молдавского народа...

У нас на языковом фронте в области лингвистики имеется целая школа Мадана, которая в течение ряда лет была проводником, теоретическим проводником этой самобытности в области языковой политики...

Под Мадану, его солидной этой грамматике "научной" так сказать грамматике, в основу всей его языковой работы был положен тезис о том, что каждый народ говорит языком, согласно внутренним законам, присущим народам.

Где же искали эти Маданы и Кюор эти внутренние законы, присущие народу.

Они искали их в библии XVIII-го века, искали в евангелии, в молдавских сказаниях не раньше XVIII-го века, они эти законы в целях большой такой чистоты и самобытности искали в отдельных местах нашей республики...

Вот именно, эта школа Мадана и вся его группа контрреволюционеров вместе с ним, они считали в своей практической работе и проводили такой тезис, что самобытность, чистота нашего языка больше всего сохранилась в Дубоссарском районе, в селе Гагнах, если не ошибаюсь.

Причем все эти школы, проведение всех этих теорий самобытности делало отрыв языка от сближения с украинским и русским языком, от того чтобы в этот язык иливались термины революции созданные советским бытом, вследствие борьбы, работа по выдумыванию новых, нелепых, часто слов, только для того, чтобы эти слова не были подложи на слова, созданные революцией, чтобы изгнать эти слова, не допустить, чтобы таким образом не усилить международной связи молдавского народа с народами Советского Союза, чтобы оторвать язык трудящихся молдаван нашей страны от языка трудящихся молдаван по ту сторону Днестра...

Надо сказать, что эта вредительская работа дополнялась на языковом фронте таким шумом, мимой борьбы, чтобы двух испримерных течений, течением самобытников и течением так называемых румынистов.

Но румынисты, этот термин мы можем употреблять только сугубо условно. Под этим подразумевается группа людей, которая ориентировалась в вопросах обогащения молдавского языка на такое механическое перенесение и массовое употребление термины оправданный языка румынской буржуазии...

Мы считаем, что эта борьба не была конечно борьбой буржуазии против пролетариата, между этими группами, что эти и самобытники и румынисты являются двумя сторонами одной медали, двумя сторонами одного отряда буржуазного национализма...

Наша книга на Молдавии имеет очень много примеров контрабанды...

Тут важно подчеркнуть одно, что эта линия на самобытность, которая занимала все-таки основные позиции в этой вредительской работе — что это линия целиком совпадала с линией украинских националистов.

В частности эту литературу очень поддерживал Скрыпник и поддерживал такую связь с Научным Комитетом. Научный Комитет в частности Очинский и Мадан поддерживали тесную связь с Украинской Академией Наук в частности с Грушевским.

Таким образом эта линия на самобытность, она совпадала с процессами аналогичными, подобного рода, какие мы имели на Украине и здесь по линии связи с Академией Наук и Скрыпника с Научным Комитетом, мы видим как раз как украинский национализм является вдохновителем... центром всего местного национализма, т. е. у нас в данном случае национализма молдавского.

A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1,
dosar. 2461, file 5-17

№ 25

1935. *Tiraspol. Raport privind rezultatele examinării activității școlilor de moldovenizare a aparatului de partid și de stat din raioanele Camenca și Slobozia.*

МАТЕРИАЛ ОБСЛЕДОВАНИЯ РАБОТЫ ШКОЛ МОЛДАВИЗАЦИИ АППАРАТА ПО КАМЕНСКОМУ И СЛОБОДЗЕЙСКОМУ РАЙОНАМ

Каменский р-я

... Есть случай, когда Райисполком входит директивы на молдавском языке в молдавские села, но в селе их не читают, т. к. возле села стоит человек не

знающий молдавского языка. Это примерно в Хрустовом, секр[старь] с/с тоже не знает молдавского языка и райкомиссия почти никаких мер не принятия, чтобы аппарат села занимался изучением молдавского языка и не требует ответов на посланные директивы на молдавском языке.

Слободзейский р-н

В районе организовано всего лишь 2 школы по молдавизации аппарата. Комиссия по молдавизации есть, но список членов находится в портфеле зав Районно, а секретарь РИКа (Районный исполнительный комитет – л.а.) – т. Кости не знает кто состоит членами этой комиссии. Не все райорганизации организовали школы молдавизации...

Решением РИКа обяжли все сельсоветы о том чтобы создать при каждом сельсовете школу молдавизации, но как сказано выше не все села это выполнили...

Есть случай когда с/с написал колхозу им. Петровского, в котором требовал присыпки с/совету списка о явовь вступивших в колхоз, там счетовод колхоза т. Приходченко знал молдавский язык – пишет резолюцию на присланном отложении с/с – „пришлите на русском языке“. Это характерно что за таким бюрократическим ответом – прикрывается классовое политическое понимание этого важнейшего мероприятия Партии и правительства.

Здесь как и в Каменском р-не не все сельсоветы отвечают на запросы РИКа на молдавском языке, потому что комиссия не работает...

Надо отметить, что НКП (Народный Комиссариат Просвещения – л.а.) свои директивы Району пишет не на молдавском языке. К примеру работник НКП т. Крачун из школьного управления – почти все директивы Району пишет на русском, украинском языке. Считаю это безобразным, т. к. т. Крачун сам молдаванин и ведет ответственную работу. Надо отметить еще один факт когда Чебручин с/с составил списки депривированных на молдавском языке и отоспал в военстол РИКа, где работники военстола подняли целый крик и РИК „вынужден“ был оштрафовать секретаря с/с в 100 руб, за то что секретарь составил списки на молдавском языке...

Обследователь Консалтинг

A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1,
data. 2931, fia 14

Nr. 26

28 martie 1936, Petrozavodsk. Corespondență a șefului Secției Școli de pe lângă Comitetul Regional de Partid din Karelia Hiippenen, adresată omologului său din R.A.S.S.M., privind „construcția Engvistică“ în Republica Autonomă Sovietică Socialistă Karela.

Всесоюзная Коммунистическая
партия (базальтийской)
Карельской областной Комитет
г. Петрозаводск
28 марта 1936 г.

Запечатывающему отделению школ
Молдавской КНРБУ
г. Тирасполь

Дорогой товарищ!

Мое письмо к Вам вызвано желаниям обменяться опытом языкового строительства.

Я не знаю молдавских условий, не имею никакого представления о молдавском языке, но по некоторым партийным материалам и главным образом по рассказам товарищей, работавших ранее в Молдавии, у меня сложилось такое представление что разрешение языковой проблемы в Молдавской АССР проходит, в известной мере, аналогично тому, как этот вопрос разрешается в Карельской АССР и что в этой области Карелия могла бы многому научиться у Молдавии. Поэтому я решил вкратце изложить Вам вопрос о языковой проблеме в Карелии с тем чтобы просить Вас сообщить мне подробнее об особенностях языковой проблемы и его разрешении в Молдавской АССР.

Советская Карелия граничит с Финляндией на протяжении почти тысячи километров. Кареллы принадлежат к финно-угорским народностям но имеют свою продолжительную историю, отличную от истории финнов. Единого разговорного языка не имеют, карельский язык делится на 4 основных наречия, отличающихся друг от друга настолько что северные кареллы почти ничего не понимают в языке южных карел и наоборот. Все эти карельские наречия в большей или меньшей степени сходны с литературным финским языком; на севере Карелии (т. н. ухтинское наречие) карельский язык ничем не отличается от финского, в Средней Карелии, карельский язык имеет большинство слов, однородных с финским языком, но наряду с этим на него оказывает большое влияние русский язык, а на юге Карелии при наличии в карельском языке большого кол-ва слов однородных со словами финского языка, влияние русского языка на него настолько сильно, что речь южного

карея, особенно когда он говорит об общественно-политических вопросах, превращается наполовину в русскую речь.

До революции карелы никакой письменности не имели. При создании Карельской АССР на 1-ом съезде советов было решено, что учитывая языковые особенности Карелии, отсутствие единого языка и близость карельских говоров с одной стороны к финскому и с другой к русскому языку, карельского литературного языка и карельской письменности не создавать, а принять для карел в качестве национального литературного языка финский язык. Задача, следовательно, сводится к тому, чтобы исходя из карельских говоров выпрямлять их в сторону литературного финского языка (наряду с этим, в особенности в южной Карелии, широко применяется русский язык).

Таким образом разрешение языковой проблемы в Карельской АССР сводится в основном к следующему:

1. Карельские школы работают на финском языке, с применением в начальных классах местного наречия в беседе учителя с учениками. Русский язык преподается как предмет.

2. Районные газеты издаются на русском, финском и карельском языках, причем в качестве карельского языка выступает местное наречие данного района (карельский материал печатается латинским шрифтом как и финский), в финском грамматическом оформлении, причем проводится тенденция постепенного его выпрямления в сторону литературного финского языка.

3. Издаются две областные газеты: одна на русском, другая на финском языках; в последней помещается небольшое количество материалов на карельском наречии.

4. Республиканское книгоиздательство выпускает книги, преимущественно на финском языке, но отдельные популярные брошюры печатаются на местных карельских наречиях.

5. Массовая политпросветработа проводится на русском и финском языках с широким применением местных карельских говоров.

Разрешение языковой проблемы не может не создавать ряда трудностей (так например в южной Карелии среди взрослого населения финский язык прививается весьма тяжко) и время от времени у нас отдельные товарищи поднимают вопрос о создании карельского литературного языка и карельской письменности, но эти предложения до сих пор решительно отвергались.

В настоящее время Отдел Школы Карельского Обкома ВКП(б) проводит работу по углубленному изучению практики языкового строительства в Карелии и для нас было бы весьма ценным учесть ваш опыт в этой области.

Я был бы Вам очень благодарен, если бы Вы в самое ближайшее время написали мне по этому вопросу и возможно прислали какой-нибудь литерату-

турный материал. Особенно прошу осветить моменты изгнания, имеющие место в МАССР в 1929-31 в этой области.

С коммунистическим приветом

зав. отделом школы Карельского
Обкома ВКП(б) (Хюппенен)

A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1,
dosar 2979, file 28-29

Nr. 27

27 februarie 1938, Tiraspol. Hotărârea Biroului Comitetului
Moldovenesc Regional de Partid „Cu privire la trecerea scrisului
moldovenesc de la grafia latină la cea rusă”.

Звісін пакето

ПРОТОКОЛ № 58 ЗАСІДАННЯ БЮРО МОЛДАВСКОГО ОБКОМА КП(б)У від 27-28 лютого 1938 р.

29. Про перевод молдавської письменності з латинізованого на російський шрифт.

(тт. Зеленчук, Іратенко, Чернат, Солов'йов, Гузун, Танасов, Лопушний, Борисов).

В зв'язку з тим, що латинізований шрифт незрозумілій більшості молдавського населення і що буржуазно-націоналістичні елементи, які в свій час окопались в Наркомосі, Державідаві та інших установах, під флагом латинізації шрифту провадили, по суті, румінізацію молдавської мови.

Рахувати необхідним перевести молдавську письменність на російський шрифт.

Просити ЦК КП(б)У та ЦК ВКП(б) санкціонувати це міровірнемство.

A.O.S.P.R.M., fond. 49, inv. 1,
dosar 4106, file 12-13

РЕЗЮМЕ

Работа Елены Негру – „Этнокультурная политика в АМССР“ – посвящена задачам и приоритетам советской этнокультурной политики по отношению к молдавскому населению Приднестровья. В ней прослеживается каким образом было создан и введен в обращение „новый“ язык – молдавский, который был объявлен „независимым“ отрумынского, а также делается попытка объяснить как был введен румынский алфавит в начале 30-х годов и почему данный алфавит был запрещен снова через 6 лет. Помимо этого, рассматривается создание системы образования и „новой“ молдавской литературы, становление молдавской науки и искусства, проведение „молдованизации“ и „коренизации“ и, наконец, борьба против „молдавского буржуазного национализма“, которая кульминировала репрессиями против интеллигентов и советских лидеров, обвиняемых в антисоветской деятельности в конце 30-х годов.

Этнокультурная политика в АМССР развивалась в контексте постоянной антирумынской реторики. Советские руководители желали создать молдавский „пролетарский язык“ и молдавскую культуру, отличную от румынских, которые были, с их точки зрения, „буржуазными“, т.е. вражескими. Неожиданный поворот событий случился в 1932 году, когда был введен румынский алфавит и начало поощряться применение литературной формы румынского языка. Это было связано с изменениями, произошедшими в национальной политике КПСС. В 1938 году произошло новое радикальное изменение, утверждавшее в более догматической форме, путем репрессий, первоначальные антирумынские тенденции.

SUMMARY

„Ethnocultural policy in Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic (M.A.S.S.R.)“ by Elena Negru is a work about the objectives and priorities of the soviet ethnocultural policy regarding the Moldovan population in Transnistria. It traces the way in which the soviet authorities went to create and implement a „new“ language – Moldavian, which they pretended to be „independent“ from Romanian – and tries to explain how it came that Romanian alphabet was introduced in the early 1930s and forbidden again just after six years.

Also, it examines the establishing of an education system and a „new“ Moldavian literature and press, the emerging of Moldavian science and arts, the „molдованизation“ or „indigenisation“ policy, and, finally, the fighting against „Moldavian bourgeois nationalism“, which led to repressions against intellectuals and soviet leaders blamed for antisoviet activities at the end of the 1930s.

The ethnocultural policy in M.A.S.S.R. was developing in a context of permanent antiromanian rhetoric. The soviet authorities wanted a Moldovan „proletarian“ language and culture different from Romanian, which, from their point of view, were of a „bourgeois“ character, i.e. of enemies. A sudden turn happened in 1932 when the use of Romanian alphabet and literacy language forms were allowed and encouraged. That was due to changes in Kremlin ethnical policy. In 1938, the attitude was changed radically again, just affirming more violently and dogmatically the initial anti-Romanian tendencies.

CUPRINS

Introducere	3
CAPITOLUL I	
Regimul bolșevic din R.A.S.S.M. și obiectivele politicii etnoculturale	11
1.1. Crearea R.A.S.S.M. și stabilirea priorităților etnoculturale	11
1.2. „Noua“ limbă literară „moldovenească“	24
1.3. Introducerea și interzicerea grafiei latine	34
1.4. „Moldovenizarea“ și „indigenizarea“	47
CAPITOLUL II	
Crearea „culturii sovietice moldovenești“	71
2.1. Învățământul. Alfabetizarea populației	71
2.2. Literatura și presa	83
2.3. Științele umanistice	93
2.4. Artile	98
CAPITOLUL III	
Lichidarea elitei politice și a intelectualității în anii 30	107
3.1. Campania împotriva „naționalismului moldovenesc burghez“	107
3.2. Represurile politice împotriva activiștilor de partid și a oamenilor de cultură din R.A.S.S.M.	115
Încheiere	129
Documente	137
Резюме	202
Summary	202

**Lucrarea a fost elaborată în cadrul Institutului de Istorie
al Academiei de Științe a Moldovei**

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Editurii *Prut International*. Reproducerea
integrală sau parțială a textului din această carte este posibilă numai cu acordul scris al
editurii.

Coordonator al colecției *CLIO*: Ion Negru

Coperta: Marcel Șendrea

Redactor: Corneliu Melinteancu

Corectori: Elena Bivol, Sofia Fleștor

Paginare computerizată: Gabriela Baruiană

© Elena Negru, 2003

© Editura *Prut International*, 2003

Editura *Prut International*, str. Ion Creangă nr. 59, Chișinău MD 2051

Tel./fax: 74 23 77, 74 93 18; e-mail: prut@moldtelecom.md

Difuzare: Societatea de Distribuție a Cărții *Pro-Noi*

Chișinău, str. Albu-Iulia nr. 23, bl. 1 A

Tel.: 51 68 17, 51 57 49; www.pronoi.md

e-mail: pronoi@moldtelecom.md

București, str. Ing. Pandele Tărușanu nr. 13

Tel./fax: 222 69 35, 222 69 38

e-mail: pronoi2000@yahoo.com

CZU 39:08(478)(091)

N 42

Imprimat la F.E.P. *Tipografia Centrală*, Comanda nr. 288

ISBN 9975-69-305-4